

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Ladislav Brabec

Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Dalibor Šelleng, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 24. 10. 2020

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 448 653 znaků včetně mezer.

V Lubné dne 24. 10. 2020

Ladislav Brabec

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Daliborovi Šellengovi, Ph.D. za množství času a cenné rady, které mi při psaní diplomové práce poskytl.

Rovněž bych rád poděkoval mé přítelkyni Šárce za trpělivost a bezmeznou podporu, kterou mi (nejen) při studiu poskytla. Stejně tak patří veliké poděkování i mojí rodině a zejména mým rodičům, bez nichž by bylo mé studium nemyslitelné.

Obsah

ÚVOD	1
1. POJEM A ÚČEL TRESTU	4
1.1. Pojem trestu v proměnách času	4
1.2. Účel a funkce trestu	9
1.3. Trestní politika.....	15
2. K ALTERNATIVNÍM OPATŘENÍM OBECNĚ	19
2.1. Pojem alternativní opatření.....	19
2.2. Postavení a úloha Probační a mediační služby	23
2.3. Alternativy k trestnímu řízení (odklony)	28
2.4. Alternativy k potrestání (absoluce).....	33
2.4.1. Upuštění od potrestání (s dohledem).....	34
2.4.2. Upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení.....	39
2.5. Obecně k alternativním trestům.....	42
3. NEPODMÍNĚNÝ TREST ODNĚTÍ SVOBODY	49
3.1. Pojem nepodmíněného trestu odnětí svobody jako řešení <i>ultima ratio</i>	49
3.2. Negativní dopady nepodmíněného trestu odnětí svobody na život odsouzeného	56
3.3. Negativní dopady nepodmíněného trestu odnětí svobody na společnost	59
4. TREST DOMÁCÍHO VĚZENÍ	62
4.1. Pojem a vývoj právní úpravy trestu domácího vězení.....	62
4.2. Ukládání trestu.....	64
4.3. Výkon trestu	69
4.4. Přeměna trestu	76
4.5. Statistické údaje z aplikační praxe.....	82
5. TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ	86
5.1. Pojem a vývoj právní úpravy trestu obecně prospěšných prací.....	86
5.2. Ukládání trestu.....	88
5.3. Výkon trestu	93
5.4. Přeměna trestu	100
5.5. Statistické údaje z aplikační praxe.....	106
6. PENĚŽITÝ TREST	111
6.1. Pojem a vývoj právní úpravy peněžitého trestu.....	111
6.2. Ukládání trestu.....	115

6.3.	Výkon trestu	122
6.4.	Přeměna trestu	126
6.5.	Statistické údaje z aplikační praxe.....	129
7.	PODMÍNĚNÉ ODSOUZENÍ K TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY A PODMÍNĚNÉ ODSOUZENÍ K TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY S DOHLEDEM	133
7.1.	Pojem a vývoj právní úpravy podmíněného odsouzení.....	133
7.2.	Ukládání trestu.....	136
7.3.	Výkon trestu	142
7.4.	Rozhodnutí o osvědčení či vykonání trestu	144
7.5.	Specifika právní úpravy podmíněného odsouzení s dohledem	150
7.6.	Statistické údaje z aplikační praxe.....	153
8.	KOMPARACE PRÁVNÍ ÚPRAVY PENĚŽITÉHO TRESTU S FINSKOU REPUBLIKOU	157
8.1.	Trestní politika Finské republiky.....	157
8.2.	Ukládání peněžitého trestu	159
8.3.	Výkon a přeměna peněžitého trestu.....	165
9.	SHRNUTÍ NÁVRHŮ <i>DE LEGE FERENDA</i> VE VZTAHU K JEDNOTLIVÝM ALTERNATIVNÍM TRESTŮM	168
9.1.	Obecně k systému alternativních trestů <i>de lege lata</i>	168
9.2.	Trest domácího vězení.....	169
9.3.	Trest obecně prospěšných prací.....	170
9.4.	Peněžitý trest.....	170
9.5.	Podmíněné odsouzení	172
ZÁVĚR.....		174
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....		176
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ		178
SEZNAM POUŽITÝCH TABULEK		205
SEZNAM POUŽITÝCH GRAFŮ		206
SEZNAM POUŽITÝCH SCHÉMAT		207
ABSTRAKT		208
KLÍČOVÁ SLOVA		208
ABSTRACT		209
KEY WORDS		209

ÚVOD

Problematiku alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody jsem si jako téma diplomové práce zvolil na základě své několikaměsíční pracovní zkušenosti s odsouzenými. V jejím rámci jsem jako zaměstnanec externí společnosti pracoval s vězni jednak přímo v jedné ze západočeských věznic, jednak na několika externích pracovištích. Díky této možnosti jsem získal praktický vhled do problematiky vězeňství a působení vězeňského prostředí na převýchovu odsouzených. Na základě diskuze s řadou odsouzených i zaměstnanců věznice jsem dospěl k závěru, že vězeňský systém tak, jak je v současnosti nastaven, plní převážně funkci retributivní, avšak dosažení cílů restorativní justice je v rámci výkonu trestu odnětí svobody dle mého názoru značně obtížné.¹

V návaznosti na výše uvedené si předkládaná diplomová práce klade za cíl zhodnotit výhody a nevýhody nepodmíněného trestu odnětí svobody a jeho alternativ, provést s využitím komparace napříč (nejen) evropskými právními úpravami kritickou analýzu současné právní úpravy alternativních trestů a předložit vlastní návrhy *de lege ferenda*. V souladu se stanoveným cílem je v práci využito metod analýzy a komparace. Komparativní metoda je jádrem osmé kapitoly, nicméně srovnání se zahraničními právními úpravami je využíváno napříč celou prací, neboť se jedná o problematiku s významným mezinárodním přesahem.

V práci je kladen důraz zejména na problematiku alternativních trestů, nicméně v zájmu snahy o pokrytí tématu v jeho komplexnosti je stručná pozornost věnována také ostatním druhům alternativních opatření, tedy odklonům a upuštění od potrestání, která mají v sankčním systému také své nepostradatelné místo.

Vzhledem k omezenému rozsahu je práce věnována primárně právní úpravě dospělých pachatelů. Speciální právní úpravě mladistvých a právnických osob je věnována pouze okrajová pozornost.

Práce je logicky členěna na úvod, devět samostatných kapitol a závěr. První tři kapitoly práce, věnované obecnému vymezení trestu, alternativních opatření a kritice nepodmíněného trestu odnětí svobody, tvoří východisko pro kapitoly následující, v nichž jsou podrobně analyzovány jednotlivé druhy alternativních trestů. Kapitola osmá je zaměřena na komparaci s právní

¹ Obdobně SOLNAŘ, Vladimír. *Tresty a ochranná opatření*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1979. ISBN 978-80-254-4033-9, s. 78. Tento názor však není přijímán jednotně. K tomu srov. MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Restorativní justice v oblasti vězeňství: utopie, nebo výzva? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, č. 1, s. 21 - 36.

úpravou peněžitého trestu ve Finské republice a kapitola devátá závěrem shrnuje návrhy *de lege ferenda* ve vztahu k jednotlivým druhům alternativních trestů.

První kapitola práce představuje obecný úvod do problematiky trestu. Shrnuje vývoj pojetí trestu ve vybraných historických etapách a charakterizuje pojetí trestu v současnosti. V návaznosti na to je věnována pozornost účelu trestu a v jeho rámci absolutní, relativní a smíšené teorii jako třem základním přístupům k účelu trestu spolu s vymezením účelu trestu *de lege lata* a stručnou charakteristikou jednotlivých funkcí trestu. Závěrem je stručně charakterizována trestní politika státu a její aktuální trendy.

Druhá kapitola předkládané práce je věnována otázce alternativních opatření v oblasti trestního práva obecně² a ve stručnosti jejich jednotlivým hmotněprávním i procesněprávním typům, tj. alternativám k trestnímu řízení (odklonům), alternativám k potrestání (absolucím) a alternativním trestům obecně. V rámci druhé kapitoly je rovněž pojednáno o Probační a mediační službě jakožto významném orgánu státní správy v oblasti alternativních trestů (mimo peněžitého trestu) a alternativních opatření vůbec.

Před podrobným rozbohem jednotlivých alternativních trestů je ve třetí kapitole soustředěna pozornost na nepodmíněný trest odnětí svobody jako na klíčový předpoklad pro vymezení všech druhů alternativních trestů. Tato část práce přináší především kritický pohled na nepodmíněný trest odnětí svobody, shrnuje jeho negativní dopady nejen na život pachatele v *penitenciárním* i *postpenitenciárním* období, ale také dopady ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody na společnost.

V následujících kapitolách (kapitoly 4 - 7) je poskytnut exkurz do oblasti jednotlivých alternativních trestů, které jsou řazeny v souladu se zákonnou systematikou.³ Pozornost je věnována pouze tzv. *pravým* alternativním trestům (podrobněji viz kapitolu 2.5, s. 47), jmenovitě trestu domácího vězení (4. kapitola), trestu obecně prospěšných prací (5. kapitola), peněžitému trestu (6. kapitola) a podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (7. kapitola). V rámci jednotlivých druhů alternativních trestů je na základě jednotného klíče rozpracována podstata a historická geneze trestu, ukládání trestu, jeho výkon, možnost přeměny a konečně statistické údaje z aplikační praxe.

² Vzhledem k zaměření práce není mimotrestním alternativám (např. postoupení věci správnímu orgánu k vyřízení věci jako přestupku) v práci věnována pozornost.

³ Viz § 52 odst. 1 písm. b), c), e), odst. 2 písm. b), c) TZ.

Vzhledem ke společné snaze NS a NSZ směřující k nastolení nového trendu v sankční politice spočívajícího v razantním zvýšení podílu ukládaných peněžitých trestů je cílem předposlední (osmé) kapitoly podat základní přehled o trestní politice a právní úpravě peněžitého trestu ve Finské republice a provedení komparace právních úprav. Důvody, proč je tato kapitola zaměřena na finskou právní úpravu, jsou dvojí. Jednak mne k zájmu o finskou trestněprávní legislativu přivedl můj semestrální studijní pobyt na University of Turku v rámci programu Erasmus+, který mi umožnil seznámit se s místním právním systémem a získat mnoho cenných kontaktů. Druhým důvodem je fakt, že Finsko se v minulosti také potýkalo s vysokým počtem osob ve výkonu trestu odnětí svobody, ale zásadní změnou trestní politiky a v návaznosti na to také legislativy se této skandinávské zemi podařilo zmíněný problém v zásadě eliminovat.

Závěrečná kapitola devátá poté na podkladě provedené analýzy a komparace s rozličnými právními úpravami shrnuje návrhy *de lege ferenda* ve vztahu k jednotlivým alternativním trestům. Jejich společným cílem je zvýšení podílu ukládaných alternativních trestů v České republice a s tím souvisejícímu snížení počtu vězněných osob.

1. POJEM A ÚČEL TRESTU

1.1. Pojem trestu v proměnách času

Otázka trestu za čin, který je pro určité společenství v určitém období nežádoucí, se historií všech současných i zaniklých civilizací vine jako pomyslná červená nit. Stejně jako v zásadě všechny instituty platného práva, i pojetí trestu prošlo v průběhu evoluce lidské společnosti zásadním vývojem. V této podkapitole se pokusím stručně postihnout historickou genezi pojetí trestu ve vybraných historických etapách a následně definovat tento institut z hlediska současného pojetí.

První dochované zmínky⁴ týkající se trestání nalezneme na území Babylonské říše již v 18. století před našim letopočtem v podobě *Chammurapiho zákoníku*, který vycházel ze zásady odplaty (*ius talionis*).⁵ Přestože teorie odplaty není ani v dnešní době zcela překonána,⁶ *Chammurapiho zákoník* toto pojetí posouvá do krajní polohy, když například v článku 229 stanoví: „Zhotoví-li stavitel pro jiného dům a neučiní-li tak řádně, pak zřítí-li se dům tento a vlastník jeho usmrčen jest, stavitel budiž usmrčen.“⁷ Na rozdíl od dnešního přístupu, dle kterého platí, že „trest je nutno uložit tomu (a jen tomu), kdo spáchal zločin,“⁸ však tento „zákoník“⁹ umožňuje též trestání jiných osob než pachatele. Např. pokud v jinak skutkově shodném případě zahyne syn vlastníka domu, bude usmrčen syn stavitele.¹⁰

V ostrém kontrastu k pojetí trestu jako odplaty popsanému výše stojí přístup řeckých filozofů Sókrata a Platóna. Platón je jedním z prvních zastánců relativní teorie účelu trestu,¹¹ ke které se přihlásil řadou svých myšlenek, kupříkladu

„[...] neboť nikdo, kdo se nerozumně nemstí jako zvíře, netrestá viníka myslí na to a z toho důvodu, že se provinil; ale kdo přistupuje k trestu s rozumem, nemstí se za minulé provinění –

⁴ Existují i prameny starší, např. zákony *Urnammu* (*Ur-nammua*), které se však dochovaly pouze částečně.

⁵ Srov. např. článek 200 *Chammurapiho zákoníku* („A tooth for a tooth“), *The Code of Hammurabi*, translated by L. W. King [online]. [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://avalon.law.yale.edu/ancient/hamframe.asp>.

⁶ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3, s. 397.

⁷ *The Code of Hammurabi*, translated by L. W. King. Op. cit.

⁸ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5, s. 7.

⁹ Jedná se o kazuistické zákonodárné dílo, které z dnešního hlediska nelze považovat za zákoník, ale spíše za sbírku soudních rozhodnutí, podrobněji viz BAUEROVÁ, Veronika. *Nejstarší zákony lidstva* [online]. 25. 07. 2018 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.ustavprava.cz/blog/2018/07/nejstarsi-zakony-lidstva/>.

¹⁰ Viz čl. 230 *Chammurapiho zákoníku*: „Je-li [v takovém případě] usmrčen syn vlastníka domu, syn zhotovitele domu budiž usmrčen.“

¹¹ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Op. cit., s. 12.

*vždyť by nemohl způsobit, aby se odestalo to, co se stalo – nýbrž chce trestat pro budoucnost, aby se znovu neprovinil ani sám ten, kdo je trestán, ani jiný, kdo by uviděl jeho potrestání.*¹²

Pro otázku pojetí trestu v římském právu je významná již vůbec první dochovaná kodifikace (nejen) trestního práva, kterou je *Lex Duodecim Tabularum* z 5. století př. n. l., v českém jazyce známá jako *Zákon dvanácti desek*. Na rozdíl od *Chammurapiho zákoníku*, který trest smrti stanoví i za vcelku bagatelní delikty v zásadě bez ohledu na osobu pachatele, však *Zákon dvanácti desek* již hrdelního trestu zpravidla nenadužívá¹³ a často při ukládání trestu rozlišuje tresty v závislosti na věku, zavinění či postavení pachatele.¹⁴

V průběhu vývoje římského impéria se nicméně pojetí trestu značně proměňovalo, a to vcelku překvapivě spíše ve směru od relativního k retributivnímu přístupu, což přičítám zejména postupnému úpadku římské říše. Tak například Seneca (4 př. n. l. - 65 n. l.) zastával maximu, že není třeba trestat, protože se stalo zlo, ale aby se předešlo zlu budoucímu. Avšak o několik století později je na základě *Lex Quisquis* (394 n. l.) zakotvena možnost ukládání odstrašujících trestů, jako např. trestání dětí pachatelů zločinů proti majestátu.¹⁵

Ve středověku je primární úlohou trestu plnění funkce odstrašující.¹⁶ Zejména pro raně středověké právo (avšak tento princip v omezenější míře postupoval v zásadě celým středověkým trestním právem) je typické využití institutu svépomoci, který se projevuje ve formě soukromé msty.¹⁷ I přes pozdější ingerenci státu a panovníka však tehdejší trestní právo zůstává po dlouhou dobu založeno na principu soukromožalobního charakteru.¹⁸ Již v tomto období se nicméně soudobé zákonodárství kloní k zachování života a zdraví namísto uložení trestu smrti, jako je tomu například v kodifikaci Práva městská Království českého z roku 1579 „*Ve všech přech přísežní mají vždycky hotovější býti k zachování zdraví a při hrdle člověka nežli k odsouzení jeho na smrt.*“¹⁹ Praxe však této zásadě často neodpovídala.

¹² Platón: *Protágorás, Spisy III*. Oikoymenh, Praha 2003, s. 185.

¹³ Výjimka viz např. *Zákon XII desek*, deska VIII. 1b. „*Jestliže někdo zazpívá, co druhému způsobí ostudu [bude potrestán trestem smrti.]*“ In: SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. Praha: Orac, 2001. Výběrové texty. ISBN 80-86199-32-0, s. 41.

¹⁴ Srov. *Zákon XII desek*, deska VIII. 10. „*Kdo zapálí stavení [...], bude spoután, zbičován a upálen, jestliže to spáchal úmyslně a vědomě; pokud náhodou, tj. z nedbalosti, musí buď nahradit škodu, nebo, je-li méně majetný, bude potrestán mírněji.*“ In: SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. Op. cit., s. 43.

¹⁵ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Op. cit., s. 12 - 13.

¹⁶ Tamtéž, s. 13.

¹⁷ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3, s. 172.

¹⁸ Tamtéž, s. 174.

¹⁹ Práva městská Království českého, 1579, čl. M. XVIII. In: MALÝ, Karel. *Práva městská Království českého: edice s komentářem*. V Praze: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2117-3, s. 272.

Ukládané tresty v dobách středověku skýtalý symbolický charakter a bylo z nich seznatelné, jakého trestného činu se daná osoba dopustila. Tak byl rouhači vytržen jazyk, žhář upálen na hranici atp.²⁰ Významnou úlohu však sehrávalo postavení pachatele.²¹ Výjimkou (zejména v raných fázích tohoto období) nebyly ani tresty kolektivní, které umožňovaly v případě nedopadení pachatele potrestat celou ves.²²

Středověký přístup ovlivňoval trestní právo i v průběhu raného novověku. Historickým předělem ve vnímání trestního práva je nástup osvícenství v 17. a 18. století a s tím spojená tvorba osvícenských filozofů, jakými byli např. John Locke, Jeremy Bentham či Charles Louis Montesquieu. Avšak dle mého názoru nejvýznamnějším dílem z hlediska vnímání trestu a trestního práva vůbec je dílo italského osvícence Cesare Beccarii „*O zločinech a trestech*“ (*Dei delitti e delle pene*).

Mnohé z jeho myšlenek jsou nadčasové a platí do dnešních dnů. Nicméně hlavní myšlenku nejen svého díla, ale dle mého názoru též celého osvícenského hnutí, Beccaria shrnuje v samotném závěru „*Nemá-li žádný trest býti násilím, kterého se dopouští buď jednotlivec aneb mnozí na jediném občanu, musí nutně býti veřejný, rychle následující, nutný, tak malý, jak to možno za daných poměrů, přiměřený zločinu, předepsaný zákony.*“²³ Zde považuji za nutné podotknout, že některé z Beccariových požadavků (např. rychlost trestu) se nepodařilo naplnit ani více než 200 let po jeho smrti.²⁴

Konec 18. století pro území českých zemí symbolizuje počátek vydávání trestních zákoníků ovlivněných osvícenskými ideály.²⁵ Prvním z nich byl *Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně* z roku 1787, který je významně ovlivněn Beccariovým dílem a pojímal trest primárně jako prostředek k převýchově pachatele.²⁶

²⁰ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměněné vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4056-4, s. 7.

²¹ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. Op. cit., s. 178.

²² Tamtéž.

²³ BECCARIA, Cesare, *O zločinech a trestech*, Praha: Bursík a Kohout, 1893, s. 100.

²⁴ iROZHLAS.cz. *Data: čas od spáchání trestného činu k rozsudku klesl na polovinu. Kauzy Rath či Nečesaný jsou výjimky* [online]. 27. 08. 2018 [cit. 2020-02-21]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/rychlost-justice-data_1808270600_cib.

²⁵ Posledním předosvícenským kodexem trestního práva byl Constitutio Criminalis Theresiana viz MALÝ, Karel. *Poznámky k obecné části zákoníku Marie Terezie Constitutio criminalis Theresiana*. In: *Právněhistorické studie*. [online]. 2017, 47(1) [cit. 2020-02-21], s. 45.

Dostupné z: https://karolinum.cz/data/cascislo/6044/PHS_47_1.pdf.

²⁶ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Op. cit., s. 29.

Dalším trestním zákoníkem, který na našem území platil po dobu téměř jednoho století (1852 - 1950),²⁷ je *Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř. z.*²⁸ Přestože tento zákoník nadále zachovává trest smrti (§ 12) a v původním znění i bití holí (§ 24), zahrnuje též řadu moderních prvků týkajících se trestání odsouzených, které nalezneme i v současném trestním zákoníku. Tak je například zakotvena zásada, že trestnost (trestuhodnost) i trest se vztahují výlučně na zločince (§ 31), soudcovské uvážení při vyměřování trestu je omezeno v tom smyslu, že nesmí být uložen trest přísnější (ostřejší) ani mírnější, než jaký stanoví zákon (§ 32), či zákaz (nikoliv však bezvýjimečný)²⁹ uložit jiný než zákonem stanovený trest (§ 33).

V pořadí již třetím trestněprávním kodexem je *zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon*, kterým se české trestní právo řídilo pouze po dobu přibližně jedné dekády (1950 – 1961). Kodex byl plně pod vlivem nastupující komunistické ideologie, což lze názorně demonstrovat zněním § 1 věty první, která stanoví účel trestního zákona „*Trestní zákon chrání lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a vychovává k dodržování pravidel socialistického soužití.*“ Ideologii je podřízena i systematika zákona spolu se zněním a účelem jednotlivých trestněprávních norem. Na první místa (odstavce, písmena) jednotlivých ustanovení jsou tak zásadně kladeny normy vyplývající z politického směřování státu.³⁰ TZ 1950 stále zakotvuje trest smrti jako jeden z možných trestů, který byl taktéž v praxi využíván.³¹

Primárním účelem tohoto kodexu tedy bylo trestání třídního nepřítele s cílem chránit socialistické zřízení státu a až sekundárně též trestání trestných činů směřujících proti ostatním zájmům (typicky zájmům jednotlivce) a jejich ochrana. Tomuto závěru odpovídá i systematické řazení trestných činů ve zvláštní části zákona, které předřazuje (nejen) zájem na ochraně a bezpečnosti republiky zájmům na ochraně života a zdraví jednotlivce.³² Trest

²⁷ Součástí československého právního řádu se zákon stal na základě čl. 2 recepční normy, tj. zákona č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.

²⁸ Který nahrazuje *Knihu práv nad přečiněnými hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky* (Trestní zákoník z roku 1803), kterým se blíže nezabýváme, neboť TZ 1852 byl *de facto* jeho novelizací. K tomu srov. VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. Op. cit.*, s. 30 - 31.

²⁹ Srov. § 52, § 54 a § 55 TZ 1852. Text předpisu převzat z POLÁČEK, František a kol. *Československé trestní zákony platné v zemích České a Moravskoslezské*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství, 1946.

³⁰ Srov. § 17 odst. 1 písm. a) či § 20 písm. a) TZ 1950.

³¹ Trest smrti byl v některých případech dokonce jediným trestem bez jakékoliv alternativy (typicky u politických a vojenských trestných činů), srov. např. § 78 odst. 3, § 99 odst. 3, § 270 odst. 3 či § 287 TZ 1950 v původním znění. Později byl v takových případech jako alternativa plošně zaveden trest odnětí svobody na 25 let.

³² Srov. systematiku zvláštní části TZ 1950, zejm. hlavu první (Trestné činy proti republice) a hlavu šestou (Trestné činy proti životu a zdraví).

tak, viděno prismatem tohoto zákonodárného díla v dobovém kontextu, sloužil zejména jako nástroj k udržení politické moci, čehož bylo komunistickým státním aparátem často (zne)užíváno.

Dosud předposlední kodex, *zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon*, byl na našem území účinný od roku 1962 až do roku 2009, než jej s účinností od 01. 01. 2010 nahradil současný TZ. Vzhledem k faktu, že tento trestní kodex reguloval trestní právo na pomezí dvou zcela odlišných společenských uspořádání, prošlo i jeho znění v důsledku více než 70 novelizací významnou proměnou. Trestní zákon 1961 již, a to i v původním znění, zřetelně upouští od úderné socialistické textace TZ 1950.³³ Obecně lze shrnout, že TZ 1961 plnil až do sametové revoluce v roce 1989 podobné funkce jako výše popsany TZ 1950,³⁴ přičemž společenský převrat z konce osmdesátých let způsobil spíše než revoluci postupnou evoluci též v trestním právu a jeho pojetí. Poslední znění TZ 1961, účinné do 31. 12. 2009, tak obsahuje významné změny,³⁵ nicméně potřeba nového trestního kodexu byla více než zjevná.³⁶

I v současnosti můžeme na pojem trestu nazírat z nejrůznějších úhlů pohledu. Tresty lze členit na tresty v právním a mimoprávním smyslu a v rámci trestů v právním smyslu je lze dále klasifikovat na tresty správní a tresty ukládané v rámci práva trestního. Myslitelé zmínění v předchozích odstavcích dále často nazírali na pojem trestu z hlediska morálního, etického či filozofického. Pro účely předkládané diplomové práce se však zaměřím pouze na vymezení trestu jako sankce za porušení norem trestního práva a ostatní možné přístupy ponechám stranou.

Stále velice aktuální je v tomto směru Solnařova definice z konce sedmdesátých let minulého století, který chápe trest jako „[...] opatření státního donucení ukládané soudy v trestním řízení za trestný čin nebo přečin jeho pachateli, které pachateli působí určitou újmu a které vyslovuje odsudek ze strany společnosti trestného činu (přečinu) a jeho pachatele.“³⁷

³³ Srov. např. vymezení účelu trestu v § 17 odst. 1 TZ 1950 a § 23 odst. 1 TZ 1961.

³⁴ Solnař k tomu poznamenává: „[...] i trest [má] výrazně třídní charakter, neboť [...] u nás trest chrání zájmy pracující většiny a je zaměřen proti zbytkům vykořisťovatelských tříd [...]“. Viz SOLNAŘ, Vladimír. *Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 12.

³⁵ Srov. např. znění § 1, § 29 a § 34 písm. a) TZ 1961 ve znění účinném do 26. 12. 1962 a ve znění účinném do 31. 12. 2009.

³⁶ Postupnými novelizacemi nedošlo např. k resystematizaci zvláštní části trestního zákona, která byla provedena až přijetím současného TZ. Podrobněji viz Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 53 (sněmovní tisk 410/0).

³⁷ Viz SOLNAŘ, Vladimír. *Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 16.

Tuto definici pak víceméně doslova přejímá i nejnovější tuzemská odborná literatura,³⁸ naopak zahraniční publikace se v některých definičních znacích liší.³⁹ Na takto formulované pojetí trestu navazuje čl. 39 Listiny, dle něž platí, že „*Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest [...] lze za jeho spáchání uložit*“ ve spojení s čl. 40 odst. 1 Listiny a čl. 90 věty druhé Ústavy, podle nichž (shodně) „*Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.*“ Na zákonné úrovni je poté obecná úprava trestních sankcí⁴⁰ a trestů provedena Hlavou V. TZ. Uložení trestu jako trestněprávního důsledku nežádoucího chování však v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe přichází v úvahu jen tam, kde nepostačí uplatnění odpovědnosti dle jiného právního předpisu (například předpisů práva správního či občanského).⁴¹

Trest je tak v současnosti chápán jako právní prostředek sloužící k ochraně společnosti před pachateli trestných činů.⁴² Nicméně (dle mého názoru) zejména vlivem osvícenských ideálů popsaných v předchozích odstavcích a jejich následného rozvoje v 19. a 20. století je nyní mnohem více akcentována převýchovná funkce trestu v souladu se zásadou *punitur, ne peccetur*. Je tomu tak hlavně proto, že náprava pachatele a jeho reintegrace do společnosti je pro všechny strany zásadně výhodnější než nutnost jeho dlouhodobé či dokonce doživotní represe. Samotnému účelu trestu a jeho funkci se práce podrobněji věnuje v následující podkapitole.

1.2. Účel a funkce trestu

Pojetí účelu trestu, stejně jako pojetí samotného trestu, prošlo významnou proměnou v místě a čase. Dějiny přinesly řadu teorií o účelu trestu, v soudobé literatuře však převažují 3 základní teorie, jejichž rozlišení spočívá v řešení otázky, zda je cílem trestu samotné uložení trestu bez jakékoliv jiné společenské funkce, či prostředkem k dosažení dalších společenských cílů (převýchova pachatele, odstrašení dalších potenciálních pachatelů), nebo kombinace obou těchto přístupů.⁴³ Podle přístupu k řešení této otázky rozlišujeme teorie **absolutní (retributivní), relativní (utilitární) a smíšené (slučovací)**, kterým jsou věnovány následující

³⁸ Viz např. JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 7. vydání. Op. cit., s. 399.

³⁹ Srov. HERRING, Jonathan. *Criminal Law: Text, cases and materials*. Sixth edition. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 61.

⁴⁰ Trestními sankcemi jsou tresty a ochranná opatření. Viz § 36 TZ.

⁴¹ Srov. § 12 odst. 2 TZ.

⁴² Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 04. 2004, sp. zn. II. ÚS 243/03 (17/2004 USu.).

⁴³ KARABEC, Zdeněk. Účel trestání. *Kriminalistika: Čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi*. 2000(2), s. 108 - 117. ISSN 1210-9150.

řádky. Tyto kategorie nicméně netvoří ucelený systém, ale jsou spíše zastřešujícími pojmy pro pestrou škálu jednotlivých teorií.

Nejstaršími ze zmíněných teorií jsou teorie **absolutní (retributivní)**.⁴⁴ Jak již bylo zmíněno v historickém exkurzu týkajícím se pojetí trestu, tkví jejich podstata v odplatě za spáchaný trestný čin. Jediným účelem trestu je v tomto pojetí potrestání pachatele, protože bylo spácháno zlo („*punitur, quia peccatum est*“), a to aniž by byly sledovány jakékoliv jiné společenské funkce,⁴⁵ které jsou považovány za irelevantní,⁴⁶ přičemž trest by měl být přiměřený tomu, co pachatel zasluhuje.⁴⁷ Historické opodstatnění tohoto přístupu přibližuje Lata, který spatřuje kořeny retributivní teorie mimo jiné již v představě, že „[...] *zločin rozhněvává bohy a ti mohou být usmířeni jen spravedlivým trestem [...]*“.⁴⁸ Mezi nejvýznamnější zastánce retributivismu patří Immanuel Kant či G. W. F. Hegel.

Absolutní teorie jsou nicméně často podrobovány kritice. Jedním z argumentů proti tomuto přístupu je, že nerozlišuje mezi dobrými a špatnými zákony (*good and bad laws*). Z tohoto důvodu je tento přístup snadno zneužitelný k ospravedlnění trestů uložených v souladu se stávajícím politickým uspořádáním bez ohledu na to, na jaké morální základně jsou dané zákony a dle nich uložené tresty vystavěny.⁴⁹ Další nedostatek teorie je spatřován například v tom, že její striktní aplikace neumožňuje uložení mírnějšího trestu, než jaký odpovídá závažnosti spáchaného skutku, i kdyby trest mírnější vedl k lepší nápravě pachatele a naopak přísnější trest zvyšoval riziko budoucí recidivy.⁵⁰

V mých očích v současnosti není aplikace čistě retributivního pojetí cestou, neboť sledování odplaty jako jediného cíle trestu by nevyhnutelně vedlo ke stoupající míře recidivy a s tím souvisejícím růstem nákladů na vězeňství. Je tomu tak z toho důvodu, že pachatel, na němž je vykonáno zlo jako odplata za jím spáchané zlo, bude s největší pravděpodobností vzhledem k absenci nápravného působení opět konat zlo a ocitne se v začarovaném kruhu.

Vývojově mladšími jsou teorie **relativní (utilitární)**, které smysl trestu spatřují nikoli v potrestání pachatele za spáchaný trestný čin, ale v jeho nápravě a ochraně společnosti

⁴⁴ Typicky reprezentována teorií spravedlivé odplaty. Viz JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 7. vydání. Op. cit., s. 397.

⁴⁵ Viz SOLNAŘ, Vladimír. *Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 17.

⁴⁶ „[...] *the social consequences of punitive sanctions, positive or negative, are deemed irrelevant.*“ Viz SCOTT, David. Punishment. In: HUCKLESBY, Anthea and Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. New York: Oxford University Press, 2009, s. 83 - 102. ISBN 978-0-19-921554-6.

⁴⁷ HERRING, Jonathan. *Criminal Law: Text, cases and materials*. Op. cit., s. 63.

⁴⁸ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Op. cit., s. 34.

⁴⁹ SCOTT, David. Punishment. In: HUCKLESBY, Anthea and Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. Op. cit.

⁵⁰ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Op. cit., s. 34.

(„*punitur, ne peccetur*“).⁵¹ Odlišně je vnímána též oběť spáchaného trestného činu. Zatímco retributivní teorie chápou jako primární oběť stát, resp. společnost, která je jím reprezentována, teorie relativní pojmají trestný čin jako poškození konkrétní osoby (osob) jinou osobou (osobami), což vede k většímu zapojení oběti trestného činu a snaze o obnovení narušených či ohrožených hodnot.⁵² Za průkopníky této teorie jsou považováni Feuerbach, Lombroso, Bentham či již zmíněný Beccaria. Nejznámějším představitelem relativních teorií však nadále zůstává Lisztova *teorie speciální prevence*.

Někteří autoři propojují relativní teorii s teorií funkcí trestu a hovoří o tzv. *konsekvencionalistické teorii trestu*,⁵³ která v zásadě definuje též pojetí jednotlivých funkcí trestu.⁵⁴ Tato teorie stojí na čtyřech pilířích, kterými jsou:

- individuální a generální prevence (funkce odstrašující);
- rehabilitace pachatele (funkce nápravná);
- inkapacitace, izolace pachatele (funkce eliminační) a
- obnova či náprava narušených či poškozených vztahů (funkce restorativní).⁵⁵

Relativní teorie tak nahlízejí na trest jako na prostředek k dosažení určitých společenských funkcí, které byly spáchaným trestným činem narušeny či poškozeny. Jejich funkcí je nejen potrestání a výchova pachatele (individuální prevence, rehabilitace, inkapacitace), ale také působení na ostatní členy společnosti (generální prevence) a úsilí o to, aby byl uložený trest přínosný pro společnost jako celek (restorace).

A právě koncept **restorativní justice**, navazující na relativní teorii, je jedním z východisek pro ukládání alternativních trestů a alternativních opatření vůbec. Je tomu tak z toho důvodu, že cílem restorativní justice je, mimo jiné, aby pachatel přijal odpovědnost za své chování a zapojil se do nápravy následků svého jednání, a to například vykonáním obecně prospěšných prací ve prospěch společnosti⁵⁶ či uhrazením způsobené škody v rámci institutu

⁵¹ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 7. vydání. Op. cit., s. 396.

⁵² SOTOLÁŘ, Alexander, VÁLKOVÁ, Helena. Trestní spravedlnost na přelomu tisíciletí. *Právní rozhledy*. 1999, č. 12, s. 617 – 624.

⁵³ Srov. HERRING, Jonathan. *Criminal Law: Text, cases and materials*. Op. cit., s. 62.

⁵⁴ Ve výčtu z logiky věci chybí **funkce odplatná**, podrobněji viz tuto kapitulu, s. 14.

⁵⁵ Tamtéž, srov. též nález Ústavního soudu ze dne 11. 06. 2014, sp. zn. I. ÚS 4503/12 (119/2014 USn.), či Latovu definici, který však relativní teorie chápe jako teorie utilitární. Viz LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Op. cit., s. 19.

⁵⁶ Probační a mediační služba České republiky. *Restorativní justice pomáhá a spojuje* [online]. 30. 04. 2018 [cit. 2020-02-24]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/aktuality/restorativni-justice-pomaha-a-spojuje>.

narovnání. Jinak řečeno, restorativní justice směřuje k urovnání (zmírnění) konfliktního stavu mezi obviněným a osobou jeho jednáním poškozenou.⁵⁷

I relativní teorie se však setkávají s kritickými ohlasy. Často jsou podrobovány kritice například z důvodu jejich možné nespravedlnosti pramenící z možnosti uložit exemplární trest plnící především funkci generální prevence,⁵⁸ či jejich nekritické užívání v situacích, které volají po aplikaci nekompromisních opatření.⁵⁹

Aktuální trestněprávní nauka a trestní právo obecně vychází ze **smíšených (slučovacích) teorií**,⁶⁰ které jsou jakýmsi hybridem mezi zmíněnými přístupy a snaží se spojit pozitivní prvky teorií absolutních i relativních. Je tomu tak v zásadě ve všech vyspělých státech světa, neboť zmíněné teorie se navzájem prolínají⁶¹ a konkrétní nastavení oné „kombinace“ v právním řádu určitého státu se odvíjí od požadavků a potřeb dané společnosti. Ústavní soud k tomu dodává:

„V moderních systémech trestní justice se [absolutní a relativní] [...] účely obvykle vzájemně kombinují, neboli při ukládání trestů se zohledňuje jak potřeba spravedlivého postihu v reakci na protispoločenské jednání, tak i potřeba zajištění bezpečnosti občanů a majetku před nebezpečnými pachateli, dosažení převýchovy pachatele (je-li možná), jakož i zjednání nápravy po spáchaném činu.“⁶²

Současný TZ účel trestu na rozdíl od předchozí právní úpravy⁶³ explicitně nedefinuje. Důvodová zpráva k tomu uvádí, že vymezení účelu trestních sankcí je ponecháno trestní nauce a v současném TZ je nahrazeno obecnými zásadami trestání promítnutými do jednotlivých ustanovení trestních sankcí a celkového pojetí TZ.⁶⁴ Zvolená koncepce však i přes častou kritiku předchozí definice účelu trestu není přijímána bezvýhradně.⁶⁵ Jednotný přístup však nenajdeme ani v rámci mezinárodní komparace. Výslovnou úpravu účelu trestu

⁵⁷ FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GRIVNA. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0, s. 780.

⁵⁸ Srov. HERRING, Jonathan. *Criminal Law: Text, cases and materials*. Op. cit., s. 62.

⁵⁹ KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In: *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů* [online]. [cit. 2020-02-24]. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 5 – 20. ISBN 80-7338-021-8. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/296.pdf>.

⁶⁰ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 7. vydání. Op. cit., s. 400. Obdobně též Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 182 (sněmovní tisk 410/0).

⁶¹ KARABEC, Zdeněk. Účel trestání. *Kriminalistika: Čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi*. Op. cit.

⁶² Nález Ústavního soudu ze dne 11. 06. 2014, sp. zn. I. ÚS 4503/12 (119/2014 USn.).

⁶³ Srov. § 17 TZ 1950 a § 23 TZ 1961.

⁶⁴ Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 214 - 215 (sněmovní tisk 410/0).

⁶⁵ Viz např. STOČESOVÁ, Simona. *Reforma trestního práva po prvním roce účinnosti nového trestního zákoníku*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-360-5, s. 79.

neobsahuje kupříkladu ani trestní zákoník Spolkové republiky Německo (*Strafgesetzbuch*),⁶⁶ naopak trestní zákoník Velké Británie (*Criminal Justice Act 2003*)⁶⁷ či Kanady (*Criminal Code*)⁶⁸ účel trestu definují explicitně.

Stanovení definičních znaků účelu trestu je tedy ponecháno trestněprávní nauce, dle níž je účelem trestu:

- ochrana společnosti před pachateli trestných činů (primární cíl);
- zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti;
- vychovávat odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život a
- generálně preventivní účinek trestu.⁶⁹

Definici doplňuje Ústavní soud, který již za účinnosti TZ 1961 stanovil, že: „*Smyslem a účelem trestu v nejobecnějším smyslu je ochrana společnosti před kriminalitou. Žádné jiné cíle trestem sledovat nelze, což znamená, že trest nesmí být prostředkem řešení jiných společenských problémů.*“⁷⁰

Lze tedy uzavřít, že primárním účelem trestu je ochrana společnosti před pachateli, doplněná funkcí odstrašující, nápravnou, eliminační a odplatnou za současné aplikace korektivu vyplývající z judikatury Ústavního soudu, dle kterého účelem trestu není (a nesmí být) řešení jiných společenských problémů.

K pochopení takto definovaného účelu trestu je nezbytné ve stručnosti vymezit také jednotlivé funkce trestu, které již byly nastíněny v rámci konsekvencialistické teorie. První z funkcí trestu je funkce **odstrašující** (preventivní). Tato funkce spočívá v odrazení pachatele od páchání dalších trestných činů (individuální prevence), jejímž prostřednictvím je působeno též na ostatní potenciální pachatele (generální prevence). Pro naplnění preventivní funkce trestu je esenciálním předpokladem individualizace trestu⁷¹ a jeho spravedlnost.⁷²

⁶⁶ Srov. AMBOS, Kai, Antony DUFF, Julian V. ROBERTS, Thomas WEIGEND a Alexander HEINZE. *Core concepts in criminal law and criminal justice*. New York: Cambridge University Press, 2020. ISBN 978-1-108-48339-1, s. 230.

⁶⁷ Viz § 142 odst. 1 *Criminal Justice Act 2003*, speciální úpravu účelu trestu u mladistvých pak obsahuje § 142a odst. 3 téhož předpisu.

⁶⁸ Viz § 718 *Criminal Code*.

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 7. vydání. Op. cit., s. 401. Podrobněji k pojmu řádný život viz přiměřeně kapitulu 7.4, s. 145 a násl.

⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 1998, sp. zn. IV. ÚS 463/97.

⁷¹ VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3, s. 218 – 219.

⁷² NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: Studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. Praha: ACADEMIA, 1969, s. 25.

Funkce **nápravná** (rehabilitační) vychází z premisy determinismu, podle níž nežádoucí chování pachatele pramení z určitého deficitu v jeho výchově, prostředí, ve kterém žije atp. a usiluje o změnu jeho chování a zařazení zpět do společnosti.⁷³ Poněkud odlišný a podle mého soudu nepříliš přesvědčivý přístup zastává Scott, který nápravnou funkci (*rehabilitation*) chápe jako pokus o navrácení osoby do stavu před spácháním trestného činu, jelikož spácháním trestného činu došlo k určité změně a daný jedinec potřebuje léčbu (*cure, treatment*) své nemoci (*disease*).⁷⁴

Funkce **eliminační** (izolační) spočívá v „*dočasné nebo trvalé izolaci pachatele od ostatní společnosti*.“⁷⁵ Jediným smyslem je zabránění pachateli v páchaní další trestné činnosti a s tím související ochrana společnosti. Dříve byla tato funkce zdůrazněna u trestů jako zmrzačení (*physical maiming*), trest smrti (*death penalty*) či vyhnanství (*banishment*).⁷⁶

Funkce **restorativní** (obnovující) staví do centra dění pachatele a oběť trestného činu. Její podstatou je náhrada škody a obnovení narušené rovnováhy v sociálních vztazích.⁷⁷ Stěžejními pojmy definujícími restoraci jsou odškodnění (*reparation*), navrácení do původního stavu (*restitution*), vyrovnání (*repayment*), usmíření (*reconciliation*) a znovuzачlenění (*reintegration*).⁷⁸

Funkce **odplatná** (retributivní) směřuje k potrestání pachatele a musí pro něj představovat určitou újmu odstupňovanou dle závažnosti spáchaného činu.⁷⁹ Odplatná funkce je i přes pokrok v chápání účelu a s tím související funkcí trestu stále velice významná, neboť dle Novotného „*trest bez odplatných momentů nemůže svého cíle dosáhnout a není vlastně ani trestem*.“⁸⁰ V soudobém pojetí je tato funkce reprezentována pojetím trestu jako spravedlivé odměny.⁸¹

Obiter dictum je třeba uvést, že účel trestu se v případě mladistvých delikventů řídí odchýlnou právní úpravou, konkrétně zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, který je *lex specialis* k TZ. Tento právní předpis totiž stanoví, že „*účelem opatření [...] je především*

⁷³ VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Op. cit., s. 219.

⁷⁴ SCOTT, David. Punishment. In: HUCKLESBY, Anthea and Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. Op. cit.

⁷⁵ VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Op. cit., s. 220.

⁷⁶ SCOTT, David. Punishment. In: HUCKLESBY, Anthea and Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. Op. cit.

⁷⁷ VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Op. cit., s. 220.

⁷⁸ SCOTT, David. Punishment. In: HUCKLESBY, Anthea and Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. Op. cit.

⁷⁹ VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Op. cit., s. 218.

⁸⁰ NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: Studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. Op. cit., s. 28.

⁸¹ VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Op. cit., s. 218.

vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého [...]“⁸² Takto formulovaný účel trestu vychází již z předrevoluční právní úpravy⁸³ a jako legitimní cíl sleduje zejména nápravu pachatele, jelikož u mladistvých je pravděpodobnost jejich „polepšení“ výrazně vyšší.

1.3. Trestní politika

Definovat trestní politiku jako pojem je značně problematické, neboť jednotliví autoři odborné literatury přicházejí s celou řadou rozličných definic. Musil uvádí, že: „*Trestní politika, jako součást obecné politiky, formuluje cíle a prostředky společenské kontroly kriminality pomocí trestního práva.*“⁸⁴ Schwind chápe tento pojem v zásadě *promiscue*, když trestní politiku definuje jako „[...] *souhrn veškerých státních opatření přijímaných k ochraně společnosti a jejich jednotlivých členů před kriminalitou a v boji s ní.*“⁸⁵ Anglosaská literatura hovoří v této souvislosti o tzv. *crime control policy* jako o pojmu nadřazeném českému pojmu trestní politika a chápe jej jako „*souhrn strategií a sankcí, které mají zajistit konformitu chování v oblastech chráněných trestněprávními normami.*“⁸⁶

Karabec, který čerpá z díla O. Novotného, provádí jakousi syntézu jednotlivých náhledů na definici trestní politiky a za společné definiční prvky trestní politiky považuje:

- souvislost s obecnou politikou;
- trestní legislativou a systémem trestní justice;
- zaměření na kriminalitu i na další sociálněpatologické jevy a
- využívání prostředků trestního práva.⁸⁷

Zmíněné prostředky trestního práva, jako jeden z definičních znaků trestní politiky, literatura dále třídí na preventivní, jejichž cílem je zejména informovat společnost o zakázaných jednáních, a represivní směřující k uložení spravedlivého trestu za spáchaný trestný čin.⁸⁸

⁸² Srov. § 9 odst. 1 ZSVM.

⁸³ Srov. § 76 TZ 1961 v původním znění.

⁸⁴ Musil, Jan. *Úloha trestní politiky při reformě trestního práva*. Trestní právo 1998, č. 1., str. 3 - 5.

⁸⁵ SCHWIND, H. - J. Kriminologie. 21. vyd. Heidelberg. *Kriminalistik*, 2011, s. 18.

⁸⁶ ZEMAN, Petr. *Veřejnost a trestní politika*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-113-4, s. 10.

⁸⁷ KARABEC, Zdeněk. Trestní politika – vstup do problematiky. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GŘIVNA, ed. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 94 – 107. ISBN 978-80-7357-365-2.

⁸⁸ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, s. 17.

Trestní politiku lze obecně chápat v užším a širším slova smyslu. Trestní politikou v užším smyslu rozumíme činnost orgánů činných v trestním řízení a trestní zákonodárství obecně.⁸⁹ Naproti tomu trestní politika v širším slova smyslu, označovaná též jako kriminální politika,⁹⁰ zahrnuje všechny činnosti a opatření, uplatňované státními i nestátními subjekty mimo jiné též v rámci občanských aktivit, které se zaměřují na kontrolu kriminality.⁹¹

Příkladem nestátních subjektů působících na poli trestní politiky v širším smyslu jsou například jednotlivci či takzvané NGO's (*non-governmental organisations*), které se zaměřují typicky na ochranu lidských práv a svobod.⁹²

Karabec v této souvislosti také upozorňuje na zcela zásadní vliv médií, která často podněcují represivní nálady ve společnosti.⁹³ Na tento fakt navazuje Háková, dle které zprávy týkající se trestných činů a kriminality představovaly v hlavní zpravodajské relaci televize Nova v roce 2014 28,5 % vysílacího času, z čehož bylo tématu vražd věnováno 24 % vysílacího času, přestože jejich podíl na celkové trestné činnosti v daném roce činil pouhých 0,08 %.⁹⁴

Atmosféra strachu vyvolávaná médii následně vytváří živnou půdou pro populistické návrhy týkající se změn trestněprávních předpisů. Válková upozorňuje, že takovéto legislativní pokusy je třeba „*racionálně vedenou argumentací, doloženou poznatky z empirických výzkumů a statistikami zvrátit, resp. tento legislativní proces zastavit.*“⁹⁵ V opačném případě by mohlo docházet k nesystémovým zásahům do trestní legislativy a v konečném důsledku k narušení celého systému trestní politiky.

S výše řečeným úzce souvisí **sankční politika** jako součást trestní politiky, kterou Karabec definuje jako stanovení účelu trestání, systému trestních sankcí a jejich uplatňování,⁹⁶ a která je východiskem pro další kapitoly této práce. Z uvedené definice plyne, že úlohou státu je

⁸⁹ Tamtéž, s. 16.

⁹⁰ VÁLKOVÁ, Helena. Trestní politika. In: HENDRYCH, Dušan, BĚLINA, Miroslav, FIALA, Josef, ŠÁMAL, Pavel, ŠTURMA, Pavel, ŠTENGLOVÁ, Ivana, KARFÍKOVÁ, Marie. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

⁹¹ KARABEC, Zdeněk. Trestní politika – vstup do problematiky. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRÍVNA, ed. *Pocita Otovi Novotnému k 80. narozeninám* Op. Cit.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-154-7, s. 147.

⁹⁵ VÁLKOVÁ, Helena. Trestní politika v měnění se společností optikou poslaneckých návrhů novel trestněprávních a souvisejících předpisů. In: *Pocita Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám: čtvrtstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudě ČR*. V Praze: C. H. Beck, 2018, s. 333 – 344. ISBN 978-80-7400-709-5.

⁹⁶ KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-071-7, s. 7.

stanovit účel trestání (k tomu srov. kapitolu 1.2, s. 9 a násl.), následně v souladu s účelem stanovit systém trestních sankcí a konečně zásady pro jejich uplatňování.

V pojetí sankční politiky v České republice představuje zásadní předěl současný TZ, který se významně přiklonil k depenalizaci a vyslovil se pro rozsáhlejší užívání alternativních opatření a alternativních trestů⁹⁷ v případech méně závažné kriminality⁹⁸ s cílem snížit počet vězněných osob. Důvodová zpráva k TZ explicitně hovoří o potřebě celkové změny filozofie ukládání sankcí za účelem naplnění principu, dle něž je trest odnětí svobody trestem *ultima ratio*.⁹⁹ Kalvodová nicméně tvrdí, že spojovat změnu filozofie trestání až s novým zákoníkem by bylo, vzhledem k předchozím četným novelizacím TZ 1961, nespravedlivé.¹⁰⁰

V této souvislosti Zvláštní zpráva Nejvyššího státního zastupitelství „Věznice“ kritizuje současnou praxi a dodává, že cestou ke snížení vězeňské populace není primárně nižší ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody, ale spíše zkrácení jeho délky, neboť průměrná doba strávená ve vězení v České republice převyšuje 2 roky, zatímco v řadě vyspělých států se pohybuje pod hranicí 10 měsíců.¹⁰¹ Experti na trestní právo také upozorňují na nedostatečné využívání institutu podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Podle nich by podmíněné propuštění přicházelo v úvahu téměř u poloviny ze všech odsouzených s tím, že značným problémem je také rozdílná praxe mezi jednotlivými soudci při vyřizování žádostí o podmíněné propuštění.¹⁰²

V souladu s výše uvedeným směřováním sankční politiky byly novým TZ do právního řádu zavedeny také dva zcela nové druhy trestů, a to trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Jejich zavedení vnímám jako další krok zákonodárce směrem k ukládání alternativních sankcí a významný příspěvek k naplnění zásady individualizace trestu.

⁹⁷ Srov. Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 213 (sněmovní tisk 410/0).

⁹⁸ Naproti tomu u (zvláště závažných) zločinů dochází k zosíření trestní represe (zvýšení pravidelného trestu na 20 let, širší okruh trestných činů, za něž lze uložit doživotí atp.). K tomu srov. KALVODOVÁ, Věra. Filozofie trestání v návrhu nového trestního zákoníku. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA, ed. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 87 – 93. ISBN 978-80-7357-365-2.

⁹⁹ Viz Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 215 (sněmovní tisk 410/0).

¹⁰⁰ Podrobněji viz KALVODOVÁ, Věra. Filozofie trestání v návrhu nového trestního zákoníku. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA, ed. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Op. cit.

¹⁰¹ NSZ. *Zvláštní zpráva: "Věznice"* [online]. Brno, 2019 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zvlastni_zpravy/zvl_zprava_veznice25_09_2019.pdf.

¹⁰² Probační a mediační služba České republiky. *Čeští vězni sedí příliš dlouho, shodli se experti* [online]. 3. 4. 2019 [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/scripts/aktuality_detail.php?Strana=3.

Lze tedy shrnout, že Česká republika se v oblasti trestní (a v jejím rámci též sankční) politiky postupně přihlásila k mezinárodním a evropským trestněprávním trendům. Jejich podstata tkví v odklonu od klasického pojetí trestní politiky, v jejímž rámci je dominantně ukládán nepodmíněný trest odnětí svobody a příklonu k alternativním způsobům řešení trestních věcí.¹⁰³ Nepodmíněný trest odnětí svobody by tak v současnosti v souladu s jeho pojetím jako řešení *ultima ratio* měl být ukládán jen tam, kde jiná alternativa nepostačuje.

¹⁰³ Obdobně ŠÁMAL, Pavel a Jan STRYA. *Trestní právo a trestní politika* [online]. 10. 11. 2018 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/11/pavel-samal-jan-strya-trestni-pravo-trestni-politika/>.

2. K ALTERNATIVNÍM OPATŘENÍM OBECNĚ

2.1. Pojem alternativní opatření

Shrneme-li dosud uvedené, lze konstatovat, že primárním úkolem a cílem trestního práva ve vztahu k pachatelům trestné činnosti v současnosti není jejich potrestání, ale naopak náprava a obnovení narušených společenských vztahů. Je tomu tak proto, že prosté potrestání pachatele bez sledování dalších funkcí trestu v zásadě vede pouze k jeho recidivě. Řečeného se však v podmínkách výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v praxi v zásadě nedaří dosáhnout. Nadto je tento druh trestu spojen i s celou řadou dalších negativ (podrobněji viz kapitolu 3, s. 49 a násl.), tudíž stát v rámci své trestní politiky v souladu s principy restorativní justice začal uplatňovat jiné způsoby řešení trestních věcí, které souhrnně označujeme jako alternativní opatření.

Legální definici tohoto pojmu žádný právní předpis neobsahuje,¹⁰⁴ odborná literatura jej nicméně vnímá jako „*specifické postupy využívané alternativně oproti standardnímu trestnímu řízení [alternativy procesněprávní] a zvláštní formy reakce na trestnou činnost představující alternativu k tradičnímu trestu odnětí svobody [alternativy hmotněprávní]*“.¹⁰⁵

V souladu s touto definicí se vymezení jednotlivých důvodů rozmachu alternativních opatření jako protiváhy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody podrobněji věnují Sotolář s Válkovou, kteří za hlavní důvody považují snahu:

- individualizovat trestní postih;
- pozitivně motivovat pachatele trestných činů k životu v souladu se zákonem;
- aktivně zapojit do řešení trestních věcí osoby poškozené trestnou činností;
- řešit efektivně přetížení orgánů činných v trestním řízení;
- vypořádat se s nedostatkem kapacit věznic a
- zlevnit trestní řízení,

to vše při zachování věcné správnosti a spravedlnosti soudních rozhodnutí.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Naproti tomu např. kanadský trestní zákoník (*Criminal Code*) alternativní opatření (*alternative measures*) definuje explicitně, avšak jako alternativní opatření chápe pouze alternativní opatření procesněprávní (k tomu viz níže) ukládaná dospělým. Podrobněji viz § 716 alinea druhá *Criminal Code*.

¹⁰⁵ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-7179-350-7, s. 3.

¹⁰⁶ SOTOLÁŘ, Alexander, VÁLKOVÁ, Helena. Trestní spravedlnost na přelomu tisíciletí. *Právní rozhledy*. Op. cit., s. 617.

Využívání alternativních opatření však není novinkou posledních desetiletí. Předchůdce některých jeho forem nalezneme kupříkladu již ve středověkém právu, kdy tresty byly často nahrazovány soukromou dohodou mezi pachatelem a poškozeným, jelikož tato dohoda přinášela poškozenému, na rozdíl od pouhého trestu smrti či zmrzačení pachatele, určitý (zpravidla majetkový) prospěch. Výhodou pro pachatele naopak bylo, že se nadále nikdo ze zúčastněných nesměl o činu kdekoliv šířit.¹⁰⁷

Až do roku 1993 nicméně tuzemské trestní právo znalo pouze 3 formy alternativních opatření, a to peněžitý trest, podmíněné odsouzení a upuštění od potrestání.¹⁰⁸ Ščerba k tomu dodává, že vzhledem k limitaci peněžitého trestu majetkovými poměry pachatele a možnosti užití institutu upuštění od potrestání pouze ve specifických případech zůstávalo jediným univerzálním alternativním opatřením podmíněné odsouzení, jehož kontrola byla navíc v rámci zkušební doby značně problematická.¹⁰⁹

Počínaje rokem 1994 však dochází ke zcela zásadnímu rozšíření palety alternativních opatření, jelikož zákonodárce postupně zaváděl stále nové formy.¹¹⁰ V současné době tak české trestní právo rozeznává vcelku širokou škálu forem alternativních opatření. Dvě z těchto forem, konkrétně peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu a odstoupení od trestního stíhání, je však možno uložit pouze mladistvým delikventům.¹¹¹

V rámci trestání dospělých pachatelů však mohou orgány činné v trestním řízení využít celé řady dalších alternativních opatření, která členíme dle fáze, v jaké mohou být uplatněny, a to na alternativní opatření hmotněprávní a procesněprávní.¹¹²

Alternativní opatření hmotněprávní se uplatňují v rámci standardního hlavního líčení¹¹³ a jsou v zásadě jeho výsledkem. Jejich smyslem je po provedeném dokazování rozhodnout o vině a trestu (případně o upuštění od uložení trestu) za spáchaný trestný čin. Hmotněprávní alternativní opatření vnitřně členíme na alternativy k potrestání (absoluce) a alternativní tresty. Alternativami k potrestání se rozumí upuštění od potrestání, upuštění od

¹⁰⁷ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. Op. cit., s. 4, 7.

¹⁰⁸ Viz § 53 a násl., resp. § 58 a násl. a § 77 TZ 1961. Upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nebylo chápáno jako samostatná alternativa, ale pouze jako modalita upuštění od potrestání. K tomu srov. § 25 TZ 1961.

¹⁰⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-93-9, s. 33.

¹¹⁰ K tomu viz schéma č. 1 v kapitole 2.5 na s. 48.

¹¹¹ Viz § 28 a násl., resp. § 70 a násl. ZSVM.

¹¹² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 30.

¹¹³ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PŮRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Op. cit., s. 18.

potrestání za současného uložení ochranného léčení (nebo zabezpečovací detence) a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem. Pokud jde o alternativní tresty, TZ rozlišuje celkem 4 druhy pravých alternativních trestů (podrobněji viz kapitolu 2.5, s. 47), a to trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest a trest podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody (s dohledem).

Podstatou **procesněprávních alternativních opatření** je naproti tomu vyřízení trestní věci ve zvláštních způsobech řízení, která nejsou svázána tak formálními pravidly jako hlavní líčení a umožňují tudíž rychlejší meritorní rozhodnutí.¹¹⁴ Procesněprávní formy alternativních opatření jsou v prostředí českého trestního práva stále relativně novinkou. Jako první bylo do TŘ zakotveno v roce 1994 podmíněné zastavení trestního stíhání a v následujících letech se tato kategorie postupně rozšířila o narovnání (1995) a v rámci zkráceného přípravného řízení též o podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (2004).

Na vyřízení věci prostřednictvím některého z alternativních opatření však neexistuje právní nárok. Obviněný¹¹⁵ má právo pouze na vyřízení trestní věci v hlavním líčení a o využití některé z forem alternativních opatření musí rozhodnout soudce, popř. státní zástupce jako příslušný orgán činný v trestním řízení.¹¹⁶ To však nebrání obviněnému (a v řízení před soudem ani státnímu zástupci), aby využití některého z alternativních opatření navrhl v průběhu trestního řízení, včetně závěrečné řeči a posledního slova obviněného.

Postupné zavádění nových forem alternativních opatření vnímám jako příklon zákonodárce směrem k ideálům restorativní justice, neboť jejich primárním účelem je aktivní zapojení pachatele i poškozeného do řešení nastalé situace, náprava následků trestného činu a zejména udělení jakési „*druhé šance*“ pachateli s tím, že pokud se nenapraví, může jej stihnout trest přísnější.¹¹⁷ Taktéž představují značně ekonomičtější, rychlejší a často účinnější alternativu ke standardním institutům, ať již v rovině hmotněprávní či procesněprávní. Naproti tomu stále platí již řečené, totiž že ani široká aplikace alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody není všelékem, neboť v některých případech je nezbytné za účelem ochrany společnosti akcentovat eliminační a preventivní funkci trestu a potlačit funkci nápravnou a obnovující.

¹¹⁴ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Op. cit., s. 18.

¹¹⁵ Pojem obviněný je v práci užíván jako legislativní zkratka též pro obžalovaného a odsouzeného. K tomu srov. § 12 odst. 7 TŘ.

¹¹⁶ Podrobněji k podmínkám úvahy OČTŘ viz SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Op. cit., s. 18.

¹¹⁷ K problematice sekundárního sankcionování srov. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 28 - 29.

Přestože jsem si vědom toho, že řada autorů z řad odborné veřejnosti vnímá pojem alternativy nepodmíněného odnětí svobody velice úzce a rozumí jimi pouze alternativní tresty, domnívám se, že i ostatní alternativní opatření, tj. odklony a alternativy k potrestání, mohou být v určitých případech vhodnou alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody. Procesněprávní alternativní opatření (odklony) jsou sice primárně alternativou k trestnímu řízení, přesto je jim však připisován nepřímý přínos k potlačení nepodmíněného trestu odnětí svobody.¹¹⁸ Z tohoto důvodu je jim věnována alespoň obecná zmínka v kapitole 2.3, s. 28 a násl.

V případě podřazení institutu absoluce pod pojem alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody svůj názor opírám mimo jiné o data z aplikace JakTrestame.cz, která sumarizuje data o uložených sankcích za jednotlivé trestné činy.¹¹⁹

Ze zmíněných dat vyplývá, že například v případě přečinu zanedbání povinné výživy dle ustanovení § 196 odst. 1, odst. 2, odst. 3 TZ bylo v letech 2016 – 2019 upuštěno od potrestání celkem ve 184 případech, v případě přečinu krádeže dle ustanovení § 205 odst. 1, odst. 2, odst. 3 TZ za stejné časové období v celkem 713 případech. V rámci sankcionování přečinu podvodu dle ustanovení § 209 odst. 1, odst. 2, odst. 3 TZ bylo od potrestání upuštěno v těchto letech celkem ve 211 případech, což je více než počet uložených peněžitých trestů (185) za stejné časové období.

Podle mého názoru je tedy třeba pod pojem alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody podřadit nejen alternativní tresty, které tvoří jádro této práce, ale také ostatní alternativní opatření, která jsou z tohoto důvodu v práci alespoň obecně vymezena v rámci kapitol 2.3 (odklony) a 2.4 (absoluce).

¹¹⁸ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 39 - 40.

¹¹⁹ Aplikace bohužel nenabízí statistická data o vyřízení věci některou z forem odklonů, proto tato data nejsou v textu reflektována. Viz aplikace JakTrestame.cz [online]. [cit. 2020-03-16]. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here.

2.2. Postavení a úloha Probační a mediační služby

V oblasti ukládání a výkonu téměř všech alternativních opatření, vyjma peněžitého trestu, hraje v současné době nenahraditelnou úlohu Probační a mediační služba, která plní řadu úkolů jednak v rámci trestního řízení před aplikací určitého alternativního opatření, jednak v rámci řízení vykonávacího. Samotná existence PMS a její fungování vychází z ideálů již zmíněného principu restorativní justice.

Současný přístup však neplatil vždy. Komunistický režim až do sametové revoluce ucelený systém probace a mediace tak, jak jej chápeme dnes, neznal. I v rámci tehdejšího převážně retributivního pojetí trestní justice se nicméně objevovaly snahy o zakotvení určitých prvků probace prostřednictvím tzv. sociálních kurátorů a kurátorů pro mládež, které lze v jistém smyslu považovat za předchůdce dnešních probačních úředníků. Nicméně přestože institut probačních center byl navrhován již v roce 1968, následná invaze sovětských vojsk ukončila na více než 20 let jakékoliv naděje na další vývoj.¹²⁰

Po revolučním roce 1989 však bylo v důsledku změny směřování trestní politiky a postupnému rozmachu alternativních opatření (k tomu srov. schéma č. 1, s. 48) nutné přizpůsobit zavedený systém novým podmínkám a požadavkům. Úlohu PMS v omezené míře plnili na základě zákona č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, v původním znění, nejprve zaměstnanci odborného aparátu soudů (vyšší soudní úředníci, soudní tajemníci). Ti však zpravidla neměli potřebnou kvalifikaci a byli zaneprázdněni plněním jiných úkolů v rámci agendy soudu.¹²¹ Následně byl usnesením vlády č. 341/1994 ze dne 15. 06. 1994 položen základ systému probace, který však stále nenaplňoval požadované cíle.¹²²

Z tohoto důvodu se zákonodárce rozhodl po vzoru zahraničních právních úprav provést celkovou revizi systému, k níž došlo přijetím zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Tímto zákonem byla s účinností od 01. 01. 2001 zřízena Probační a mediační služba jako organizační složka státu¹²³ stojící vně systému OČTŘ, která je tudíž na ostatních orgánech činných v trestním řízení fakticky nezávislá.¹²⁴ Účelem PMS a jádrem její činnosti je činnost probační a mediační.¹²⁵

¹²⁰ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2, s. 10 - 11.

¹²¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2000 Sb. Obecná část, nečíslováno (sněmovní tisk 542/0).

¹²² K tomu srov. část II., bod 3 usnesení vlády ze dne 15. června 1994, č. 341.

¹²³ Viz § 1 odst. 2 zákona o PMS.

¹²⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2000 Sb. Obecná část, nečíslováno (sněmovní tisk 542/0).

¹²⁵ Práce se zabývá výlučně mediací v trestních věcech.

Legální definici **probace** (z lat. *probāre* = zkoušet, ověřovat, dohlížet)¹²⁶ poskytuje § 2 odst. 1 zákona o PMS, dle kterého se probací rozumí:

- organizování a vykonávání dohledu nad obviněným;
- kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení;
- sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění (*parole*) a
- individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.

Vhodně tento institut shrnuje tuzemská odborná literatura, dle níž probace „[...] představuje *institucionalizovaný dohled nad pachatelem trestného činu.*“¹²⁷ Dohledem se v této souvislosti rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s probačním úředníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli.¹²⁸ Samotný dohled v souladu s ustanovením § 56 odst. 1 KancŘ vykonává výlučně PMS.

Zatímco v období minulého režimu byla v podstatě jediným účelem probace kontrola,¹²⁹ dnes je akcentována (též) role pomocná a poradenská.¹³⁰ Úkolem probačního úředníka totiž není jen kontrolní činnost spočívající v monitoringu dodržování podmínek dohledu či uložených přiměřených omezení a povinností, ale také pomoc a poradenství pachatelům, jejichž životní situace takovou asistenci zpravidla vyžaduje. Pravým smyslem probace je totiž umocnění efektu uloženého alternativního opatření a výchovné působení probačních úředníků, které může dosažení nápravy pachatelů významně napomoci. Probace tak v sobě spojuje vedle aspektu penologického (hrozba trestem, resp. jeho výkonem) také aspekt sociální (pomoc pachateli, jeho motivace spolupráce s ním).¹³¹

O tom, v jakých případech se PMS v oblasti probace angažuje, hovoří ustanovení § 27b odst. 1 TŘ. Tento výčet však dle mého názoru není vyčerpávající, neboť nereflektuje úlohu

¹²⁶ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Op. cit., s. 71.

¹²⁷ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 7. vydání. Op. cit., s. 421.

¹²⁸ Viz § 49 odst. 1 TZ.

¹²⁹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Op. cit., s. 10.

¹³⁰ Viz § 49 odst. 2 písm. b) TZ. Podrobněji viz BRUCKNEROVÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-87071-55-7, s. 21.

¹³¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5, s. 659.

probačních úředníků v případě rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání, ve kterém může být probačního působení taktéž využito.¹³² Tento fakt vnímám jako legislativní opomenutí, neboť podmíněné odložení podání návrhu na potrestání je z následujícího výčtu institutem v českém trestním právu nejnovějším. Ve výčtu níže tak uvádím, dle mého soudu, úplný výčet tak, jak by mělo být ustanovení § 27b odst. 1 *de lege ferenda* doplněno. Tento výčet zahrnuje případy, kdy bylo rozhodnuto:

- o propuštění obviněného z vazby za současného vyslovení dohledu;
- o podmíněném zastavení trestního stíhání;
- o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání;
- o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem;
- o podmíněném odsouzení, včetně podmíněného odsouzení s dohledem;
- o odložení nebo přerušení výkonu trestu odnětí svobody na těhotné ženě nebo matce pečující o dítě do jednoho roku věku, která byla odsouzena za zvlášť závažný zločin, za současného vyslovení dohledu nebo přiměřených omezení a přiměřených povinností;
- o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, včetně podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za současného vyslovení dohledu, nebo
- o uložení trestu obecně prospěšných prací za současného vyslovení přiměřených omezení a přiměřených povinností.¹³³

Probačním úředníkem je zpravidla pro obviněného a ve spolupráci s ním zpracován a pravidelně aktualizován probační plán dohledu. Tímto plánem se stanoví podmínky, jejichž smyslem je potlačit kriminogenní faktory působící na pachatele a zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.¹³⁴ Jeho obsah vychází z pravomocného rozhodnutí soudu, které je doplněno v závislosti na individuálních okolnostech daného případu. Probačním plánem musí být jednak jasně vymezeny postupy v průběhu dohledu, tj. časový rámec probačního plánu, vymezení způsobu plnění a kontroly přiměřených omezení a povinností, vymezení konkrétních cílů realizace probačního plánu, konkretizace způsobu realizace probačního dohledu (konzultace, návštěva bydliště odsouzeného atp.), jednak podrobněji upraveno plnění

¹³² K tomu srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0, s. 355 - 356.

¹³³ Působnost probačních úředníků je však značně širší, k tomu srov. např. § 27b odst. 2, § 184 odst. 2. odst. 3 TŘ či § 56 odst. 2 KancŘ.

¹³⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 682.

informační povinnosti probačního úředníka vůči soudu.¹³⁵ Odsouzenému však v rámci probačního plánu dohledu nelze ukládat jiná omezení či povinnosti než ty stanovené odsuzujícím rozsudkem.¹³⁶ K zajištění součinnosti pachatele pak TZ jako jednu z jeho povinností v rámci uloženého dohledu stanoví, že je povinen s probačním úředníkem spolupracovat.¹³⁷

Druhou hlavní oblastí činnosti PMS je **mediace** (z lat. *mediare* = být uprostřed), tedy „[...] *mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením.*“¹³⁸ Její podstata tkví ve vyjednávání mezi obětí trestného činu a jeho pachatelem za účasti profesionálního a nezávislého mediátora (*victim-offender mediation*) za účelem projednání trestného činu a jeho dopadů v bezpečném prostředí (*safe environment*) s cílem pokud možno uzavřít určitou dohodu (*settlement-driven approach*).¹³⁹ Jedná se o velice vhodný nástroj individualizace trestního procesu i ukládané sankce, jehož využití snižuje recidivu u úmyslných trestných činů v prvních letech po odsouzení až na čtvrtinu.¹⁴⁰ Výstupy z mediace (a mediace *per se*) jsou typicky využívány v rámci odklonů, jmenovitě v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání či podmíněného odložení podání návrhu na potrestání.

Obecné principy, kterými se mediace řídí, zakotvuje doporučení Rady Evropy následovně:

- svobodný souhlas všech stran, který může být kdykoliv v průběhu mediace vzat zpět;
- utajení veškerých informací, které nemohou být bez souhlasu stran dále užity;¹⁴¹
- obecná dostupnost mediace;
- dostupnost mediace ve všech fázích trestního řízení a
- autonomnost mediace v rámci trestního řízení.¹⁴²

¹³⁵ Viz Metodický standard Rady pro probaci a mediaci. Materiál je interním dokumentem PMS, protože jsem čerpal z dostupné literatury, konkrétně ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 411.

¹³⁶ Viz § 359a ve spojení s § 330a odst. 1 věta poslední TŘ.

¹³⁷ Viz § 50 písm. a) TZ.

¹³⁸ Viz § 2 odst. 2 věta první zákona o PMS.

¹³⁹ O'MAHONY, David a Jonathan DOAK. *Reimagining restorative justice*. Portland, Oregon: Hart Publishing, 2017. ISBN 9781782251972, s. 4 - 5.

¹⁴⁰ SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. ISBN 978-80-7338-096-0, s. 63.

¹⁴¹ K tomu srov. § 314 TŘ.

¹⁴² *Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters*, Adopted by the Committee of Ministers on 15 September 1999 at the 679th meeting of the Ministers' Deputies.

Zásadním rozdílem mezi probací a mediací je jejich charakter, neboť probace je vykonávána převážně v rámci trestního řízení, kdežto mediace je mimoprocesním způsobem řešení trestních věcí. Její výstupy jsou tudíž v rámci trestního řízení zohledňovány, avšak nejsou jeho součástí. To je také hlavním důvodem toho, že v rámci mediace nemůže být rozhodnuto o otázce viny či trestu za trestný čin a zjištěné skutečnosti nelze použít ani jako důkaz ve standardním trestním řízení.¹⁴³

Hlavním úkolem PMS je vytváření předpokladů k tomu, aby mohlo být využito některého z alternativních opatření či nahrazena vazba, a to proto, aby obviněný v budoucnu vedl řádný život.¹⁴⁴ Řečené však klade vysoké nároky na vzdělání a kvalifikaci probačních úředníků, kteří musí splnit náročné kvalifikační požadavky a nadto jsou ze zákona povinni se nadále vzdělávat.¹⁴⁵ Mimo vysoké kvalifikovanosti zaměstnanců je pro činnost PMS esenciální též spolupráce s dalšími orgány, jako jsou neziskové organizace, církve a náboženské společnosti, orgány sociálního zabezpečení, školy, zájmová sdružení atp. Smyslem této spolupráce je co možná nejširší zapojení rodinného a sociálního prostředí pachatele, což zvyšuje pravděpodobnost úspěšného využití jednotlivých alternativních opatření.

O významnosti PMS v současném systému trestní justice nejlépe vypovídají data reprezentující nápad nových spisů za jednotlivé roky. Z následující tabulky je zřejmé, že počet nových nápadů až do amnestie v roce 2013 narůstal, avšak počínaje rokem 2014 zaznamenává pozvolný pokles. Přesto je však nápad nových případů stále více než významný. PMS je však dlouhodobě personálně i materiálně významně podhodnocena, čehož si všimá i Komise pro nový trestní řád, která ve *Východiscích a principech nového trestního řádu* hovoří o nutnosti jejího personálního i materiálního posílení.¹⁴⁶

¹⁴³ SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Op. cit., s. 16 - 17.

¹⁴⁴ K tomu srov. § 4 odst. 1 zákona o PMS ve spojení s § 184 odst. 3 TR.

¹⁴⁵ K tomu srov. § 6 odst. 2, odst. 4 zákona o PMS.

¹⁴⁶ Komise pro nový trestní řád. *Východiska a principy nového trestního řádu* [online]. [cit. 2020-03-17], s. 34. Dostupné z: https://eudeska.justice.cz/Lists/EUD/Attachments/442/MSP-927_2016-OSV-OSV%20-%20p%C5%99%C3%ADloha.pdf.

Tabulka č. 1: Vývoj nápadu nových spisů na PMS v období let 2010 - 2019

Rok	Celkový nápad spisů	V přípravném řízení a v řízení před soudem	Ve vykonávacím řízení	Procentuální poměr (%)
2010	25 821	8 871	16 950	34,4 / 65,6
2011	27 150	11 028	16 122	40,6 / 59,4
2012	31 129	12 651	18 478	40,6 / 54,4
2013	26 028	11 265	14 763	43,3 / 58,7
2014	31 526	13 009	18 517	41,3 / 58,7
2015	30 736	11 752	18 984	38,2 / 61,8
2016	29 787	10 645	19 142	35,7 / 64,3
2017	27 719	9 401	18 318	33,9 / 66,1
2018	26 362	8 994	17 368	34,1 / 65,9
2019	27 589	9 853	17 736	35,7 / 64,3

Zdroj: Probační a mediační služba České republiky. *Statistiky* [online]. [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/statistiky-2/>.

Zásadní změnu koncepce Probační a mediační služby by mohla přinést připravovaná vládní novela TŘ a TZ. Jejím cílem je mimo jiné zefektivnění vykonávacího řízení, posílení postavení PMS a racionalizace postupů v rámci trestního řízení. Tato novela tak má umožnit PMS rozhodovat o změně podmínek výkonu obecně prospěšných prací a domácího vězení (což by PMS zakotvilo poměrně významnou rozhodovací pravomoc) či možnost státního zástupce stanovit dohled také nad podezřelým.¹⁴⁷

2.3. Alternativy k trestnímu řízení (odklony)

První skupinou alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody, které mají své místo v rámci trestního řízení jako alternativy jeho standardního průběhu, jsou alternativy procesněprávní, tj. odklony. Vzhledem k tomu, že téma práce je převážně hmotněprávního charakteru, není cílem této kapitoly poskytnutí podrobného rozboru problematiky odklonů, ale pouze jejich obecné vymezení a zakotvení jejich jednotlivých typů.

¹⁴⁷ Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) a některé další zákony. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2019, VIII. volební období, sněmovní tisk 624/0.

Legální zakotvení pojmu odklon bychom hledali marně, nicméně ani v rámci tuzemské, tím méně zahraniční doktríny nepadne shoda na definici tohoto pojmu ani na tom, které instituty pod něj lze podřadit.

Jednu z prvních definic odklonu v prostředí českého trestního práva představil Suchý, který jej definoval jako odchylku od klasického průběhu trestního řízení, jejíž podstatou je mimosoudní vyřešení trestní věci. Takový postup má své místo předtím, než soud rozhodne rozsudkem o vině a trestu, a to za současného státního či společenského mimosoudního působení za účelem prevence a kontroly kriminality a zabránění stigmatizace pachatele.¹⁴⁸

Takové chápání odklonu jako odklonění věci vně trestního řízení je však dnes již překonané a odklonem se tak, i přes značnou názorovou pluralitu jednotlivých autorů, rozumí „*alternativy k pravidelnému průběhu trestního řízení, nikoli ve smyslu „odklonění“ mimo trestní řízení.*“¹⁴⁹

Ze soudobých náhledů na definici odklonů¹⁵⁰ lze zmínit např. Šámalovo pojetí, dle něhož se odklonem rozumí „*zvláštní způsob vyřízení věci v tr. řízení, jímž se má dosáhnout odchylného postupu od standardního průběhu tr. stíhání, a tím zajištění především rychlejšího a efektivnějšího vyřízení k tomu vhodných věcí, které nevyžadují z hlediska účelu tr. řízení projednání věci před soudem v hlavním líčení.*“¹⁵¹ Naopak Ščerba pojímá odklon v závislosti na jeho účelu jako „*způsob, jak se ve vhodných případech vyvarovat stigmatizace vyplývající z průběhu trestního řízení a odsuzujícího rozsudku,*“ který spočívá v mimosoudním vyřízení trestní věci v tom smyslu, že je rozhodováno před tím, než je soudem rozhodnuto o vině a případném trestu.¹⁵²

Ani zahraničněprávní literatura není v otázce definice pojmu odklon (*diversion*) jednotná. Za všechny lze uvést odlišná pojetí v Rakousku a Kanadě. Rakouský odborný diskurs vnímá odklony jako „*brzké ukončení trestního řízení veřejným žalobcem či soudem v bagatelních či méně závažných případech, které přichází v úvahu počínaje okamžikem, kdy se veřejný žalobce dozví o spáchaném trestném činu, a konče ukončením trestního řízení*“ (toto pojetí se

¹⁴⁸ SUCHÝ, Oldřich. Odklon v trestním řízení. *Právník*. 1991, 130(3), s. 248 - 255. ISSN 0231-6625.

¹⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3477.

¹⁵⁰ Vzhledem k množství názorových proudů uvádím pouze několik příkladů. Podrobněji viz TIBITANZLOVÁ, Alena. *Pojem „odklon v trestním řízení“ aneb skutečně je možné za formu odklonu v trestním řízení považovat i trestní příkaz a dohodu o vině a trestu?* [online]. 18. 10. 2018 [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pojem-odklon-v-trestnim-rizeni-aneb-skutecne-je-mozne-za-formu-odklonu-v-trestnim-rizeni-povazovat-i-trestni-prikaz-a-dohodu-o-vine-a-trestu#ftn15>.

¹⁵¹ ŠÁMAL, Pavel. Odklon v trestním řízení. In: HENDRYCH, Dušan, BĚLINA, Miroslav, FIALA, Josef, ŠÁMAL, Pavel, ŠTURMA, Pavel, ŠTENGLOVÁ, Ivana, KARFÍKOVÁ, Marie. *Právníký slovník*. Op. cit.

¹⁵² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 44.

v zásadě shoduje s českým pojetím odklonů *largo sensu*, viz níže).¹⁵³ Naproti tomu kanadské pojetí využívá tzv. odklonných programů (*diversion programs*), které člení do tří kategorií, a to na odklonné programy ukládané policií před formálním vznesením obvinění (*pre-charge police diversion programs*), odklony ukládané veřejným žalobcem obviněnému (*post-charge programs*) a odklony od nepodmíněného trestu odnětí svobody (*diversion from prison*) využívané v rámci trestání.¹⁵⁴ Toto pojetí je tak ve srovnání s českým vnímáním tohoto institutu podstatně širší.

Pokud jde o tuzemskou aplikační praxi, pak Nejvyšší soud pojímá odklon jako nástroj, v jehož rámci je „*trestní řízení [...] skončeno jiným způsobem než meritorním rozhodnutím soudu o vině či nevině obviněného.*“¹⁵⁵ S tímto pojetím v zásadě souzní i Nejvyšší státní zastupitelství, dle kterého jsou odklony „*zvláštní způsoby trestního řízení, alternativní ve vztahu k standardnímu projednání věci v hlavním líčení, v rámci nichž je možné trestní věc vyřídit v procesněprávním smyslu stejně plnohodnotně jako ve standardním trestním řízení.*“¹⁵⁶

Pro účely této práce se však přidržím názoru, ke kterému se kloní také učebnicová literatura, dle níž lze pojem odklonu členit na odklony v širším slova smyslu a odklony v užším slova smyslu.¹⁵⁷

Odklonem v širším smyslu (*largo sensu*) se rozumí alternativa ke standardnímu průběhu trestního řízení, jehož cílem je zjednodušení a urychlení trestního řízení. V rámci tohoto přístupu můžeme jako odklon označit kromě odklonů *stricto sensu* (viz dále) také trestní příkaz a dohodu o vině a trestu.¹⁵⁸ Účelem odklonů v širším smyslu je tudíž časová a finanční úspora, nicméně primárně nejsou, na rozdíl od užšího pojetí, sledovány žádné další cíle,¹⁵⁹ a proto jim není věnována bližší pozornost.

¹⁵³ TAK, Peter J. P. *Methods of diversion used by the prosecution services in the Netherlands and other western european countries* [online]. [cit. 2020-03-19], s. 63.

Dostupné z: https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No74/No74_07VE_Tak.pdf.

¹⁵⁴ Nuffield, J. *Diversion Programs for Adults (User Report No. 1997-05)*. Ottawa. 1997. ISBN 978-0662262084.

¹⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 09. 2005, sp. zn. 7 Tdo 1091/2005.

¹⁵⁶ Nejvyšší státní zastupitelství. *Odklony v trestním řízení* [online]. [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izeni>.

¹⁵⁷ FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GRIVNA. *Trestní právo procesní*. Op. cit., s. 779 – 780.

¹⁵⁸ Viz § 314e a násl., resp. § 314o a násl. TŘ.

¹⁵⁹ Tamtéž.

Naproti tomu v rámci **odklonů v užším smyslu** (*stricto sensu*) se významně projevují prvky a principy restorativní justice. Tudíž mimo finanční a časové úspory je cílem sem spadajících institutů též depenalizace, odstranění (zmírnění) stigmatizace pachatele, odčinění následků trestného činu¹⁶⁰ a dle mého názoru také předcházení sekundární viktimizaci poškozeného či oběti. Smyslem takto vymezených odklonů je výchovné působení na pachatele spojené s jeho aktivní participací, snazší resocializace pachatele a větší zapojení poškozeného.¹⁶¹

Vzhledem k zaměření práce tak bude nadále pojem odklonů pojímán pouze v užším smyslu, přičemž v tomto pojetí odklony v rámci trestání dospělých pachatelů rozumíme podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307, 308 TZ), podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g, 179h TŘ) a narovnání (§ 309 a násl. TŘ). V rámci trestání mladistvých je odklonem v užším pojetí rovněž odstoupení od trestního stíhání mladistvých dle § 70 a násl. ZSVM.¹⁶²

Budeme-li tedy uvažovat pouze odklony v užším smyslu, domnívám se, že lze na základě syntézy názorů jednotlivých autorů dospět k vytyčení jejich základních definičních znaků v prostředí tuzemského trestního práva, a to tak, že se jedná o:

- odchylku od typického průběhu trestního procesu, při níž nedojde k vyslovení viny ani uložení klasické trestní sankce, ale dochází k uložení určitého sankčního prvku, jehož smyslem je výchovné působení na obviněného, a to buď po aplikaci odklonu, nebo jako podmínka jeho aplikace;
- výsledkem je zastavení trestního stíhání, které vytváří překážku věci rozsouzené;
- obviněný musí s vyřízením věci formou odklonu souhlasit;
- má fakultativní povahu (na vyřízení věci formou odklonu není právní nárok);
- vyžaduje větší participaci obviněného i poškozeného;
- klade důraz na odčinění následků trestného činu (náhrada škody, odčinění újmy, vydání bezdůvodného obohacení) a usmíření mezi pachatelem a poškozeným (obětí);
- smyslem je zrychlit, zefektivnit a zlevnit trestní řízení (racionalizace trestní justice);
- zabránit (zmírnit) stigmatizaci pachatele a sekundární viktimizaci poškozeného či oběti a
- obecně dosáhnout cílů restorativní justice.¹⁶³

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 52 - 53.

¹⁶² FENYK, Jaroslav, Dagmar ČÍSAŘOVÁ a Tomáš GRÍVNA. *Trestní právo procesní*. Op. cit., s. 780.

¹⁶³ Srov. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní: učebnice pro Vysokou školu Karlovy Vary, o.p.s.* Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právnícké učebnice. ISBN 978-80-7201-658-7, s. 461, PROVAZNÍK, Jan. Odklony

Zásadní význam pro vývoj tuzemské právní úpravy odklonů mělo (a stále má) doporučení Rady Evropy č. 2/87/18, jehož cílem je zjednodušení trestního řízení v členských státech. Toto doporučení zahrnuje celkem pět institutů, jejichž cílem je zrychlit trestní řízení, a to podmíněné zastavení trestního stíhání či odložení věci, zkrácené písemné řízení, narovnání (mediace) a zjednodušené řízení v méně závažných věcech (uznání viny a dohodovací řízení). Zároveň bylo státům využívajícím principu legality (tedy i ČR) doporučeno, aby zavedly také další metody, například vázání trestního stíhání některých trestných činů na souhlas poškozeného.¹⁶⁴

Samotná aplikace odklonů by měla probíhat primárně v přípravném řízení, neboť jednou z funkcí tohoto stádia trestního řízení je též funkce odklonná.¹⁶⁵ Přestože není vyloučena ani jejich aplikace v rámci pozdějších stádií trestního řízení, tento postup není příliš vhodný, neboť samotnou podstatou odklonů je „odklonění“ případu od klasického trestního řízení před soudem, tudíž jejich aplikace až v rámci hlavního líčení (či dokonce v rámci řízení odvolacího) částečně pozbývá smyslu.

Více než kriticky, a to nejen v souvislosti s odklony, je třeba hodnotit neustále odkládanou rekonstrukci trestního práva procesního, o které se hovoří již bezmála 30 let.¹⁶⁶ Přestože byla učiněna řada kroků a ustanoveno několik komisí, v nichž se prostrídali přední odborníci v oboru trestního práva, zatím posledním výsledkem rekonstrukčních snah jsou *Východiska a principy nového trestního řádu* a z nich vycházející paragrafované znění návrhu části (!) nového trestního řádu, které je však z řad odborné veřejnosti hodnoceno velice kriticky.¹⁶⁷ Osud nového procesního kodexu je tak stále více než nejistý.

Přes veškerá pozitiva odklonů však jejich praktické využívání zatím nenaplnuje potenciál, který se nabízí. Šámal, Říha a Strya chápou jako důvody nedostatečného využívání odklonů zejména konzervativní smýšlení soudců a státních zástupců, kteří v tomto směru nadužívají trestních příkazů, a nízké odměny advokátů v případě aplikace některého z odklonů, což vede

v českém trestním řízení – úvahy před možnou rekonstrukcí. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 4, s. 79 - 85. SUCHÝ, Oldřich. Odklon v trestním řízení. *Právník*. Op. cit., FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GRIVNA. *Trestní právo procesní*. Op. cit., s. 779 – 780. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 53.

¹⁶⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 58.

¹⁶⁵ Dalšími funkcemi jsou funkce vyhledávací, fixační a verifikační. Viz Komise pro nový trestní řád. *Východiska a principy nového trestního řádu*. Op. cit., s. 21.

¹⁶⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb. Obecná část, nečíslováno (sněmovní tisk 535/0).

¹⁶⁷ Česká justice. *Hrozí judikatorní blouznění? Odborníci hodnotí návrh části trestního řádu* [online]. 04. 01. 2018 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/01/hrozi-judikatorni-blouzneni-odbornici-hodnoti-navrh-casti-trestniho-radu/>.

k jejich neochotě podílet se na tomto způsobu vyřízení věci.¹⁶⁸ Širší uplatnění odklonů je v současnosti nicméně jednou z priorit NS a NSZ, které za tímto účelem pořádají semináře pro soudce i státní zástupce s cílem dosáhnout podobného úspěchu jako v případě prosazování vyšší míry ukládání peněžitých trestů (podrobněji viz kapitolu 6.1, s. 113 a násl.).¹⁶⁹ Ze strany NS a NSZ se jedná o logický krok, neboť pravým smyslem odklonů je odbřemenit přetíženou soudní soustavu a „poskytnout soudům prostor k tomu, aby se mohly soustředit na případy, které zasluhují jejich plnou pozornost.“¹⁷⁰

2.4. Alternativy k potrestání (absoluce)

První z hmotněprávních alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody jsou alternativy k potrestání (absoluce), které představují typický projev zásady subsidiarity trestní represe ve smyslu § 12 odst. 2 TZ.¹⁷¹ Současné české trestní právo rozeznává celkem 3 typy alternativ k potrestání, a to upuštění od potrestání (§ 46 TZ), upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení (§ 47 TZ) a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem (§ 48 TZ).

Podstatou alternativ k potrestání je, že soud po proběhlém standardním trestním řízení, ze kterého vyplyne, že obviněný předmětný skutek spáchal, vynese v odsuzujícím rozsudku¹⁷² výrok o vině a ve výroku o trestu stanoví, že se od potrestání upouští, resp. že se trest neukládá. V souladu s judikaturou však nelze upustit od uložení pouze některého z druhů trestů, ale jedinečně od uložení trestu obecně.¹⁷³

Řečené však neznamená, že by v dalších výrocích nebylo možné stanovit jiné následky uznání viny ve smyslu § 121 TR, např. uložení některého ochranného opatření dle ustanovení § 99 - 103 TZ či povinnost k náhradě škody, odčinění nemajetkové újmy nebo vydání

¹⁶⁸ ŠÁMAL, Pavel, ŘÍHA, Jiří, STRYA, Jan. Odklony v justiční praxi – 1. část. *Trestněprávní revue*. Op. cit., s. 177 - 186.

¹⁶⁹ Nejvyšší státní zastupitelství. *Nejvyšší soud a NSZ prosazují větší využívání peněžitých trestů i odklonů v trestním řízení: Společná tisková zpráva Nejvyššího soudu a Nejvyššího státního zastupitelství* [online]. [cit. 2020-03-19]. Dostupné z: nsz.cz/index.php/cs/tiskove-zpravy/2021-nejvyi-soud-a-nsz-prosazuji-vti-vyuivani-penitnych-trest-i-odklon-v-trestnim-izeni.

¹⁷⁰ TAK, Peter J.P. *Methods of diversion used by the prosecution services in the Netherlands and other western european countries*. Op. cit.

¹⁷¹ JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 7. vydání. Op. cit., s. 465.

¹⁷² Upustit od potrestání lze nově v souladu s ustanovením § 314e odst. 6 písm. a), b) TR také formou trestního příkazu. K předchozí právní úpravě srov. ŠELLENG, Dalibor. Ke vztahu upuštění od potrestání a trestního příkazu. *Bulletin advokacie* [online]. 09. 06. 2016 [cit. 2020-03-12]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/ke-vztahu-upusteni-od-potrestani-a-trestniho-prikazu>.

¹⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 22. 09. 1966, sp. zn. 9 Tz 41/66 [R 8/1967 tr.].

bezodůvodného obohacení ve smyslu § 228 TR.¹⁷⁴ V případě podmíněného upuštění od potrestání s dohledem může navíc soud odsouzenému uložit jako zostrující opatření v souladu s ustanovením § 48 odst. 4 TZ také přiměřená omezení a přiměřené povinnosti. Není tedy možné bez dalšího konstatovat, že by upuštění od potrestání bylo postihem nejmírnějším, neboť v konkrétním případě s sebou může nést pro odsouzeného více negativních konotací než uložení některého z alternativních trestů.

Všechny modalities upuštění od potrestání vychází ze společné myšlenky, totiž že v určitých případech za specifických okolností může být účelu trestu (k tomu srov. kap. 1.2, s. 9 a násl.) dosaženo již pouhým projednáním věci. V této souvislosti je třeba zmínit, že u řady případů může docházet k situaci, kdy se soudce rozhoduje mezi volbou některého z odklonů a upuštění od potrestání. Za této situace se odborná literatura kloní k závěru, že by v rámci hospodárnosti trestního řízení, možnosti uložení řady sankčních opatření a efektivnějšího uspokojení nároků poškozených mělo být využito odklonů, neboť v takovém případě není třeba provést celé vysoce formalizované trestní řízení.¹⁷⁵ Na druhou stranu lze nicméně připustit, že v případě odklonů nemusí být účel trestu naplněn ve stejné míře, jako je tomu při řádném projednání věci ve standardním trestním řízení.

2.4.1. Upuštění od potrestání (s dohledem)

Prosté upuštění od potrestání je historicky nejstarší alternativou k potrestání, kterou (nutno říci poněkud nesystematicky) zakotvovaly již *Přípravné osnovy TZ 1926*,¹⁷⁶ které však zůstaly pouze v rovině přípravných prací a nadále tak až do roku 1950 platil TZ 1862, který tento institut neupravoval. K promítnutí institutu upuštění od potrestání do právního řádu (v rámci trestání dospělých pachatelů) tak došlo až novelou TZ 1950, zákonem č. 63/1956 Sb., který s účinností od 01. 01. 1957 zakotvil nový § 17a, podle něhož pro upuštění od potrestání postačilo, aby se jednalo o trestný čin menšího významu a pachatel jinak vedl řádný život. Na to navázal i TZ 1961 v § 24, který však pozměnil textaci normy a zakotvil další podmínky, jmenovitě lítost pachatele, projev účinné snahy po nápravě a alternativně naplnění podmínky, že lze důvodně očekávat, že již projednání věci před soudem postačí k nápravě pachatele nebo přijetí záruky společenské organizace za nápravu pachatele soudem.

¹⁷⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 634.

¹⁷⁵ Srov. např. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 197.

¹⁷⁶ K tomu srov. např. § 20 odst. 2 věta za středníkem, § 79 věta druhá, věta třetí či § 271 odst. 3 *in fine* *Přípravných osnov trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*.

V současnosti je upuštění od potrestání upraveno v § 46 TZ, které v prvních třech odstavcích zakotvuje celkem 3 okruhy případů, kdy lze od potrestání upustit. Společným jmenovatelem všech těchto variant je fikce neodsouzení vznikající okamžikem nabytí právní moci rozhodnutí, kterým bylo rozhodnuto o upuštění od potrestání, v důsledku čehož se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen.¹⁷⁷ Výjimkou z tohoto pravidla je situace, kdy bylo pachateli uloženo některé z ochranných opatření. V takovém případě nastává fikce neodsouzení až vykonáním či ukončením takového ochranného opatření.¹⁷⁸ Praktickým dopadem této fikce je, že upuštění od potrestání není vykazováno ve výpisu z Rejstříku trestů,¹⁷⁹ tudíž je pachatel (zásadně) považován za bezúhonného.¹⁸⁰ V souladu s § 10 odst. 4 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, je nicméně upuštění od potrestání nadále evidováno a vykazováno v opisu z Rejstříku trestů.¹⁸¹

Podmínky upuštění od potrestání dle § 46 odst. 1 TZ:

- a) spáchání přečinu;
- b) lítost pachatele;
- c) projev účinné snahy po nápravě a
- d) vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a k dosavadnímu životu pachatele lze důvodně očekávat, že již pouhé projednání věci postačí k nápravě pachatele a ochraně společnosti.¹⁸²

Využití možnosti od potrestání pachatele upustit dle prvního odstavce je limitováno pouze na pachatele přečinů, tj. všech nedbalostních trestných činů a úmyslných trestných činů s horní hranicí trestní sazby do pěti let.¹⁸³ Tato konstrukce je často kritizována, neboť se kryje s podmínkami pro využití řady odklonů (srov. § 307, § 309 TZ) či alternativních trestů (srov. § 60 odst. 1, § 62 odst. 1, § 67 odst. 2 písm. b) TZ).¹⁸⁴ Zajímavě vyznívá srovnání s kanadskou právní úpravou, která umožňuje využití upuštění od potrestání (*discharge*)

¹⁷⁷ Viz § 46 odst. 4 TZ.

¹⁷⁸ Viz § 105 odst. 7 věta za středníkem ve spojení s § 46 odst. 4 TZ. Vykonáním či ukončením ochranného léčení se rozumí např. nabytí právní moci rozhodnutí soudu o propuštění z výkonu ochranného léčení. Viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 1233.

¹⁷⁹ K tomu srov. § 13 odst. 1 věta první zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů ve spojení s § 46 odst. 4 TZ.

¹⁸⁰ Viz např. § 6 odst. 1 písm. b), odst. 2, odst. 3 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon) či § 79 odst. 1 písm. c), odst. 2 *in fine* zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

¹⁸¹ Opis z rejstříku trestů je vyžadován v rámci posouzení bezúhonnosti např. pro účely žádosti o vydání zbrojního průkazu. Podrobněji viz § 22 odst. 1 písm. c) bod 3., odst. 3 zákona č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o zbraních).

¹⁸² Všechny podmínky musí být splněny kumulativně a v rozsudku konkrétně uvedeno, z jakých skutečností takový závěr plyne. K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 08. 2016, sp. zn. 8 Tdo 933/2016 [R 36/2017 tr.].

¹⁸³ Viz § 14 odst. 2 TZ.

¹⁸⁴ Srov. např. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 194.

u všech trestných činů bez stanovené dolní hranice trestní sazby s výjimkou trestných činů s horní hranicí trestní sazby 14 (!) let a vyšší, či na doživotí.¹⁸⁵

Lítost pachatele musí být zřejmá z jeho jednání po spáchaném činu, nepostačí (a nevyžaduje se) její formální projev. Její součástí je zejména doznání pachatele ke spáchání trestného činu.¹⁸⁶ Projevem účinné snahy po nápravě může být typicky omluva pachatele, náhrada škody či vydání bezdůvodného obohacení. Je také vhodné, aby pachatel potlačil veškeré faktory, které by jej mohly v budoucnu opět svést na kriminální dráhu (návštěva určitých rizikových míst, požívání návykových látek atp.). Soud je povinen v každém případě v odůvodnění rozsudku uvést, v čem konkrétně spatřuje projev snahy po nápravě.¹⁸⁷

Při stanovení povahy a závažnosti spáchaného přečinu vychází soud z obecných východisek zakotvených v § 39 TZ. Soud zhodnotí, zda je upuštění od uložení trestu na místě, a to se zřetelem ke všem okolnostem spáchání přečinu, chování pachatele před i po činu, a zejména s přihlédnutím k osobě pachatele, který by měl být hodnocen veskrze pozitivně. Naproti tomu již citovaná kanadská úprava je v tomto smyslu benevolentnější, když upuštění od potrestání podmiňuje pouze tím, že je takové rozhodnutí v nejlepším zájmu obviněného a není v rozporu s veřejným zájmem.¹⁸⁸

Podmínky upuštění od potrestání dle **§ 46 odst. 2 TZ**:

- a) označení pachatele jako spolupracujícího obviněného (srov. § 178a odst. 1 TŘ);
- b) splnění podmínek § 178a odst. 1, odst. 2 TŘ a
- c) podání úplné a pravdivé výpovědi v přípravném řízení i v řízení před soudem o skutečnostech způsobilých významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny.

Zásadním rozdílem při postupu dle ustanovení druhého odstavce je, že soud při splnění všech podmínek (a zároveň nesplnění podmínek tento postup vylučujících)¹⁸⁹ od potrestání upustí, a to obligatorně bez možnosti uvážení. Další odlišnost spočívá v tom, že postup dle tohoto

¹⁸⁵ Srov. § 730 odst. 1 Criminal Code.

¹⁸⁶ Podrobněji viz SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Op. cit., s. 179-180.

¹⁸⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 11. 1964, sp. zn. 4 Tz 49/64 [R 1/1965 tr.].

¹⁸⁸ Srov. § 730 odst. 1 Criminal Code.

¹⁸⁹ K tomu srov. § 46 odst. 2 věta druhá TZ.

odstavce není limitován pouze na kategorii přečinů, ale upustit od potrestání lze i v případě zločinů.¹⁹⁰

Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým byla tato varianta upuštění od potrestání do TZ zakotvena, k tomu uvádí, že východiskem zakotvení upuštění od potrestání i v případech závažné kriminality je, že „zájem státu na rozbití zločineckých struktur, do nichž je v důsledku jejich vysoké organizovanosti a přísně vynucované konspiraci obtížné proniknout, převyšuje zájem státu na postihu jednotlivce.“¹⁹¹ Spolupracující obviněný je tak motivován k tomu, aby vystoupil ze zločinecké struktury a pod příslibem beztrestnosti spolupracoval při rozkrytí sofistických vazeb v rámci páchané trestné činnosti.¹⁹²

Podmínky upuštění od potrestání dle § 46 odst. 3 TZ:

- a) pachatel nerozpoznal, že se jednalo o nezpůsobilou přípravu či pokus trestného činu, a tudíž
- b) trestný čin dospěl pouze do stadia přípravy či pokusu.

Poslední modalitou prostého upuštění od potrestání je situace, kdy pachatel přípravy nebo pokusu trestného činu nerozpoznal, že jeho činnost nemohla vést k dokonání trestného činu, a to buď pro nezpůsobilost předmětu útoku, nebo pro nezpůsobilý prostředek, jímž měl být trestný čin spáchán. Využití této alternativy k potrestání se neomezuje pouze na přečiny, a v případě nezpůsobilé přípravy dokonce přichází v úvahu pouze u zvlášť závažných zločinů¹⁹³ Je tomu tak proto, že jen v takovém případě je příprava v souladu s ustanovením § 20 odst. 1 TZ trestná.

Typickým příkladem nezpůsobilého prostředku, jímž měl být čin spáchán, je dle komentářové literatury kupříkladu podání neškodného prášku, o kterém se pachatel domníval, že se jedná o jed.¹⁹⁴ Naopak příkladem nezpůsobilého předmětu útoku je případ sexuálního styku s dospělou osobou, o níž se druhá osoba mylně domnívá, že je mladší patnácti let.¹⁹⁵

¹⁹⁰ K tomu srov. § 14 odst. 3 část věty před středníkem TZ.

¹⁹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb. Obecná část, s. 30 (sněmovní tisk 510/0).

¹⁹² Podrobněji k institutu spolupracujícího obviněného srov. např. KOUDELKA, Zdeněk. *Spolupracující obviněný: Východiska právní úpravy* [online]. 01. 06. 2018 [cit. 2020-03-12]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/spolupracujici-obvineny>.

¹⁹³ Srov. § 14 odst. 3 část věty za středníkem TZ.

¹⁹⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 638.

¹⁹⁵ A dopouští se tak pokusu zločinu pohlavního zneužití dle ust. § 21 odst. 1, § 187 odst. 1 TZ.

Podle právní úpravy účinné do 31. 12. 2009, která vycházela z materiálního pojetí trestného činu, se tento okruh případů řešil odvisle od společenské nebezpečnosti, a pokud nebezpečnost dosahovala pouze nepatrného stupně, nebyly takové případy vůbec považovány za trestný čin.¹⁹⁶ Zavedení možnosti upustit od potrestání v případě nezpůsobilé přípravy či pokusu je tedy logickým vyústěním odklonu české trestněprávní legislativy od materiálního pojetí trestného činu a příklonu k pojetí formálnímu, doplněnému hmotněprávním korektivem v podobě zásady subsidiarity trestní represe.¹⁹⁷

Za rozhodující pro úvahy soudu o této modalitě upuštění od potrestání považuje odborná literatura kromě obecných hledisek stanovených v § 39 TZ mimo jiné i to, zda šlo o nezpůsobilost absolutní či relativní. O absolutní nezpůsobilost se jedná, pokud dané jednání nemohlo za žádných okolností vést k dokonání trestného činu (pokus vraždy zaříkáváním). O nezpůsobilost relativní jde tehdy, pokud čin k dokonání trestného činu nevedl pouze v daném případě, ale obecně by trestný čin dokonán být mohl (množství podaného jedu nestačilo k usmrcení dospělého muže, ale stačilo by k usmrcení dítěte).¹⁹⁸ Stejně tak soud musí vzít v úvahu, zda v dokonání pachatelem zabránily i jiné okolnosti než nezpůsobilost předmětu útoku nebo použitého prostředku, či do jaké míry se příprava blížila pokusu či pokus dokonání trestného činu.¹⁹⁹

Pokud soud považuje při upuštění od potrestání za potřebné po stanovenou dobu sledovat chování pachatele, může využít institutu podmíněného upuštění od potrestání za současného stanovení dohledu, a to až po dobu jednoho roku.²⁰⁰ Této varianty upuštění od potrestání lze využít v rámci všech modalit upuštění od potrestání dle § 46, tzn. jak v případě méně závažných přečinů, tak i v rámci trestání spolupracujícího obviněného či pachatele nezpůsobilé přípravy či pokusu. Podstata podmíněného upuštění od potrestání s dohledem spočívá v tom, že soud po vyslovení viny sice upustí od uložení trestu, ale ponechává si možnost odsouzenému trest stanovit, nebude-li vést řádný život a nevyhoví soudem stanoveným podmínkám. Soud může odsouzenému dále nad rámec obligatorně ukládaného dohledu stanovit taktéž přiměřená omezení a přiměřené povinnosti (podrobněji k institutu

¹⁹⁶ Viz § 4 odst. 1, odst. 2 TZ 1961. Podrobněji viz ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 199.

¹⁹⁷ Srov. § 13 odst. 1 ve spojení s § 12 odst. 2 TZ.

¹⁹⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 639 - 640.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Viz § 48 odst. 1, odst. 2 TZ.

dohledu viz kapitolu 7.5, s. 150 a násl.). Zásadně však soud odsouzenému uloží povinnost nahradit škodu, odčinit nemajetkovou újmu či vydat bezdůvodné obohacení.²⁰¹

Zásadním rozdílem oproti trestu podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody (s dohledem) je, že v případě nežádoucího chování odsouzeného v rámci zkušební doby může soud uložit jakýkoliv z katalogu trestů stanovených v § 52 TZ, nikoliv pouze rozhodnout o tom, že se trest odnětí svobody vykoná, jako je tomu u podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody.²⁰² V podstatě se tudíž nejedná o odklad výkonu trestu, ale o odklad výroku o trestu.

Pokud odsouzený ve zkušební době vedl řádný život²⁰³ a vyhověl uloženým podmínkám, vysloví soud, že se osvědčil.²⁰⁴ Pro případ, že se tak nestane do jednoho roku od uplynutí zkušební doby, zakotvuje TZ vyvratitelnou domněnku osvědčení odsouzeného.²⁰⁵ V důsledku toho se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen, a odsouzení pachatele již nadále není vykazováno ve výpisu z Rejstříku trestů.

2.4.2. Upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení

Druhým typem alternativ k potrestání je **upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení** ve smyslu ustanovení § 47 odst. 1 TZ. I v případě rozhodnutí soudu o upuštění od potrestání dle tohoto ustanovení se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen²⁰⁶ se všemi důsledky s tím spojenými, avšak až od okamžiku vykonání či ukončení uloženého ochranného léčení (podrobněji viz kapitolu 2.4.1, s. 35). V závislosti na charakteru duševní poruchy dělíme ochranné léčení na léčení psychiatrické, sexuologické, závislostní a smíšené.²⁰⁷

²⁰¹ Viz § 48 odst. 2 věta za středníkem TZ.

²⁰² K tomu srov. textaci § 48 odst. 6 věta za středníkem TZ, § 83 odst. 1 věta středníkem a § 86 odst. 1 věta za středníkem TZ.

²⁰³ Podrobněji k pojmu řádný život viz přiměřeně kapitolu 7.4, s. 145 a násl.

²⁰⁴ Viz § 48 odst. 6 věta před středníkem TZ.

²⁰⁵ Viz § 48 odst. 7 TZ.

²⁰⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 01. 1973, sp. zn. 7 Tz 57/72 [R 63/1973 tr.].

²⁰⁷ Ombudsman, veřejný ochránce práv. *Ochranné léčení, omezovací prostředky a další témata: Zpráva ze systematických návštěv* [online]. 2019 [cit. 2020-03-13]. ISBN 978-80-7631-016-2, s. 20. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Zdravotnicka_zarizeni/2019_SZ-ochranne_liceni_web.pdf.

Podmínky upuštění od potrestání dle § 47 odst. 1 TZ:

- a) pachatel spáchal trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, který si nezpůsobil vlivem návykové látky²⁰⁸ a
- b) soud je přesvědčen o tom, že uložené ochranné léčení zajistí nápravu pachatele a ochranu společnosti lépe než trest.

Upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení bylo do československého právního řádu zavedeno v roce 1962 spolu s tehdejší novým trestním zákonem. Textace normy zůstala dodnes v podstatě shodná, jediným podstatným rozdílem je, že v současnosti lze tohoto ustanovení využít i v případě, že je trestný čin spáchán ve stavu vyvolaném duševní poruchou, která však nedosahuje intenzity zmenšené přičetnosti.

Zmenšenou přičetnost definuje TZ v § 27 jako stav, kdy pachatel „[...] *pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání [...]*.“ Duševní poruchou se dle ustanovení § 123 TZ „[...] *rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.*“ Na základě uvedeného je zřejmé, že platná právní úprava nelogicky uvádí možnost upustit od potrestání dle § 47 TZ, pokud je pachatel zmenšeně přičetný. Postačí-li pro aplikaci uvedené normy stav vyvolaný duševní poruchou, lze využitím argumentu *a minori ad maius* dovodit, že tak lze učinit i ve stavu zmenšené přičetnosti.

Zásadním rozdílem oproti upuštění od potrestání dle § 46 TZ je možnost upustit od potrestání za jakýkoliv trestný čin, nikoliv pouze za přečin. Nadto se nejedná nutně o pro pachatele mírnější řešení ve srovnání s uložením některého z alternativních trestů. V případě uložení ústavní formy ochranného léčení²⁰⁹ je totiž příslušná osoba proti své vůli držena ve zdravotnickém zařízení. S tím úzce souvisí i další znak ochranného léčení, vyplývající z jeho povahy jako jednoho z ochranných opatření.²¹⁰ Soud totiž může v souladu s § 99 odst. 6 věta první TZ ochranné opatření prodlužovat v zásadě neomezeně, pokud to vyžaduje jeho účel. V krajním případě tak osoba může přesto, že od jejího potrestání bylo upuštěno, strávit v příslušné psychiatrické léčebně zbytek života. To vše za situace, kdy je jednak ochranné

²⁰⁸ Požití návykové látky však musí být pro způsobení daného stavu rozhodné. Podrobněji viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 12. 1964, sp. zn. 11 Tz 70/64 [R 11/1965 tr.].

²⁰⁹ Viz § 99 odst. 4 věta první TZ. Druhou formou ochranného léčení je forma ambulantní.

²¹⁰ Srov. § 98 odst. 1 TZ.

léčení často soudci ukládáno neúčelně,²¹¹ jednak vzhledem k tristní a místy i absentující právní úpravě podmínek výkonu ochranného léčení má pacient v některých ohledech (stanovení vycházek, ochrana před nevhodným zacházením ze strany personálu) dokonce menší paletu práv, než která je zaručena vězňům.²¹²

Konečně zákon vyžaduje, aby uložené ochranné léčení zajistilo nápravu pachatele a ochranu společnosti lépe než trest. V takovém případě je třeba vycházet zejména z účelu trestu (k tomu srov. kap. 1.2, s. 9 a násl.). Jedná se primárně o situace, kdy nelze od výkonu trestu očekávat, že by vedl k pozitivním výsledkům.²¹³ Tak kupříkladu, a zde opět vycházím ze své vlastní zkušenosti, nelze u pravidelného konzumenta drog ve vězení s úspěchem očekávat nápravu, neboť abstinenční příznaky jej pravděpodobně donutí si drogu opatřit, což přes snahu Vězeňské služby nadále není nereálné.²¹⁴ Jako vhodnější se tedy jeví, jsou-li pro to splněny podmínky, upustit od potrestání a stanovit ústavní závislostní (toxikomanické) ochranné léčení, případně uložit ochranné léčení vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody.

V případě **upuštění od potrestání za současného uložení zabezpečovací detence** dle ustanovení § 47 odst. 2 TZ, kterou lze uložit pouze pachateli zločinu, je akcentována ochrana společnosti na úkor nápravy pachatele. Vzhledem k tomu, že výkon zabezpečovací detence se limitně blíží výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, neboť je vykonávána v ústavu se zvláštní ostrahou zajišťovanou příslušníky Vězeňské služby,²¹⁵ a jeho účelem je zejména inkapacitace pachatele, nepovažují jej za plnohodnotné alternativní opatření, a proto mu v práci není věnována bližší pozornost.

Přes veškeré nastíněné varianty upuštění od potrestání jej judikatura Nejvyššího soudu chápe jako mimořádné řešení,²¹⁶ s čímž korelují i data o jeho uplatňování v praxi plynoucí z následující tabulky, která jasně signalizuje významně sestupný trend využívání institutu upuštění od potrestání v posledních letech a také fakt, že podmíněné upuštění od potrestání

²¹¹ Tamtéž, s. 37.

²¹² Ombudsman, veřejný ochránce práv. *Ochranné léčení, omezovací prostředky a další témata: Zpráva ze systematických návštěv*. Op. cit., s. 73, 40.

²¹³ Podrobněji viz SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Op. cit., s. 184 - 185.

²¹⁴ IROZHLAS.cz. *Policie odhalila ‚toxichapadlo‘ ve valdické věznici. Za pašování drog obviněným hrozí až desetiletý trest* [online]. 31. 01. 2020 [cit. 2020-03-13]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/valdice-veznice-drogy-pasovani-policie-vezeni-obvineni-leky_2001311618_gak.

²¹⁵ Srov. § 1 odst. 1, odst. 3 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve spojení s § 16 a § 17 téhož zákona.

²¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 03. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1239/2016 [NS 2496/2017].

s dohledem se v soudní praxi v zásadě neetablovalo. Statistické údaje o upuštění od potrestání za současného uložení ochranného léčení nejsou doposud nijak centrálně evidovány.²¹⁷

Tabulka č. 2: Vývoj počtu upuštění od potrestání v období let 2010 - 2018

Rok	Upuštěno od potrestání celkem	Z toho s dohledem
2010	2 051	26
2011	1 639	23
2012	1 693	30
2013	1 352	27
2014	1 376	31
2015	1 178	20
2016	1 052	21
2017	950	22
2018	798	17

Zdroj: Sloupec 2: Český statistický úřad. *Ročenky* [online]. [cit. 2020-03-13]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/rocenky_souhrn. Sloupec 3: Probační a mediační služba České republiky. *Statistiky* [online]. [cit. 2020-03-13]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/statistiky-2/>.

2.5. Obecně k alternativním trestům

Východisek pro rozmach alternativních trestů jako jedné z forem alternativních opatření existuje celá řada. Jejich společným jmenovatelem je snaha zákonodárce (potažmo soudu) vyhnout se v rámci trestání pachatelů negativním dopadům, se kterými je nevyhnutelně spjat výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody. Takovými negativy jsou například přeplněnost věznic a s tím úzce související enormní ekonomická náročnost vězeňského systému, vysoká míra recidivy či silně negativní vliv vězeňského prostředí na osobu odsouzeného atp. (k tomu podrobněji viz dále). V této souvislosti hovoří někteří autoři dokonce o krizi trestu odnětí svobody.²¹⁸

Smyslem následujících řádků je obecně vymezit pojem alternativních trestů, jejich postavení v systému trestních sankcí, výhody a úskalí. Východiskům současné tendence sankční politiky, tj. negativním dopadům výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody na vězně

²¹⁷ Podrobněji viz Ombudsman, veřejný ochránce práv. *Ochranné léčení, omezovací prostředky a další témata: Zpráva ze systematických návštěv*. Op. cit., s. 30.

²¹⁸ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3, s. 183. Shodně též ROZUM, Jan, Petr ZEMAN, Hana PŘESLIČKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. *Vybrané problémy sankční politiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-042-0, s. 11.

i společnost, je věnována kapitola následující, která pojednává o nepodmíněném trestu odnětí svobody jako reakci státu na protiprávní jednání *ultima ratio* (viz kapitolu 3, s. 49 a násl.).

Samotný pojem alternativních trestů může být vnímán z mnoha úhlů. Rada Evropy definuje pojem alternativních trestů (opatření) prostřednictvím svých právních aktů jako tresty (opatření) umožňující setrvání odsouzeného v komunitě, v jejichž rámci je určitým způsobem omezena jeho svoboda prostřednictvím uložených podmínek či povinností.²¹⁹ Naproti tomu americké pojetí ovlivněné protichůdným názorovým proudem (*law and order*) hovoří o tzv. *intermediate sanctions*, které jsou jakýmsi mezistupněm mezi nepodmíněným trestem odnětí svobody na jedné straně a prostým stanovením dohledu (probací) nad pachatelem na straně druhé.²²⁰ V našich zeměpisných šířkách zcela neznámým alternativním trestem spadajícím do této kategorie je tzv. šokové uvěznění (*boot camps, shock incarceration*) trvající zpravidla 90 – 180 dnů. Jedná se v zásadě o vojenský výcvik určený primárně pro mladé prvotrestané pachatele, v jehož rámci je odsouzený povinen podřídit se striktnímu dennímu režimu a převýchovným programům.²²¹

Ani česká trestněprávní nauka však není v definici alternativních trestů jednotná. Sotolář, Púry a Šámal vnímají alternativní tresty jako tresty nespojené s odnětím svobody a s izolací pachatele od společnosti.²²² Toto pojetí odpovídá pojetí alternativních trestů *largo sensu* a v tomto smyslu bychom pod alternativní tresty mohli podřadit všechny tresty z katalogu zakotveného v § 52 TZ, samozřejmě vyjma nepodmíněného trestu odnětí svobody.²²³

Takto pojatá definice alternativních trestů nicméně dle mého názoru nepostihuje druhý základní definiční znak alternativních trestů, totiž jejich smysl a účel. Alternativní tresty jsou do právního řádu zaváděny primárně s cílem nahradit ve vhodných případech ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody. V tomto smyslu doplňuje zmíněnou definici

²¹⁹ Viz bod 1 Přílohy *Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of ministers to member states on the european rules on community sanctions and measures*, Adopted by the Committee of Ministers on 19 October 1992 at the 482nd meeting of the Minister's Deputies. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16804d5ec6>.

²²⁰ TONRY, Michael a Mary LYNCH. Intermediate sanctions. *Crime and Justice: A review of research* [online]. Volume 20. 1996, s. 99 - 144 [cit. 2020-09-29].

Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/cjrr20&id=1&collection=journals&index=>. Je tomu tak proto, že americká veřejnost je obecně punitivněji naladěná a prostý dohled nepovažuje za dostačující ve smyslu dosažení spravedlivé odplaty (*just desert*).

²²¹ Viz § 4046 písm. b) bod 1, 2 The Code of Laws of the United States of America (*The US Code*).

²²² Viz SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Op. cit., s. 274. Shodně též GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. Op. cit., s. 184.

²²³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 31.

Vanduchová, dle níž se alternativními tresty rozumí „*tresty nespojené s odnětím svobody, způsobilé nahradit trest odnětí svobody zejména kratšího trvání.*“²²⁴

Třetím definičním znakem alternativních trestů, vyplývajícím z uvedené definice, je jejich postavení v systému trestních sankcí. Primárním smyslem alternativních trestů je alternovat zejména krátkodobé nepodmíněné tresty odnětí svobody do jednoho roku.²²⁵ V těchto případech je soud v souladu s ustanovením § 55 odst. 2 TZ oprávněn uložit nepodmíněný trest odnětí svobody pouze v případě, kdy by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného (alternativního) trestu zjevně nevedlo k tomu, aby vedl řádný život. Nejvyšší soud v této souvislosti ve *Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011* kritizuje některá rozhodnutí nižších instancí. Soudy v nich totiž prvotrestaným pachatelům namísto některého z katalogu alternativních trestů ukládaly krátkodobý nepodmíněný trest odnětí svobody. Takovou praxi považuje NS v obecné rovině za nevyhovující.²²⁶

Kořeny kritiky krátkodobého odnětí svobody lze vysledovat již v díle Franze von Liszta, dle něž krátkodobý nepodmíněný trest odnětí svobody „[...] *není k ničemu, v podstatě je škodlivý. Neodstrašuje, nenapravuje a odsouzeného nakazí.*“²²⁷

Na Lisztovu kritiku navazuje a nevýhody krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody shrnuje Institut pro kriminologii a sociální prevenci, dle něž tyto tresty:

- neposkytují dostatek času pro převýchovu pachatele, ale jsou dostatečně dlouhé na to, aby se pachatel „nakazil“ vězeňským prostředím;
- z hlediska individuální i generální prevence jsou kontraproduktivní pro své minimální odstrašující účinky;
- mohou být projevem diskriminace nemajetných pachatelů, kterým nemůže být uložen peněžitý trest a
- nadále prohlubují ekonomickou náročnost vězeňského systému.²²⁸

²²⁴ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 42.

²²⁵ Vymezení krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody zůstává v literatuře částečně sporné, nicméně kloním se k pojetí Nejvyššího soudu a komentářové literatury. K tomu viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 02. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012 a ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3761 a násl.

²²⁶ Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 02. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.

²²⁷ Cit. podle KARABEC, Zdeněk, Radka MACHÁČKOVÁ a Simona DIBLÍKOVÁ. *Krátkodobé tresty odnětí svobody: závěrečná studie z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-86008-76-2, s. 8.

²²⁸ ROZUM, Jan, Petr ZEMAN, Hana PŘESLIČKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. *Vybrané problémy sankční politiky*. Op. cit., s. 12.

Na tomto místě je vhodné podotknout, že i sami autoři této kritiky uznávají, že v konkrétním případě může být naopak individuálně-preventivní funkce trestu díky „šoku“ z uvěznění velice silná,²²⁹ přičemž takový „šok“ u alternativních trestů zpravidla chybí. S tím souhlasí i Lata, dle něhož nepřiměřeně mírné a opakované trestání začínajících delikventů různými druhy alternativních trestů, které se mívají účinkem, může ve svém důsledku vést díky následnému uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody a přeměně jednotlivých alternativních trestů v nepřiměřeně dlouhý pobyt odsouzeného za mřížemi. V těchto případech je uložení krátkodobého nepodmíněného trestu odnětí svobody namístě.²³⁰ Podrobněji k problematice kumulace trestů viz kapitolu 7.2, s. 141 a násl.

Tím se dostáváme k některým úskalím alternativních trestů. Mair upozorňuje, že společnost může alternativní tresty vnímat jako příliš mírnou reakci na spáchaný trestný čin.²³¹ Tento argument je v České republice vzhledem k obecně punitivnějšímu naladění společnosti²³² velice aktuální, a to zejména v případě násilné kriminality páchané na ženách a dětech. Naopak v případě drobné majetkové kriminality je akceptace alternativních trestů společností podstatně vyšší.²³³ V této souvislosti je však třeba varovat před prosazováním přílišného zotřování alternativních trestů, jako je tomu například v případě zprávy britského Ministerstva spravedlnosti *Breaking the cycle: Government Response*.²³⁴ Takové zotření naopak může vést k úmyslnému neplnění podmínek pachateli, jelikož by přeměna v nepodmíněný trest odnětí svobody pro ně mohla být dokonce výhodnější.²³⁵

Druhou (a nikoliv poslední) achilovou patou alternativních trestů je problematika tzv. *net-wideningu*. Původně se jednalo o sociologický koncept odkazující na hypertrofii sociální kontroly nad jednotlivci,²³⁶ avšak v dnešním pojetí chápeme *net-widening* jako problematiku nahrazování alternativních trestů mezi sebou (*new alternatives for old*

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ LATA, Jan. Několik poznámek k problematice ukládání trestů začínajícím delikventům. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA, ed. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 158 - 165. ISBN 978-80-7357-365-2.

²³¹ MAIR, George. Community sentences. In: HUCKLESBY, Anthea and Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. Second edition. Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 162 – 180. ISBN 978-0-19-969496-9.

²³² ZEMAN, Petr. *Veřejnost a trestní politika*. Op. cit., s. 96

²³³ STRÉMY, Tomáš (ed.): *Restorativna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, september 2015*. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 978-80-7502-104-5, s. 269.

²³⁴ Ministry of Justice. *Breaking the Cycle: Government Response* [online]. 2011 [cit. 2020-04-02], s. 1. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/186345/breaking-the-cycle-government-response.pdf.

²³⁵ MAIR, George. Community sentences. In: HUCKLESBY, Anthea and Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. Second edition. Op. cit.

²³⁶ COHEN, Stanley. *Visions of social control: crime, punishment, and classification*. New York, USA: Blackwell, 1985. ISBN 978-0-7456-0020-8, s. 41 - 42.

alternatives) namísto jejich ukládání jako alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody.²³⁷ Význam této slabiny alternativních trestů prokázaly zahraniční studie, dle nichž byl uložen alternativní trest namísto trestu odnětí svobody pouze ve 45 - 50 % případů, zatímco ve zbylé (přínejmenším) polovině případů byly alternativní tresty uloženy v případech, kdy uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody nepřicházelo v úvahu, čímž došlo k faktickému zotřetí trestní represe (*pulled up-tariff*).²³⁸

Důvodem pro sepsání této práce je však široká škála výhod alternativních trestů ve srovnání s nepodmíněným trestem odnětí svobody. Alternativní tresty jsou bezpochyby podstatně levnější a nejsou spojeny se širokým spektrem negativ nepodmíněného trestu odnětí svobody (k tomu viz dále). Někteří autoři hovoří také o nižší míře recidivy v případě uložení některého z alternativních trestů,²³⁹ avšak tato argumentace není přijímána nekriticky.²⁴⁰ Za hlavní výhodu alternativních trestů a argument pro jejich ukládání však osobně vnímám humanismus tohoto typu sankcí, který se v nich nejvýrazněji projevuje. Slovy Musila „nejvyšší hodnotou moderního trestního práva určeného pro 21. století musí být princip humanity, totiž spravedlivé trestní právo určené pro lidi – pro pachatele, pro oběť a pro celou společnost.“²⁴¹

Princip humanity je zakotven v čl. 7 odst. 2 Listiny a konkretizován v ustanovení § 37 odst. 2 TZ, dle nějž pachatelé nelze uložit kruté a nepřiměřené sankce a výkonem trestní sankce zároveň nesmí být ponížena lidská důstojnost. Fakticky však ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody k určitému ponížení lidské důstojnosti z podstaty věci dochází, neboť vězni se musejí podrobit přísnému režimu, fyziologické potřeby vykonávají přímo v cele v blízkosti ostatních vězňů atp. Tyto faktory jsou však v podmínkách alternativních trestů v zásadě eliminovány.

Cestu k využívání alternativních trestů jako trestů primárně nahrazující nepodmíněný trest odnětí svobody otevřelo zrušení dělení trestů na hlavní a vedlejší provedené přijetím TZ 1961.

²³⁷ AUSTIN, James and KRISBERG, Barry. Wider, stronger, and different nets: The dialectics of criminal justice reform. *Journal of Research in Crime and Delinquency* [online]. 1981(18) [cit. 2020-04-02], s. 174. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1028.4&rep=rep1&type=pdf>

²³⁸ MAIR, George. Community sentences. In: HUCKLESBY, Anthea and Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. Second edition. Op. cit., s. 275.

²³⁹ Viz SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Op. cit., s. 275.

²⁴⁰ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí*. Op. cit., s. 116.

²⁴¹ MAIR, George. Community sentences. In: HUCKLESBY, Anthea and Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. Second edition. Op. cit.

Počínaje rokem 1962 tak lze alternativní tresty ukládat jako tresty samostatné, nikoliv pouze jako doplněk nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Odborná nauka alternativní tresty primárně alternující nepodmíněný trest odnětí svobody označuje jako alternativní tresty *pravé*, které jsou charakteristické právě svou neslučitelností s nepodmíněným trestem odnětí svobody.²⁴² Z tohoto důvodu bude v práci nadále věnována pozornost pouze pravým alternativním trestům. Takovými alternativními tresty *de lege lata* jsou domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest a podmíněné odsouzení (s dohledem). V rámci trestání mladistvých pachatelů mezi alternativní tresty *stricto sensu* řadíme také peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu.²⁴³

Alternativní tresty však nelze vnímat pouze jako alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody.²⁴⁴ Jedná se o plnohodnotné tresty, které v současnosti zaujímají v tuzemském sankčním systému důležitou roli, a je tedy třeba je zkoumat nejen ve vztahu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, ale také jako samostatné jednotky. Ačkoliv mohou být alternativní tresty ukládány také jako tresty vedlejší,²⁴⁵ vzhledem k podstatě a zaměření práce bude nadále věnována pozornost pouze alternativním trestům jako trestům hlavním, alternujícím nepodmíněný trest odnětí svobody.

Následující schéma na závěr této kapitoly přehledně demonstruje postupné zavádění nejen nových alternativních trestů, ale také dalších druhů alternativních opatření do právního řádu České republiky.

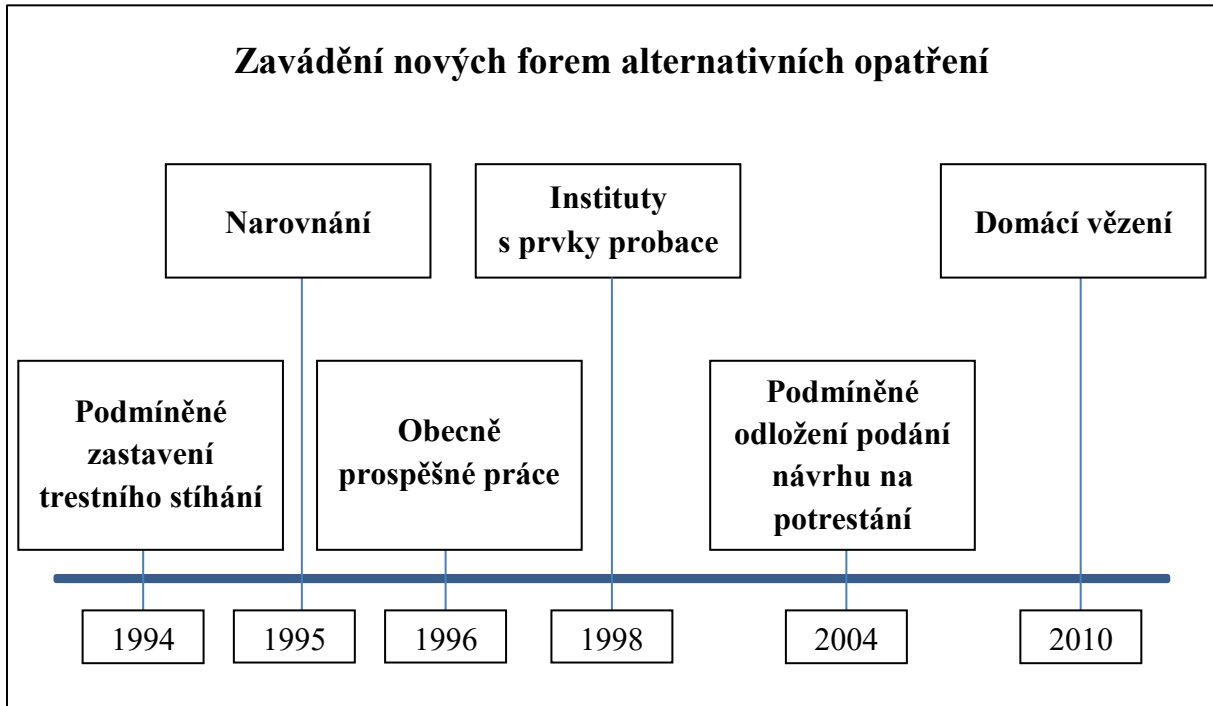
²⁴² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Op. cit., s. 31.

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ MAIR, George. Community sentences. In: HUCKLESBY, Anthea and Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. Second edition. Op. cit.

²⁴⁵ K tomu srov. § 53 odst. 1 *in fine* TZ.

Schéma č. 1: Zavádění nových forem alternativních opatření do právního řádu ČR²⁴⁶

Zdroj: Vlastní zpracování.

²⁴⁶ Instituty s prvky probace se rozumí podmíněné upuštění od potrestání s dohledem a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Schéma zahrnuje zakotvení nových institutů, jejichž podstata se co do základu do současnosti nezměnila. Z tohoto důvodu je zavedení trestu domácího vězení uvedeno až v roce 2010, přestože tento institut byl upraven již v ustanovení § 246 TZ 1852.

3. NEPODMÍNĚNÝ TREST ODNĚTÍ SVOBODY

3.1. Pojem nepodmíněného trestu odnětí svobody jako řešení *ultima ratio*

Ještě před tím, než bude věnována podrobnější pozornost jednotlivým druhům alternativních trestů, považuji za vhodné se ve stručnosti zmínit i o nepodmíněném trestu odnětí svobody jako klíčovém předpokladu pro vymezení dalších (alternativních) trestů, a důvodech, které vedou k odklonu trestní politiky od ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a příklonu k trestům alternativním (k tomu podrobněji viz kapitolu 1.3, s. 15 a násl.). V rámci této kapitoly čerpám mimo jiné také z vlastní zkušenosti, která mne přivedla k vypracování této práce. Během několika měsíců práce s vězni jsem měl možnost poznat život ve vězení a proniknout do složitých vazeb mezi vězni navzájem i mezi vězni, dozorci a dalším personálem věznice. Získal jsem nenahraditelný vhled do fungování tohoto specifického prostředí a na následujících řádcích nabízím své především kritické postřehy a důvody, které mne vedly k hlubšímu zájmu o problematiku alternativního sankcionování.

Trest odnětí svobody²⁴⁷ je v našem právním řádu jediným univerzálním trestem, který může být uložen za jakýkoliv trestný čin uvedený ve zvláštní části TZ. Tento přístup však není (zejména v zahraniční literatuře) přijímán nekriticky. Například Foucault tvrdí, že uvěznění má sloužit jako trest za trestné činy, které směřují proti svobodě osob (únos) či vedou ke zneužití svobody (násilí), avšak nikoli jako univerzální trest variující pouze v délce trvání.²⁴⁸

Přestože je tedy možné uložit nepodmíněný trest odnětí svobody za jakýkoliv trestný čin uvedený ve zvláštní části TZ, inklinuje současná trestní politika významně ke snižování počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody ve prospěch trestů alternativních.

Kořeny tohoto smýšlení je třeba hledat již v *Přípravných osnovách trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového* z roku 1926 (1921), které přestože zůstaly pouze v rovině příprav a nikdy se nestaly součástí československého právního řádu, obsahují řadu pokrokových myšlenek. Tak např. § 64 odst. 2 ve spojení s § 14 odst. 3 *Přípravných osnov* stanoví, že je-li na výběr mezi žalářem a jiným trestem, pak se žalářem trestá jen, je-li trestný čin spáchán z nízkého smýšlení, tj. z hrubé zističnosti, zahálčivosti, zlomyslnosti,

²⁴⁷ Trestem odnětí svobody se v souladu s § 52 odst. 2 TZ rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.

²⁴⁸ FOUCAULT, Michel. *Discipline and Punish: the birth of the prison*. Přeložil Alan SHERIDAN. London: Penguin Books, 1991. ISBN 978-0-140-13722-4, s. 114.

nestoudnosti, surovosti atp.²⁴⁹ Odborníci tak již před téměř stoletím vnímali jako vhodné ukládání nepodmíněných trestů jen tam, kde je to vzhledem k okolnostem případu nezbytné, a v ostatních případech se přikláněli k ukládání jiných (alternativních) trestů.

Velice významnou roli v rozvoji alternativních trestů sehrávají právní akty Rady Evropy a OSN, které po vstupu České republiky významně ovlivnily budoucí vývoj tuzemské trestní politiky, potažmo legislativy. Prvním ze zásadních aktů²⁵⁰ je *Rezoluce Rady Evropy (76) 10 o určitých alternativních trestních opatřeních k trestu odnětí svobody*. Preambule této rezoluce stanoví, že tendence minimalizovat ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody je zřetelná ve všech členských státech, což je důsledkem řady negativních dopadů s ním spojených. Za tím účelem rezoluce navrhuje nejen rozvíjet již existující druhy alternativních opatření, ale zejména zavádět opatření nová, jako např. nové metody dohledu (tzv. probační domy) či obecně prospěšné práce (*community work*) tak, aby soudy měly na výběr z alespoň několika druhů sankcí.²⁵¹

Dalšími významnými akty Rady Evropy na poli alternativních sankcí jsou *Evropská pravidla o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství R (92) 16* a na ně navazující *Doporučení Výboru ministrů členských států Rec (2000) 22 o zdokonalování implementace Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních*. Z těchto doporučení se (mimo jiné) podává, že členské státy by měly stanovit základy pro ukládání trestů, a to s přihlédnutím ke snížení počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody a zvýšení počtu ukládaných alternativních trestů a opatření.²⁵²

Neméně významná je také činnost OSN, a to zejména její *Standardní minimální pravidla pro opatření nespojená s odnětím svobody (Tokijská pravidla)*.²⁵³ Smyslem a cílem *Tokijských pravidel* je prosazovat co možná největší rozvoj a využití alternativních opatření s cílem minimalizovat ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a zároveň poskytnout

²⁴⁹ „Jiným trestem“ však mohlo být i vězení, k tomu srov. § 41 a § 42 *Přípravných osnov trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového*.

²⁵⁰ Vzhledem k širokému okruhu jednotlivých právních aktů uvádím jen ty, které považuji za zcela zásadní.

²⁵¹ Viz alinea 3, alinea 4 a body 2.a., 3.c. preambule *Resolution No. (76) 10 on certain alternative penal measures to imprisonment*. Adopted by the Committee of Ministers on 9 March 1976 at the 255th meeting of the Minister's Deputies.

²⁵² Viz *Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of ministers to member states on the european rules on community sanctions and measures*, Op. cit. a na něj navazující Přílohu 2, bod 6 *Recommendation Rec(2000)22 of the Committee of Ministers to member states on improving the implementation of the European Rules on community sanctions and measures*, Adopted by the Committee of Ministers on 29 November 2000 at the 731st meeting of the Minister's Deputies.

²⁵³ *United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules)*. Adopted by General Assembly Resolution 45/110 of 14 December 1990.

minimální záruky (*safeguards*) pro osoby, které jsou těmto opatřením podrobeny.²⁵⁴ Pravidla dělí alternativní opatření na 3 druhy, a to na alternativní opatření v předsoudní fázi, ve fázi řízení před soudem a alternativní opatření v rámci řízení vykonávacího.

Alternativním opatřením v předsoudní fázi (*pre-trial stage*) podle *Tokijských pravidel* v podmínkách tuzemského právního řádu v zásadě rozumí diskreční pravomoc státního zástupce dle ust. § 172 odst. 2 písm. c) TR. Ve fázi řízení před soudem (*trial and sentencing stage*) je *Tokijskými pravidly* nabídnuto celkem 12 druhů opatření, například varování, podmíněné upuštění od potrestání či jednotlivé druhy alternativních trestů v užším smyslu (viz kapitolu 2.5, s. 42 a násl.). V rámci řízení vykonávacího (*post-sentencing stage*) se poté jedná o možnost využití domů na půli cesty, resp. probačních domů (*half-way houses*) či různé formy podmíněného propuštění (*parole*).²⁵⁵

Postupné pronikání mezinárodního trendu směřujícího k minimalizaci aplikace nepodmíněného trestu odnětí svobody je patrné zejména při porovnání postupné liberalizace znění ustanovení § 39 odst. 2 TZ 1961 a § 55 odst. 2 věta první TZ. V průběhu vývoje předmětných ustanovení totiž došlo ke změně horní hranice trestní sazby u méně závažných trestných činů, u kterých lze nepodmíněný trest odnětí svobody uložit jen tam, kde by uložení jiného trestu s přihlédnutím k osobě pachatele zjevně nevedlo k tomu, aby vedl řádný život. Původně se jednalo o trestné činy, jejichž horní hranice trestní sazby nepřevyšovala jeden rok, posléze tři léta, až na současných pět let.²⁵⁶

Důvodová zpráva k TZ v této souvislosti zachází ještě dál, když proklamuje, že: „[v] zásadě není důvod pro to, aby byl trest odnětí svobody zvažován u každého trestného činu, byť je stanoven pro každý trestný čin, neboť slouží jako poměrné kritérium [sic] pro typovou závažnost jednotlivých trestných činů.“²⁵⁷ Předkladatelé TZ tak přistupují k nepodmíněnému trestu odnětí svobody u méně závažných trestných činů (typicky přečinů) jako k trestu mimořádnému, který v těchto případech přichází v úvahu v zásadě jen za výjimečných okolností.

²⁵⁴ UNITED NATIONS. *Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for non-custodial measures (the Tokyo rules)* [online]. 1993 [cit. 2020-04-01], s. 5. Dostupné z: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>.

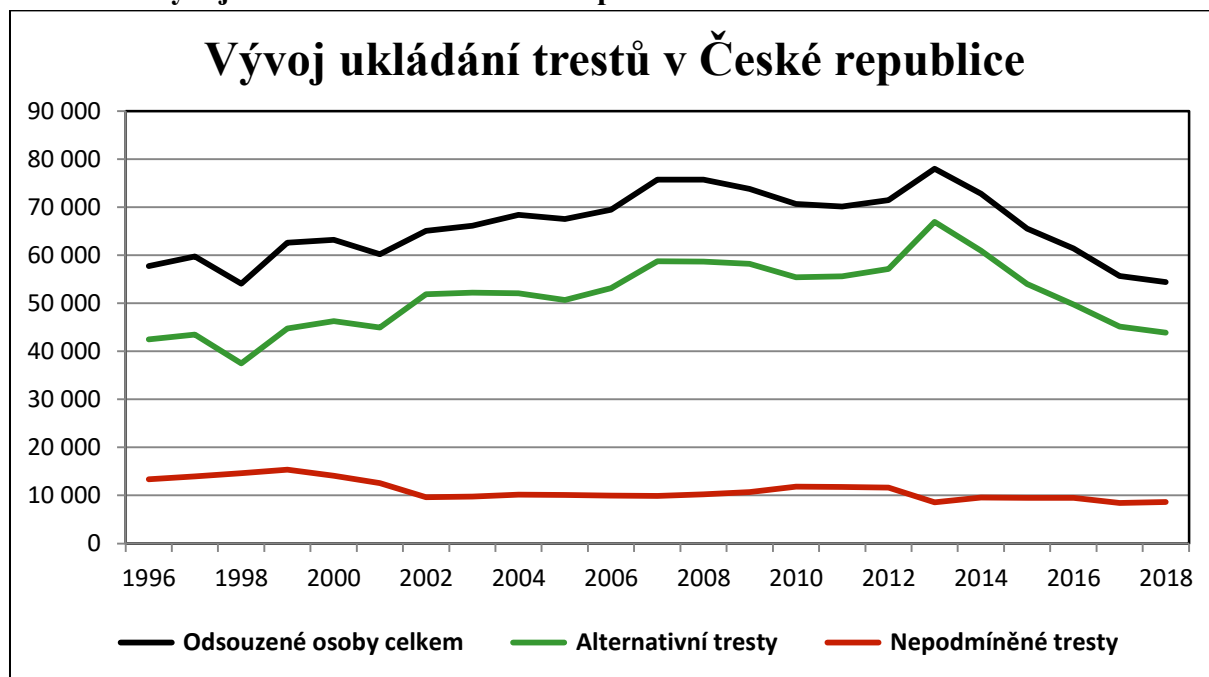
²⁵⁵ K tomu srov. body 5.1, 8.2 písm. a), b), d), g), i) a k) a 9.2 písm. a), b), c) *Tokijských pravidel*.

²⁵⁶ Srov. § 39 odst. 2 TZ 1961 ve znění účinném do 29. 10. 1990, totéž ustanovení ve znění účinném do 06. 01. 2002 a § 55 odst. 2 věta první TZ. Kupříkladu britská legislativa je v tomto směru více nakloněna ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody, když tuto hranici stanoví na 2 roky. K tomu srov. § 189 odst. 1 *Criminal Justice Act 2003*.

²⁵⁷ Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 215 (sněmovní tisk 410/0).

Tato tendence je promítnuta i v řadě dalších ustanovení současného TZ. Mimo již zmíněného § 55 odst. 2 věty první TZ je tomu tak například v § 38 odst. 2 TZ, který stanoví, že nelze uložit citelnější trestní sankci tam, kde postačí uložení sankce méně postihující. Nepodmíněný trest odnětí svobody je přitom trestem nejpřísnějším, jelikož působí nejvýznamnější zásah do základních práv a svobod odsouzeného.²⁵⁸ V odborné literatuře i na legislativní úrovni je toto ustanovení vnímáno jako promítnutí zásady subsidiarity trestní represe v rovině trestních sankcí.²⁵⁹ Zmíněná tendence je patrná i v rámci komparace se zahraničními právními úpravami. Kupříkladu britský trestní zákoník (*Criminal Justice Act 2003*) stanoví, že nesmí být uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, ledaže soud je toho názoru, že trestný čin (a to popřípadě i ve spojení s dalšími trestnými činy), je natolik závažný, že nepostačí uložení peněžitého trestu či jiného alternativního trestu.²⁶⁰

Graf č. 1: Vývoj ukládání trestů v České republice v období let 1996 - 2018²⁶¹

Zdroj: ROZUM, Jan, Petr ZEMAN, Hana PŘESLIČKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. *Vybrané problémy sankční politiky*. Op. cit., s. 21 a Český statistický úřad. *Ročenky* [online]. [cit. 2020-03-13]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/ročenky_souhrn.

²⁵⁸ K tomu srov. KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-163-7, s. 41.

²⁵⁹ KALVODOVÁ, Věra. *Filozofie trestání deset let po přijetí trestního zákoníku*. In: JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. Teoretik, s. 165 – 176. ISBN 978-80-7502-354-4. Shodně též Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 187 (sněmovní tisk 410/0).

²⁶⁰ Viz § 152 odst. 2 *Criminal Justice Act 2003*. Řečené se neuplatní, jestliže obviněný neprojeví ochotu splnit podmínky některého z alternativních trestů, nebo se před uložením trestu odmítne podrobit testu na přítomnost návykových látek. Viz § 152 odst. 3 *Criminal Justice Act 2003*.

²⁶¹ Graf zahrnuje pouze tresty uložené jako tresty hlavní, včetně trestních opatření. Data z období let 1996 – 2001 byla převzata z publikace ROZUM, Jan, Petr ZEMAN, Hana PŘESLIČKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. *Vybrané problémy sankční politiky*. Op. cit., s. 21. Data z období let počínaje rokem 2002 převzata ze Statistických ročenek České republiky za jednotlivé roky.

Praktické dopady zmíněné tendence demonstruje předložený graf. Z něj je patrné, že navzdory značné variabilitě v počtu odsouzených osob v jednotlivých letech je míra ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody v zásadě stabilní, když osciluje okolo hranice 10 000 ročně. Tento jev přičítám tomu, že soudy správně využívají nepodmíněné tresty odnětí svobody u pachatelů, u nichž by jiný trest nevedl k nápravě v souladu s ustanovením § 55 odst. 2 TZ, avšak v ostatních případech na vývoj kriminality pružně reagují ukládáním jednotlivých druhů alternativních trestů.

Kalvodová i přes značný posun v koncepci sankční politiky považuje za nešťastnou zvolenou systematiku druhů trestů uvedenou v § 52 odst. 1 TZ. Dle jejího názoru uvedení trestu odnětí svobody na prvním místě (písm. a) v uvedeném výčtu neodpovídá změně koncepce s tím, že povaha nepodmíněného trestu odnětí svobody jako řešení *ultima ratio* by měla být promítnuta i do systematiky trestů.²⁶² S tímto názorem však nesouhlasím.²⁶³

Předně se domnívám, že z výše uvedených souvisejících ustanovení TZ (§ 38 odst. 2, § 55 odst. 2) lze bezpečně dovodit, že systematické řazení uvedené v § 52 žádným způsobem nereflktuje pořadí preference trestu. Pokud bychom totiž připustili zmíněnou argumentaci, museli bychom současně dovodit, že ukládání trestu domácího vězení (písm. b) bude mít přednost před ukládáním trestu obecně prospěšných prací (písm. c) či peněžitého trestu (písm. e), což je jistě třeba odmítnout. Ačkoliv tedy chápu východiska této argumentace, je v tomto směru z mého úhlu pohledu kritika nového TZ nepřiléhavá.

Přestože se trestní právo v posledních dekadách významně přihlásilo k mezinárodnímu trendu snižování počtu vězněných osob,²⁶⁴ realita bohužel nastolené vizi příliš neodpovídá. Jako vhodný ukazatel může v tomto směru sloužit tzv. Index vězeňské populace (*prison population rate*), který poskytuje informaci o tom, kolik je k určitému datu vězněno osob v přepočtu na 100 000 obyvatel.

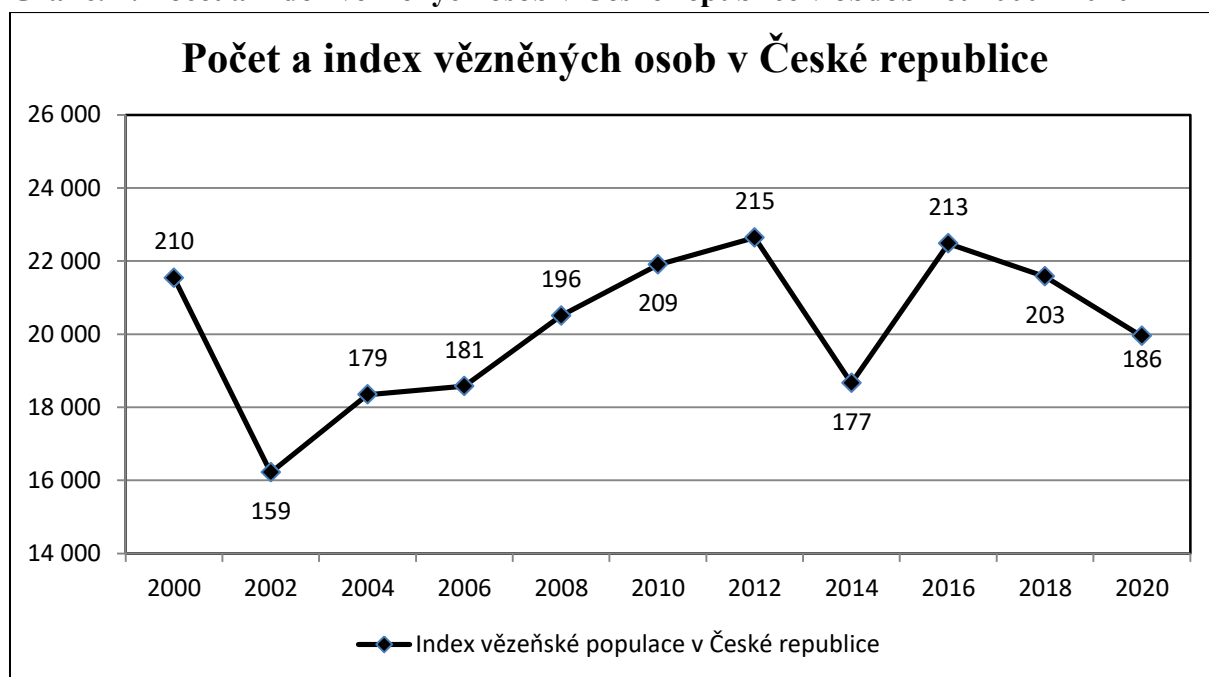
²⁶² KALVODOVÁ, Věra. Filozofie trestání deset let po přijetí trestního zákoníku. In: JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Op. cit.

²⁶³ A to přesto, že v souladu s touto tezí jsou koncipovány i některé zahraniční právní úpravy a taktéž ZSVM uvádí nepodmíněné odnětí svobody v rámci systematiky druhů trestních opatření až na posledním místě. K tomu srov. systematiku části XXIII *Criminal Code* a § 24 odst. 1 ZSVM.

²⁶⁴ Srov. UNITED NATIONS, Office on Drug and Crimes. *Handbook of basic principles and promising practises on Alternatives to imprisonment* [online]. New York, 2007 [cit. 2020-02-27], s. 109. Dostupné z: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_of_Basic_Principles_and_Promising_Practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf.

Česká republika dosáhla k 31. 8. 2020 v tomto indexu hodnoty 186,²⁶⁵ která ji v mezinárodním srovnání řadí až za státy, jakými jsou Mexiko, Kyrgyzstán či Venezuela.²⁶⁶ V rámci Evropy pak Česká republika dosahuje podobných hodnot Moldavsko (186), Polsko (181) či Slovensko (196). V porovnání s Finskou republikou (53), jejíž právní úprava je předmětem komparace v předposlední kapitole této práce, však Česká republika vykazuje více než trojnásobné (!) hodnoty.²⁶⁷ Na druhou stranu nejvyšší hodnoty tohoto indexu dosahují Spojené státy americké (639).²⁶⁸ Vývoj absolutního počtu vězňů a indexu vězeňské populace v prvních dvou dekádách tohoto tisíciletí ilustruje následující graf.

Graf č. 2: Počet a index vězňů v České republice v období let 2000 - 2020²⁶⁹

Zdroj: World Prison Brief, Institute for Crime & Justice Policy Research. [online]. [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://www.prisonstudies.org/country/czech-republic>.

Z předložených dat je patrné, že přijetí nového TZ (s účinností od 01. 01. 2010) nemělo za následek pokles počtu vězňů, který měl až do amnestie tehdejšího prezidenta Václava Klause²⁷⁰ vzrůstající tendenci. Nicméně je třeba vnímat pozitivně nastolený trend posledních let, kdy dochází k poklesu počtu vězňů z 22 481 k 31. 12. 2016 na

²⁶⁵ World Prison Brief, Institute for Crime & Justice Policy Research. [online]. [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://www.prisonstudies.org/world-prison-brief-data>.

²⁶⁶ World Prison Brief, Institute for Crime & Justice Policy Research. [online]. [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=All.

²⁶⁷ World Prison Brief, Institute for Crime & Justice Policy Research. [online]. [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=14.

²⁶⁸ Nejnižší hodnoty dosahuje San Marino (6), které je však vzhledem ke své velikosti značně specifické.

²⁶⁹ Graf zahrnuje odsouzené, osoby vazebně stíhané a chovance v zabezpečovací detenci. Data v roce 2020 jsou aktuální k 31. 8. 2020.

²⁷⁰ Srov. Rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/2013, o amnestii, ze dne 1. ledna 2013.

19 992 k 31. 8. 2020.²⁷¹ Zároveň však nadále platí, že k naplnění jednoho z cílů současného TZ, tedy depenalizace, dosud ve významnější míře nedošlo.

S klesajícím počtem vězňů úzce souvisí také podíl ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody na celkovém počtu všech uložených trestů. Lze konstatovat, že v poslední době dochází k určité stagnaci, kdy tento podíl osciluje okolo hranice 15 %.²⁷² (k tomu srov. graf č. 1, s. 52).

Zásadním problémem spojeným s výkonem trestu odnětí svobody je vysoká míra recidivy.²⁷³ K tomu *Koncepce vězeňství do roku 2025* uvádí: „Měřítkem úspěšné trestní politiky a skutečné reintegrace propuštěných vězňů je míra recidivy a v této oblasti je zřejmé, že výkon trestu odnětí svobody neplní dostatečně svůj účel nápravy pachatelů trestné činnosti.“²⁷⁴

Řešením tohoto problému by mohl být v rámci nepodmíněného trestu odnětí svobody nově zaváděný koncept otevřené věznice, který byl pilotně testován ve věznici Jiřice. Zřízení věznice tohoto typu bylo předvídáno v již zmíněné *Koncepci vězeňství do roku 2025*, která vycházela z norského vzoru (věznice Bastøy).²⁷⁵ Podstatou tohoto přístupu je příprava vězňů na reálný život po opuštění bran věznice. Vysoká míra recidivy je totiž mimo jiné způsobena právě vězeňským prostředím, které je natolik vzdálené „životu venku“, že pro propuštěného je, nemá-li silné sociální zázemí, velice obtížné začít žít řádný život a neskouznout zpět na kriminální dráhu.

Podstatou konceptu otevřené věznice je v zásadě simulace života na svobodě. Vězni nejsou hlídáni dozorcí, sami si stanovují denní rozvrh a pracují, ve volném čase mohou chovat drobná zvířata či pěstovat rostliny.²⁷⁶ Koncept otevřené věznice nicméně není v české

²⁷¹ World Prison Brief, Institute for Crime & Justice Policy Research. [online]. [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://www.prisonstudies.org/country/czech-republic>.

²⁷² V roce 2010 – 16,75 %, 2015 – 14,54 %, 2016 – 15,44 %, 2017 – 15,08 %, 2018 – 15,85 %. Podrobněji viz Český statistický úřad. *Statistická ročenka České republiky: Statistical yearbook of the Czech Republic*. Praha: Český spisovatel, 2019. ISBN 978-80-250-2955-8. ISSN 1211-4812, s. 738.

²⁷³ Procentuální vyjádření míry recidivy se liší v závislosti na vymezení pojmy recidivy, v penologickém pojetí však míra recidivy dosahovala k 31. 12. 2018 hodnoty 63,68 %. Podrobněji viz Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2019* [online]. [cit. 2020-06-08], s. 109. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2020/05/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-V%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A9-republiky-za-rok-2019.pdf>.

²⁷⁴ Vězeňská služba České republiky. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. [cit. 2020-02-26], s. 118. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 127.

²⁷⁶ ČT24. *Místo dozorců klokani a králíci. Otevřená věznice v Jiřicích přijme první trestance* [online]. 16. 10. 2017 [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2274880-misto-dozorcu-klokani-a-kralici-prvni-otevrena-veznice-v-jiricich-prijala-prvni>.

trestněprávní literatuře novinkou. Např. Novotný o polootevřených a otevřených ústavech hovořil již v 70. letech minulého století.²⁷⁷

Ani od tohoto projektu však nelze (alespoň prozatím) očekávat zásadní snížení míry recidivy. Nicméně dle mého soudu toto pojetí nepodmíněného trestu odnětí svobody umožňuje mnohem lépe naplnit účel výkonu trestu odnětí svobody stanovený v § 1 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, kterým je „[...] působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti.“

Přes veškerou kritiku institutu nepodmíněného trestu odnětí svobody však Kratochvílová správně dodává, že tento druh trestu plní nezastupitelnou úlohu, neboť se vždy vyskytuje určitá skupina pachatelů, v jejichž případech nelze dosáhnout ochrany společnosti jinak, než jejich izolací.²⁷⁸ K tomu ostatně dospívá i Liszt v již zmíněné *teorii speciální prevence* rozlišující „*tresty odstrašovací pro příležitostné pachatele, tresty výchovné pro zločince ze zvyku, schopné nápravy, a konečně tresty zajišťovací pro nepolepšitelné zločince.*“²⁷⁹ Je však třeba mít na paměti, že tento trest má být vždy tou poslední možností, možností *ultima ratio*, a to vzhledem k veškerým negativním dopadům, které jsou s jeho uložením spojené.

3.2. Negativní dopady nepodmíněného trestu odnětí svobody na život odsouzeného

Život za mřížemi (*life behind bars*) s sebou nese celou řadu negativních jevů, kterým jsou vězni vystaveni. Černíková uvádí 10 základních negativních jevů a rizik spojených s pobytem odsouzených ve vězení. Obecně vzato se jedná o proces prizonizace, posilování negativních osobnostních rysů, zpřetrhání sociálních vztahů, sociální stigmatizaci, narušení volných vlastností vězňů (pasivní podřízení), gradaci komplexů méněcennosti, narůstající zadluženost, zkušenost s homosexuálním stykem, kontakt s drogami či jejich uživateli a adorace antisociálních forem chování.²⁸⁰

²⁷⁷ NOVOTNÝ, Oto. Za reformu systému trestů. In: *Sborník prací z trestního práva: k sedmdesátým narozeninám prof. Dr. Vladimíra Solnaře*. Praha: TISK, n. p., Brno, 1969, s. 73 – 90.

²⁷⁸ K tomu srov. KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9, s. 90.

²⁷⁹ VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Op. cit., s. 216.

²⁸⁰ ČERNÍKOVÁ, Vratislava et al. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0, s. 115.

Na základě svého přesvědčení a zkušeností z praxe „za mřížemi“ však s některými z uvedených bodů nesouhlasím. Tak např. dobrovolný homosexuální styk již v dnešní době v mých očích nelze bez dalšího považovat za negativní jev, zatímco adoraci antisociálních forem chování a pasivní podřízení režimu spojenému se ztrátou vlastní iniciativy vnímám spíše jako důsledek procesu prizonizace. Naopak jako vysoce negativní vnímám jevy jiné. Za nejrizikovější z hlediska budoucího života odsouzeného tudíž pokládám následující dopady nepodmíněného trestu odnětí svobody:

- proces **prizonizace**;
- vznik a nárůst zadluženosti;
- ztráta životní perspektivy;
- prohlubování negativních rysů osobnosti vězňů;
- ztráta zaměstnání a horší uplatnitelnost na trhu práce;
- zpřetrhání sociálních vazeb;
- získání nežádoucích vzorců chování;
- sociální stigmatizace (odsudek ze strany společnosti);
- kontakt s drogami a jejich uživateli a
- násilí mezi vězni.

Uvedení procesu **prizonizace** na prvním místě ve výčtu negativních konotací trestu odnětí svobody není náhodné. Z mého pohledu se jedná o jev, který život (bývalého) vězně nejvýznamněji ovlivňuje nejen v *penitenciárním*, ale i v *postpenitenciárním* období a významně znesnadňuje jeho resocializaci. Samotný pojem prizonizace lze definovat jako „menší či větší stupeň akceptace sociálních norem, mravů, zvyků a vězeňské kultury obecně,²⁸¹ přičemž rozlišujeme 2 složky prizonizace, a to institucionalizaci a ideologizaci.

Proces institucionalizace, tedy adaptace na vysoce organizovaný vězeňský život,²⁸² spočívá v přizpůsobení se dennímu rozvrhu, standardizovanému oslovování personálu věznice, dodržování kázně atp. Tento postup vede k pasivitě vězňů, kteří přivyknou organizovanému režimu, po propuštění na svobodu jim chybí pevný řád a nejsou schopni z vlastní iniciativy vyvíjet určitou aktivitu.

Naproti tomu podstatou procesu ideologizace je „*přijetí subkulturních norem a pravidel, přijetí subkulturního systému racionalizací a osvojení si – a užívání – [...] tzv. kriminálního*

²⁸¹ Tamtéž, s. 119.

²⁸² CLEMMER, Donald. *The prison community*. New York, 1940, s. 270.

argotu.²⁸³ Odsouzený tak akceptuje kvazipřavidla zavedená ve vězeňské subkultuře a postupně je přijímá za vlastní. Této složce prizonizace vězňové podléhají v různé míře v závislosti na celé řadě faktorů.

Na konci procesu prizonizace se tedy ze svobodného člověka stává vězeň, a to po všech stránkách.²⁸⁴ Vzhledem ke specifickým vězeňskému prostředí je nicméně určitá míra prizonizace v rámci výkonu trestu odnětí svobody nezbytná. Po propuštění je však jejím důsledkem, zejména u dlouhodobějších trestů, především vyšší míra recidivy.²⁸⁵ Cílem Vězeňské služby před propuštěním vězně tedy je dosáhnout v maximální možné míře deprizonalizace vězně, k čemuž v jednotlivých věznicích slouží výstupní oddíly.²⁸⁶ Tyto oddíly jsou uzpůsobeny tak, aby pokud možno věrně simulovaly život na svobodě a umožnily plynulý přechod vězňů do běžného života.²⁸⁷ Vzhledem k míře recidivy je však patrné, že toto opatření k dosažení stanoveného cíle nepostačuje. Naopak jako velmi vhodný nástroj k deprizonalizaci vězňů vnímám již zmíněný koncept otevřených věznic, u nichž se míra recidivy pohybují hluboko pod průměrem.²⁸⁸ Je tomu tak dle mého názoru z toho důvodu, že vzhledem k absentujícímu dennímu rozvrhu dojde nejen k deideologizaci, ale také k deinstitucionalizaci jednotlivých vězňů.

I vězeňské prostředí však může mít na život odsouzených pozitivní dopad. Dle mého soudu nejvýznamnějším přínosem je možnost výchovného a vzdělávacího působení na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody realizovaný prostřednictvím programů zacházení.²⁸⁹ Takové působení je však v důsledku tristní přeplněnosti českých věznic významně omezeno. Ke stejnému názoru dospívá také *Koncepce vězeňství do roku 2025*, která nadto zdůrazňuje, že takové prostředí naopak přispívá k rozvoji kriminogenních faktorů.²⁹⁰

²⁸³ NETÍK, Karel, Stanislav HÁJEK a Daria NETÍKOVÁ. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997. Beckova skripta. ISBN 80-7179-177-6, s. 28.

²⁸⁴ *České vězeňství: čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2011, 2011(4) [cit. 2020-03-02].

Dostupné z: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/CV_4_2011.pdf.

²⁸⁵ NETÍK, Karel. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Op. cit., s. 28.

²⁸⁶ Srov. § 12 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

²⁸⁷ Vězeňská služba ČR. *Výstupní oddělení ve věznicích* [online]. [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-horni-slavkov/o-nas/vykon-trestu/vystupni-oddeleni-ve-veznicich/>.

²⁸⁸ Radio Prague International. *Otevřená věznice v Jiřicích na Nymbursku má zatím minimální recidivu* [online]. 13. 08. 2019 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/otevrena-veznice-v-jiricich-na-nymbursku-ma-zatim-minimalni-recidivu>.

²⁸⁹ K tomu srov. § 36 a násl. vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

²⁹⁰ Vězeňská služba České republiky. *Koncepce vězeňství do roku 2025*. Op. cit., s. 159 – 160.

3.3. Negativní dopady nepodmíněného trestu odnětí svobody na společnost

Negativně však výkon trestu odnětí svobody nepůsobí pouze na vězně. I pro společnost přináší výkon tohoto druhu trestu řadu negativ, kterým jsou věnovány následující řádky.

Prvním negativním dopadem je ekonomická náročnost výkonu trestu odnětí svobody. Dle Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky za rok 2019 činil průměrný denní náklad na jednoho vězně za celou Vězeňskou službu (zahrnující platy, pojistné, ostatní věcné výdaje, fond kulturních a sociálních potřeb, kapitálové výdaje a sociální dávky) 1 492 Kč.²⁹¹ Prostým vynásobením této částky průměrným denním stavem vězňených osob za tentýž rok (21 486)²⁹² a počtem dnů v roce (365) získáme celkové náklady vynaložené státem na výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody za rok 2019, tj. částku 11,7 mld. Kč. Tato částka je přibližně o 900 milionů Kč vyšší než v roce předchozím, a to i přesto, že průměrný denní stav vězňených osob klesl o více než 400 osob. Průměrný vězeň tudíž v roce 2018 přišel daňové poplatníky na zhruba 544 500 Kč za kalendářní rok. Tyto náklady navíc s mírnými výkyvy setrvale narůstají, jak ukazuje následující tabulka.

Tabulka č. 3: Vývoj nákladů na vězňené osoby v období let 2010 - 2019

Rok	Průměrný denní náklad na 1 vězně (Kč) ²⁹³	Průměrný denní stav vězňených osob ²⁹⁴	Celkové náklady (mld. Kč) ²⁹⁵
2010	847	21 914	6,775
2011	758	22 964	6,353
2012	916	23 338	7,803
2013	1 319	16 388	7,890
2014	1 221	17 681	7,880
2015	1 163	19 979	8,481
2016	1 093	22 018	8,784
2017	1 187	22 620	9,800
2018	1 348	21 947	10,798
2019	1 492	21 486	11,701

Zdroj: Vězeňská služba České republiky. *Statistické ročenky Vězeňské služby* [online]. [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/>.

²⁹¹ Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2019* [online]. [cit. 2020-06-06] Op. cit., s. 50.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ Jedná se o částku za celou Vězeňskou službu ČR, nikoliv pouze za jednotlivé organizační jednotky.

²⁹⁴ Vězňenou osobou se rozumí odsouzení, osoby vazebně stíhané a chovanci v zabezpečovací detenci.

²⁹⁵ Pro zachování vypovídací hodnoty údajů nejsou v tabulce reflektovány přestupné roky.

Odsouzený však na náklady spojené s výkonem trestu přispívá částkou maximálně 1 500 Kč měsíčně (18 000 Kč/rok), a to pouze při splnění stanovených podmínek.²⁹⁶ Vymahatelnost těchto pohledávek je nadto nízká, v roce 2018 dosahovala u vězňů 30 % a u propuštěných osob pouhých 5 %.²⁹⁷ Naproti tomu ale například u alternativních trestů (a alternativních opatření vůbec) jsou náklady řádově nižší (domácí vězení) či stát, potažmo komunita, finanční prostředky dokonce získává (peněžitý trest), nebo ušetří (obecně prospěšné práce). Nadto může být daná osoba nadále plnohodnotně výdělečně činná a odvádět do státního rozpočtu nezanedbatelné daně a odvody.

S otázkou ekonomické náročnosti je úzce spojena problematika přeplněnosti věznic. Již v předchozí kapitole bylo zmíněno, že přeplněnost věznic vede k nižší účinnosti výchovného a vzdělávacího působení na vězně, nicméně z pohledu dopadů na společnost je též významným faktorem ovlivňujícím celkové náklady na výkon tohoto druhu trestu. Průměrné využití ubytovacích kapacit věznic v roce 2018 dosáhlo 103,37 %, ²⁹⁸ jinými slovy na 100 míst ve vězení připadalo více než 103 vězňů, přičemž ve věznici Heřmanice byla kapacita naplněna dokonce z 126,79 %.²⁹⁹ V tomto směru je třeba připomenout již zmíněné nedostatečné využívání institutu podmíněného propuštění (podrobněji viz kapitolu 1.3, s. 17).

Dalším negativním jevem spojeným s výkonem trestu odnětí svobody je strach osob žijících v okolí věznic o vlastní bezpečnost, neboť jsou to právě věznice, kde dochází ke koncentraci osob se sklonem k páčání kriminality. Obyvatelé přilehlých vesnic a měst se však neobávají pouze uprchlých vězňů, ale i těch podmíněčně propuštěných či pracujících mimo areál věznice. Tento jev byl jasně patrný zejména v období bezprostředně následujícím poté, co bylo v roce 2013 amnestováno více než 6 000 vězňů³⁰⁰ a projevoval se zejména v pohraničí.³⁰¹

Tato mince má nicméně dvě strany, neboť v jiných oblastech, a to zejména tam, kde je nedostatek pracovních příležitostí, lidé naopak přítomnost věznic vítají. Tak tomu bylo

²⁹⁶ Viz § 3 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů.

²⁹⁷ Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2019* [online]. [cit. 2020-06-06]. Op. cit., s. 54.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 71.

²⁹⁹ Tamtéž.

³⁰⁰ Vězeňská služba České republiky. *Amnestie: Informace k amnestii* [online]. 04. 03. 2013 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/amnestie/>.

³⁰¹ iDNES.cz. *Šlukovsko se bojí amnestovaných. Ve Varnsdorfu protestovala stovka lidí* [online]. 09. 01. 2013 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/demonstrace-proti-amnestii-ve-varnsdorfu.A130109_150022_usti-zpravy_alh.

například v případě věznice Drahonice, která byla po amnestii v roce 2013 dočasně uzavřena a řada osob si musela najít nové pracovní uplatnění.³⁰²

V předchozí části byla věnována pozornost procesu prizonizace vězně. Z vlastní zkušenosti si však dovolím tvrdit, že fenomén prizonizace se netýká pouze vězňů, ale taktéž osob, které jsou s vězni v každodenním kontaktu. Kupříkladu někteří dozorcí, se kterými jsem v rámci práce s odsouzenými přicházel do styku, často vykazovali znaky institucionalizace. Byli zcela pasivní a mimo pracovní dobu nebyli dle jejich slov schopni z vlastní pohnutky iniciovat jakoukoliv aktivitu („*Jak mi to někdo nenalajnuje, tak se k ničemu nedokopu*“). Často také užívali argotové výrazy („*konina*“, „*barákovéj*“ či „*kápo*“) a s vězni jednali v závislosti na jejich sociálním statusu v rámci kriminální subkultury.

V rámci zachování objektivit je nicméně třeba poznamenat, že nepodmíněný trest odnětí svobody má mimo negativních dopadů v závislosti na jednotlivých případech také řadu předností. Vedle již zmíněné možnosti výchovného působení na odsouzené je možným pozitivem u pracovních zařazených vězňů také například možnost získání pracovních návyků či dokonce pracovního uplatnění po ukončení výkonu trest. U části vězňů (zejména prvotrestaných) nepochybně dochází k přehodnocení životních hodnot s tím, že do vězení se již vrátit nechtějí. Někteří vězni v důsledku izolace zpřetrhají své vazby na významné kriminogenní faktory, jakými jsou např. závadové osoby, skupiny či sociálně patologické prostředí obecně.

S ohledem na téma práce jsem se nicméně rozhodl v této kapitole poukázat zejména na negativní aspekty nepodmíněného trestu odnětí svobody, které stojí za nutností sankcionování pachatelů ve větší míře též s využitím alternativních trestů, jejichž jednotlivým druhům jsou věnovány následující kapitoly.

³⁰² Deník.cz. *Konec Drahonic je definitivní! Věznice se zavře v květnu* [online]. 27. 03. 2013 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: https://zatecky.denik.cz/zpravy_region/drahonice_veznice_2013_0327.html.

4. TREST DOMÁCIHO VĚZENÍ

4.1. Pojem a vývoj právní úpravy trestu domácího vězení

Prvým z alternativních trestů z hlediska systematiky TZ³⁰³ je trest domácího vězení. Jedná se o staronový institut, který byl na území českých zemí zaveden *Zákonem o zločinech, přečinech a přestupcích* již v roce 1852³⁰⁴ a tuzemské trestní právo jej upravovalo až do jeho zrušení, ke kterému došlo přijetím TZ 1950. Dle tehdejší právní úpravy bylo možné „*vězení domácí*“ uložit, pokud byl trestanec osobou bezúhonné pověsti a uvěznění by mu znemožnilo hledět si jeho úřadu, obchodu či výdělků. V takovém případě stačila k uložení trestu buď „*přípověď odsouzence*“ (obdoba dnešního písemného slibu), nebo se k jeho domu dala postavit stráž. Odsouzený se nesměl pod „*nižádnou záminkou*“ vzdálit z domu. V opačném případě mohlo dojít k přeměně trestu a dosud nevykonanou část byl poté odsouzený nucen vykonat ve věznicí.³⁰⁵

Přestože na našem území existovala tato alternativa nepodmíněného trestu odnětí svobody již v polovině 19. století, došlo spolu s převzetím moci Komunistickou stranou Československa, a s tím související změnou hodnotových východisek (nejen) trestního práva, k jeho zrušení. V důsledku toho tento druh trestu na dlouhá desetiletí upadl v zapomnění. Při jeho znovuzavedení tak musel zákonodárce hledat inspiraci také v zahraničních právních úpravách, neboť s rozvojem moderních technologií bylo nezbytné institut domácího vězení přizpůsobit moderním trendům.

Průkopníkem trestu domácího vězení v moderní podobě jsou Spojené státy americké. Právě zde, konkrétně na Harvardské univerzitě, docházelo k prvním experimentům s elektronickým monitoringem osob již v 60. letech minulého století, a to původně s cílem akcentovat nápravnou funkci trestu.³⁰⁶ V praxi se této technologie začalo využívat v 80. letech pro účely monitoringu osob odsouzených k domácímu vězení, nicméně primárním důvodem zavedení do praxe již nebyla snaha o nápravu odsouzených, ale spíše pohnutky ekonomického

³⁰³ Viz § 52 odst. 1 TZ.

³⁰⁴ Domácí vězení však bylo známo ještě podstatně dříve. Například Apoštol Pavel strávil v domácím vězení 2 roky již v prvním století našeho letopočtu. Viz *Církev.cz. O Skutcích apoštolů - „Pavel přijímal všechny, kdo k němu přicházeli“* [online]. [cit. 2020-06-01]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/2001160-skutcich-apostolu-pavel-prijimal-vsechny-kdo-k-nemu-prichazeli>. Stejně tak Galileo Galilei prožil v domácím vězení poslední 8 let svého života (1634 – 1642) jako trest za své kacířské názory. Viz *The Galileo Project: Galileo and the Inquisition* [online]. [cit. 2020-06-01]. Dostupné z: http://galileo.rice.edu/bio/narrative_7.html.

³⁰⁵ Viz § 262 ve spojení s § 246 *Zákona o zločinech, přečinech a přestupcích*.

³⁰⁶ BEST, Pat. Curfew/Electronic Monitoring: The Northern Ireland Experience. *Irish Probation Journal* [online]. Dublin, 2009, (Volume 6) [cit. 2020-06-01]. ISSN 1649-639X, s. 91 - 96. Dostupné z: http://www.drugsandalcohol.ie/16532/1/Irish_Probation_Journal_2009.pdf#page=93.

charakteru.³⁰⁷ Naopak v evropských poměrech je dlouhodobě akcentován důraz na nápravu pachatele a ekonomická úspora je spíše vedlejším efektem.³⁰⁸

Informace o zahraničních právních úpravách domácího vězení do tuzemských odborných kruhů pronikaly již řadu let před rekodifikací,³⁰⁹ nicméně k jeho renesanci došlo až s přijetím současného TZ. Legislativce potřebu jeho znovuzavedení obhajuje požadavkem „*zachování pozitivních rodinných a pracovních vazeb i ekonomickými hledisky vztahujícími se k výkonu takového trestu.*“³¹⁰ Samotná východiska trestu domácího vězení tak zůstávají i po téměř dvou stoletích stále v zásadě nezměněna, k čemuž se důvodová zpráva výslovně hlásí.³¹¹

Domácí vězení je v současné podobě pojímáno jako druhá nejpřísnější sankce po nepodmíněném trestu odnětí svobody, a to jako jeho hlavní alternativa,³¹² jejímž úkolem je „*vyplnit vakuum mezi krátkodobými nepodmíněnými tresty odnětí svobody, na straně jedné, a alternativními tresty jako jsou obecně prospěšné práce nebo podmíněné odsouzení, na straně druhé.*“³¹³

Podstata trestu domácího vězení tkví v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu trestu v určeném obydlí či jeho části v soudem stanoveném časovém období,³¹⁴ nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon jeho zaměstnání, povolání či návštěva poskytovatele zdravotních služeb.³¹⁵ Zmíněné výjimky z povinnosti zdržovat se v určeném obydlí zásadním způsobem zmírňují kolizi trestu domácího vězení s článkem 14 odst. 1 Listiny, který zaručuje svobodu pohybu a pobytu. Přestože i v tomto případě dochází, stejně jako je tomu v případě nepodmíněného trestu odnětí svobody, k omezení jednoho ze základních lidských práv, tj. svobody pohybu, je tento zásah významně modifikován a zmírněn právě možností docházet do zaměstnání, pečovat o nezletilé děti, obstarat si své záležitosti a případně také navštěvovat bohoslužby a jiné náboženské obřady.³¹⁶ Je poté zejména úlohou soudců, aby vhodným

³⁰⁷ Justice.cz. *Zahraníční zkušenosti s elektronickým monitoringem* [online]. [cit. 2020-06-01]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/zahranicni-zkusenosti-s-elektronicky-monitoringem>

³⁰⁸ Sentencing Council. *Imposition of Community and Custodial Sentences: Definitive Guideline* [online]. [cit. 2020-06-01], s. 4. Dostupné z: <https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Imposition-definitive-guideline-Web.pdf>

³⁰⁹ Např. KRAHL, Matthias. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*. 1998, č. 5, s. 229 – 233.

³¹⁰ Viz Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 41 (sněmovní tisk 410/0).

³¹¹ Tamtéž, s. 39.

³¹² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 818.

³¹³ VANDUCHOVÁ, Marie. K možnostem snížení vězeňské populace. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Jaromír HOŘÁK. *Na křižovatkách práva: Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám*. C. H. Beck, 2011, s. 297-310. ISBN 978-80-7400-388-2. Obdobně viz Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 41 (sněmovní tisk 410/0).

³¹⁴ K tomu podrobněji viz kapitolu 4.2, s. 66 - 67.

³¹⁵ Viz § 60 odst. 3 část věty před středníkem TZ.

³¹⁶ Viz § 60 odst. 4 věta první TZ.

stanovením časového období nastavili rovnováhu mezi co možná nejmenším omezením základních lidských práv dotyčné osoby na straně jedné a jejím dostatečným potrestáním na straně druhé. Soud však vždy musí v souladu se zásadou individualizace trestu řádně zohlednit veškeré okolnosti případu.

4.2. Ukládání trestu

Podmínky ukládání trestu domácího vězení upravuje TZ v ustanovení § 60 odst. 1, dle něž může soud uložit trest domácího vězení až na dvě léta, pokud jsou kumulativně splněny následující předpoklady:

- a) pachatel se dopustil přečinu,
- b) vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to popřípadě i vedle jiného trestu, a
- c) pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.

Trest domácího vězení přichází v úvahu pouze tehdy, pokud je ukládán za spáchání přečinu, tj. jakéhokoliv nedbalostního trestného činu či úmyslného trestného činu s horní hranicí trestní sazby do pěti let.³¹⁷ Trest domácího vězení je tak, stejně jako ostatní pravé alternativní tresty, určen primárně pachatelům méně závažné kriminality, u nichž je zájem společnosti na jejich nápravě vyšší než zájem na jejich potrestání.

Za další TZ vyžaduje, aby bylo možné vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele mít důvodně za to, že uložení tohoto trestu, případně i ve spojení s jiným druhem trestu, postačí. Aby mohl soud učinit závěr o naplnění této podmínky, nepostačí zpravidla výslech obviněného, ale je vhodné, aby si od probačního úředníka vyžádal stanovisko Probační a mediační služby vypracované na základě předběžného šetření,³¹⁸ které sestává z 3 fází. Nejprve se obviněný dobrovolně dostaví na úvodní konzultaci, poté probační úředník navštíví bydliště obviněného a na podkladě zjištěných informací následně vypracuje tzv. *stanovisko Probační a mediační služby k možnosti výkonu trestu domácího vězení*.³¹⁹ Toto

³¹⁷ Viz § 14 odst. 2 TZ.

³¹⁸ Úkolem probačního úředníka v rámci předběžného šetření je zejména zjištění informací o bydlišti pachatele, jeho zaměstnání, způsobu života a posouzení jeho sociálních a rodinných poměrů. Podrobněji viz VANDUCHOVÁ, Marie. K možnostem snížení vězeňské populace. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Jaromír HOŘÁK. *Na křižovatkách práva: Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám*. Op. cit.

³¹⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3828.

stanovisko obsahuje jednak zjištění o možnostech výkonu trestu domácího vězení, jednak stanovisko obviněného k uložení tohoto druhu trestu.³²⁰ Soudce je povinen k tomuto stanovisku přihlídnout, nicméně není jím nijak vázán.³²¹ Zmíněný postup je však obligatorní pouze tehdy, pokud soud rozhoduje trestním příkazem.³²² V ostatních případech se jedná toliko o možnost, jejíž využití je plně v diskreci soudu.³²³

Jako poslední podmínku uvádí TZ písemný slib pachatele, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou součinnost. Požadavek písemného slibu vyvěrá ze samotného základního předpokladu pro využití alternativního trestu domácího vězení, kterým je ochota pachatele spolupracovat. Bez splnění tohoto předpokladu by se uložení této alternativy stalo ve své podstatě pouhou formalitou, která by nevyhnutelně vedla k pozdější přeměně v nepodmíněný trest odnětí svobody.³²⁴ Písemný slib obviněný podepisuje zpravidla v rámci setkání s probačním úředníkem, při němž je seznámen se stanoviskem Probační a mediační služby k možnosti výkonu trestu domácího vězení,³²⁵ pokud soud o opatření písemného slibu obviněného probačního úředníka požádá.³²⁶

Trest domácího vězení může být jako trest samostatný uložen tehdy, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele není uložení jiného trestu třeba. Řečené platí i v případě, kdy TZ ve zvláštní části možnost uložení trestu domácího vězení výslovně nestanoví.³²⁷ Je možné jej ukládat také v kombinaci s jinými druhy trestů, avšak nelze uložit trest domácího vězení vedle trestu odnětí svobody, včetně podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody (s dohledem).³²⁸ Stejně tak je vyloučeno uložení trestu domácího vězení vedle trestu obecně prospěšných prací.³²⁹ Za stejných podmínek může být domácí vězení uloženo také trestním příkazem, avšak v takovém případě je maximální výměra omezena na jeden rok.³³⁰

³²⁰ Viz § 314e odst. 4 věta první TR.

³²¹ Viz § 314e odst. 4 věta druhá TR.

³²² Viz § 314e odst. 4 věta první TR.

³²³ Tato „dvojkolejnost“ právní úpravy je v teorii předmětem kritiky. Srov. např. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 815.

³²⁴ Tamtéž.

³²⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3829.

³²⁶ Viz § 34 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů.

³²⁷ Viz § 60 odst. 2 ve spojení s § 53 odst. 2 TZ.

³²⁸ Viz § 53 odst. 1 *in fine* ve spojení s § 52 odst. 2 TZ.

³²⁹ Viz § 53 odst. 1 *in fine* TZ.

³³⁰ Viz § 314e odst. 2 písm. b) TR.

Přestože by se při pohledu na podmínky uložení trestu domácího vězení mohlo zdát, že se jedná o široce aplikovatelný druh sankčního opatření, není tomu tak. Navzdory tomu, že může být využit ve vcelku širokém rejstříku případů méně závažné kriminality, je tento druh trestu vhodný pouze pro úzkou skupinu pachatelů. Předně se musí jednat o pachatele se zachovalým zázemím, v ideálním případě pracovně činného.³³¹ Nežádoucí je však zaměstnání na směny či spojené s častým cestováním.³³² Stejně tak je trest domácího vězení nevhodný pro osoby, které jsou často nuceny vyhledávat lékařskou pomoc, osoby závislé na návykových látkách a osoby, které mohou být pro ostatní spolubydlící nebezpečné (násilníci, osoby s psychickou poruchou atp.)³³³ S ohledem na zásadní zásah do základních práv pachatele musí mít soud na zřeteli taktéž zásadu subsidiarity přísnější trestní sankce promítnutou v tuzemském právním řádu ustanoveními § 38 odst. 2 a § 55 odst. 2 TZ.³³⁴

Naopak jako vhodný nástroj se domácí vězení jeví u osob s určitými osobnostními zvláštnostmi, typicky u těhotných žen, tělesně či duševně znevýhodněných osob, HIV pozitivních a osob vyššího věku.³³⁵

Trestní zákoník umožňuje soudu uložit pachateli spolu s trestem domácího vězení také přiměřená omezení a přiměřené povinnosti.³³⁶ Dle Vanduchové je uložení vhodného resocializačního programu, jako jedné z možných přiměřených povinností,³³⁷ dokonce základním předpokladem úspěšného výkonu trestu domácího vězení. Dle jejího názoru totiž samotná izolace pachatele bez výchovného působení nemůže vést ke kýženému cíli.³³⁸ Soud zároveň zpravidla uloží pachateli také povinnost nahradit škodu, odčinit újmu či vydat bezdůvodné obohacení, pokud k újmě či vzniku bezdůvodného obohacení spácháním trestného činu došlo.³³⁹

V závěru předchozí podkapitoly již byla zmíněna problematika rozsahu trestu domácího vězení, tj. výrok soudu o tom, v jakém časovém rozmezí je odsouzený povinen zdržovat se v určeném obydlí. TZ v původním znění upravoval subsidiárně aplikovatelnou úpravu, dle níž

³³¹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení, promarněná šance? In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019, s. 224 - 236. ISBN 978-80-7502-354-4.

³³² VANDUCHOVÁ, Marie. K možnostem snížení vězeňské populace. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Jaromír HOŘÁK. *Na křižovatkách práva: Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám*. Op. cit.

³³³ Tamtéž.

³³⁴ Tamtéž.

³³⁵ NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 94 - 97.

³³⁶ Viz § 60 odst. 5 TZ.

³³⁷ Viz § 48 odst. 4 písm. b) TZ.

³³⁸ VANDUCHOVÁ, Marie. K možnostem snížení vězeňské populace. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Jaromír HOŘÁK. *Na křižovatkách práva: Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám*. Op. cit.

³³⁹ Viz § 60 odst. 5 věta za středníkem TZ.

v případě, kdy soud nestanovil jinak, byl odsouzený povinen zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době mezi 20:00 hodin do 05:00 hodin, nebránily-li mu v tom důležité důvody.³⁴⁰ Zákonodárce však dospěl k závěru, že toto vodítko je pro soudní praxi příliš návodné,³⁴¹ a tudíž přistoupil k jeho vypuštění. Počínaje účinností této novely tak soud musí pokaždé ve výroku rozhodnutí přesně vymezit dobu, po kterou se odsouzený musí zdržovat v určeném obydlí, a to jak ve dnech pracovního klidu a pracovního volna, tak v ostatních dnech.

Tato právní úprava³⁴² je však v řadách odborné veřejnosti vnímána rozporuplně. Vymezení časového období, v němž je odsouzený povinen zdržovat se ve svém obydlí, je ponecháno výlučně na úvaze soudu. Ten je omezen v zásadě pouze obecnými zásadami pro ukládání trestu, tj. zásadou humanity a zásadou přiměřenosti, zakotvenými v § 37 odst. 2, resp. v § 38 odst. 1, odst. 2 TZ.³⁴³ Na druhou stranu je díky této formulaci možné uložit trest domácího vězení také jako tzv. víkendový trest spočívající v možnosti soudu rozhodnout o tom, že odsouzený se v pracovních dnech může volně pohybovat bez omezení, avšak ve dnech pracovního klidu³⁴⁴ bude povinen zdržovat se v určeném obydlí.³⁴⁵

Komentář k trestnímu zákoníku vnímá širokou možnost uvážení jako významný projev soudní individualizace trestu a v zásadě s aktuální právní úpravou souzní.³⁴⁶ Dle mého názoru by však s přihlédnutím ke značné nejednotnosti soudní praxe bylo vhodnější současnou právní úpravu doplnit dle britského vzoru, který v rámci úpravy institutu *curfew requirement* (zákaz vycházení) upravuje možnost soudu stanovit časové období o různé délce v jednotlivých dnech, avšak v rámci každého dne vždy nejméně dvě hodiny a nejvíce šestnáct hodin.³⁴⁷

Kriticky je třeba hodnotit také možnost uložit domácí vězení až na dvě léta, která je v podstatě střeoevropským unikátem (avšak slovenská úprava připouští uložení trestu domácího vězení dokonce až na čtyři roky).³⁴⁸ V zahraničí se vzhledem k podstatě institutu domácího vězení

³⁴⁰ Viz § 60 odst. 3 TZ ve znění účinném do 30. 11. 2011.

³⁴¹ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb. Zvláštní část, s. 21 (sněmovní tisk 297/0).

³⁴² A to jak v původním znění, tak ve znění po novele provedené zákonem č. 330/2011 Sb., která tuto Achillovu patu právní úpravy pouze dále zvýraznila.

³⁴³ ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1, s. 1 - 5.

³⁴⁴ Viz § 91 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů ve spojení s § 1, § 2 a § 3 zákona č. 245/2000 Sb., o státních svátcích, o ostatních svátcích, o významných dnech a o dnech pracovního klidu, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 815.

³⁴⁶ Tamtéž.

³⁴⁷ Viz § 204 odst. 2 *Criminal Justice Act 2003*. Obdobně viz BOLEDOVIČOVÁ, Lucie. Podmínky uložení českého trestu domácího vězení a anglického curfew requirement. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 3, s. 63 - 67.

³⁴⁸ Viz § 53 odst. 1 zákona č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů.

s možností uložit tento druh trestu na takto dlouhou dobu zpravidla nesetkáme. Například již zmíněná britská úprava umožňuje uložit trest zákazu vycházení na dobu nejvýše 12 měsíců (dle předchozí právní úpravy dokonce pouze na dobu nejvýše 6 měsíců).³⁴⁹ Na Novém Zélandu lze uložit trest domácího vězení (*home detention*) v rozmezí 14 dnů až 12 měsíců.³⁵⁰ A konečně španělský trestní zákoník umožňuje uložení trestu domácího vězení (*arresto domiciliario*) po dobu nejvýše 6 měsíců.³⁵¹

V souvislosti s uvedenou zahraniční úpravou je třeba zmínit také různé přístupy k ukládání trestu domácího vězení, v jejichž rámci rozlišujeme koncepci *back-end* a *front-end*. Základní rozdíl mezi těmito modely spočívá jednak v účelu uložení trestu domácího vězení, jednak v okamžiku, kdy je tento trest ukládán. *Front-end* koncepce spočívá v sankcionování pachatelů trestem domácího vězení jakožto náhrady nepodmíněného trestu odnětí svobody, v jehož rámci odsouzený vykonává trest domácího vězení, a pokud zaviněně porušuje stanovené podmínky, může být jeho trest přeměněn v nepodmíněný trest odnětí svobody. Naproti tomu *back-end* koncepce slouží jako jakýsi mezistupeň mezi vězeňským prostředím a plným návratem odsouzeného do společnosti, v jejímž rámci je odsouzenému po vykonání části trestu umožněno zbylou část strávit v domácím vězení.³⁵²

Prvky obou zmíněných koncepcí můžeme vysledovat i v tuzemské právní úpravě. Typickým zástupcem *front-end* koncepce je uložení trestu domácího vězení jako trestu alternativního dle ustanovení § 60 odst. 1 TZ. Naopak představiteli *back-end* modelu jsou vedle přeměny trestu odnětí svobody v trest domácího vězení ve smyslu ustanovení § 57a TZ (k tomu blíže viz kapitolu 4.4, s. 77 a násl.) také tzv. „kvazi“ tresty domácího vězení upravené v ustanoveních § 89 odst. 1, odst. 2 TZ. Ty spočívají v možnosti soudu „zostřít“ podmínky parole povinností zdržovat se v určené době v obydlí odsouzeného či jeho části v případě, kdy je odsouzenému současně uložen dohled (odst. 1), respektive v možnosti soudu uložit tuto povinnost odsouzenému propuštěnému za vzorné chování a plnění povinností dle ustanovení

³⁴⁹ Viz § 204 odst. 3 *Criminal Justice Act 2003* a § 204 odst. 4 *Criminal Justice Act 2003* ve znění účinném do 02. 12. 2012.

³⁵⁰ O'DRISCOLL, Stephen. *Home Detention provides real alternative to prison* [online]. [cit. 2020-06-04]. Dostupné z: <https://www.districtcourts.govt.nz/about-the-courts/j/home-detention-provides-real-alternative-to-prison/>.

³⁵¹ Viz § 37 odst. 1 *Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal*.

³⁵² NEW ZEALAND GOVERNMENT, Ministry of Justice. *Home detention: A review of the sentence of home detention 2007-2011* [online]. Wellington, 2011 [cit. 2020-06-04], s. 5. Dostupné z: https://thehub.swa.govt.nz/assets/documents/41113_A_review_of_the_sentence_of_home_detention_2007-2011_0.pdf.

§ 88 odst. 2, tj. před uplynutím standardní doby vyžadované pro možnost podmíněného propuštění na svobodu (odst. 2).³⁵³

Trestní opatření domácího vězení je možné v souladu s ustanovením § 24 odst. 1 písm. g) ZSVM uložit též mladistvým pachatelům, přičemž se dle ustanovení § 26 odst. 2 věta první ZSVM plně aplikuje úprava stanovená v TZ. Jediným rozdílem je nižší horní hranice sazby tohoto trestního opatření, která nesmí převyšovat jeden rok.³⁵⁴ Z logických důvodů nepřichází uložení tohoto druhu trestu v případě právnických osob vůbec v úvahu.³⁵⁵

4.3. Výkon trestu

Jakmile se rozhodnutí, podle něhož se má trest domácího vězení vykonat, stalo vykonatelným, zašle předseda senátu soudu prvního stupně³⁵⁶ odsouzenému a příslušnému středisku Probační a mediační služby opatření o nařízení výkonu trestu domácího vězení. V něm určí počátek výkonu trestu spolu s místem jeho výkonu a současně odsouzeného poučí o následcích nedodržení podmínek domácího vězení.³⁵⁷ Učiní tak bezodkladně, ledaže jsou dány důvody pro odklad výkonu trestu dle ustanovení § 334d odst. 1 TŘ. Nadto je soud povinen zaslat středisku PMS kopii příslušného rozhodnutí s vyznačenou doložkou právní moci a vykonatelnosti, veškeré dostupné kontaktní údaje odsouzeného a další relevantní písemnosti.³⁵⁸ Spolupráce soudu a Probační a mediační služby je imanentním předpokladem pro zajištění hladkého výkonu trestu domácího vězení. Z tohoto důvodu je soud v souladu s ustanovením § 56 odst. 1 písm. c) KancŘ povinen v rámci kontroly trestu domácího vězení využít její činnosti vždy.

Z výše uvedeného plyne, že o místě výkonu trestu domácího vězení rozhoduje soud až v rámci vykonávacího řízení, nikoliv již ve výroku rozhodnutí o trestu. Jako místo výkonu trestu soud stanoví obydlí či jeho část, v němž má odsouzený trvalý pobyt, nebo v němž se zdržuje, nelze-li využít z jakéhokoliv důvodu prvé možnosti.³⁵⁹ Samotným obydlím se dle legální definice zakotvené v ustanovení § 133 TZ rozumí „*dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.*“ Vzhledem k takto širokému vymezení tak

³⁵³ Plnění povinnosti zdržovat se v určené době v určeném obydlí je významným hlediskem pro posouzení, zda podmíněně odsouzený vyhověl uloženým podmínkám ve zkušební době. Podrobněji viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 1094.

³⁵⁴ Viz § 26 odst. 2 věta druhá ZSVM.

³⁵⁵ K tomu srov. § 15 odst. 1 *a contrario* TOPO.

³⁵⁶ Viz § 315 odst. 2 TŘ.

³⁵⁷ Viz § 334a odst. 1 TŘ ve spojení s § 71b odst. 1 KancŘ a § 34b odst. 1 JŘS.

³⁵⁸ Viz § 71b odst. 2 ve spojení s § 56 odst. 3 KancŘ.

³⁵⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3828.

může výkon trestu domácího vězení probíhat mimo domu či bytu také například v domovech pro seniory, studentských kolejích či podnikových ubytovnách.³⁶⁰ Odsouzený je také zpravidla oprávněn pohybovat se volně po zahradě a na dvoře přiléhajícím k určenému obydlí.³⁶¹ Konkrétní místo výkonu trestu soud stanoví v obydlí odsouzeného s přihlédnutím k jeho osobním a rodinným poměrům, případně také s přihlédnutím k místu výkonu jeho zaměstnání a možnostem dopravy do zaměstnání.³⁶² Zpravidla přitom vychází z již zmíněného stanoviska Probační a mediační služby.

V opatření o nařízení výkonu trestu domácího vězení soud dále stanoví počátek výkonu trestu, přičemž tento den je zároveň datem zahájení trestu.³⁶³ Přitom ponechá odsouzenému dostatek času k tomu, aby si obstaral své záležitosti, čímž se rozumí např. dohoda se zaměstnavatelem či pronajímatelem ohledně podmínek v průběhu výkonu trestu domácího vězení atp.³⁶⁴ Lhůta není zákonodárcem explicitně limitována, nicméně komentářová literatura dospívá za využití analogie s úpravou nejzazší lhůty pro obstarání vlastních záležitostí v případě nařízení výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody k závěru, že tato lhůta by „neměla nijak výrazněji překračovat lhůtu 1 měsíce“ a zpravidla by se měla pohybovat v řádu dnů, nejvýše týdnů.³⁶⁵

Poté, co odsouzený nastoupí do výkonu trestu domácího vězení, je třeba zajistit kontrolu výkonu samotného trestu. V tomto směru trestní řád počítá s dvěma možnostmi kontroly, a to kontrolou prostřednictvím elektronického kontrolního systému nebo namátkovou kontrolou prováděnou probačním úředníkem.³⁶⁶ Nic však nebrání tomu, aby byly v konkrétním případě využity obě formy.³⁶⁷

Kontrola prostřednictvím namátkové kontroly prováděná probačním úředníkem je samozřejmě již z podstaty věci značně nespolehlivá. Je totiž v zásadě pouze otázkou náhody, zda probační úředník provede kontrolu v době, kdy odsouzený porušil své povinnosti a určené obydlí v rozporu se soudem stanovenými podmínkami opustil. Vzhledem k tomu, že odsouzeným je povinnost zdržovat se v určeném obydlí ukládána zpravidla v nočních

³⁶⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 1392.

³⁶¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Op. cit., s. 339.

³⁶² Viz § 334a odst. 3 TR.

³⁶³ Viz Příloha č. 1 bod IV. podbod 1. písm. c) KancŘ.

³⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3828.

³⁶⁵ Tamtéž. Ščerba hovoří v této souvislosti standardní době 14 dní, která může být v odůvodněných případech i delší. Viz ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 353.

³⁶⁶ Viz § 334b odst. 1 TR. Původní návrh předpokládal kontrolu výkonu trestu domácího vězení příslušníky Policie ČR, od čehož však bylo později zejména z důvodu nesouhlasu Ministerstva vnitra upuštěno. Podrobněji viz Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 Sb. Zvláštní část, s. 68 (sněmovní tisk 411/0).

³⁶⁷ Viz § 8 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení vydané na základě zmocňovacího ustanovení § 334h TR.

hodinách, a k personálnímu poddimenzování Probační a mediační služby, je představa dostatečné frekvence namátkových kontrol dle Ščerby nereálná. Odsouzený by dle něj mohl „právem hovořit o smůle, kdyby jej probační úředník přistihl při porušování podmínek domácího vězení.“³⁶⁸ Dle Krále je provádění namátkových kontrol a „klepání na okna“ dokonce plýtváním kvalifikace probačních úředníků.³⁶⁹ S tímto názorem se však neztotožňuji, neboť jedním z úkolů Probační a mediační služby je poskytování individuální pomoci a působení na odsouzené tak, aby již nadále vedli řádný život.³⁷⁰ Tyto úkoly může probační úředník plnit nejefektivněji právě v rámci návštěvy obydlí odsouzených, byť se jedná o návštěvy s jiným primárním cílem.

Namátková kontrola spočívá v neohlášené návštěvě probačního úředníka v době, v níž je odsouzený dle příslušného rozhodnutí povinen zdržovat se v určeném obydlí. Z tohoto důvodu je probační úředník povinen odsouzeného, případně i osoby žijící s ním ve společném obydlí, nejpozději na počátku výkonu trestu poučit o jeho povinnostech a omezeních souvisejících s výkonem trestu domácího vězení.³⁷¹ Odsouzený je povinen umožnit probačnímu úředníkovi vstup do svého obydlí³⁷² a poskytnout mu veškerou součinnost nutnou ke zjištění, zda plní uložené povinnosti (přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, náhrada škody atp.).³⁷³ O provedené kontrole probační úředník vždy pořídí záznam, který založí do dokumentace.³⁷⁴

Pokud probační úředník odsouzeného v rámci namátkové kontroly nezastihne, pořídí o tom záznam a na viditelném místě zanechá *Sdělení o porušení trestu domácího vězení* společně s výzvou, aby odsouzený v určeném termínu kontaktoval probačního úředníka a doložil důvod porušení podmínek výkonu trestu domácího vězení.³⁷⁵ Následně s odsouzeným projedná zjištěné porušení podmínek výkonu trestu a případně prověří jeho pravdivost. Není-li vysvětlení odsouzeného přesvědčivé, informuje o takovém porušení soud,³⁷⁶ případně též

³⁶⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 355. Namátkové kontroly by měly být prováděny alespoň třikrát měsíčně. Viz tamtéž, s. 401.

³⁶⁹ KRÁL, Vladimír. Domácí vězení – další alternativní trest?. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 8, s. 235 – 238.

³⁷⁰ Viz § 2 odst. 1 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.

³⁷¹ Viz § 3 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení.

³⁷² Tím nicméně nedochází k popření práva na nedotknutelnost obydlí zakotvenému v článku 12 Listiny, neboť odsouzený s tímto vstupem udělil souhlas již v rámci písemného slibu dle ust. § 60 odst. 1 písm. b) TZ. Podrobněji viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3841.

³⁷³ Viz § 4 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení.

³⁷⁴ Viz § 5 tamtéž.

³⁷⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3847 - 3848.

³⁷⁶ Viz § 6 odst. 1, odst. 2 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení ve spojení s ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3851 a § 7 odst. 3 in fine zákona o PMS.

v souladu s ustanovením § 334g odst. 1 TR navrhne přeměnu trestu domácího vězení v trest odnětí svobody. Soud následně (a to případně i bez návrhu) rozhodne o tom, zda je porušení natolik závažné, aby bylo na místě k přeměně trestu přistoupit (podrobněji k přeměně trestu viz kapitolu 4.4, s. 76 a násl.).

Druhou, mnohem spolehlivější možností kontroly výkonu trestu domácího vězení, je kontrola prostřednictvím elektronického kontrolního systému umožňujícího detekci pohybu odsouzeného. Přestože elektronický monitoring předpokládalo již původní znění TZ, k jeho ostrému zavedení do praxe došlo až ve druhé polovině roku 2018. Ščerba v této souvislosti přílehlavě upozorňuje na zcela tristní přístup zákonodárce, který zakotvil institut domácího vězení spolu s možností elektronického monitoringu, aniž by existovala možnost jeho reálného využití.³⁷⁷ Dle mého názoru zejména v důsledku tohoto přístupu soudci doposud nepřikládají tomuto druhu trestu zásadnější praktický význam a nedochází tak ani zdaleka k plnému využití jeho potenciálu.

Samotný elektronický monitoring se jako nástupce prosté hlasové kontroly prostřednictvím pevné linky začal prosazovat ve Spojených státech amerických již počátkem 80. let.³⁷⁸ V dnešní době je využíván v celé řadě evropských zemí, přičemž kontrola probíhá pomocí na těle připevněných náramků. V obecné rovině rozlišujeme dva typy náramků. Prvým z nich jsou tzv. *curfew tags*, které spočívají v komunikaci mezi náramkem umístěným na těle odsouzeného a řídicí jednotkou umístěnou v jeho bytě. V okamžiku, kdy odsouzený opustí vymezený prostor, však systém pouze eviduje tuto skutečnost bez možnosti sledovat jeho reálnou polohu.³⁷⁹ Naproti tomu tzv. *location tags* umožňují kontrolu pohybu odsouzeného v reálném čase, ať už se nachází kdekoliv.³⁸⁰ V tuzemské literatuře se však častěji hovoří o technologiích radiofrekvenčního monitoringu (*curfew tags*) a monitoringu GPS (*location tags*).³⁸¹

Cesta k elektronickým náramkům v České republice byla (a stále je) více než trnitá. Ministerstvo spravedlnosti původně rozdělilo propojování elektronického monitoringu s trestem domácího vězení do tří fází. V první fázi měla být kontrola dodržování podmínek

³⁷⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 356.

³⁷⁸ NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 94 - 97.

³⁷⁹ Government of the United Kingdom. *Electronic tags* [online]. [cit. 2020-06-08]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/electronic-tags>.

³⁸⁰ Tamtéž.

³⁸¹ BOLEDOVIČOVÁ, Lucie. *Elektronický monitoring jako prostředek ke snížení počtu vězeňské populace* [online]. [cit. 2020-06-08]. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/trestnepravniaalternativy/BoledovicovaLucie.pdf.

výkonu trestu plně v gesci Probační a mediační služby prostřednictvím namátkových kontrol. V průběhu roku 2011 mělo proběhnout výběrové řízení, z nějž by vzešel poskytovatel elektronického monitorovacího systému, a následně v období let 2011 – 2013 mělo dojít k zavádění systému do praxe.³⁸² Přestože již v roce 2012 proběhl zkušební provoz monitorovacích zařízení s velice pozitivními výsledky,³⁸³ ostrý provoz elektronického monitoringu začal až k 10. září 2018.³⁸⁴

Nicméně ani v současnosti není problém s elektronickými náramky vyřešen. Společnost SuperCom, která je v současné době provozovatelem elektronického kontrolního systému, dodala dalších 120 náramků se značným zpožděním a řadou nedostatků. V důsledku toho dochází dle Probační a mediační služby k ohrožení elektronického monitoringu a ministryně spravedlnosti Marie Benešová hodlá spolupráci ukončit a vypsat nové výběrové řízení.³⁸⁵ Za této situace by v případě dalšího neplnění závazků ze strany izraelského provozovatele systému reálně hrozilo, že v období od ukončení spolupráce do navázání spolupráce s novým provozovatelem bude opět nezbytné spoléhat se v rámci kontroly výkonu trestu domácího vězení výlučně na značně nespolehlivé náramkové kontroly prováděné probačními úředníky.

V České republice jsou v současné době využívány náramky typu *location tags* s funkcí měření hladiny alkoholu v krvi, které umožňují náramkově kontrolovat, zda se odsouzený zdržuje konzumace alkoholických nápojů.³⁸⁶ Díky pokročilé technologii je možné také určit tzv. zakázanou oblast, do níž odsouzený nesmí vstoupit.³⁸⁷ Samotnou kontrolu zajišťuje Probační a mediační služba ve spolupráci s již zmíněnou izraelskou společností SuperCom, jakožto provozovatelem elektronického kontrolního systému. V rámci kontroly je odsouzený povinen strpět instalaci a deinstalaci příslušných technických zařízení ve svém obydlí a na svém těle a umožnit za tímto účelem a účelem údržby a kontroly funkčnosti za přítomnosti

³⁸² C. H. BECK. Vláda schválila propojení domácího vězení s elektronickým monitoringem. *Právní zpravodaj*. PZ 393/2009.

³⁸³ Podrobněji viz Probační a mediační služba České republiky. *Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: „Elektronický monitoring odsouzených* [online]. [cit. 2020-06-08]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/7969360-Vec-zaverecna-zprava-a-ekonomicke-zhodnoceni-pilotniho-projektu-elektronicky-monitoring-odsouzenych.html>.

³⁸⁴ KORBEL, František. Aktuality. *Soudní rozhledy*. 2018, č. 10, s. 309.

³⁸⁵ iROZHLAS.cz. *Náramky pro vězně v ohrožení. Bude se hledat nový dodavatel, říká ministryně Benešová* [online]. 5. 5. 2020 [cit. 2020-06-08]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/elektronicky-naramky-marie-benesova-supercom-martin-stropnický-barak-trabelsi_2005051254_and.

³⁸⁶ Česká justice. *Co umí náramky pro vězně? Sledují trasu pohybu a měří alkohol od 0,2 promile* [online]. 21. 09. 2018 [cit. 2020-10-16]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/09/umi-naramky-vezne-sleduji-trasu-pohybu-meri-alkohol-od-02-promile/>.

³⁸⁷ Takovou oblastí může být např. určené sportoviště či obydlí jiné osoby (např. týrané manželky). Podrobněji viz TÝDEN.cz. *Elektronické náramky pro odsouzené jsou fakt za trest* [online]. 3. 11. 2018 [cit. 2020-06-09]. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/elektronicke-naramky-pro-odsouzene-jsou-fakt-za-trest_501831.html.

probačního úředníka vstup zástupci provozovatele. Dále musí strpět pořízení svých biometrických údajů, tj. otisků prstů, rysů obličeje a záznamu hlasu. Největší omezení pro odsouzeného nicméně představuje povinnost strpět na svém těle 24 hodin denně sledovací zařízení po celou dobu výkonu trestu a nepřetržité sledování jeho pohybu.³⁸⁸

Pokud odsouzený opustí své obydlí v době, kdy je povinen se v něm zdržovat, oznámí systém porušení režimu výkonu trestu domácího vězení provozovateli elektronického kontrolního systému. Provozovatel obratem kontaktuje odsouzeného, požádá jej o vysvětlení a vyzve jej k okamžitému upuštění od porušování podmínek (návrat do určeného obydlí, opuštění zakázané zóny atp.). O porušení podmínek je současně vyrozuměn také příslušný probační úředník, který následně postupuje obdobně jako v případě zjištění porušení podmínek výkonu trestu domácího vězení v rámci namátkové kontroly (k tomu viz tuto kapitolu, s. 70 - 71).³⁸⁹

Odsouzený nicméně může opustit určené obydlí i v rámci doby, po kterou je povinen se v něm zdržovat. V tomto směru rozlišujeme tzv. předvídatelnou nemožnost splnění podmínek výkonu trestu domácího vězení a nemožnost nepředvídatelnou.³⁹⁰ Předvídatelnou nemožnost splnění je odsouzený povinen předem oznámit příslušnému probačnímu úředníkovi, který tuto skutečnost oznámí též provozovateli elektronického kontrolního systému, je-li elektronický monitoring využíván. Aby bylo možné takové porušení podmínek výkonu trestu tolerovat, musí se jednat o dostatečně závažný důvod, tj. například pohřeb či svatba blízkého rodinného příslušníka, příp. plánovaná hospitalizace. Následující pracovní den je odsouzený povinen dostavit se k probačnímu úředníkovi a důvody porušení režimu doložit.³⁹¹

Naproti tomu může dojít také k nepředvídatelné nemožnosti vyhovění podmínkám výkonu trestu, jako je např. nutnost transportu rodinného příslušníka do nemocničního zařízení, dopravní nehoda, příp. požár či jiná havárie v obydlí či jeho bezprostřední blízkosti. V takovém případě je odsouzený povinen tuto skutečnost při nejbližší možné příležitosti oznámit probačnímu úředníkovi.³⁹²

Předseda senátu může z důležitých důvodů rozhodnout o odložení či přerušování výkonu trestu domácího vězení, změně místa výkonu trestu domácího vězení, přiměřených omezení

³⁸⁸ Viz § 7 odst. 1 písm. a), b), d), odst. 2 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení ve spojení s § 334b odst. 1 věta druhá a třetí TR.

³⁸⁹ Konzultace s Mgr. Ing. Vladimírem Klabanem, manažerem úseku elektronického monitorovacího systému při Probační a mediační službě České republiky ze dne 09. 06. 2020.

³⁹⁰ Viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3850.

³⁹¹ Tamtéž.

³⁹² Tamtéž.

a přiměřených povinností, či doby, v níž má odsouzený povinnost zdržovat se v určeném obydlí. V takovém případě však nesmí změnit počet hodin v týdnu v neprospěch odsouzeného.³⁹³ Ve zcela ojedinělých případech (vydání, vyhoštění, nevyléčitelná životu nebezpečná či duševní nemoc, příp. jiný obdobně závažný důvod) může soud též od výkonu trestu domácího vězení či jeho části upustit.³⁹⁴

Jedním ze základních východisek snahy o zvýšení ukládání trestu domácího vězení je ekonomická výhodnost tohoto druhu trestu oproti trestu nepodmíněného odnětí svobody. Zatímco jeden den pobytu odsouzeného ve vězení stojí daňové poplatníky v průměru 1 492 Kč,³⁹⁵ v případě trestu domácího vězení se tato částka činí 130 Kč denně,³⁹⁶ přičemž dalších 50 Kč je za každý den trestu domácího vězení povinen uhradit odsouzený.³⁹⁷ O výši úhrady rozhodne zpravidla po výkonu trestu domácího vězení soud na základě zprávy probačního úředníka.³⁹⁸ Obdobnou povinnost sice mají také osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, avšak pouze za splnění určitých podmínek, přičemž možnosti jejich výdělečné činnosti jsou značně omezeny a reálná vymahatelnost je velice nízká.³⁹⁹

V případě, že odsouzený řádně vykonal trest domácího vězení a po jeho výkonu vedl po dobu nejméně jednoho roku řádný život, rozhodne soud na základě žádosti odsouzeného nebo dalších oprávněných osob o zahlázení odsouzení. V takovém případě se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen.⁴⁰⁰

Odchylnou úpravou se řídí zahlázení odsouzení v případě mladistvých pachatelů. Ustanovení § 35 odst. 6 ZSVM jakožto *lex specialis* k obecné úpravě obsažené v § 105 TZ stanoví, že na mladistvého, kterému bylo uloženo trestní opatření domácího vězení, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile bylo toto trestní opatření vykonáno. Na rozdíl od zahlázení odsouzení v případě dospělých pachatelů se zde tedy uplatní fikce neodsouzení, tudíž soud o zahlázení

³⁹³ Viz § 334d odst. 1 a § 334e odst. 1 TŘ.

³⁹⁴ Viz § 334f odst. 1, odst. 3 TŘ. Jiným obdobně závažným důvodem může být např. nevyléčitelná životu nebezpečná nemoc dítěte odsouzeného. K tomu srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3866.

³⁹⁵ Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2019* [online]. [cit. 2020-06-06] Op. cit., s. 50.

³⁹⁶ iDnes.cz. *Lidé si myslí, že mám na noze nádor, říká muž s elektronickým náramkem* [online]. 16. 10. 2019 [cit. 2020-06-09]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/probacni-a-mediacni-sluzba-ministerstvo-spravedlnosti-elektronicke-naramky-rok-po-spusteni.A190916_092530_domaci_lre.

³⁹⁷ Viz § 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a využitím elektronického kontrolního systému a způsob jejich úhrady.

³⁹⁸ Viz § 6 odst. 3 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení.

³⁹⁹ K tomu podrobněji viz kapitolu 3.3, s. 60.

⁴⁰⁰ Viz § 105 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 106 TZ.

odsouzení nijak nerozhoduje. Účinky jsou nicméně v obou případech totožné.⁴⁰¹ V ostatním se výkon trestního opatření domácího vězení řídí v plném rozsahu právní úpravou výkonu trestu domácího vězení upravenou v trestním řádu.⁴⁰²

4.4. Přeměna trestu

Přeměnou trestu se v obecné rovině rozumí změna uloženého trestu v trest jiný, učiněná v rámci vykonávacího řízení soudem na základě skutečností nastalých v rozhodné době, tedy v době od právní moci odsuzujícího rozhodnutí, resp. výroku o trestu, do skončení výkonu trestu.⁴⁰³ V případě přeměn týkajících se trestu domácího vězení existovaly až do účinnosti zákona č. 333/2020 Sb., tj. do 1. 10. 2020, přeměny z jiných druhů alternativních trestů na trest domácího vězení a vzájemné přeměny trestu domácího vězení a nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Přeměny mezi jednotlivými druhy alternativních trestů vycházely z *Doporučení č. R (92) 16 Výboru ministrů členským státům k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve Společenství*, V souladu s pravidlem 86 by totiž rozhodnutí o přeměně některého z alternativních trestů nemělo nezbytně vést k rozhodnutí o uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁴⁰⁴ Tuzemský zákonodárce toto pravidlo následně promítl v několika ustanoveních TZ, konkrétně v rámci přeměny v trest domácího vězení z trestu obecně prospěšných prací dle ustanovení § 65 odst. 2 písm. a) TZ a přeměny z peněžitého trestu dle ustanovení § § 69 odst. 2 písm. a) TZ.⁴⁰⁵ V případě těchto přeměn se jednalo o určitou formu zostření trestní represe v důsledku neplnění stanovených povinností, neboť, jak již bylo řečeno výše, trest domácího vězení je v rámci alternativních trestů sankcí nejpřísnější.

Vzhledem k tomu, že se tyto formy přeměn v praxi neosvědčily a byly předmětem hojné kritiky,⁴⁰⁶ došlo již zmíněnou novelou TZ k jejich vypuštění. Jedinou možností přeměny tak *de lege lata* zůstávají vzájemné přeměny trestu domácího vězení a nepodmíněného trestu odnětí svobody.

⁴⁰¹ K tomu srov. § 106 TZ ve spojení s § 363 TR.

⁴⁰² Viz § 74 ZSVM.

⁴⁰³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 832.

⁴⁰⁴ Viz pravidlo 86 *Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of ministers to member states on the european rules on community sanctions and measures*, Adopted by the Committee of Ministers on 19 October 1992 at the 482nd meeting of the Minister's Deputies. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16804d5ec6>. Stejný závěr vyplývá také z *Minimálních standardních pravidel pro nevězeňské tresty*. Podrobněji viz OUREDNÍČKOVÁ, Lenka, VAN KALMTHOUT, Anton M.. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*. 1997, č. 12, s. 620 – 626.

⁴⁰⁵ Ve znění účinném do 30. 9. 2020.

⁴⁰⁶ Viz např. KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Op. cit., s. 16.

Do této kategorie spadá v první řadě přeměna nepodmíněného trestu odnětí svobody v trest domácího vězení dle ustanovení § 57a TZ. Tato forma přeměny představuje ve své podstatě ocenění dosavadního pozitivního průběhu výkonu trestu odnětí svobody umožněním výkonu zbylé části trestu mírnější formou trestního postihu. Druhým typem přeměn je poté přeměna trestu domácího vězení v trest odnětí svobody dle ustanovení § 61 TZ, jakožto sankce za nežádoucí chování odsouzeného.

Ustanovení § 57a TZ zakotvující možnost přeměny trestu odnětí svobody v trest domácího vězení bylo do TZ včleněno rozsáhlou novelou provedenou zákonem č. 390/2012 Sb.

Aby mohl soud o této přeměně rozhodnout, musí dojít ke kumulativnímu splnění následujících podmínek:

- a) odsouzený vykonal polovinu uloženého či dle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody,
- b) byl odsouzen za přečin a
- c) po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život.⁴⁰⁷

Z uvedeného plyne, že podmínky pro tuto formu přeměny jsou v zásadě totožné s podmínkami pro podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody, čehož si všímá i Vicherek, který se však pozastavuje nad jeho systematickým zařazením.⁴⁰⁸ Morkovin dodává, že by bylo nanejvýše vhodné *pro futuro* vymezit v TZ explicitní vodítko pro vymezení vztahu mezi přeměnou trestu odnětí svobody v trest domácího vězení a podmíněným propuštěním, neboť současná právní úprava byla přijata velmi překotně, což se projevilo na její kvalitě.⁴⁰⁹ Tento fakt podtrhuje také možnost stanovit v rámci podmíněného propuštění nad pachatelem dohled za současného uložení povinnosti zdržovat se ve stanovené části zkušební doby v určené době

⁴⁰⁷ Viz § 57a TZ.

⁴⁰⁸ VICHEREK, Roman. *Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení* [online]. [cit. 2020-06-09]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/7/235061/1/2?vtextu=2013&lice=null#lema0>. Shodně s Morkovinem považuje Vicherek za vhodnější systematické zařazení tohoto institutu v rámci Dílu 2, Oddílu 7 TZ v novém § 89a TZ. Srov. též MORKOVIN, Ondřej. *Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. Trestněprávní revue*. 2016, č. 6, s. 144 - 146.

⁴⁰⁹ Což vyplývá z nedostatečné odborné diskuze před přijetím předmětné novely a absence důvodové zprávy ve vztahu k tomuto institutu, neboť ten byl do návrhu zákona vložen až pozdějším návrhem ústavně právního výboru v průběhu legislativního procesu. Podrobněji viz MORKOVIN, Ondřej. *Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. Trestněprávní revue*. Op. cit.

ve svém obydlí,⁴¹⁰ což je povinnost ve své podstatě odpovídající trestu domácího vězení. Toto „kvazi“ domácí vězení je nicméně pro praxi výhodnější z toho důvodu, že po jeho vykonání může být nad pachatelem nadále vykonáván dohled, což v rámci „standardního“ trestu domácího vězení nepřipadá v úvahu.⁴¹¹

S uvedenou kritikou souhlasí také Kalvodová, která v rámci současné právní úpravy vnímá tento institut jako jakýsi mezistupeň mezi výkonem trestu odnětí svobody a propuštěním odsouzeného na svobodu, který však vzhledem k nepříliš šťastně zvolené konstrukci vzbuzuje pochybnosti o jeho smyslu a využitelnosti.⁴¹² Tomu odpovídá i zcela marginální využití přeměny trestu odnětí svobody v trest domácího vězení v prvních letech po zavedení, kdy k této přeměně došlo v letech 2013 – 2016 celkem v 7 případech.⁴¹³

V případě této přeměny se každý den nevykonaného zbytku trestu odnětí svobody počítá za jeden den trestu domácího vězení, přičemž nejvyšší výměrou stanovenou v § 60 odst. 1 TZ, tj. hranicí dvou let, není soud vázán.⁴¹⁴ O samotné přeměně rozhoduje soud na návrh státního zástupce, ředitele věznice či na žádost odsouzeného, nebo i bez takové žádosti. Zákonodárce však opomenul stanovit minimální lhůtu, po níž je možné podání žádosti opakovat, jako je tomu například u institutu podmíněného propuštění (6 měsíců).⁴¹⁵ Toto opomenutí však zákonodárce částečně kompenzuje tím, že soudu nestanoví žádnou pořádkovou lhůtu pro rozhodnutí, tudíž soud může dle Vicherka případnému zahlcení předejít tím, že s rozhodnutím „nebude nijak spěchat.“⁴¹⁶ Tento postup je však dle mého názoru do jisté míry rozporný se zásadou rychlosti řízení jako jednou ze základních zásad trestního řízení, dle níž musí být trestní věci projednány urychleně bez zbytečných průtahů.⁴¹⁷

V praxi je tento postup odsouzenými využíván zejména tehdy, pakliže soud nevyhoví žádosti o podmíněné propuštění a odsouzený nechce čekat dalších 6 měsíců od právní moci usnesení

⁴¹⁰ Viz § 89 odst. 1 věta druhá TZ.

⁴¹¹ MORKOVIN, Ondřej. Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. *Trestněprávní revue*. Op. cit.

⁴¹² KALVODOVÁ, Věra. Alternativní sankce a novely trestního zákoníku - nový trend v alternativním trestání? In: Strémy, T. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Praha: Leges, 2014, s. 104 - 113. ISBN 978-80-7502-034-5.

⁴¹³ VICHEREK, Roman. *Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení*. Op. cit.

⁴¹⁴ Viz § 57a *in fine* TZ.

⁴¹⁵ MORKOVIN, Ondřej. Chyby v procesní úpravě přeměny trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 5, s. 116 - 117.

⁴¹⁶ VICHEREK, Roman. *Dopady novely trestního zákoníku provedené zákonem č. 390/2012 Sb.* [online]. [cit. 2020-06-22]. Dostupné z:

<https://www.noveaspi.cz/products/lawText/7/45343/1/?vtextu=m%C4%9Bs%C3%ADce×lice=null#lema4>.

⁴¹⁷ Viz § 2 odst. 4 věta druhá TR.

o zamítnutí žádosti o podmíněné propuštění, aby mohl podat novou žádost o podmíněné propuštění. Svě štěstí tak zkouší prostřednictvím žádosti o přeměnu trestu odnětí svobody v trest domácího vězení.⁴¹⁸

Jestliže se v případě přeměny trestu odnětí svobody v trest domácího vězení dle § 57a TZ jedná o jistou formu ocenění pozitivního průběhu výkonu trestu, pak smyslem přeměny trestu domácího vězení v trest odnětí svobody dle § 61 TZ je naopak sankcionování odsouzeného za neřádné chování. V daném případě však nepřichází v úvahu naplnění znaků skutkové podstaty přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337 odst. 1 písm. h) TZ, neboť přeměna trestu dle § 61 TZ je ve své podstatě ve vztahu k § 337 TZ úpravou speciální.⁴¹⁹

Základní podmínkou přeměny trestu domácího vězení v trest odnětí svobody je, že se odsouzený v rámci výkonu trestu domácího vězení nechová řádně, tedy:

- a) vyhýbá se nástupu výkonu trestu;
- b) bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu;
- c) jinak maří výkon tohoto trestu, nebo
- d) zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest.⁴²⁰

V takovém případě může soud přeměnit trest domácího vězení či jeho zbytek v trest odnětí svobody, a to i během doby stanovené pro jeho výkon.⁴²¹ Ščerba v této souvislosti považuje za významný hendikep zcela nelogickou absenci vedení řádného života jako důvodu přeměny, jako je tomu kupříkladu v rámci úpravy přeměny trestu obecně prospěšných prací dle ustanovení § 65 odst. 2 TZ.⁴²²

Původní koncepce přeměny trestu domácího vězení v trest odnětí svobody byla od dnešního přístupu zásadně odlišná. Ustanovení § 61 TZ v původním znění upravovalo tzv. náhradní trest odnětí svobody. Jeho podstata tkvěla v tom, že soud v odsuzujícím rozhodnutí stanovil pro případ, že by byl výkon trestu domácího vězení zmařen, náhradní trest odnětí svobody až

⁴¹⁸ Konzultace s vedoucím diplomové práce JUDr. Daliborem Šellengem, Ph.D. ze dne 12. 7. 2020.

⁴¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2013, sp. zn. 11 Tz 17/2013 [R 4/2014 tr.].

⁴²⁰ Viz § 61 TZ. Podrobněji k důvodům přeměny viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 833 - 834. K jednotlivým důvodům přeměny srov. přiměřeně též výklad k trestu obecně prospěšných prací v kapitole 5.4, s. 100 - 102.

⁴²¹ Viz § 61 TZ. V takovém případě hovoříme o sekundárním trestu odnětí svobody, který zajišťuje prosazení soudem vysloveného výroku o trestu jiným způsobem. Podrobněji viz SOLNAR, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 58.

⁴²² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 350.

na jeden rok.⁴²³ Nevýhodou této konstrukce byla zejména určitá nespravedlnost, neboť výměra náhradního trestu odnětí svobody byla pevně stanovena a bylo nerozhodné, jakou část trestu domácího vězení již odsouzený vykonal.

Z tohoto důvodu zákonodárce přikročil prostřednictvím zákona č. 330/2011 Sb. (mimo jiné) k novelizaci předmětného ustanovení a ke změně koncepce, která v současné podobě vychází z přeměny trestu na základě přepočtu dosud nevykonané části trestu domácího vězení v trest odnětí svobody, přičemž každý i jen započatý jeden den⁴²⁴ nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody.⁴²⁵

Nicméně ani současná právní úprava není v rámci odborného diskurzu přijímána nekriticky, ba naopak je zhusta kritizována a někteří autoři navrhují návrat zpět k předchozí koncepci náhradního trestu (viz dále). Nesporným kladem aktuální úpravy je její proporcionalita, neboť s delší dobou dodržování podmínek trestu domácího vězení dochází ke zkrácení délky trestu odnětí svobody v případě přeměny trestu.⁴²⁶ Na druhou stranu se jako nejzásadnější „bílé místo“ současné právní úpravy vedoucí ke kritickým názorům jeví problematika započtení období mezi zjištěním porušení podmínek výkonu trestu domácího vězení a veřejným zasedáním, v jehož rámci je rozhodováno o přeměně trestu.⁴²⁷ V důsledku nejednoznačnosti zákonné textace je totiž možné dospět ke dvěma právním závěrům o tom, jaké období je třeba započíst jako vykonané v rámci trestu domácího vězení a jaké období je v návaznosti na to možné přeměnit na trest odnětí svobody.⁴²⁸

Pokud bychom přisvědčili závěru, že přeměnit lze každý den od prvního prokazaného porušení podmínek trestu domácího vězení bez ohledu na to, kdy bylo o přeměně trestu rozhodnuto soudem, bylo by takovým výkladem sice zamezeno procesním obstrukcím odsouzeného, avšak odsouzený by fakticky vykonával trest dvakrát. V takovém případě by v období od porušení podmínek do rozhodnutí soudu ve veřejném zasedání (příp. do právní moci tohoto

⁴²³ Viz § 61 TZ ve znění účinném do 30. 11. 2011.

⁴²⁴ Zde je třeba upozornit na chybu v komentáři k TZ, který stanoví, že každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody. Jedná se však zjevně o písarskou chybu. Podrobněji viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 835.

⁴²⁵ Viz § 61 část věty za středníkem TZ. Kořeny této koncepce můžeme vysledovat v odborné literatuře v rámci návrhů *de lege ferenda* již krátce po účinnosti nového TZ, viz např. VANDUCHOVÁ, Marie. K možnostem snížení vězeňské populace. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Jaromír HOŘÁK. *Na křižovatkách práva: Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám*. Op. cit.

⁴²⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 348.

⁴²⁷ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení, promarněná šance? In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Op. cit.

⁴²⁸ VICHEREK, Roman. Přeměna trestu domácího vězení - věc v praxi skoro nemožná. *Státní zastupitelství*. Wolters Kluwer ČR a.s., 2015, roč. 2015, č. 6, s. 29 - 35. ISSN 1214-3758.

rozhodnutí) vykonával trest domácího vězení, jelikož zahájení řízení o přeměně na jeho povinnosti vykonávat tento trest ničeho nemění.⁴²⁹ Následně by však byl nucen podrobit se za stejné období také trestu odnětí svobody, což by bylo v příkrém rozporu se základními zásadami trestního práva, a proto je třeba tuto argumentaci odmítnout.⁴³⁰

Jako jediný možný je tedy odbornou literaturou přijímán výklad vedoucí k závěru, že přeměnit je možné pouze nevykonanou část trestu domácího vězení ode dne rozhodnutí soudu (příp. od jeho právní moci), a to bez ohledu na to, kdy došlo k porušení podmínek výkonu tohoto trestu.⁴³¹ Takový závěr ovšem umožňuje odsouzenému využít procesních obstrukcí v takové míře, že dojde k eliminaci jakéhokoliv účinku trestní represe. Vzhledem k zahlcenosti justičního systému a s tím souvisejícím délkám jednotlivých řízení ve spojení s případnými obstrukcemi odsouzeného (omluvy z jednání, nepřebírání předvolání, podání opravných prostředků)⁴³² je totiž možné, že soud nestihne rozhodnout o přeměně trestu domácího vězení v trest odnětí svobody dříve, než odsouzený vykoná zbylou část trestu domácího vězení. V takovém případě odpadne předmět řízení, neboť nadále již nebude „co přeměňovat.“

Odborná literatura se v této souvislosti kloní k návratu do právního stavu před změnou provedenou novelou č. 330/2011 Sb., tj. ke znovuzavedení náhradního trestu odnětí svobody stanoveného v odsuzujícím rozhodnutí. Pokud však má být zachována stávající koncepce, měla by být doplněna o institut přerušeni či pozastavení výkonu trestu domácího vězení rozhodnutím soudu. V takovém případě by soud na podkladě zpráv od PMS usnesením rozhodl o pozastavení (přerušeni) výkonu trestu domácího vězení, a to až do rozhodnutí o přeměně trestu domácího vězení v trest odnětí svobody.⁴³³

⁴²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98 [R 50/1999 tr.]. Jedná se o rozhodnutí týkající se výkonu trestu obecně prospěšných prací, které je však vzhledem k podstatě věci plně aplikovatelné také v rámci úpravy trestu domácího vězení.

⁴³⁰ VICHEREK, Roman. Přeměna trestu domácího vězení - věc v praxi skoro nemožná. *Státní zastupitelství*. Op. cit.

⁴³¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 348.

⁴³² Viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3870.

⁴³³ Viz ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 349 či VICHEREK, Roman. Přeměna trestu domácího vězení - věc v praxi skoro nemožná. *Státní zastupitelství*. Op. cit.

4.5. Statistické údaje z aplikační praxe

Ačkoliv byla se zavedením trestu domácího vězení spojována velká očekávání a Vanduchová dokonce varovala před nadměrnou aplikací tohoto druhu alternativního trestu,⁴³⁴ lze po uplynutí desetiletí od restaurace tohoto druhu trestu konstatovat, že jeho praktické využití zůstalo hluboce za očekáváním.

Z dat předložených v následující tabulce je patrné, že s výjimkou roku 2012, kdy byl trest domácího vězení uložen v 514 případech, je počet ukládaných trestů v zásadě setrvalý a osciluje okolo hranice 200 případů ročně, což činí přibližně 0,3 % všech odsouzených.⁴³⁵ Z hlediska typové klasifikace byl trest domácího vězení v letech 2016 - 2019 nejčastěji ukládán za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, a to ve 122 případech, dále za trestný čin krádeže celkem v 57 případech, trestný čin zanedbání povinné výživy v 47 případech a trestný čin podvodu ve 14 případech.⁴³⁶

Tabulka č. 4: Počet uložených trestů domácího vězení a podmíněných propuštění spojených s povinností zdržovat se v určeném obydlí v období let 2010 - 2018⁴³⁷

Rok	Trest domácího vězení	Parole spojená s kvazi domácím vězením
2010	116	-
2011	266	14
2012	514	38
2013	212	17
2014	231	12
2015	196	4
2016	170	1
2017	171	1
2018	195	3
Celkem	2071	90

Zdroj: Justice.cz. *Statistiky* [online]. [cit. 2020-06-22]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/statistiky2>.

⁴³⁴ VANDUCHOVÁ, Marie. K možnostem snížení vězeňské populace. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Jaromír HOŘÁK. *Na křižovatkách práva: Pocta Janu Mušilovi k 70. narozeninám*. Op. cit.

⁴³⁵ Český statistický úřad. *Statistická ročenka České republiky: Statistical yearbook of the Czech Republic*. Op. cit., s. 738.

⁴³⁶ Viz aplikace JakTrestame.cz [online]. [cit. 2020-06-22].

Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here.

⁴³⁷ Tresty se v souvislosti se statistickými daty napříč touto prací rozumí také trestní opatření ukládaná mladistvým.

Tabulka č. 5: Celkový počet odsouzených a odsouzených ke krátkodobému trestu odnětí svobody spolu s počtem uložených trestů domácího vězení v období let 2010 - 2018

Rok	Odsouzených osob celkem	NTOS do 1 roku	Trest domácího vězení
2010	70 651	7 685 (10,88 %)	116 (0,16 %)
2011	70 160	6 944 (9,90 %)	266 (0,38 %)
2012	71 471	6 680 (9,35 %)	514 (0,72 %)
2013	77 976	4 694 (6,02 %)	212 (0,27 %)
2014	72 825	5 664 (7,78%)	231 (0,32 %)
2015	65 569	5 710 (8,71 %)	196 (0,30 %)
2016	61 423	5 547 (9,03 %)	170 (0,28 %)
2017	55 705	4 954 (8,89 %)	171 (0,31 %)
2018	54 448	5 086 (9,34 %)	195 (0,36 %)
Celkem	600 228	52 964 (8,82 %)	2071 (0,35 %)

Zdroj: Sloupec 2 a 3: Český statistický úřad. *Ročenky* [online]. [cit. 2020-03-13]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/rocenky_souhrn. Sloupec 4: Justice.cz. *Statistiky* [online]. [cit. 2020-06-22]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/statistiky2>.

Již bylo řečeno, že primárním úkolem a jedním z definičních znaků alternativních trestů (tedy i trestu domácího vězení) je alternovat krátkodobé tresty odnětí svobody v délce trvání do jednoho roku (blíže k tomu srov. kapitolu 2.5, s. 44). Data uvedená v tabulce č. 5 nicméně pouze potvrzují již několikrát řečené, totiž že tento cíl dosud nebyl naplněn a že k nahrazování krátkodobých trestů odnětí svobody touto alternativou ve významnější míře nedochází. Trest domácího vězení byl nejvíce ukládán v roce 2012, avšak ani v tomto roce nepřekročil podíl uložených trestů domácího vězení na celkovém počtu odsouzených osob 1 %.

Nadto v dalších letech došlo, patrně v důsledku narůstající skepse soudců pramenící z absence možnosti elektronického monitoringu, k dalšímu poklesu ukládání trestu domácího vězení, který byl v letech 2015 – 2018 ukládán v méně než 200 případech ročně, tj. zhruba 0,3 % odsouzených. V kontextu výše uvedeného tudíž nelze v žádném případě hovořit o zásadnějším úspěchu v oblasti snižování počtu ukládaných krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody v důsledku opětovného zavedení trestu domácího vězení.

Tabulka č. 6: Počet uložených trestů domácího vězení dle soudních krajů v období let 2010 - 2018

Rok	Praha	Středočeský	Jihočeský	Západočeský	Severočeský	Východočeský	Jihomoravský	Severomoravský	Česká republika
2010	4	7	20	9	10	23	19	24	116
2011	9	34	32	27	23	39	56	46	266
2012	24	56	41	72	62	68	87	104	514
2013	11	20	22	29	27	24	36	43	212
2014	14	25	29	30	32	17	37	47	231
2015	7	25	19	18	32	19	34	42	196
2016	6	26	22	14	31	14	27	30	170
2017	7	29	17	19	18	13	32	36	171
2018	30	26	22	20	34	5	38	20	195
Celkem	112	248	224	238	269	222	366	392	2071

Zdroj: Justice.cz. *Statistiky*. [online]. [cit. 2020-06-22]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/statistiky2>.

Přestože je praktické využití institutu domácího vězení v zásadě marginální, lze si při porovnání dat o ukládání tohoto druhu trestu v rámci jednotlivých soudních krajů povšimnout, že míra aplikace trestu domácího vězení je značně nejednotná. V rámci pražských soudů byl trest domácího vězení v letech 2010 – 2018 uložen celkem pouze ve 112 případech, kdežto v soudním kraji severomoravském za stejné období celkem v 392 případech, tedy 3,5x častěji. Tlapák Navrátilová dovozuje, že tento rozdíl může být dán funkčností spolupráce mezi soudy a příslušným střediskem Probační a mediační služby.⁴³⁸

Přes veškeré nastíněné výhody trestu domácího vězení se v současné podobě jedná toliko o jakýsi doplňkový institut, který je dalece vzdálen naplnění svého potenciálu, a to přesto, že

⁴³⁸ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení, promarněná šance? In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Op. cit.

hrubá roční úspora na jednoho odsouzeného může činit téměř 500.000 Kč.⁴³⁹ Za hlavní důvody nízkého využití této sankční alternativy v praxi považují zejména:

- 1) neschopnost státu zajistit spolehlivý elektronický monitoring trestu domácího vězení od spolehlivého dodavatele;
- 2) omezené množství pachatelů, pro které je tento druh trest vhodný a
- 3) problematickou právní úpravu přeměny trestu domácího vězení v trest odnětí svobody a s tím spojenou možnost obstrukcí vedoucí v krajním případě až k možnosti odsouzeného zcela se vyhnout výkonu trestu za spáchaný trestný čin.⁴⁴⁰

Pokud se však v budoucnu podaří zajistit stabilní elektronický monitoring, je třeba mít na paměti, že se v případě tohoto druhu trestu stále jedná o zásadní zásah do lidských práv odsouzených a vystříhat se následování amerického vzoru. V některých státech USA je totiž možné, a to zejména v případě sexuálních delikventů, elektronicky monitorovat určité osoby doživotně s tím, že jsou jim stanoveny tzv. zakázané zóny. Omezení života osob v těchto případech však dosahuje takové intenzity, že dochází k soustředění takto monitorovaných osob mimo lidská sídla, a tudíž k jejich faktickému vyčlenění ze společnosti.⁴⁴¹

⁴³⁹ Tato částka byla vypočtena jako rozdíl mezi průměrnými ročními náklady na jednoho vězně (544 580 Kč) a průměrnými ročními náklady na jednoho domácího vězně (47 450 Kč) = 497 130 Kč. Podrobněji viz kapitulu 4.3, s. 75.

⁴⁴⁰ Obdobně též TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení, promarněná šance? In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Op. cit.

⁴⁴¹ Podrobněji viz Centre for Crime and Justice Studies. *The grey area of electronic monitoring in the USA* [online]. [cit. 2020-06-22]. Dostupné z: <https://www.crimeandjustice.org.uk/publications/cjm/article/grey-area-electronic-monitoring-usa>.

5. TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

5.1. Pojem a vývoj právní úpravy trestu obecně prospěšných prací

Trest obecně prospěšných prací rozšířil paletu alternativních trestů v tuzemském právním řádu dnem 1. 1. 1996, kdy nabyla účinnosti novela TZ 1961, zákon č. 152/1995 Sb. Důvodová zpráva ke zmíněné novele hovoří o tom, že návrh tuzemské právní úpravy trestu obecně prospěšných prací vychází z úprav států, ve kterých je tento druh alternativního trestu již delší dobu s úspěchem ukládán.⁴⁴² O tom, které konkrétní právní úpravy byly použity jako inspirační zdroj, však mlčí. Domnívám se však, že se zákonodárce do značné míry inspiroval právní úpravou Velké Británie, neboť právě Velká Británie byla jedním z prvních států, v nichž byl trest obecně prospěšných prací (*community service*) zaveden, a to již v roce 1972.⁴⁴³ Na území dnešního Německa či Švýcarska však můžeme kořeny tohoto druhu trestu vysledovat již ve středověku.⁴⁴⁴ V tuzemském právním řádu lze s jistou dávkou obezřetnosti za určitého předchůdce trestu obecně prospěšných prací označit tzv. nápravná opatření,⁴⁴⁵ která však byla ve srovnání s dnešním pojetím tohoto typu trestu značně odlišná.

Odborná literatura se v zásadě shoduje na závěru, že se jedná o jeden z přísnějších alternativních trestů, který je mírnější než trest domácího vězení, avšak přísnější než ostatní alternativní tresty.⁴⁴⁶ Tento alternativní trest směřuje k aktivnímu působení na osobu pachatele a snaže o jeho resocializaci při současné eliminaci negativních vlivů trestu odnětí svobody. Pachatel částečně odčiňuje své nežádoucí chování tím, že pro společnost vykonává určitou službu bez nároku na odměnu, což vtipně vystihuje německá doktrína pod heslem „*Schwitzen statt Sitzen*“ (potit se místo sedět).⁴⁴⁷

Podstata trestu obecně prospěšných prací spočívá v povinnosti odsouzeného provést osobně, ve svém volném čase a ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům ve prospěch obcí, případně státních či jiných obecně prospěšných institucí. Tato práce je vždy

⁴⁴² Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. Obecná část, nečíslováno (sněmovní tisk 1675).

⁴⁴³ SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*. 1996, č. 4, s. 151 – 156.

⁴⁴⁴ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9, s. 116.

⁴⁴⁵ Viz § 18 odst. 1 písm. c) ve spojení s § 37 an. TZ 1950 a § 27 písm. b) ve spojení s § 43 an. TZ 1961 ve znění účinném do 30. 06. 1990.

⁴⁴⁶ Viz ŠCERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 348. Shodně též ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 818, 837. Ve vztahu mezi trestem obecně prospěšných prací a podmíněným odsouzením je třeba vzít v úvahu také výměru těchto trestů a jejich dopad na pachatele. Viz usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 3. 1997 sp. zn. 2 Tzn 13/97 [R 56/1997 tr.].

⁴⁴⁷ JUNG, Heike. *Sanktionensysteme und Menschenrechte*. Bern: P. Haupt, c1992. Schweizerische kriminologische Untersuchungen, Bd. 5. ISBN 978-3258046419.

vykonávána bezplatně a nesmí sloužit výdělečným účelům odsouzeného,⁴⁴⁸ ani jakékoli jiné soukromé osoby.⁴⁴⁹ Oproti původní právní úpravě, která umožňovala pouze výkon nekvalifikovaných prací typu údržby veřejného prostranství či úklidu a údržby veřejných budov a komunikací, je nicméně dle současné právní úpravy možné vykonávat i jiné činnosti (nikoliv jiné *obdobné* činnosti), včetně výkonu prací vyžadujících určitou míru kvalifikace.⁴⁵⁰

Z řečeného lze dovodit, že obecně prospěšné práce jsou ve své podstatě určitým druhem nucené práce, které jsou na úrovni mezinárodního i vnitrostátního práva v obecné rovině zakázány. V rámci práva mezinárodního nucené práce zapovídá článek 4 odst. 2 EÚLP a na tuto úpravu navazuje i tuzemská právní úprava, konkrétně článek 9 odst. 1 Listiny. Obecně prospěšné práce jsou nicméně nucenými pracemi legálními, neboť na tento druh trestní sankce dopadají výjimky ze zákazů nucené práce uvedené v článku 4 odst. 3 písm. a) EÚLP, resp. článku 9 odst. 2 písm. a) Listiny.⁴⁵¹

Trest obecně prospěšných prací prošel za téměř čtvrtstoletí, po které je součástí tuzemského právního řádu, poměrně zásadním vývojem. Jednou z nejzásadnějších novel týkajících se tohoto druhu trestu byl zákon č. 265/2001 Sb. Touto novelou došlo k pozměnění vymezení trestu obecně prospěšných prací tak, že nadále není jeho uložení vázáno na dosažení účelu trestu stejně, jako kdyby byl na pachateli vykonán trest odnětí svobody. Došlo také k zakotvení pravidla, dle něž má být tento trest jako trest samostatný uložen, pokud není uložení jiného trestu třeba. Novela dále rozšířila okruh subjektů, v jejichž prospěch může být obecně prospěšná práce vykonávána, výslovně vyloučila výkon práce k výdělečným účelům a stanovila povinnost soudu přihlížet ke stanovisku pachatele. Nejzásadnější a pro praxi nejvýznamnější změnou, k níž došlo díky zmíněné novele a zejména novele provedené zákonem č. 257/2000 Sb., však představuje zřízení Probační a mediační služby. Díky této změně mohlo dojít k zakotvení účasti probačního úředníka (nejen) v rámci vykonávacího řízení.⁴⁵²

⁴⁴⁸ Viz § 62 odst. 3 TZ ve spojení s SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 115.

⁴⁴⁹ K tomu srov. pravidlo 67 *in fine Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of ministers to member states on the european rules on community sanctions and measures*, Op. cit. Obdobně též MLSNA, Petr, GŘIVNA, Tomáš. Nucená práce z pohledu ústavního, mezinárodního a trestního práva. *Právní rozhledy*. 2011, č. 21, s. 772 - 779.

⁴⁵⁰ Srov. § 45 odst. 3 TZ 1961 ve znění účinném do 31. 12. 2009 a § 62 odst. 3 TZ.

⁴⁵¹ Podrobněji viz MLSNA, Petr, GŘIVNA, Tomáš. Nucená práce z pohledu ústavního, mezinárodního a trestního práva. *Právní rozhledy*. Op. cit.

⁴⁵² SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima kriminologů*. Op. cit., s. 58.

Druhým významným milníkem v oblasti právní úpravy trestu obecně prospěšných prací je přijetí současného TZ. Legislativce využil příležitosti, kterou mu vypracování zcela nového trestněprávního kodexu poskytlo, a vyslyšel řadu kritických ohlasů týkajících se kritických míst úpravy tohoto institutu. Předně došlo ke snížení horní hranice trestní sazby ze 400 hodin na 300 hodin. Dále bylo zásadně vyloučeno opětovné ukládání tohoto druhu trestu pachatelům, kterým byl tento trest v předchozích třech letech přeměněn na trest odnětí svobody a zpřísněn přepočtem v případě přeměny na trest odnětí svobody.⁴⁵³ K jednotlivým změnám a jejich důvodům podrobněji viz dále.

Poslední významnou změnou je novela TZ provedená zákonem č. 333/2020 Sb., která se významně dotkla zejména výkonu trestu obecně prospěšných prací, neboť v jejím důsledku došlo k úplnému vypuštění možnosti vzájemných přeměn mezi alternativními tresty (k tomu podrobněji viz kapitolu 4.4, s. 76).

5.2. Ukládání trestu

Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. předpokládala, že trest obecně prospěšných prací bude ukládán pachatelům méně závažných trestných činů, kde není třeba uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody a zároveň není z určitých důvodů vhodné ukládat peněžitý trest jako trest samostatný.⁴⁵⁴ Trest obecně prospěšných prací bylo dle tehdejší právní úpravy možné uložit za trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let.⁴⁵⁵ Typově byl tento druh trestu koncipován za účelem sankcionování projevů vandalství, výtržnictví, případně méně závažné majetkové trestné činnosti, čímž legislativce (nutno říci poněkud nelogicky) ospravedlňoval široké vymezení okruhu trestných činů, za které mohl být tento trest uložen.⁴⁵⁶

Od prvopočátku se však takto široké vymezení setkávalo s kritikou z řad odborné veřejnosti. Jelínek v této souvislosti poukazoval na možnost využití tohoto druhu trestu ve zcela nevhodných případech (např. obchodování se ženami) a navrhoval omezení využití trestu obecně prospěšných prací pouze na vybrané skutkové podstaty.⁴⁵⁷ Jeho názor však nebyl vyslyšen a přijetím současného TZ došlo naopak k dalšímu rozšíření okruhu trestných činů,

⁴⁵³ KALVODOVÁ, Věra. Filozofie trestání deset let po přijetí trestního zákoníku. In: JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Op. cit.

⁴⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. Zvláštní část, nečíslováno (sněmovní tisk 1675).

⁴⁵⁵ Viz § 45 odst. 1 TZ 1961 ve znění účinném do 31. 12. 2009.

⁴⁵⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. Zvláštní část, nečíslováno (sněmovní tisk 1675).

⁴⁵⁷ JELÍNEK, Jiří. Novelizace trestního zákona v roce 1995. *Bulletin advokacie*. 1995, č. 9, s. 6.

při jejichž trestání je možné využít trestu obecně prospěšných prací, a to na všechny přečiny, tj. veškeré nedbalostní trestné činy či úmyslné trestné činy s horní hranicí trestní sazby do pěti let.⁴⁵⁸ Důvodová zpráva tuto změnu obhájí tvrzením, že pro kategorii přečinů se možnost ukládání trestu obecně prospěšných prací jeví jako vhodnější a účinnější než dosavadní vymezení.⁴⁵⁹

Při hodnocení této argumentace je nicméně třeba vzít v úvahu, že osnova (a v důsledku toho také důvodová zpráva) současného TZ počítala s definicí přečinů jako všech nedbalostních trestných činů a úmyslných trestných činů s horní hranicí trestní sazby do tří let.⁴⁶⁰ Až v rámci legislativního procesu došlo na půdě ústavně právního výboru ke změně této definice do současné podoby,⁴⁶¹ což však v rámci úpravy trestu obecně prospěšných prací nebylo nijak reflektováno. Uvedená změna je po mém soudu zcela nekoncepční, což lze dokladovat mimo jiné i tím, že současně s rozšířením okruhu trestných činů došlo ke snížení horní hranice výměry trestu ze 400 na 300 hodin. Nevykonaný trest obecně prospěšných prací tudíž může být přeměněn maximálně na 300 dní trestu odnětí svobody, což je u trestných činů s trestní sazbou vyšší než 5 let zcela nepostačující, nebojím se říci až absurdní.⁴⁶²

Výsledkem této nedůslednosti je tedy fakt, že v současné době může soud uložit trest obecně prospěšných prací například za přečin znásilnění dle § 185 odst. 1 TZ, přečin mučení a jiného nelidského a krutého zacházení dle § 149 odst. 1 TZ či přečin kuplířství dle § 189 odst. 1 TZ. Dle mého názoru by vhodnějším řešením bylo zakotvení možnosti uložení trestu obecně prospěšných prací pouze za trestné činy obsažené v některých hlavách zvláštní části TZ, konkrétně v hlavě V, VI a X s omezením na trestné činy s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující pět let. Tím by bylo zamezeno ukládání tohoto druhu trestu v nevhodných případech a eliminováno jeho užívání u nedbalostních trestných činů s vysokou horní hranicí trestní sazby, přičemž hranici pěti let považuji za přiléhavou s ohledem na dikci ustanovení § 55 odst. 2 TZ.

Uložení tohoto druhu trestu není v podmínkách tuzemského právního řádu podmíněno souhlasem pachatele, což je v rámci mezinárodní komparace přístup spíše výjimečný. Takový souhlas (resp. neodmítnutí) explicitně vyžaduje například francouzský či španělský trestní

⁴⁵⁸ Viz § 14 odst. 2 TZ.

⁴⁵⁹ Viz Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 42 (sněmovní tisk 410/0).

⁴⁶⁰ Tamtéž, s. 17.

⁴⁶¹ Viz Usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky č. 101 ze 41. schůze konané dne 19. června 2008. V. volební období (sněmovní tisk 410/0), s. 1.

⁴⁶² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 296.

zákoník.⁴⁶³ Potřebnost souhlasu pachatele akcentují také *Evropská pravidla o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství R (92) 16*, dle nichž má být výslovný informovaný souhlas získán před uložením jakéhokoliv alternativního opatření.⁴⁶⁴

Soud je nicméně při ukládání tohoto trestu povinen přihlédnout mimo jiné také ke stanovisku pachatele, přičemž je právem (nikoliv povinností) pachatele vyjádřit se nejen k samotnému uložení tohoto trestu, ale také k jeho výměře či subjektu, v jehož prospěch mají být práce vykonávány. Soud však tímto stanoviskem není vázán a jeho povinnost spočívá pouze v nutnosti obligatorně ke stanovisku pachatele přihlédnout a v rámci odůvodnění se s ním vypořádat.⁴⁶⁵ Konečně musí soud hodnotit také hledisko možnosti uložení trestu, čímž se patrně rozumí zejména dostatek vhodných pracovních míst v okolí bydliště pachatele.⁴⁶⁶ Pokud se vhodných pracovních míst v obvodu soudu nedostává a soud se o tom dozví, je povinen vyrozumět o tom probačního úředníka a požádat jej o kooperaci s oprávněnými subjekty za účelem rozšíření palety vhodných pracovních pozic.⁴⁶⁷

Stejně tak je soud povinen zkoumat zdravotní stav pachatele a v případě, že je zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce, tento trest neuloží.⁴⁶⁸ Za tímto účelem si soud opatří nezbytné důkazy, přičemž postupuje přiměřeně podle předpisů upravujících obecně posuzování způsobilosti k výkonu práce, tj. zejména dle hlavy IV zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.⁴⁶⁹ Ke zdravotní způsobilosti je třeba přihlížet ve všech stádiích trestního řízení (včetně řízení vykonávacího), přičemž nastane-li po vynesení odsuzujícího rozhodnutí závažná změna zdravotního stavu odsouzeného, je toto důvodem pro odklad či přerušování výkonu trestu obecně prospěšných prací, případně pro upuštění od výkonu tohoto druhu trestu⁴⁷⁰ (k tomu podrobněji viz kapitolu 5.3, s. 99 - 100 a násl.).

⁴⁶³ Srov. § 131-8 alinea druhá *Code Pénal*, resp. § 49 věta první *Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal*. Francouzská úprava přesněji řečeno stanoví, že trest obecně prospěšných prací nelze uložit tehdy, pokud je obviněný jednání přítomen a uložení tohoto druhu trestu odmítne.

⁴⁶⁴ Pro úplnost je třeba dodat, že tento souhlas je vyžadován primárně v případě, kdy je alternativní opatření ukládáno předtím, než proběhne celé trestní řízení (*trial*), či pokud je ukládáno namísto rozhodnutí o trestu. Podrobněji viz pravidla 35 - 36 *Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of ministers to member states on the european rules on community sanctions and measures*, Op. cit.

⁴⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 853 - 854.

⁴⁶⁶ SOLNAR, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 122.

⁴⁶⁷ Viz § 40 odst. 2 JŘS.

⁴⁶⁸ Viz § 64 věta druhá TZ.

⁴⁶⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 855.

⁴⁷⁰ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. 7. 2001, sp. zn. 7 To 291/2001.

Vzhledem k negativním zkušenostem z praxe, kdy byly obecně prospěšné práce opakovaně ukládány bez ohledu na to, že odsouzený v minulosti tento trest mařil či řádně nevykonával, došlo přijetím TZ k zakotvení překážky uložení trestu obecně prospěšných prací v určitých případech. Tato překážka, formulovaná v ustanovení § 62 odst. 2 TZ, stanoví, že soud tento trest zpravidla neuloží, pokud v době tří let předcházejících uložení tohoto druhu trestu byl pachatelí stejný trest přeměněn na trest odnětí svobody.⁴⁷¹ Nicméně nepostačí pouhé zavržení příčiny k přeměně, pokud soud v takovém případě postupoval dle ustanovení § 65 odst. 3 TZ.⁴⁷²

Velice diskutovaná je otázka výměry trestu obecně prospěšných prací. Současná právní úprava umožňuje uložení tohoto druhu trestu v rozmezí od 50 do 300 hodin, přičemž právní úprava účinná do 31. 12. 2009 zahrnovala maximální výměru ještě o 100 hodin vyšší.⁴⁷³ Důvodová zpráva tuto změna odůvodňuje postupným přibližováním délek ukládaných trestů ve vyspělých evropských zemích,⁴⁷⁴ která se zpravidla pohybuje v rozmezí od 40 do 240 hodin.⁴⁷⁵ Skrytým hlavním důvodem (*the reason behind*) je však dle mého názoru spíše množství nevykonaných trestů přeměňovaných v trest odnětí svobody (k tomu blíže viz kapitolu 5.4, s. 105).

Jako samostatný trest může být trest obecně prospěšných prací uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba, a to i v případě, kdy TZ ve zvláštní části možnost uložení trestu obecně prospěšných prací výslovně nestanoví.⁴⁷⁶ Spolu s trestem obecně prospěšných prací může soud pachatelí uložit také přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, přičemž zpravidla uloží pachatelí také povinnost nahradit škodu, odčinit nemajetkovou újmu či vydat bezdůvodné obohacení, pokud k takové újmě či bezdůvodnému obohacení spácháním trestného činu došlo.⁴⁷⁷

⁴⁷¹ Viz Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 42 (sněmovní tisk 410/0).

⁴⁷² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 841.

⁴⁷³ K tomu srov. § 63 odst. 1 TZ a § 45a odst. 1 TZ 1961 ve znění účinném do 31. 12. 2009. Takto vysoká horní hranice výměry trestu však byla často v odborných kruzích kritizována. Podrobněji viz například KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Op. cit., s. 133.

⁴⁷⁴ Viz Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 42 (sněmovní tisk 410/0).

⁴⁷⁵ HOSTAŠ, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Právní rozhledy*. 1999, č. 8, s. 425 - 426. Kupříkladu ve Francii však lze trest obecně prospěšných prací uložit již ve výměře od 20 hodin. Viz § 131-8 alinea první *Code Pénal*.

⁴⁷⁶ Viz § 62 odst. 1 věta za středníkem ve spojení s § 53 odst. 2 TZ.

⁴⁷⁷ Viz § 63 odst. 2 TZ.

Při ukládání trestu obecně prospěšných prací musí mít soud na paměti, že ukládá-li tento trest za trestný čin s horní hranicí trestní sazby 6 měsíců, nesmí jeho výměru stanovit tak, aby byla po případné přeměně celého nevykonaného trestu v trest odnětí svobody překročena horní hranice trestu odnětí svobody.⁴⁷⁸ Judikatura však dovodila, že v opačném případě, tj. pokud soud uloží obecně prospěšné práce ve výměře, která po případné přeměně nedosahuje ani dolní hranice trestní sazby, je takové rozhodnutí přípustné.⁴⁷⁹ Jelikož v důsledku rekodifikace trestního práva hmotného v současném TZ již nenajdeme ekvivalent § 36 TZ 1961, není nadále vyloučeno, aby součet výměry dříve uloženého, avšak dosud nevykonaného trestu obecně prospěšných prací, a výměry nově ukládaného trestu téhož druhu, překročil hranici 300 hodin.⁴⁸⁰

Trest obecně prospěšných prací může být ukládán samostatně i vedle jiných druhů trestů, avšak nelze jej uložit vedle trestu odnětí svobody, kterým se rozumí nejen nepodmíněný trest odnětí svobody, ale také podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (s dohledem).⁴⁸¹ Stejně tak nemůže být trest obecně prospěšných prací uložen spolu s trestem domácího vězení.⁴⁸² Tento druh trestu může být v plném rozsahu uložen také trestním příkazem, přičemž v takovém případě je soud povinen si obligatorně vyžádat zprávu probačního úředníka⁴⁸³ (podrobněji viz přiměřeně kapitolu 4.2, s. 64 - 65).

Zvláštním případem jakéhosi „kvazi“ trestu obecně prospěšných prací je uložení povinnosti vykonat práce ve prospěch poskytovatele zakotvená v ustanovení § 89 odst. 2 TZ. Tuto povinnost může soud uložit v případě podmíněného propuštění odsouzeného za vzorné chování dle ustanovení § 88 odst. 2 TZ, a to v redukované výměře od 50 hodin do 200 hodin.⁴⁸⁴

V souladu s ustanovením § 24 odst. 1 písm. a) ZSVM⁴⁸⁵ lze trestní opatření obecně prospěšných prací uložit také mladistvým pachatelům. Dle ustanovení § 26 odst. 1 ZSVM se

⁴⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 05. 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007 [R 9/2008 tr.].

⁴⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001 [R 41/2002 tr.].

⁴⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 849.

⁴⁸¹ Viz § 53 odst. 1 *in fine* ve spojení s § 52 odst. 2 TZ.

⁴⁸² Viz § 53 odst. 1 *in fine* TZ.

⁴⁸³ Viz § 314e odst. 2 písm. c) TR.

⁴⁸⁴ Viz § 89 odst. 3 TZ. Dodržování takto uložené povinnosti je důležitým hlediskem pro posouzení, zda podmíněně odsouzený ve zkušební době vyhověl uloženým podmínkám. Podrobněji viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 1094.

⁴⁸⁵ V taxativním výčtu trestních opatření figurují obecně prospěšné práce na prvním místě, což však nevypovídá nic o jeho závažnosti či preferenci, neboť trestní opatření jsou uspořádána v závislosti na zájmech, které postihují. Podrobněji viz ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana,

v tomto případě aplikuje úprava stanovená v TZ s tím rozdílem, že horní hranice sazby se snižuje na polovinu, tj. výměra trestního opatření obecně prospěšných prací může činit 50 - 150 hodin. Nadto ZSVM explicitně zakotvuje podmínku, dle níž toto trestní opatření nesmí ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých.⁴⁸⁶ Uložení tohoto druhu trestu v případě právnických osob nepřichází v úvahu.⁴⁸⁷

5.3. Výkon trestu

Právní úprava výkonu trestu obecně prospěšných prací měla být dle původního záměru zákonodárce upravena ve zvláštním zákoně,⁴⁸⁸ k čemuž však dodnes nedošlo. Z tohoto důvodu je v rámci platné právní úpravy výkon tohoto druhu trestu rozptýlen v několika právních předpisech, a to jak na zákonné, tak na podzákonné úrovni. Konkrétně se jedná zejména o ustanovení § 65 TZ, § 335 – 340a TR, § 72 KancŘ a § 40 JŘS.

Soud v rozhodnutí o uložení trestu obecně prospěšných prací bližší podrobnosti jeho výkonu, tj. zejména konkrétní druh prací či místo a dobu jejich provádění, nijak nespecifikuje, neboť rozhodnutí o těchto otázkách je předmětem vykonávacího řízení.⁴⁸⁹

Jakmile rozhodnutí (rozsudek, trestní příkaz) nabyde právní moci a stane se vykonatelným, zašle předseda senátu soudu, který trest obecně prospěšných prací uložil, opis takového rozhodnutí příslušnému středisku Probační a mediační služby.⁴⁹⁰ Probační úředník následně pozve klienta (odsouzeného) k úvodnímu jednání. Projedná s ním podmínky výkonu trestu a zjistí veškeré informace (postoj odsouzeného, jeho časové možnosti, kvalifikaci, zdravotní stav atp.) nezbytné k vypracování *Záznamu o projednání podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací*. Po celou dobu probační úředník postupuje v součinnosti se střediskem PMS v obvodu soudu, v němž má být trest vykonán.⁴⁹¹

ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-350-9, s. 246.

⁴⁸⁶ Viz § 26 odst. 1 věta druhá ZSVM.

⁴⁸⁷ K tomu srov. § 15 odst. 1 *a contrario* TOPO.

⁴⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3874.

⁴⁸⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 843.

⁴⁹⁰ Viz § 336 odst. 1 TR ve spojení s § 72 odst. 2 KancŘ.

⁴⁹¹ Srov. Probační a mediační služba České republiky. *Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP: Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP)* [online]. [cit. 2020-06-25], s. 3 – 4.

Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf, ve spojení s § 336 odst. 2 TR. Pro úplnost dodávám, že od roku 2017 existuje nový Metodický standard, který však není veřejně přístupný, protože vycházím z již neaktuálního, ale jediného veřejně dostupného materiálu.

Na podkladě zmíněného záznamu následně soud, který trest obecně prospěšných prací uložil, usnesením nařídí výkon trestu obecně prospěšných prací a zároveň rozhodne o druhu a místě jejich výkonu.⁴⁹² Soud i probační úředník při své činnosti dbají na to, aby odsouzený trest vykonával co nejbližší k místu, kde bydlí. Vychází přitom z elektronického webového katalogu poskytovatelů⁴⁹³ míst pro výkon obecně prospěšných prací, který za tím účelem vede Probační a mediační služba⁴⁹⁴

Při stanovení konkrétního druhu obecně prospěšných prací soud vychází jednak z veškerých informací týkajících se odsouzeného (viz předchozí odstavec), jednak z potřeb výkonu těchto prací v obvodu soudu, ve kterém odsouzený bydlí.⁴⁹⁵ Přitom je třeba ctít zásadu zakotvenou v pravidle 67 *Evropských pravidel o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství R (92) 16*, dle něž úkoly vykonávané v rámci výkonu trestu obecně prospěšných prací (*community work*) nesmí být bezvýznamné či zbytečné. Naopak mají skýtat určitou sociální prospěšnost a rozvíjet v co možná nejvyšší míře schopnosti a dovednosti odsouzeného.⁴⁹⁶

Usnesení o nařízení výkonu trestu soud následně doručí odsouzenému a poskytovateli, u něž se má trest obecně prospěšných prací vykonávat. Po nabytí právní moci o něm vyrozumí také středisko PMS, pověří příslušného probačního úředníka prováděním kontroly nad výkonem trestu a v souladu s § 40 odst. 1 JŘS jej poučí o jeho povinnostech při výkonu kontroly.⁴⁹⁷ Odsouzeného současně poučí o povinnosti dostavit se do 14 dnů od doručení oznámení na středisko PMS v obvodu okresního soudu, v němž má být trest vykonán, a povinnosti dostavit se v den určený probačním úředníkem k příslušnému poskytovateli za účelem nástupu výkonu trestu.⁴⁹⁸

Účelem setkání odsouzeného a probačního úředníka je dosažení shody na jednotlivostech týkajících se výkonu trestu. Bude se jednat zejména o sladění požadavků poskytovatele

⁴⁹² Viz § 336 odst. 2 věta první ve spojení s § 119 odst. 1 TŘ.

⁴⁹³ Poskytovatelem se v souladu s ustanovením § 62 odst. 3 TZ rozumí obce, státní nebo jiné obecně prospěšné instituce, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností.

⁴⁹⁴ Viz § 34 odst. 3 ve spojení s § 72 odst. 3 KancŘ. K přehledu poskytovatelů viz Probační a mediační služba České republiky. *Přehled poskytovatelů obecně prospěšných prací v České republice* [online]. [cit. 2020-06-25]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/prehled-poskytovatelu-opp/>.

⁴⁹⁵ Viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3879.

⁴⁹⁶ Viz pravidlo 67 ve spojení s pravidlem 55 *Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of ministers to member states on the european rules on community sanctions and measures*, Op. cit.

⁴⁹⁷ Viz § 336 odst. 3 TŘ ve spojení s § 72 odst. 4, odst. 5 KancŘ. Využití činnosti PMS je v rámci kontroly výkonu trestu obecně prospěšných prací obligatorní. K tomu srov. § 56 odst. 1 písm. c) KancŘ.

⁴⁹⁸ Viz § 336 odst. 3 TŘ.

s reálnými možnostmi a důvodnými zájmy odsouzeného, týkajících se primárně dojednání konkrétního časového harmonogramu provádění prací.⁴⁹⁹ Na základě tohoto jednání následně probační úředník stanoví den, kdy je odsouzený povinen dostavit se k poskytovateli za účelem nástupu výkonu trestu.⁵⁰⁰ Je-li to z časových důvodů možné, zúčastní se probační úředník či jeho asistent tohoto úvodního setkání a ověří, zda jsou splněny podmínky výkonu trestu a jeho organizační zajištění. V opačném případě o relevantních informacích poskytovatele alespoň vyrozumí.⁵⁰¹ Poskytovatel následně uvědomí příslušného probačního úředníka o datu zahájení výkonu trestu obecně prospěšných prací,⁵⁰² přičemž tento den je zároveň datem zahájení výkonu trestu.⁵⁰³

Odsouzený je následně povinen osobně, bezplatně a ve svém volném čase v obvodu okresního soudu, ve kterém bydlí (případně s jeho souhlasem i mimo něj) vykonat ve stanoveném rozsahu trest obecně prospěšných prací, a to nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud výkon tohoto trestu nařídil.⁵⁰⁴ Tuto lhůtu zákonodárce novelou provedenou zákonem č. 330/2011 Sb. prodloužil na dva roky, nicméně vzhledem ke kritice ze strany soudců a probačních úředníků, kteří poukazovali na to, že: „*odsouzení jsou nyní méně motivovaní a mají tendenci výkon trestu odkládat, navíc je za těchto okolností výrazně složitější vyjednat podmínky výkonu trestu s poskytovateli,*“⁵⁰⁵ došlo s účinností od 1. 7. 2016 k návratu k jednoleté lhůtě. Šelleng zmíněnou novelu kritizuje, neboť dle jeho názoru zkrácení doby pro výkon trestu obecně prospěšných prací, včleněného do novely až na základě pozměňovacího návrhu poslance Schwarze, bylo zbrklé a měla mu předcházet kvalifikovaná analýza tehdejšího stavu výkonu tohoto druhu trestu.⁵⁰⁶ Jiní autoři však tuto legislativní změnu vítají. Například Rozum správně poznamenává, že i při uložení trestu obecně prospěšných prací v rozsahu 300 hodin lze při osmihodinových směnách pouze o víkendech trest odpracovat přibližně za 18 týdnů.⁵⁰⁷

⁴⁹⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 399.

⁵⁰⁰ Viz § 336 odst. 3 TŘ.

⁵⁰¹ Srov. Probační a mediační služba České republiky. *Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP: Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP)* [online]. [cit. 2020-06-25]. Op. cit., s. 5.

⁵⁰² Tamtéž.

⁵⁰³ Viz Příloha č. 1 bod IV. podbod 1 písm. c) KancŘ.

⁵⁰⁴ Viz § 335 TŘ ve spojení s § 65 odst. 1 věta první TZ.

⁵⁰⁵ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí*. Op. cit., s. 101.

⁵⁰⁶ ŠELLENG, Dalibor. K novele trestních předpisů provedených zákonem č. 150/2016 Sb. *Kriminalistika: Čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi*. 2016(4), 243 - 256. ISSN 1210-9150.

⁵⁰⁷ SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí*. Op. cit., s. 101.

Do roční lhůty pro výkon trestu se však nezapočítává doba, po kterou odsouzený nemohl obecně prospěšné práce vykonávat ze zdravotních důvodů či pro zákonnou překážku, případně doba strávená ve vazbě či výkonu trestu odnětí svobody.⁵⁰⁸ Zákonnou překážkou může být například odklad a přerušení výkonu trestu z jiných důležitých důvodů dle ustanovení § 339 odst. 3 TŘ či odklad a přerušení výkonu trestu u vojáků dle ustanovení § 340 TŘ.⁵⁰⁹

Odsouzený je povinen vykonávat trest obecně prospěšných prací v souladu s usnesením o nařízení výkonu tohoto trestu. O případné změně druhu a místa výkonu obecně prospěšných prací rozhoduje na návrh odsouzeného nebo probačního úředníka okresní soud, který tento trest uložil.⁵¹⁰ Bez takového rozhodnutí nemůže odsouzený sám o své vůli místo či druh práce měnit a učiní-li tak, nelze takto vykonané práce pokládat za výkon nařízeného trestu obecně prospěšných prací.⁵¹¹

Při výkonu trestu obecně prospěšných prací je poskytovatel povinen zajistit odsouzeným pracovní podmínky v souladu se zdravotními a bezpečnostními předpisy.⁵¹² *Doporučení k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci osobám odsouzeným k výkonu trestu obecně prospěšných prací* vydané Probační a mediační službou v této souvislosti doporučuje postupovat obdobně jako v pracovněprávních vztazích.⁵¹³ Dojde-li při provádění prací ke vzniku škody způsobené odsouzeným, řídí se vzhledem k absenci zvláštní právní úpravy úprava náhrady škody obecnými ustanoveními občanského zákoníku o odpovědnosti za škodu dle ustanovení § 2894 a násl.⁵¹⁴ Jako podstatně vhodnější vnímám francouzskou právní úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou odsouzeným třetí osobě, která je *lex specialis* k obecné úpravě. Ta stanoví, že za škodu způsobenou odsouzeným třetí osobě při výkonu trestu obecně prospěšných prací odpovídá stát, který má následně vůči odsouzenému subrogační regres.⁵¹⁵

Kontrolu průběhu výkonu trestu provádí pověřený pracovník Probační a mediační služby. Přestože judikatura dovozuje, že kontrola má spočívat v osobním kontaktu probačního

⁵⁰⁸ Viz § 65 odst. 1 TZ.

⁵⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 859.

⁵¹⁰ Viz § 336 odst. 5 věta první TŘ.

⁵¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003 [R 2/2005 tr.].

⁵¹² Viz pravidlo 68 *Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of ministers to member states on the european rules on community sanctions and measures*, Op. cit.

⁵¹³ Viz Probační a mediační služba České republiky. *Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP: Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP)* [online]. [cit. 2020-06-25]. Op. cit., příloha č. 2.

⁵¹⁴ Tamtéž.

⁵¹⁵ Srov. § 131-24 *Code Pénal*.

úředníka s odsouzeným ve spojení s namátkovými kontrolami způsobu výkonu stanovených prací,⁵¹⁶ dle Ščerby ve většině případů není nutné, aby probační úředník odsouzeného kontroloval v místě výkonu práce. V bezproblémových případech dle jeho názoru postačí výkon kontroly prostřednictvím zpráv poskytovatele o počtu odpracovaných hodin a případných problémech při výkonu trestu. Pouze tehdy, pokud probační úředník pojme důvodnou pochybnost o tom, zda dochází ze strany poskytovatelů k náležitému plnění jejich povinností, dovozuje Ščerba vhodnost osobní kontroly.⁵¹⁷ K tomuto přístupu se kloní také interní předpisy PMS, které stanoví povinnost kontrolovat výkon trestu alespoň jednou za dva měsíce, nicméně tuto kontrolu lze vykonat nejen osobně, ale také telefonicky, písemně či emailem.⁵¹⁸

Velice aktuálním tématem ve vztahu k výkonu trestu obecně prospěšných prací je současná pandemie koronaviru SARS-CoV-2 způsobující onemocnění COVID-19. V důsledku přijatých hygienicko-protiepidemických opatření došlo po určitou dobu ve své podstatě k ochromení činnosti poskytovatelů i Probační a mediační služby, která na několik měsíců uzavřela pro veřejnost všechna svá střediska a činnost utlumila na nutné minimum.⁵¹⁹ Po dobu vyhlášeného nouzového stavu tak zhruba ¾ poskytovatelů neumožňovaly výkon tohoto druhu trestu,⁵²⁰ což osobám ve výkonu trestu značně znesnadnilo situaci.

Nicméně ani v případě, že by odsouzení z tohoto důvodu nestihli trest vykonat ve stanovené době, jim postih ve formě přeměny trestu nehrozí. Přestože trestní řád neumožňuje v případě objektivních důvodů přerušeni ani odklad výkonu trestu obecně prospěšných prací, je nutnou podmínkou pro rozhodnutí o přeměně trestu fakt, že odsouzený trest ve stanovené době nevykoná zaviněně.⁵²¹ Praxe dovodila, že v případě objektivních důvodů, tj. například v případě nestanovení pracovní náplně poskytovatelem, nedostatku vhodných pracovních příležitostí atp., nepřichází přeměna trestu vůbec v úvahu.⁵²² V podmínkách současné situace se domnívám, že soudy budou postupovat neformálně a umožní odsouzeným trest vykonat

⁵¹⁶ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. 7. 2001, sp. zn. 7 To 291/2001.

⁵¹⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 399.

⁵¹⁸ Probační a mediační služba České republiky. *Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP: Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP)* [online]. [cit. 2020-06-25]. Op. cit., s. 5.

⁵¹⁹ Advokátní deník. *Probační a mediační služba obnovuje běžný režim, sjednává osobní schůzky* [online]. 13. 5. 2020 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/05/13/probacni-a-mediacni-sluzba-obnovuje-bezny-rezim-sjednava-osobni-schuzky/>.

⁵²⁰ Tamtéž.

⁵²¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 858.

⁵²² Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. 7. 2001, sp. zn. 7 To 291/2001.

v přiměřené lhůtě i po uplynutí stanovené doby.⁵²³ Stanovenou dobou se nicméně primárně nerozumí doba jednoho roku, ale „konkrétní časové vymezení (harmonogram) provádění výkonu tohoto trestu [poskytovatelem] v rámci projednání podmínek jeho výkonu s odsouzeným. [...] Jen v případě, že odsouzenému není při projednání podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací takto vymezena doba jeho provádění, je touto ‚stanovenou dobou‘ lhůta jednoho roku [...].“⁵²⁴

V případě, že odsouzený poruší podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, tedy pokud v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně tento trest ve stanovené době nevykonává, záleží další postup na intenzitě takového porušení a řadě dalších okolností.

Poskytovatel je v případě, že odsouzený nezačal výkon trestu či bez závažného důvodu uložené práce nevykonává, povinen o tomto informovat příslušné středisko PMS.⁵²⁵ Probační úředník následně kontaktuje klienta a domluví si s ním osobní schůzku. Stejně postupuje i tehdy, zjistí-li nedostatky z vlastní úřední činnosti.

V závislosti na závažnosti porušení podmínek a dalších relevantních okolnostech případu následně probační úředník může v méně závažných případech v souladu s ustanovením § 7 odst. 3 *in fine* zákona o PMS upozornit odsouzeného na zjištěné nedostatky a poučit jej o tom, že napříště bude již informovat soud. U závažnějších či opakovaných porušení podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací zašle odsouzenému do vlastních rukou *Poslední výzvu k nástupu trestu obecně prospěšných prací*⁵²⁶ a o porušení uvědomí v souladu s ustanovením § 337 TR soud. Pokud odsouzený do 14 dnů od převzetí výzvy nezačne trest vykonávat, podá probační úředník návrh na přeměnu trestu⁵²⁷ (podrobněji k přeměnám viz kapitolu 5.4, s. 100 a násl.).

⁵²³ Srov. přiměřeně ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 858.

⁵²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98 [R 50/1999 tr.].

⁵²⁵ Probační a mediační služba České republiky. *Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP: Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možnosti ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP)* [online]. [cit. 2020-06-25]. Op. cit., s. 6.

⁵²⁶ Tamtéž.

⁵²⁷ Tamtéž.

Trestní řád zakotvuje také možnost, aby byl již nařízený výkon trestu obecně prospěšných prací odložen nebo přerušen (a to i opakovaně),⁵²⁸ případně aby bylo od jeho výkonu vůbec upuštěno. Pokud odsouzený není v důsledku přechodného zhoršení zdravotního stavu schopný trest vykonat, soud obligatorně odloží nebo přeruší výkon trestu na potřebnou (tj. nijak časově neomezenou) dobu, pokud má tato dočasná pracovní neschopnost podklad v lékařské zprávě.⁵²⁹ Musí se nicméně jednat o neschopnost pouze dočasnou, jelikož v případě neschopnosti dlouhodobé je namístě rozhodnout v souladu s ustanovením § 340a TŘ o upuštění od výkonu trestu.

Stejně tak je soud povinen obligatorně odložit nebo přerušit výkon trestu na těhotné ženě a matce novorozence na dobu jednoho roku po porodu, avšak pouze za podmínky, že žena porodí živé dítě a má jej ve své péči. V opačném případě je možné s ohledem na zdravotní stav ženy postupovat dle předchozího odstavce.⁵³⁰

Naopak v případě jiných důležitých důvodů může (fakultativně) soud dle ustanovení § 339 odst. 3 věta první TŘ trest obecně prospěšných prací odložit (avšak nikoliv přerušit) na dobu nejvýše tří měsíců od právní moci rozhodnutí, kterým byl trest obecně prospěšných prací uložen. Takovými důležitými důvody mohou být jakékoliv okolnosti, v jejichž důsledku by byl bezodkladný výkon trestu pro odsouzeného či jemu blízké osoby mimořádně tíživý.⁵³¹

Specifickým důvodem je přerušení či odložení výkonu trestu obecně prospěšných prací v případě poskytování zvláštní ochrany a pomoci ohroženým a chráněným osobám dle zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením.

Ohroženými osobami jsou osoby, které:

- a) podaly či mají podat vysvětlení či výpověď nebo pomáhaly či mají pomáhat dosažení účelu trestního řízení;
- b) jsou znalcem, tlumočnickem či obhájcem osoby uvedené sub a), nebo
- c) osoby, které jsou osobami blízkými osobám uvedeným sub a) a b).⁵³²

⁵²⁸ Viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3890.

⁵²⁹ Viz § 339 odst. 1 TŘ.

⁵³⁰ Viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3890.

⁵³¹ Tamtéž.

⁵³² K tomu srov. § 2 odst. 1 zákona č. 137/2001 Sb. Chráněnou osobou je ohrožená osoba, které je poskytována zvláštní ochrana a pomoc (§ 2 odst. 2 téhož zákona), kterou se rozumí soubor opatření, kterým je chráněná osoba podrobena. Podrobněji viz § 3 odst. 1 téhož zákona. Podrobněji k pojmu osoba blízká viz § 22 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Za těchto okolností soud výkon trestu dle ustanovení § 339 odst. 3 věta druhá TŘ obligatorně přeruší či odloží až do doby ukončení poskytování zvláštní ochrany a pomoci, o čemž jej Policie České republiky či Vězeňská služba jako příslušné orgány neprodleně vyrozumí.⁵³³

Pokud důvody, pro které byl výkon trestu obecně prospěšných prací odložen nebo přerušen, pominou, soud odklad nebo přerušování odvolá, přičemž po dobu odložení či přerušování výkonu trestu se jednoletá lhůta, v jejímž rámci má být trest vykonán, staví.⁵³⁴

Pokud odsouzený trest obecně prospěšných prací řádně vykoná, sdělí probační úředník či poskytovatel jeho prostřednictvím tuto informaci bezodkladně soudu. V takovém případě, případně pokud dojde k pravomocnému upuštění od výkonu tohoto trestu či jeho zbytku, se na odsouzeného hledí, jako by nebyl odsouzen.⁵³⁵ To platí i tehdy, pokud odsouzený vykonal trest obecně prospěšných prací až poté, co již bylo rozhodnuto o přeměně trestu a došlo k započtení vykonaného trestu do nařízeného trestu odnětí svobody.⁵³⁶

Řečené platí také v rámci právní úpravy mladistvých, a to nejen ve vztahu k zahlázení odsouzení, ale v rámci celého vykonávacího řízení, neboť ZSVM zvláštní úpravu neobsahuje.⁵³⁷

5.4. Přeměna trestu

Pokud však odsouzený v době od odsouzení, resp. od právní moci odsuzujícího rozsudku, do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací:

- a) nevede řádný život;
- b) vyhýbá se nástupu výkonu trestu;
- c) bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací;
- d) jinak maří výkon tohoto trestu, nebo
- e) zaviněně tento trest ve stanovené době nevykonává

a nedošlo-li ani po upozornění ze strany probačního úředníka k nápravě (k tomu podrobněji viz kapitolu 5.3, s. 98), může soud ve veřejném zasedání rozhodnout o jeho přeměně,

⁵³³ Viz § 339 odst. 1 *in fine* TŘ ve spojení s § 3 odst. 2 věta první zákona č. 137/2001 Sb.

⁵³⁴ Viz § 339 odst. 4, odst. 5 TŘ.

⁵³⁵ Viz § 337 *in fine* TŘ ve spojení s § 65 odst. 4 TZ.

⁵³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1430/2009 [R 56/2010 tr.].

⁵³⁷ K tomu srov. § 74 a hlavu II, Oddíl 13 *a contrario* ZSVM. Shodně též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2007, sp. zn. 8 Td 32/2007.

a to i v době stanovené pro jeho výkon.⁵³⁸ Samotné rozhodnutí o přeměně činí soud na návrh probačního úředníka⁵³⁹ či poskytovatele podaný jeho prostřednictvím, anebo i bez takového návrhu.⁵⁴⁰

Současný TZ podstatně rozšířil paletu důvodů pro přeměnu trestu obecně prospěšných prací, neboť TZ 1961 uváděl jako důvody přeměny pouze situace sub a) a e).⁵⁴¹

Prvou z možností ne-řádného chování odsouzeného je, že v rozhodné době nevede řádný život. Pojmu řádný život je jako jedné z polehčujících okolností v judikatuře věnována značná pozornost, přičemž zmíněná judikatura je na problematiku ne-řádného života jako důvodu přeměny trestu aplikovatelná v plném rozsahu.⁵⁴² Závěr o tom, že odsouzený nevede řádný život, může soud učinit, pokud odsouzený nedodrжуje právní řád, neplní své povinnosti vůči státu či společnosti, zneužívá svých práv vůči spoluobčanům, narušuje občanské soužití, dopouští se přestupků nebo jiných deliktů, či páchá trestnou činnost.⁵⁴³

Důvodem pro přeměnu trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody je také situace, kdy se odsouzený vyhýbá nástupu výkonu trestu. Jedná se o situaci, kdy odsouzený, aniž by mu v tom bránila závažná okolnost, přes výzvy probačního úředníka nezačal v určené lhůtě vykonávat trest obecně prospěšných prací,⁵⁴⁴ respektive neposkytuje součinnost nezbytnou pro zahájení výkonu trestu (k potřebné součinnosti podrobněji viz kapitolu 5.3, s. 93 a násl.).

Porušením sjednaných podmínek bez závažného důvodu bude zpravidla nerespektování podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací, přičemž se může jednat v zásadě o jakékoliv jednání odsouzeného způsobilé negativně ovlivnit samotný výkon trestu (k výkonu práce se dostavuje v podnapilém stavu, odvádí práci zcela nedostatečné kvality atp.).⁵⁴⁵

Pod písmenem d) se skrývá jakási zbytková klauzule zahrnující veškerá jednání odsouzeného, která nelze podřadit pod důvody sub a) – c) a e). Typickým příkladem je situace, kdy se

⁵³⁸ Viz § 65 odst. 2 TZ ve spojení s § 340b odst. 1 TŘ.

⁵³⁹ O povinnosti podat návrh na přeměnu v případě zjištění skutečností takový postup odůvodňující soud probačního úředníka poučí v rámci vyrozumění o nařízení výkonu trestu obecně prospěšných prací. Podrobněji viz § 40 odst. 1 *in fine* JŘS.

⁵⁴⁰ Viz § 340b věta první TŘ.

⁵⁴¹ K tomu srov. § 45a odst. 4 část věty před středníkem TZ 1961.

⁵⁴² Shodně viz ŠAMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 862.

⁵⁴³ Tamtéž, s. 552. Blíže k pojmu řádný život viz přiměřeně kapitolu 7.4, s. 145 a násl.

⁵⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98 [R 50/1999 tr.].

⁵⁴⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 309.

odsouzený odmítá podrobit kontrole probačním úředníkem.⁵⁴⁶ Rozdíl oproti předchozímu důvodu přeměny spočívá dle mého názoru zejména v tom, že v rámci jiného maření výkonu trestu se jedná o porušení povinností vyplývajících přímo ze zákona, zatímco při porušení sjednaných podmínek výkonu trestu musí být porušeny povinnosti vyplývající z dohody mezi odsouzeným a probačním úředníkem, respektive poskytovatelem.

Posledním možným důvodem přeměny je situace, kdy odsouzený zaviněně trest obecně prospěšných prací ve stanovené době nevykonává (k tomuto důvodu podrobněji viz kapitolu 5.3, s. 97 - 98).

Aby soud mohl o přeměně trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody rozhodnout, musí dojít k naplnění alespoň jedné z výše uvedených alternativ, přičemž zákon soud nijak neomezuje v tom, do kdy může jednotlivé důvody přeměny zjišťovat. Soud je tak omezen pouze obecnou pětiletou promlčecí dobou výkonu trestu dle § 94 odst. 1 písm. d) TZ.⁵⁴⁷ Přeměna trestu však přichází v úvahu pouze tehdy, pokud ještě nebyly obecně prospěšné práce zcela vykonány, neboť poté by již nebylo co přeměňovat.⁵⁴⁸

Trestní zákoník v původním znění zahrnoval pouze možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody. Teprve novelami provedenými zákony č. 330/2011 Sb. a 390/2012 Sb. došlo k promítnutí nového trendu, a to nahrazování jedné alternativy trestu odnětí svobody alternativou jinou. Jednalo se ve své podstatě obdobně jako v případě trestu domácího vězení o promítnutí pravidla 86 *Doporučení č. R (92) 16 Výboru ministrů členským státům k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve Společenství*, dle něž by rozhodnutí o přeměně alternativního opatření nemělo nezbytně vést k odnětí svobody.⁵⁴⁹ Přes zásadní význam pro aplikační praxi však k důvodům rozšíření palety možnosti přeměn důvodové zprávy mlčí, neboť relevantní části byly do návrhu zákona doplněny až v rámci projednání v ústavně právním výboru.⁵⁵⁰

Odborná literatura zavedení možnosti nahrazování sankčních alternativ jinými alternativami vnímala vesměs⁵⁵¹ jako nepromyšlený krok a stavěla se k němu rezervovaně až kriticky.

⁵⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 863.

⁵⁴⁷ Tamtéž, s. 861.

⁵⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98 [R 50/1999 tr.].

⁵⁴⁹ Viz pravidlo 86 *Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of ministers to member states on the european rules on community sanctions and measures*, Op. cit.

⁵⁵⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 313.

⁵⁵¹ Naopak dle Šellenga je v případě, kdy po uplynutí lhůty k vykonání trestu zbývá nevykonaná jen nepatrná část přeměna nevykonaného zbytku v peněžitý trest praktičtější než postup dle § 65 odst. 3 TZ, který je často

V literatuře byla do jisté míry akceptována možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest domácího vězení jakožto přísnější trestní sankci, avšak principiálně byla odmítána možnost přeměny v trest peněžitý.⁵⁵² Důvody kritiky tkvěly zejména v oslabování autority trestu obecně prospěšných prací, která může tento druh trestu jako alternativu NTOS významně devalvovat.⁵⁵³ S tímto názorem souhlasím, jelikož i přes mnohokrát zmíněné negativní jevy spojené s uvězněním pachatele je na druhou stranu třeba, aby bylo uloženým trestem dosaženo jeho účelu. Tím je mimo jiné vychovávat odsouzeného k vedení řádného života a jeho generálně preventivní účinek, což jsou cíle, které mohou být v důsledku vzájemného nahrazování alternativ významně oslabeny (podrobněji k účelu trestu viz kapitolu 1.2, s. 9 a násl.).

Vzhledem k uvedené kritice a poznatkům z aplikační praxe, kdy se „*volba dalších alternativ v praxi ukazuje jako demotivační a snižující účinek uloženého trestu,*“⁵⁵⁴ se zákonodárce rozhodl pro návrat k právnímu stavu účinnému před nabytím účinnosti novely TZ, zákona č. 330/2011 Sb. V rámci poměrně rozsáhlé novely TZ tak mimo jiné bez náhrady zrušil možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest domácího vězení i v trest peněžitý.

Jedinou možností přeměny tak zůstává přeměna trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody ve smyslu ustanovení § 65 odst. 2 TZ. V takovém případě se každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací počítá za jeden den odnětí svobody. Tento přepočít je v rámci historické i mezinárodní komparace nezvykle přísný. Před přijetím TZ byl stanoven přepočít v poměru 2:1, tj. každé i jen započaté dvě hodiny trestu obecně prospěšných prací byly odsouzenému přeměněny v jeden den odnětí svobody.⁵⁵⁵ Některé zahraniční právní úpravy jsou ještě benevolentnější, když stanoví přepočítací poměr v rozpětí 2 až 8 hodin nevykonaného trestu obecně prospěšných prací za jeden den odnětí svobody.⁵⁵⁶

Naproti tomu například již zmíněná španělská právní úprava stanoví, že v případě porušení podmínek výkonu trestu bude odsouzený potrestán trestem odnětí svobody v trvání šest

spojen s nutností zajištění nového poskytovatele, což v konečném důsledku vede k navýšení administrativní zátěže soudu. Konzultace s vedoucím diplomové práce JUDr. Daliborem Šellengem, Ph.D. ze dne 12. 10. 2020.

⁵⁵² K tomu srov. KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Op. cit., s. 87. Shodně též ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 313 - 315.

⁵⁵³ Tamtéž, srov. též SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí*. Op. cit., s. 100.

⁵⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb. Zvláštní část, s. 24 - 25 (sněmovní tisk 453/0).

⁵⁵⁵ Viz § 45a odst. 4 část věty za středníkem TZ 1961 ve znění účinném do 31. 12. 2009.

⁵⁵⁶ VANDUCHOVÁ, Marie. K možnostem snížení vězeňské populace. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Jaromír HOŘÁK. *Na křižovatkách práva: Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám*. Op. cit.

měsíců až jeden rok.⁵⁵⁷ Francouzská úprava jde ještě dál než úprava tuzemská a odsouzené, kteří podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací zaviněně porušují, sankcionuje dvouletým trestem odnětí svobody a peněžitým trestem ve výši 30 000 EUR.⁵⁵⁸

Judikatura dovodila, že zahájení řízení o přeměně trestu obecně prospěšných prací či jeho zbytku, ale ani pravomocné rozhodnutí o přeměně, není samo o sobě překážkou pokračování ve výkonu trestu. Pokud tedy odsouzený vykonal trest či jeho část po zahájení řízení, resp. po pravomocném rozhodnutí o přeměně, je soud povinen zjišťovat, v jakém rozsahu došlo ke dni rozhodnutí k vykonání trestu, a na základě analogie dle § 92 odst. 2 TZ rozhodnout o započtení vykonaného trestu.⁵⁵⁹ Tato praxe je jistě správná, nicméně poskytuje odsouzeným poměrně širokou možnost obstrukcí (podávání stížností, žádostí o odklad výkonu trestu odnětí svobody atp.), které mohou vést k tomu, že se v konečném důsledku nástupu výkonu trestu odnětí svobody vyhnou.⁵⁶⁰ Rozhodnutí o přeměně však nijak nebrání, že u odsouzeného nastala změna jeho zdravotního stavu, která by jinak odůvodňovala upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací.⁵⁶¹

Při rozhodování o přeměně musí soud vzít v úvahu závažnost důvodu přeměny a osobu pachatele, včetně jeho osobních, rodinných a dalších poměrů.⁵⁶² Na rozdíl od TZ 1961⁵⁶³ se však jedná o fakultativní postup soudu, který nemusí k přeměně trestu přistoupit. Výjimečně jej totiž může v souladu s ustanovením § 65 odst. 3 TZ ponechat v platnosti či prodloužit dobu jeho výkonu až o šest měsíců, i když odsouzený zavdal důvod k jeho přeměně, a:

- a) stanovit nad odsouzeným dohled;⁵⁶⁴
- b) uložit odsouzenému dosud neuložená přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti dle ustanovení § 48 odst. 4 TZ, nebo
- c) stanovit odsouzenému některá z výchovných opatření dle § 63 odst. 3 TZ, je-li ve věku blízkém věku mladistvých.

⁵⁵⁷ Viz § 49 odst. 6 *in fine* ve spojení s § 468 odst. 1 *Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal*.

⁵⁵⁸ Viz § 434-42 *Code Pénal*.

⁵⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98 [R 50/1999 tr.].

⁵⁶⁰ Podrobněji viz POLMOVÁ, Olga. K jednomu z problémů výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestněprávní revue*. 2008, č. 3, s. 80 – 81.

⁵⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2007, sp. zn. 8 Tdo 872/2007 [R 42/2008 tr.].

⁵⁶² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 864. Pravomocné rozhodnutí o přeměně soud zašle poskytovateli, který na základě takového vyrozumění přestane odsouzenému přidělovat práci. Viz § 72 odst. 6 KancŘ. Shodně též Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98 [R 50/1999 tr.].

⁵⁶³ Srov. textaci „přeměnit“ a „může [...] přeměnit.“ Viz § 45a odst. 4 část věty před středníkem TZ 1961 ve znění účinném do 31. 12. 2009 a § 65 odst. 2 TZ.

⁵⁶⁴ Podrobněji k institutu dohledu viz kapitolu 7.5, s. 150 a násl.

Trest obecně prospěšných prací se v soudní praxi po svém zavedení v roce 1996 poměrně rychle etabloval (k tomu srov. tabulku č. 7, s. 107 - 108) a již v roce 2001 se stal po podmíněném a nepodmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody třetím nejčastěji ukládaným trestem. Obliba tohoto druhu trestu u soudců kulminovala v letech 2002 až 2004, kdy počet uložených obecně prospěšných prací každoročně přesáhl hranici 13 000 odsouzených. Nicméně v tomto období, a vlastně po celou dobu existence této trestní alternativy až do přijetí současného TZ, docházelo k ukládání trestu ve zcela nevhodných případech. Vykonatelnost takto uložených trestů obecně prospěšných prací se v důsledku této nevhodné praxe pohybovala pouze okolo 55 %, ⁵⁶⁵ což ve svém důsledku vedlo k enormnímu množství přeměn v trest odnětí svobody. ⁵⁶⁶

Statistické ročenky Vězeňské služby v letech 2008 – 2010 upozorňují na to, že: „*Rok 2008 [2009, 2010] si lze v rámci periodicity dat spojit s postupným nárůstem počtu vězněných osob [...]. Tento vývoj byl způsoben zejména zvýšeným počtem přeměn trestů obecně prospěšných prací, které nebyly řádně vykonány [...].*“ ⁵⁶⁷ Ačkoliv je tedy primárním smyslem a cílem trestu obecně prospěšných prací alternovat nepodmíněný trest odnětí svobody, v důsledku nevhodné aplikační praxe docházelo k efektu zcela opačnému. V roce 2007 tvořili odsouzení, jímž byl přeměněn některý z alternativních trestů (zejména podmíněného odsouzení a obecně prospěšných prací) v trest odnětí svobody, dokonce 1/3 všech osob ve výkonu trestu odnětí svobody, ⁵⁶⁸ což vedlo k patové situaci, kdy „*dlouhodobě nižší počet soudy ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody nevede ke snížení vězeňské populace, ale naopak k jejímu nárůstu.*“ ⁵⁶⁹

Volání odborníků po nápravě bylo vyslyšeno až novelou trestního řádu přijatou v souvislosti s adopcí nového hmotněprávního kodexu trestního práva, zákonem č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím TZ, s účinností od 1. 1. 2010. Zákonomodárce, vědom

⁵⁶⁵ ROZUM, Jan, Petr ZEMAN, Hana PŘESLIČKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. *Vybrané problémy sankční politiky*. Op. cit., s. 88.

⁵⁶⁶ Před tímto negativním jevem varoval Kalmthout již v roce 1997. K tomu srov. OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, VAN KALMTHOUT, Anton M.. *Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. Právní rozhledy*. 1997, č. 12, s. 620 – 626.

⁵⁶⁷ Viz např. Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2008* [online]. [cit. 2020-07-01], s. 5.

Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2018/11/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-2008.pdf>.

⁵⁶⁸ Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2007* [online]. [cit. 2020-07-01], s. 10. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Ro%C4%8Denka-2007.pdf>. Přestože se toto číslo zdá vysoké, uvážíme-li, že zhruba 45 % uložených trestů obecně prospěšných prací nebylo řádně vykonáno, pak v letech 2002 – 2004 zamířilo ročně za brány věznic zhruba 5 000 – 6 000 osob původně odsouzených k trestu obecně prospěšných prací.

⁵⁶⁹ VANDUCHOVÁ, Marie. K možnostem snížení vězeňské populace. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Jaromír HOŘÁK. *Na křižovatkách práva: Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám*. Op. cit.

si toho, že trest obecně prospěšných prací je ukládán až v 80 % případů trestním příkazem, aniž by byly splněny stanovené podmínky, stanovil povinnost soudu předem si vyžádat zprávu probačního úředníka spolu se stanoviskem obviněného k uložení tohoto druhu trestu. Soud má tudíž již před uložení trestu k dispozici podklady nezbytné k posouzení, zda je uložení obecně prospěšných prací v daném případě vhodné a jak se k jeho uložení a výkonu pachatel staví.⁵⁷⁰ V důsledku této legislativní změny došlo k razantnímu snížení počtu ukládaných trestů obecně prospěšných prací z 11 242 v roce 2009 na 7 420 v roce následujícím (podrobněji viz tabulku č. 7 na následující straně), ale také ke zvýšení jeho vykonatelnosti, která se při správné aplikační praxi může pohybovat až nad hranicí 85 %.⁵⁷¹ Přesto však problém vysokého počtu přeměn tohoto druhu trestu v trest odnětí svobody, i když v podstatně menší míře, přetrvává i nadále.⁵⁷² Podrobněji k aplikaci trestu obecně prospěšných prací viz následující podkapitulu.

5.5. Statistické údaje z aplikační praxe

Již mnohokrát bylo uvedeno, že primárním účelem trestu obecně prospěšných prací (a alternativních trestů vůbec) je nahrazovat zejména krátkodobé tresty odnětí svobody. Nahlédneme-li však do statistických dat týkajících se tohoto druhu trestu, zjistíme, že v prvních letech aplikace (až do roku 2001) nenahrazoval primárně trest obecně prospěšných prací (krátkodobé) tresty odnětí svobody, ale naopak alternoval jiné alternativní tresty, zejména podmíněného odsouzení. Naplno se zde tedy projevil efekt tzv. *net-wideningu* (k tomu podrobněji viz kapitolu 2.5, s. 45), tj. nahrazování alternativních opatření mezi sebou, jak ukazuje následující tabulka.

⁵⁷⁰ KUČHTA, Josef. *Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost* [online]. [cit. 2020-07-01], s. 6. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kuchta.pdf> ve spojení s Důvodovou zprávou k zákonu č. 41/2009 Sb. Zvláštní část, s. 67 (sněmovní tisk 411/0).

⁵⁷¹ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Op. cit., s. 100.

⁵⁷² Advokátní deník. *Vězňů letos mírně ubylo i díky častějšímu ukládání peněžitých trestů* [online]. 30. 12. 2019 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/12/30/veznu-letos-mirne-ubylo-i-diky-castejsimu-ukladani-penezitych-trestu/>.

Tabulka č. 7: Vývoj počtu vybraných ukládaných trestů v období let 1995 - 2018⁵⁷³

Rok	Odsouzených osob celkem	NTOS	NTOS do 1 roku	Podmíněné odsouzení	OPP	Peněžitý trest
1995	54 957	12 552 (22,84 %)	7 722 (14,05 %)	35 724 (65,00 %)	-	4 978 (9,06 %)
1996	57 744	13 375 (23,16 %)	8 290 (14,36 %)	37 020 (64,11 %)	725 (1,26 %)	4 734 (8,20 %)
1997	59 777	13 933 (23,31 %)	8 757 (14,65 %)	37 190 (62,21 %)	1 600 (2,68 %)	4 703 (7,87 %)
1998	54 083	14 656 (27,10 %)	8 987 (16,62 %)	33 059 (61,13 %)	1 776 (3,28 %)	2 634 (4,87 %)
1999	62 594	15 340 (24,51 %)	9 926 (15,86 %)	38 188 (61,01 %)	3 215 (5,14 %)	3 370 (5,38 %)
2000	63 211	14 114 (22,33 %)	9 635 (15,24 %)	35 617 (56,35 %)	7 084 (11,21 %)	3 571 (5,65 %)
2001	60 182	12 533 (20,83 %)	8 407 (13,97 %)	32 817 (54,53 %)	8 835 (14,68 %)	3 324 (5,52 %)
2002	65 098	9 659 (14,84 %)	5 827 (8,95 %)	34 924 (53,65 %)	13 424 (20,62 %)	3 500 (5,38 %)
2003	66 131	9 797 (14,82 %)	5 925 (8,96 %)	35 676 (53,95 %)	13 592 (20,55 %)	3 606 (5,45 %)
2004	68 442	10 192 (14,89 %)	6 118 (8,94 %)	36 161 (52,83 %)	13 031 (19,04 %)	3 581 (5,23 %)
2005	67 561	10 078 (14,92 %)	6 313 (9,34 %)	36 006 (53,29 %)	11 990 (17,75 %)	2 663 (3,94 %)
2006	69 445	9 997 (14,40 %)	6 320 (9,10 %)	38 657 (55,67 %)	11 787 (16,97 %)	2 678 (3,86 %)
2007	75 728	9 871 (13,04 %)	6 549 (8,65 %)	42 242 (55,78 %)	11 921 (15,74 %)	4 552 (6,01 %)
2008	75 761	10 255 (13,54 %)	6 923 (9,14 %)	42 157 (55,65 %)	11 193 (14,77 %)	5 307 (7,06 %)
2009	73 787	10 687 (14,48 %)	7 310 (9,91 %)	41 686 (56,50 %)	11 242 (15,24 %)	5 270 (7,14 %)
2010	70 651	11 818 (16,73 %)	7 685 (10,88 %)	44 403 (62,85 %)	7 420 (10,50 %)	3 462 (4,90 %)
2011	70 160	11 733 (16,72 %)	6 944 (9,90 %)	45 783 (65,26 %)	6 514 (9,29 %)	3 078 (4,39 %)
2012	71 471	11 602 (16,23 %)	6 680 (9,35 %)	45 675 (63,91 %)	8 094 (11,33 %)	2 847 (3,98 %)

⁵⁷³ V zájmu zachování přehlednosti a vzhledem k marginálnímu významu (srov. tabulku č. 5, str. 83) tabulka nezahrnuje trest domácího vězení. Statistická data reflektují pouze peněžité tresty uložené jako tresty hlavní.

2013	77 976	8 579 (11,00 %)	4 694 (6,02 %)	57 465 (73,70 %)	6 746 (8,65 %)	2 491 (3,20 %)
2014	72 825	9 568 (13,14 %)	5 664 (7,78 %)	50 203 (68,94 %)	7 962 (10,93 %)	2 569 (3,53 %)
2015	65 569	9 531 (14,54 %)	5 710 (8,71 %)	43 802 (66,80 %)	7 702 (11,75 %)	2 343 (3,57 %)
2016	61 423	9 485 (15,44 %)	5 547 (9,03 %)	39 251 (63,90 %)	7 143 (11,63 %)	3 192 (5,20 %)
2017	55 705	8 402 (15,08 %)	4 954 (8,90 %)	33 379 (59,92 %)	5 982 (10,74 %)	5 647 (10,14 %)
2018	54 448	8 628 (15,85 %)	5 086 (9,34 %)	31 328 (57,53 %)	5 555 (10,20 %)	6 841 (12,56 %)
Celkem	1 574 729	266 385 (16,92 %)	168 973 (10,73 %)	948 413 (60,23 %)	184 533 (11,72 %)	90 941 (5,78 %)

Zdroj: ROZUM, Jan, Petr ZEMAN, Hana PŘESLIČKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. *Vybrané problémy sankční politiky*. Op. cit., s. 21 a Český statistický úřad. *Ročenky* [online]. [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/rocenky_souhrn.

V letech 1996 – 2001 vzrostl podíl ukládání obecně prospěšných prací z 1,26 % na 14,68 %, tj. o více než 13 %, avšak podíl uložených krátkodobých trestů odnětí svobody zůstal v podstatě neměnný (14,36 % vs. 13,97 %). Naproti tomu však došlo k razantnímu poklesu podílu uložený trestů podmíněného odsouzení, a to o 9,5 % (64,11 % vs. 54,53 %), a peněžitého trestu, konkrétně o 2,5 % (8,2 % vs. 5,52 %).⁵⁷⁴

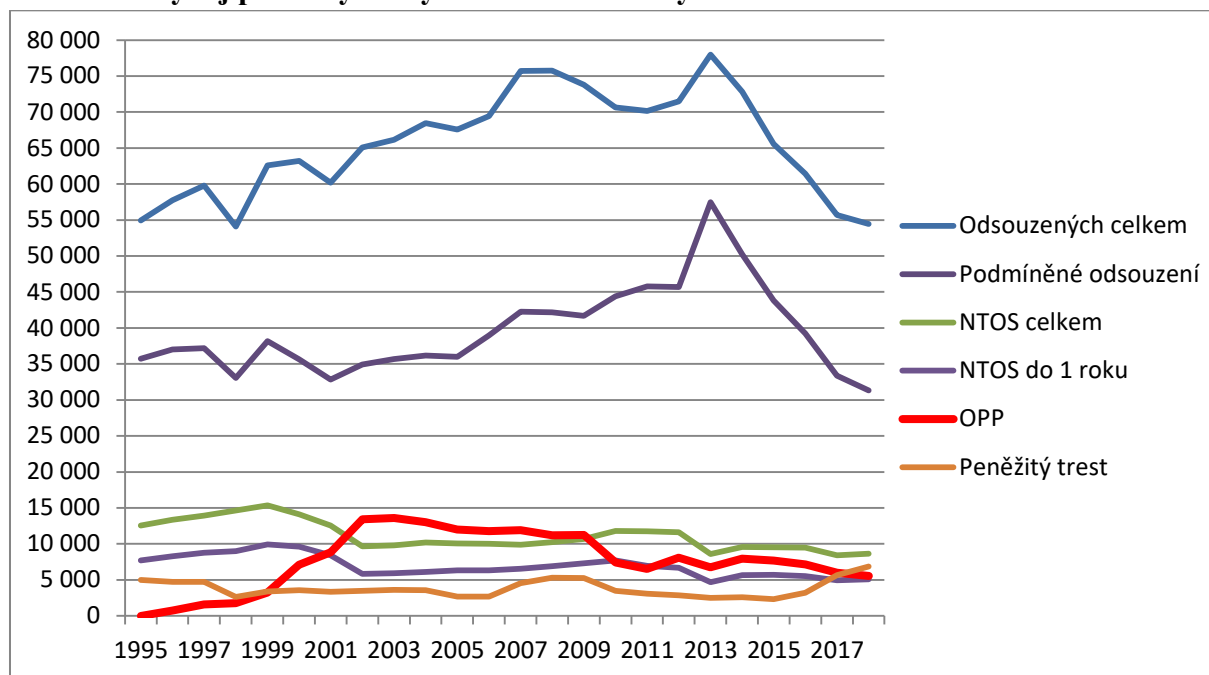
Zákonodárce zareagoval v rámci tzv. velké novely trestního řádu, zákona č. 265/2001 Sb., kterým zcela vyloučil možnost uložit trestním příkazem nepodmíněný trest odnětí svobody. Tato změna neměla zásadnější dopad na počet vydaných trestních příkazů, ale významně ovlivnila skladbu ukládaných trestů.⁵⁷⁵ Již v prvním roce účinnosti této úpravy došlo k poklesu podílu uložených krátkodobých trestů odnětí svobody o více než 5 % (13,97 % vs. 8,95 %), což bylo kompenzováno skokovým nárůstem podílu uložených trestů obecně prospěšných prací. To však na druhou stranu vedlo k velkému množství přeměn nevykonaných trestů a vzniku jakéhosi začarovaného kruhu (k tomu podrobněji viz kapitolu 5.4, s. 105). Počínaje rokem 2002 tak lze hovořit o tom, že se trest obecně prospěšných prací stal plnohodnotnou alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody,⁵⁷⁶ což ilustruje následující graf vycházející z dat uvedených v tabulce č. 7.

⁵⁷⁴ Shodně též ŠČERBA, Filip. Využívání alternativních opatření v praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 6, s. 138 - 142.

⁵⁷⁵ SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima kriminologů*. Op. cit., s. 59.

⁵⁷⁶ ŠČERBA, Filip. Využívání alternativních opatření v praxi. *Trestněprávní revue*. Op. cit.

Graf č. 3: Vývoj počtu vybraných trestů ukládaných v období let 1995 - 2018⁵⁷⁷

Zdroj: ROZUM, Jan, Petr ZEMAN, Hana PŘESLIČKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. *Vybrané problémy sankční politiky*. Op. cit., s. 21 a Český statistický úřad. *Ročenky* [online]. [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/rocenky_souhrn.

Jak již bylo řečeno, důvodová zpráva předpokládala, že trest obecně prospěšných prací bude ukládán primárně za projevy vandalství, výtržnictví nebo méně závažné majetkové trestné činnosti.⁵⁷⁸ Tento předpoklad se v praxi ukázal jako v zásadě správný. Nahlédneme-li do statistik ukládání trestů za jednotlivé trestné činy, zjistíme, že v letech 2016 – 2019 byl trest obecně prospěšných prací nejčastěji ukládán za trestný čin krádeže (5 871), maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (4 003), zanedbání povinné výživy (3 512) a ohrožení pod vlivem návykové látky (1 411).⁵⁷⁹ Pokud se však zaměříme na podíl ukládání tohoto druhu trestu v rámci jednotlivých trestných činů, pak se v zásadě naplňuje předpoklad zákonodárce, neboť nejvyššího podílu dosahuje trest obecně prospěšných prací v rámci trestání trestného činu krádeže (19 %), poškození cizí věci (18 %), zanedbání povinné výživy a maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (shodně 16 %) a konečně porušování domovní svobody a výtržnictví (shodně 15 %).⁵⁸⁰

⁵⁷⁷ Graf zahrnuje pouze tresty uložené jako tresty hlavní, včetně trestních opatření. Data z období let 1996 – 2001 byla převzata z publikace ROZUM, Jan, Petr ZEMAN, Hana PŘESLIČKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. *Vybrané problémy sankční politiky*. Op. cit., s. 21. Data z období let počínaje rokem 2002 převzata ze Statistických ročenek České republiky za jednotlivé roky. Srov. též graf č. 6 v kapitole 6.5 na s. 131.

⁵⁷⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb. Zvláštní část, nečíslováno (sněmovní tisk 1675).

⁵⁷⁹ Viz aplikace JakTrestame.cz [online]. [cit. 2020-07-02].

Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here.

⁵⁸⁰ Tamtéž.

Zajímavá jsou statistická data vyplývající ze závěru, že trest obecně prospěšných prací je po trestu domácího vězení druhým nejpřísnějším alternativním trestem (k tomu podrobněji viz kapitolu 5.1, s. 86). Například v případě přečinu krádeže dle ustanovení § 205 odst. 1 TZ byly obecně prospěšné práce uloženy prvotrestaným pachatelům ve 13 % případů, zatímco 77 % pachatelů bylo odsouzeno k podmíněnému trestu odnětí svobody. Naproti tomu v případě přečinu krádeže dle druhého odstavce uložily soudy trest obecně prospěšných prací již ve 26 % případů (podmíněný trest ve 33 % případů), a pokud již pachatel měl v Rejstříku trestů 1 - 2 záznamy, ukládaly soudy tento trest dokonce ve 44 % případů (podmíněný trest pouze ve 13 % případů).⁵⁸¹

Závěrem lze vzhledem k výše uvedenému shrnout, že trest obecně prospěšných prací je v současné době, a to i přes četnou kritiku, které jsem současnou právní úpravu trestu obecně prospěšných prací podrobil, stabilním a funkčním nástrojem alternativního sankcionování, který v zásadě plní svoji funkci, když se četnost jeho ukládání v posledních letech ustálila lehce nad hranicí 10 % odsouzených.

⁵⁸¹ Tamtéž.

6. PENĚŽITÝ TREST

6.1. Pojem a vývoj právní úpravy peněžitého trestu

Peněžitý trest je ve srovnání s ostatními alternativními tresty trestem zdaleka nejstarším, neboť jeho kořeny sahají až do dob hluboko před přelomem letopočtu. Za první dochované prameny, které zakotvují sankci v podobě peněžitého trestu, jsou v současné době považovány *Zákony Urnammu* (též *Ur-nammua*), vládce říše Uru v letech 2111 – 2093 př. n. l. Jeden z dochovaných předpisů kupříkladu v čl. 10 – 12 umožňoval uložit udavači peněžitou pokutu, pokud vodní ordál prokázal nevinu nařčené osoby a obsahoval také jakýsi „pokutovník,“ dle něž se určovala výše peněžitého trestu např. při zlomení nohy, ruky, vyražení zubu či znetvoření nosu.⁵⁸² Vývojově mladší *Chammurapiho zákoník* naproti tomu peněžitých pokut v zásadě neužívá, a přestože byl vydán zhruba o pět století později, favorizuje převážně fyzické tresty ve formě odplaty (*ius talionis*).

Pokud se pokusíme postihnout kořeny majetkových sankcí na našem území, pak první dochovanou kodifikaci upravující peněžitý trest datujeme do doby před téměř tisíci lety, konkrétně do roku 1039, kdy byla nad hrobem svatého Vojtěcha vyhlášena *Dekreta Břetislavova*. Dle nich platila povinnost zaplatit pokutu (peněžitý trest) kupříkladu v následujícím případě: „*Aby o nedělích se nekonaly trhy a o slavných svátcích, jež se slaví v naší zemi hlavně proto, aby o ostatních dnech mohli se oddávati dílu, kdyby pak někdo ve dnech výše řečených by přistižen při služebním díle, dílo samo a to, co při díle by se našlo, ať vezme arcikněz [lze přirovnat k dnešnímu trestu propadnutí věci] a viník ať zaplatí do knížecí komory 300 denárů.*“⁵⁸³

Peněžité tresty byly i po zbytek středověku nadále významnou součástí tuzemského práva a nejinak tomu bylo i v novověku, kdy tento trest našel své promítnutí v řadě hmotněprávních trestních kodexů. Z modernějších kodifikací lze zmínit zahrnutí peněžitého trestu do taxativního výčtu jednotlivých druhů trestů v § 240 TZ 1852⁵⁸⁴ či § 18 odst. 2 TZ 1950. Nicméně i tento druh trestu byl zásadně ovlivněn totalitní ideologií, a tak se v rámci TZ 1950 peněžitý trest transformoval v trest vedlejší, ukládaný výlučně vedle trestu odnětí svobody. Nadto připadalo jeho uložení v úvahu pouze tehdy, spáchal-li pachatel úmyslný trestný čin ze ziskuchtivosti, nebo pokud spácháním trestného činu projevil nepřátelství k lidově

⁵⁸² KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva: Chammurapi a jeho předchůdci*. Praha: Academia, 1979, s. 46 – 47.

⁵⁸³ KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-515-4, s. 80 – 82.

⁵⁸⁴ Dle TZ 1850 byl peněžitý trest u zločinů výlučně trestem vedlejším, avšak v rámci trestání přečinů mohlo jít též o trest samostatný (hlavní). Podrobněji viz SOLNAR, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 140.

demokratickému řádu.⁵⁸⁵ Od tohoto ideologického pojetí se nicméně TZ 1961 záhy oprostil, a tak již v původním znění umožňoval uložení peněžitého trestu jako trestu samostatného, a to bez omezení vyplývajícího z možnosti peněžitou sankci uložit pouze za trestné činy spáchané z protirežimních či ziskuchtivých pohnutek.⁵⁸⁶

Současný TZ zakotvuje peněžitý trest jako jednu z majetkových sankcí vedle trestů propadnutí majetku a propadnutí věci. Jedná se o základní majetkový trest, který je „*univerzálním trestem pro úmyslně spáchané trestné činy spáchané se zjištěnou pohnutkou*“,⁵⁸⁷ nicméně lze jej uložit i v jiných případech (k tomu podrobněji viz kapitolu 6.2, s. 115 a násl.).

V pojetí TZ je peněžitý trest výjimečný tím, že na rozdíl od ostatních alternativních trestů *stricto sensu* plní dvojí roli. Jednak jej soudy mohou ukládat jako alternativní (samostatný) trest namísto nepodmíněného trestu odnětí svobody, a to popřípadě i v kombinaci s jinými druhy trestů (vyjma trestu propadnutí majetku),⁵⁸⁸ jednak může být trestem vedlejším ukládaným vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁵⁸⁹ Toto rozlišování má zásadní význam v rámci rozhodování soudu o výměře peněžitého trestu, neboť to, zda je trest ukládán jako samostatná sankce, či jako sankce doplňková, by měl soud při svém rozhodování dozajista zohlednit.

Stejně tak je soud povinen vzít v potaz vlastnost peněžitého trestu spočívající v tom, že představuje určitou výjimku⁵⁹⁰ ze zásady personalit sankce. Podobně jako jiné majetkové tresty totiž do jisté míry postihuje i osoby od pachatele odlišné, například členy jeho rodiny, osoby odkázané na něj svou výživou či věřitele.⁵⁹¹

Podstata této majetkové sankce tkví v povinnosti odsouzeného zaplatit ve lhůtě jednoho měsíce od vyzvání předsedou senátu⁵⁹² peněžitou částku, která je stanovena jako součin počtu denních sazeb a výše denní sazby. V odůvodněných případech může soud stanovit, že takto

⁵⁸⁵ Viz § 48 odst. 1 TZ 1950.

⁵⁸⁶ K tomu srov. § 27 písm. g) a § 53 odst. 1 TZ 1961 v původním znění.

⁵⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel. Peněžité tresty z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání. *Právní prostor* [online]. 14. 5. 2018 [cit. 2020-09-14]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/penezite-tresty-z-pohledu-soudni-praxe-aneb-jak-zvysit-jejich-ukladani>.

⁵⁸⁸ Viz § 53 odst. 1 *in fine* TZ.

⁵⁸⁹ Pozornost bude vzhledem k zaměření práce věnována zejména peněžitému trestu jako trestu alternativnímu.

⁵⁹⁰ Opačný názor zastává Púry, dle něž se v tomto peněžité trest neliší od jiných druhů trestů, jelikož se dle jeho názoru jedná o projev obecné povahy trestu jako trestněprávní sankce. Podrobněji viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 885 – 886.

⁵⁹¹ GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. Op. cit., s. 192.

⁵⁹² Viz § 341 TR.

stanovená částka bude zaplacená v přiměřených měsíčních splátkách, a to případně i pod ztrátou výhody splátek, není-li dílčí splátka uhrazena včas.⁵⁹³

Jako východisko pro ukládání peněžitého trestu je vnímána skutečnost, že „*ve společnosti s převládajícím konzumním myšlením je jako újma pocítováno zřeknutí se spotřeby a s tím spojené omezení životního standardu.*“⁵⁹⁴ a to bez vytržení odsouzeného z jeho sociálního prostředí a dalších negativ spojených s trestem odnětí svobody⁵⁹⁵ (k tomu podrobněji viz kapitolu 3.2, s. 56 a násl.).

Do právní úpravy peněžitého trestu *de lege lata* se významně promítla společná snaha Nejvyššího soudu a Nejvyššího státního zastupitelství, které si vzhledem k neuspokojivým výsledkům ukládání peněžitého trestu v aplikační praxi vytkly za cíl dosáhnout ukládání peněžitého trestu alespoň 30 % odsouzených.⁵⁹⁶ Při pohledu do statistik se tento cíl může zdát velice ambiciózním, neboť ještě v roce 2015 se podíl ukládaných peněžitých trestů pohyboval pod hranicí 4 %. Nicméně již v roce 2017 byl tento druh trestu uložen téměř v 15 % případů a jako trest samostatný pak každému desátému odsouzenému⁵⁹⁷ (k tomu podrobněji v kapitolu 6.5, s. 129 a násl.). Stojíme však stále na začátku, neboť v zahraničí je peněžitý trest ukládán v podstatně větší míře. Tak například v Rakousku je ukládán každému třetímu odsouzenému, v Nizozemí tvoří tato sankce více než polovinu uložených trestů a v Německu je dokonce aplikována ve více než 80% případů.⁵⁹⁸

Zmíněná spolupráce NS a NSZ však nezůstala pouze v rovině akademických debat, ale vyústila ve společný legislativní návrh, který společně předložily Ministerstvu spravedlnosti. Předmětný návrh byl posléze jako vládní návrh zákona po dílčích změnách schválen a vyhlášen ve Sbírce zákonů jako zákon č. 333/2020 Sb. s účinností od 1. 10. 2020. Jednotlivým změnám, které novela vnesla do úpravy peněžitého trestu, je věnována pozornost na následujících řádcích. Nadto vydalo NSZ pod sp. zn. 1 SL 134/2017 metodický materiál *Postup státního zástupce v trestním řízení ve vztahu k peněžitému trestu*, jehož cílem je přimět

⁵⁹³ Viz § 68 odst. 5 TZ.

⁵⁹⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb. Obecná část, s. 12 (sněmovní tisk 453/0).

⁵⁹⁵ Tamtéž.

⁵⁹⁶ Advokátní deník.cz. *Obhájci, soudci i státní zástupci diskutovali o ukládání trestů* [online]. 17. 2. 2020 [cit. 2020-09-15]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/02/17/obhajci-soudci-i-statni-zastupitele-diskutovali-o-ukladani-trestu/>.

⁵⁹⁷ Euro.cz. *Zločin a peněžitý trest: Počet finančních postihů roste* [online]. 5. 8. 2018 [cit. 2020-09-16]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/udalosti/zlocin-a-penezity-trest-1415249>.

⁵⁹⁸ ŠÁMAL, Pavel. Peněžité tresty z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání. *Právní prostor*. [online]. [cit. 2020-09-14]. Op. cit. Zde je ovšem třeba vzít v úvahu, že německé trestní právo vychází ze systému dvoukolejnosti trestních sankcí, když zná pouze (podmíněný) trest odnětí svobody a peněžitý trest. Viz § 38 a § 40 StGB.

státní zástupce již v přípravném řízení k tomu, aby své kroky ve vhodných případech směřovali k uložení peněžité sankce.

Ačkoliv osobně vítám veškeré kroky směřující k širšímu využívání alternativních trestů či alternativních opatření obecně, domnívám se, že je třeba vnímat také argumenty proti přílišnému rozmachu peněžitého trestu. Argumentem, který považuji za nejzásadnější, je pojetí peněžitého trestu jako určitého „odpustku.“ V této souvislosti je zajímavá důvodová zpráva k § 48 TZ 1950, dle níž „*peněžité tresty nesmějí být nadále výhodou pro majetné vrstvy, které se mohly jejich zaplacením vykoupit.*“⁵⁹⁹ Pokud tento argument oprostíme od dobových ideologických nánosů, nelze než souhlasit s tím, že peněžítý trest může být jistou formou „odpustku.“ Význam tohoto argumentu byl ještě zvýrazněn zmíněnou novelou, která zakotvuje fikci neodsouzení pro veškeré peněžité tresty vyjma těch uložených za zvlášť závažný zločin, a to okamžikem vykonání trestu.

Přestože zákon poskytuje širokou možnost pro individualizaci výše denní sazby peněžitého trestu v závislosti na majetkových poměrech pachatele, dle Drápalovy studie není tento zákonný předpoklad v praxi dostatečně naplňován. V rámci jeho výzkumu měla desetina nejbohatších pachatelů průměrně 8,8krát vyšší příjem než desetina pachatelů nejchudších, avšak v průměru jim byl ukládán pouze 1,48krát vyšší peněžítý trest.⁶⁰⁰ Řečené ilustruje níže přiložený graf č. 4.

Znázorněná červená linie představuje relativní výši denní sazby vůči měsíčnímu příjmu pachatele. Pokud by soudy důsledně individualizovaly výši denní sazby dle příjmů pachatele, měla by být výslednice v zásadě vodorovná.⁶⁰¹ Z grafu je však patrné, že soudy na tuto svou povinnost při ukládání peněžitých trestů do značné míry rezignují. V důsledku toho může tato majetková sankce pro majetnější pachatele i přes poměrně vysokou maximální výši peněžitého trestu v důsledku nevhodné aplikační praxe představovat nedostatečný postih,⁶⁰² který nadto nebude ani vykazován ve výpisu z Rejstříku trestů.⁶⁰³

⁵⁹⁹ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření.* Op. cit., s. 140.

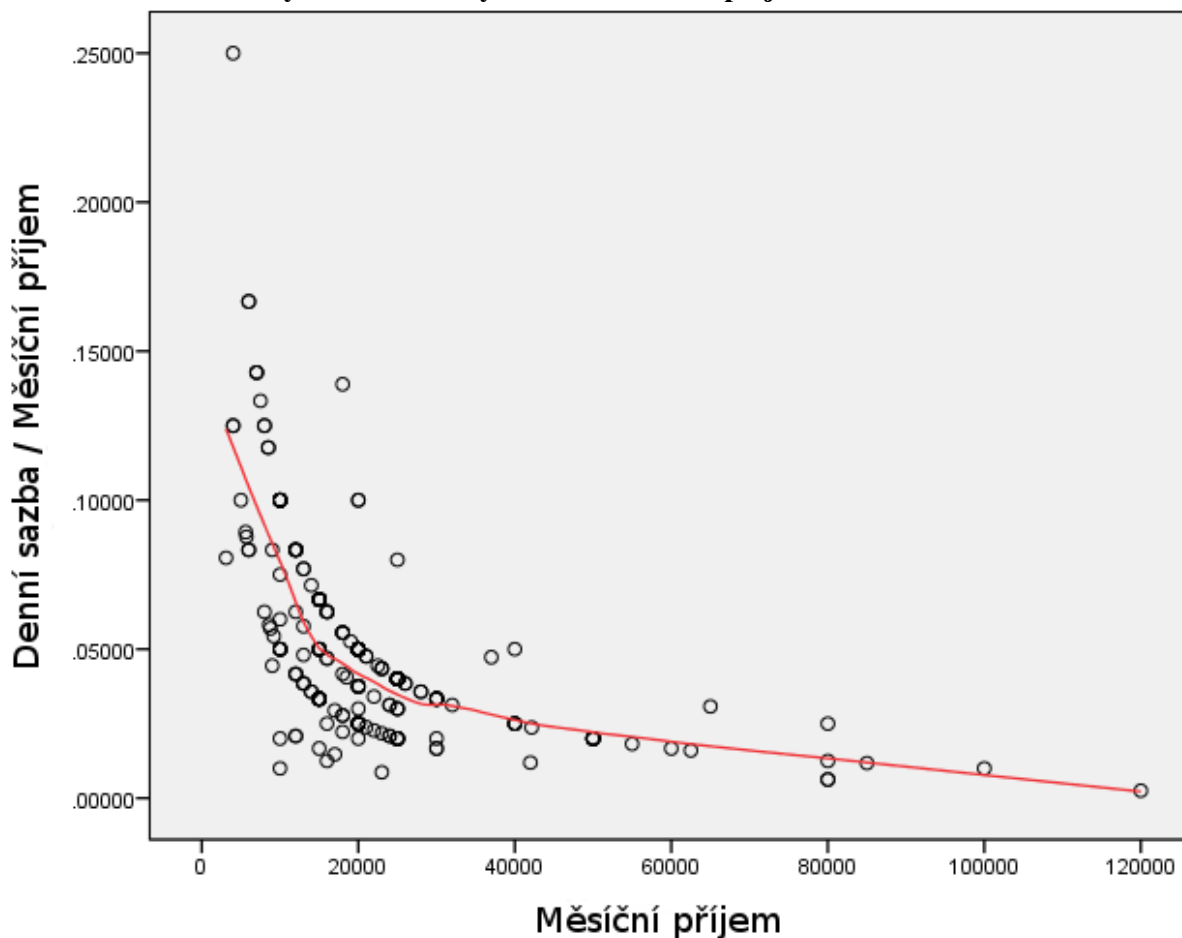
⁶⁰⁰ DRÁPAL, Jakub. *Přiměřenost peněžité sankce k majetku pachatele.* 2018. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, s. 78.

⁶⁰¹ Tamtéž, s. 79.

⁶⁰² Dle Vanduchové se obecně vzato jedná o jeden z mírnějších sankčních prostředků. Podrobněji viz VANDUCHOVÁ, Marie. K možnostem snížení vězeňské populace. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Jaromír HOŘÁK. *Na křižovatkách práva: Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám.* Op. cit.

⁶⁰³ V opisu z Rejstříku trestů však taková skutečnost bude v souladu s ustanovením § 10 odst. 4 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů vykazována i nadále.

Graf č. 4: Relativní výše denní sazby vůči měsíčnímu příjmu odsouzeného

Zdroj: DRÁPAL, Jakub. Analýza ukládání peněžitých trestů v podobě denních pokut v České republice. *Česká kriminologie* [online]. 2016(2) [cit. 2020-09-22], s. 6. Dostupné z: <http://ceskakriminologie.cz/cs/archiv/2016-2/analyza-ukladani-penezitych-trestu-v-podobe-dennich-pokut-v-ceske-republice/Attachment>.

6.2. Ukládání trestu

Dle Púryho přichází uložení peněžitého trestu v úvahu v zásadě ve třech okruzích případů. Prvým z nich je situace, kdy se pachatel dopustil trestného činu majetkové povahy, a to nejen trestného činu motivovaného ziskuchtivostí, ale také trestného činu, jehož spácháním pachatel projevil negativní postoj k ochraně a nedotknutelnosti cizího majetku (vandalismus atp.). V těchto případech je smyslem majetkové sankce odčerpát prospěch z trestné činnosti, nelze-li jej odčerpát jinak.⁶⁰⁴

Druhým okruhem trestných činů jsou ty, k nimž je třeba určitých finančních prostředků, např. zvláště závažný zločin obchodování s lidmi ve smyslu ustanovení § 168 TZ, přičemž zde plní

⁶⁰⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 886.

peněžitý trest funkci zábrannou, kdy je odčerpáním peněžních prostředků předcházeno páchaní další trestné činnosti.⁶⁰⁵

A konečně poslední skupinou případů, v nichž má peněžitý trest své opodstatnění, jsou trestné činy majetkově indiferentní, za které postačí uložení peněžitého trestu jako trestu samostatného, popřípadě v kombinaci s jinými tresty nespojenými s odnětím svobody. V takovém případě peněžitý trest alternuje nepodmíněný trest odnětí svobody.⁶⁰⁶ Typickým příkladem tohoto okruhu trestných činů jsou trestné činy v dopravě, v rámci jejichž trestání vidí Šámal značný prostor pro ukládání peněžitých trestů ve spojení s trestem zákazu činnosti ve formě zákazu řízení motorových vozidel namísto kombinace zákazu činnosti s podmíněným odsouzením.⁶⁰⁷

V zákonné rovině upravuje vymezení podmínek ukládání peněžitého trestu ustanovení § 67 TZ, které na toto teoretické východisko v zásadních bodech navazuje. V souladu s tímto ustanovením může soud uložit peněžitý trest:

- 1) pokud pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch;
- 2) není-li splněna podmínka ziskuchtivosti dle předchozího bodu, lze peněžitý trest uložit, jestliže:
 - a. TZ uložení peněžitého trestu za daný trestný čin dovoluje, nebo
 - b. jedná se o přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele soud nepodmíněný trest odnětí svobody neukládá;
- 3) jako trest samostatný, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele není uložení jiného trestu třeba.

Jde-li o případy dle ustanovení § 67 odst. 1 TZ, stanoví TZ v ustanovení § 39 odst. 8 (až na výjimky spočívající v majetkových a osobních poměrech pachatele) obligatorní uložení některého z trestů, který pachatele postihne na majetku. Novela TZ provedená zákonem č. 333/2020 Sb. doplnila právní úpravu v tom směru, že soud je povinen uvážit zejména

⁶⁰⁵ Tamtéž.

⁶⁰⁶ Tamtéž.

⁶⁰⁷ Češi v právu.cz. *Posílat neplatíče výživného do vězení nedává smysl* [online]. 20. 8. 2019 [cit. 2020-09-24]. Dostupné z: <https://www.cesivpravu.cz/blog/pavel-samal-posilat-neplatice-vyzivneho-do-vezeni-nema-smysl>.

uložení peněžitého trestu. Zákonodárce tak v rámci trestání majetkové kriminality nově favorizuje peněžitý trest oproti ostatním druhům majetkových sankcím.

K uložení peněžitého trestu dle odstavce prvního může soud přistoupit tehdy, pokud pachatel (kumulativně) spáchal úmyslný trestný čin, kterým získal, nebo se snažil získat majetkový prospěch, a to tehdy, když v konkrétním případě z jakéhokoliv důvodu nelze odčerpat majetkový prospěch jinak (např. uložením trestu propadnutí věci, náhradou škody atp.).⁶⁰⁸

Bez splnění kterékoliv z podmínek dle odstavce prvního je dále možné peněžitý trest uložit, tehdy, pokud TZ uložení peněžitého trestu dovoluje. Tak je tomu například v případě některých trestných činů proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství uvedených v hlavě II TZ, řady trestných činů proti majetku zakotvených v hlavě V, či trestných činů hospodářských uvedených v hlavě VI zvláštní části TZ.

Peněžitý trest přichází v úvahu také tehdy, pokud nejsou splněny podmínky dle odstavce prvního a TZ uložení takového druhu trestu explicitně neumožňuje, pokud se jedná o přečin⁶⁰⁹ a soud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody neukládá. Vzhledem k doslovné dikci se v tomto případě jedná výlučně o nepodmíněný trest odnětí svobody a uložení podmíněného trestu odnětí svobody vedle peněžitého trestu uloženého dle tohoto ustanovení tudíž nic nebrání.⁶¹⁰

Konečně posledním okruhem případů, v nichž přichází uložení peněžitého trestu v úvahu, je jeho uložení jako trestu samostatného, pokud vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. V takovém případě je jediným zákonným omezením pro jeho uložení nutnost závěru soudu o tom, že samostatné uložení peněžitého trestu je dostatečně účinným prostředkem k dosažení účelu trestu, což musí být v rozsudku pečlivě odůvodněno.⁶¹¹ V tomto ohledu se jedná o přísnější alternativu § 67 odst. 2 písm. b) TZ.⁶¹²

Peněžitý trest však soud v souladu s ustanovením § 68 odst. 6 TZ neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný. Uložení takového trestu by totiž bylo v rozporu se samotným účelem trestu (k tomu podrobněji viz kapitolu 1.2, s. 9 a násl.).

⁶⁰⁸ K tomu srov. formulaci „soud *uloží* trest propadnutí věci [...]“ v ustanovení § 70 odst. 1 TZ a přiměřeně též Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 23. 2. 1983, sp. zn. 11 Tz 3/83 [R 46/1983 tr.].

⁶⁰⁹ Viz § 14 odst. 2 TZ.

⁶¹⁰ Podrobněji viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 891.

⁶¹¹ Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 5. 9. 1966, sp. zn. Pls 7/66-1 [R II/1967 tr.].

⁶¹² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 892.

Nejvyšší soud v této souvislosti upozorňuje, že:

„závěr o dobytosti peněžitého trestu se musí nezbytně opírat nejen o výše zmíněné spolehlivé zjištění hodnoty majetkových aktiv obviněného, ale také o informace o jeho závazcích, včetně rozsahu jeho zákonné vyživovací povinnosti a rozsahu povinnosti k náhradě škody. Je totiž vždy nutné důsledně dbát práv a zájmů i osob poškozených trestnou činností, zejména jejich práva na náhradu škody či nemajetkové újmy. Tento aspekt musí být z logiky věci vnímán vždy jako prvořadý, nadřazený trestu spojenému s majetkovým postihem obviněného.“⁶¹³

Zásadní změnu v oblasti ukládání peněžitého trestu přineslo přijetí současného TZ. Předchozí kodex zakotvoval jen absolutní výši peněžitého trestu, která mohla být soudem uložena, a to v rozpětí 2 000 Kč – 5 000 000 Kč. Po vzoru zahraničních úprav, a to zejména právních úprav severských států v čele s Finskem, kde byl tento systém zaveden již ve 20. letech 20. století,⁶¹⁴ se rekodifikační komise v rámci přijetí nového TZ přiklonila k zavedení systému tzv. denních pokut.

Soud v rámci tohoto systému stanoví podle povahy a závažnosti spáchaného trestného činu konkrétní počet denních sazeb. Následně v závislosti na osobních a majetkových poměrech pachatele, vycházejí zpravidla z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den, stanoví výši jedné denní sazby.⁶¹⁵ Počet denních sazeb soud stanoví v rozmezí 20 – 730, přičemž výše jedné sazby může variovat v rozmezí 100 Kč – 50 000 Kč.⁶¹⁶ Celková výše peněžitého trestu se následně stanoví jako součin počtu denních sazeb a výše jedné sazby,⁶¹⁷ tudíž minimální výše peněžitého trestu pro dospělé pachatele činí 2 000 Kč a maximální výše až 36,5 milionu Kč. Pro srovnání kupříkladu německá úprava, která je pro tuzemského zákonodárce do značné míry vzorem, umožňuje uložení 5 – 360 denních sazeb peněžitého trestu, přičemž výše denní sazby nesmí být nižší než 1 € a vyšší než 30 000 €. ⁶¹⁸ Absolutní výše peněžitého trestu dle tamější úpravy tudíž variuje v rozmezí 5 € - 10 800 000 €.

Pokud jde o stanovení počtu denních sazeb, pak novela provedená zákonem č. 333/2020 Sb. v souvislosti se změnou koncepce přeměn peněžitého trestu (k tomu podrobněji viz kapitolu

⁶¹³ Usnesení Nejvyšší soudu ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 5 Tdo 866/2016 [NS 5131/2016].

⁶¹⁴ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 136.

⁶¹⁵ Viz § 68 odst. 3 TZ.

⁶¹⁶ Viz § 68 odst. 1, odst. 2 TZ.

⁶¹⁷ Srov. UNITED NATIONS, Office on Drug and Crimes. *Handbook of basic principles and promising practises on Alternatives to imprisonment* [online]. Op. cit., s. 30.

⁶¹⁸ Srov. § 40 odst. 1 StGB.

6.4, s. 126 a násl.) zavádí nové pravidlo pro stanovení maximálního počtu denních sazeb. Nově tak dvojnásobek počtu denních sazeb nesmí ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody.⁶¹⁹ Toto pravidlo navazuje na předchozí právní úpravu institutu náhradního trestu odnětí svobody, který mohl činit až 4 roky. Vzhledem k přepočtovému pravidlu zakotvenému v § 69 odst. 2 část věty za středníkem TZ, dle nějž se v případě přeměny peněžitého trestu v trest odnětí svobody každá zcela nezaplacená částka odpovídající denní sazbě počítá za dva dny odnětí svobody, je maximální délka „náhradního“ trestu odnětí svobody v trvání 4 let zachována (730 denních sazeb x 2 = 1 460 dní, tj. 4 roky).⁶²⁰

Jelikož peněžitý trest jako trest samostatný přichází v úvahu zejména u typově méně závažných trestných činů, je třeba mít při jeho ukládání na zřeteli horní hranice trestních sazeb uvedené u jednotlivých trestných činů ve zvláštní části TZ, které nesmí být po přepočtu překročeny.⁶²¹ Judikatura však dovodila, že uvedené pravidlo se podobně jako u trestu obecně prospěšných prací neuplatní *vice versa*, a tak nic nebrání tomu, aby soud uložil peněžitý trest, který po přepočtu nebude dosahovat ani dolní hranice trestní sazby za konkrétní trestný čin.⁶²²

Co se týče stanovení výše jedné denní sazby, je třeba referenční kritérium uvedené v § 68 odst. 3 věta třetí a čtvrtá systematickým výkladem rozšířit také o obecná kritéria pro stanovení výměry trestu uvedené v § 39 TZ⁶²³ a stejně tak musí soud vzít v úvahu i to, zda ukládá peněžitý trest jako vedlejší sankci, nebo jako trest hlavní.

V praxi je problematické zejména samotné zjištění osobních a majetkových poměrů pachatele, což může být značně časově i personálně náročné. Z tohoto důvodu se Nejvyšší soud vyslovil v tom smyslu, že je nezbytné, aby „*již v přípravném řízení [byly] náležitě objasněny osobní a majetkové poměry pachatele (obviněného), pokud reálně přichází v úvahu, že soud uloží trest propadnutí majetku nebo jiný trest, který pachatele postihne na majetku [...]*“.⁶²⁴ Vhodným postupem se jeví zejména podrobný a cílený výslech obviněného k jeho majetkovým a výdělkovým poměrům, případně provedení tzv. majetkového šetření.⁶²⁵

⁶¹⁹ Viz § 68 odst. 3 věta druhá TZ.

⁶²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb. Zvláštní část, s. 25 (sněmovní tisk 453/0).

⁶²¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 05. 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007 [R 9/2008 tr.].

⁶²² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001 [R 41/2002 tr.].

⁶²³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 897.

⁶²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2016, sp. zn. 8 Tdo 383/2016 [R 12/2018 tr.].

⁶²⁵ ŠÁMAL, Pavel. Peněžitě tresty z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání. *Právní prostor* [online]. [cit. 2020-09-14]. Op. cit.

Pro účely následného výkonu trestu také může soud a v přípravném řízení státní zástupce v souladu s ustanovením § 344a odst. 1 TR přikročit k zajištění části majetku obviněného.

Nicméně ani v případě, kdy se příjmy pachatele, jeho majetek a výnosy zjistit nepodaří, nebrání to uložení peněžitého trestu, neboť soud si příjmy, majetek a výnosy může pro potřeby stanovení výše denní sazby stanovit odhadem.⁶²⁶

V této souvislosti Nejvyšší soud dovodil, že „*pro uložení peněžitého trestu není zapotřebí úplné znalosti majetkových poměrů obviněného, [a] že v pochybnostech o těchto poměrech se tento trest uloží a jeho případná nedobytnost se posléze řeší upuštěním od jeho výkonu [...].*“⁶²⁷ Takový odhad však „*nemůže vykazovat libovůli, musí vycházet jednak z důkazů, které má soud k dispozici, jednak z logického posouzení možných příjmů pachatele a jeho majetku v závislosti na zjištění např. o jeho vzdělání, sociálním a profesním zařazení, způsobu života, ale též o jeho závazcích či jiných majetkových povinnostech apod.*“⁶²⁸

Z mého pohledu se jako velice vhodné jeví dobrodiní zákonodárce spočívající v možnosti soudu stanovit, že peněžitý trest může být zaplacen v přiměřených měsíčních splátkách.⁶²⁹ Tento institut do značné míry brání přeměnám nevykonaných peněžitých trestů v trest odnětí svobody a umožňuje rozdělit postih pachatele do delšího časového horizontu. I v této oblasti doznala úprava změn, a tak nově může soud stanovit, že peněžitý trest bude zaplacen v přiměřených měsíčních splátkách „*se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele,*“ což je oproti původní formulaci „*nelze-li od pachatele podle jeho osobních a majetkových poměrů očekávat, že peněžitý trest ihned zaplatí [...]*“⁶³⁰ úprava benevolentnější. Zákonodárce si od této změny slibuje usnadnění vykonatelnosti peněžitého trestu například v případech jeho vysoké výměry.⁶³¹

TZ také pamatuje na případy, kdy byl pachatel za tentýž skutek již potrestán a byla mu ve správním řízení uložena pokuta,⁶³² přičemž následně vyšlo najevo, že je daný skutek třeba posoudit nikoliv jako pouhý přestupek, ale jako trestný čin. V takovém případě zahájí příslušný správní orgán buď z vlastní iniciativy, nebo na podkladě podnětu státního zástupce přezkumné řízení z moci úřední, předmětné rozhodnutí zruší a věc je následně posouzena

⁶²⁶ Viz § 68 odst. 4 TZ.

⁶²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2016, sp. zn. 4 Tdo 821/2016 [NS 4027/2016].

⁶²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 5 Tdo 866/2016 [NS 5131/2016].

⁶²⁹ Viz § 68 odst. 5 TZ.

⁶³⁰ Srov. § 68 odst. 5 věta druhá TZ v platném znění a totéž ustanovení ve znění účinném do 30. 9. 2020.

⁶³¹ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb. Zvláštní část, s. 25 (sněmovní tisk 453/0).

⁶³² Viz § 35 písm. b) ve spojení s § 46 PřestZ.

v trestním řízení.⁶³³ Pokud soud pachateli uloží peněžité trest, přichází vzhledem k podobnosti pokuty jako správního trestu a peněžitého trestu jako trestní sankce v úvahu postup soudu dle ustanovení § 92 odst. 2 TZ, tj. započtení již zaplacené pokuty na později uložený peněžité trest.

Peněžité trest může být soudem (samosoudcem) uložen také bez projednání věci v hlavním líčení trestním příkazem, a to po novele provedené zákonem č. 333/2020 Sb. nejvýše v takovém rozsahu, aby dvojnásobek počtu denních sazeb ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody nepřesahoval jeden rok.⁶³⁴ Jinými slovy řečeno soud může trestním příkazem uložit peněžité trest, je-li ukládán samostatně či vedle jiných alternativ nespojených s trestem odnětí svobody, ve výměře nejvýše 182 denních sazeb, tj. v maximální výši 9,1 milionu Kč.

Specifickou úpravu obsahuje ZSVM v rámci ukládání peněžitého opatření mladistvým, přičemž mimo uložení samotného peněžitého opatření upravuje ještě jako zcela samostatný druh trestního opatření peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu. Soud pro mládež může peněžité opatření podmíněně odložit na zkušební dobu až tří let, jestliže má vzhledem k okolnostem za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu, případně přijme za nápravu mladistvého záruku.⁶³⁵ Zakotvení této alternativy bylo dokonce zvažováno po vzoru zahraničních úprav v rámci rekodifikace i pro dospělé pachatele, avšak nakonec byl tento návrh, po mém soudu zcela správně, rekodifikační komisí jako příliš mírný odmítnut.⁶³⁶ Samotná idea zakotvení institutu peněžitého trestu s podmíněným odkladem výkonu v rámci trestání dospělých pachatelů nicméně není na našem území nijak nová, neboť tato trestněprávní alternativa byla v rámci československého trestního práva zakotvena mezi léty 1919 – 1961.⁶³⁷

V rámci trestání mladistvých je počet denních sazeb peněžitého trestu redukován na polovinu, tj. v rozmezí 10 – 365 denních sazeb. Počet denních sazeb nesmí ani spolu s trestním opatřením odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby, která je u mladistvých taktéž snížena na polovinu.⁶³⁸ Výši jedné denní sazby soud stanoví v rozmezí 100 – 5 000 Kč,⁶³⁹ tj. maximální výše peněžitého trestu uloženého mladistvému činí 1,825 milionu Kč. Nadto

⁶³³ Viz § 100 odst. 1 PřestZ ve spojení s § 94 a násl. SprŘ a § 173 odst. 1 písm. e), odst. 3 TR.

⁶³⁴ Viz § 314e odst. 2 písm. f), odst. 5 TR.

⁶³⁵ Viz § 28 odst. 1 ZSVM.

⁶³⁶ K tomu srov. Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 43 (sněmovní tisk 410/0).

⁶³⁷ K tomu srov. § 1 odst. 1 zákona č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění a § 24 odst. 2 část věty za středníkem TZ 1950.

⁶³⁸ Viz § 27 odst. 2, odst. 4 ZSVM.

⁶³⁹ Viz § 27 odst. 3 ZSVM.

tato forma sankce přichází v úvahu jen tehdy, pokud je mladistvý výdělečně činný, nebo to umožňují jeho majetkové poměry (např. nabytí majetku dědictvím či darem).⁶⁴⁰ Ve zbytku se v souladu s ustanovením § 1 odst. 3 ZSVM užije obecné právní úpravy stanovené v TZ.

Určitá specifika se uplatní také v případě ukládání peněžitého trestu právnickým osobám. Výše denní sazby se zvyšuje na 1 000 – 2 000 000 Kč v závislosti na majetkových poměrech právnické osoby, přičemž počet denních sazeb je vzhledem k absenci speciální úpravy shodný s úpravou v TZ.⁶⁴¹ Právnické osobě tak může být uložen peněžitý trest až do výše 1,46 mld. Kč.

6.3. Výkon trestu

Jakmile se rozsudek, jímž byl peněžitý trest uložen, stal vykonatelným, vyzve předseda senátu soudu, který ve věci rozhodl v prvním stupni, opatřením odsouzeného, aby jej zaplatil do jednoho měsíce. Současně jej upozorní, že jinak bude peněžitý trest vymáhán nebo přeměněn v trest odnětí svobody a k výzvě připojí předvyplněnou poštovní poukázku.⁶⁴²

Na žádost odsouzeného je předseda senátu oprávněn z důležitých důvodů povolit odklad výkonu peněžitého trestu, a to nově až na dobu jednoho roku (dříve nejvýše 3 měsíce) od uplynutí lhůty k zaplacení stanovené ve výzvě předsedy senátu.⁶⁴³ Stejně tak předseda senátu může (není-li tak stanoveno již v pravomocném rozhodnutí) povolit splácení peněžitého trestu v přiměřených měsíčních splátkách, nově bez omezení délky splácení roční lhůtou, jak tomu bylo dle předchozí právní úpravy.⁶⁴⁴ Za důležité důvody lze považovat takové změny osobní či rodinné povahy nastalé po vyhlášení odsuzujícího rozsudku, které podstatně zeslabují schopnost odsouzeného uhradit peněžitý trest a nejsou pouhou snahou o vyhnutí se výkonu peněžitého trestu.⁶⁴⁵ Pokud však pominou důvody, pro které byl výkon peněžitého trestu odložen, případně pokud odsouzený neplní bez závažného důvodu splátky, předseda senátu povolení odkladu nebo splátek odvolá, a to nově obligatorně bez možnosti uvážení.⁶⁴⁶

⁶⁴⁰ Viz § 27 odst. 1 ZSVM.

⁶⁴¹ Viz § 1 odst. 2 TOPO.

⁶⁴² Viz § 341 ve spojení s § 315 odst. 2 TŘ a § 75 a 76 KancŘ.

⁶⁴³ K tomu srov. § 342 odst. 1 písm. a) TŘ v platném znění a totéž ustanovení ve znění účinném do 30. 9. 2020.

⁶⁴⁴ K tomu srov. § 342 odst. 1 písm. b) TŘ v platném znění a totéž ustanovení ve znění účinném do 30. 9. 2020.

⁶⁴⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3905.

⁶⁴⁶ Viz § 342 odst. 2 TŘ.

Naproti tomu v případech okolností intenzivnější a trvalejší povahy nastalých taktéž až po vyhlášení odsuzujícího rozsudku předseda senátoru *ex officio* upustí od výkonu celého peněžitého trestu nebo jeho nezaplaceného zbytku, jestliže:

- a) se odsouzený v důsledku okolností na jeho vůli nezávislých stal dlouhodobě neschopným peněžitého trestu zaplatit, nebo
- b) výkonem peněžitého trestu by byla vážně ohrožena výživa nebo výchova osoby, o jejíž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat.⁶⁴⁷

Komentářová literatura považuje za okolnosti sub a) zejména zásadní změnu majetkových poměrů odsouzeného například vlivem ztráty majetku v důsledku živelné pohromy, nebo v podstatné změně jeho zdravotního stavu, jakou je například vznik pracovní neschopnosti v důsledku onemocnění těžkou nevléčitelnou chorobou.⁶⁴⁸

Pokud jde o vyživovací povinnost, která je důvodem pro upuštění od výkonu peněžitého trestu sub b), musí se jednat o vyživovací povinnost stanovenou zákonem. Pouhá obligace dle ustálené judikatury nepostačí.⁶⁴⁹

Významnou Achillovu patu předchozí právní úpravy představovalo ustanovení § 343 odst. 1 TŘ ve znění účinném do 30. 9. 2020, dle něž musel soud poté, co odsouzený ve stanovené lhůtě peněžitého trestu nezaplatil, obligatorně přistoupit nejprve k jeho vymáhání. Teprve poté bylo možno přistoupit k přeměně v jiný druh trestu, potažmo k nařízení náhradního trestu odnětí svobody, což bylo zejména ze strany soudců silně kritizováno.⁶⁵⁰ Taková právní úprava není v zahraničí obvyklá a kupříkladu slovenský trestní řád (trestný poriadok) institut vymáhání peněžitého trestu vůbec neupravuje. Dle tamější úpravy soud po marném uplynutí lhůty k zaplacení peněžitého trestu neprodleně nařídí výkon náhradního trestu odnětí svobody.⁶⁵¹ Tuzemská právní úprava byla vzhledem ke své neefektivnosti a časové náročnosti shledána nevyhovující. V rámci novelizace provedené zákonem č. 333/2020 Sb. tak došlo mimo prodloužení lhůty k zaplacení z 15 dnů na měsíc také k zakotvení pravidla, dle něž v případech, kdy je zřejmé, že by vymáhání peněžitého trestu mohlo být zmařeno nebo by

⁶⁴⁷ Viz § 342a odst. 1 TŘ a ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3912.

⁶⁴⁸ Tamtéž.

⁶⁴⁹ Srov. formulaci § 342a odst. 1 písm. b) *in fine* TŘ „podle zákona povinen pečovat“ a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. 11. 1966, sp. zn. 5 Tz 52/66 [R 32/1967 tr.].

⁶⁵⁰ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-144-8, s. 125.

⁶⁵¹ Viz § 432 odst. 2 zákona č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok.

bylo bezvýsledné, může soud přistoupit po marném uplynutí lhůty k zaplacení k přeměně peněžitého trestu v trest odnětí svobody bez dalšího.⁶⁵²

V současnosti neuhrazené peněžité tresty vymáhají okresní a krajské soudy, které mají zpravidla uzavřenou smlouvu se soudním exekutorem, avšak některé ze soudů dlužné částky vymáhají prostřednictvím vlastních zaměstnanců, což vede k nejednotnému postupu a vysoké administrativní zátěži.⁶⁵³ Tento nežádoucí stav měl být taktéž v rámci novely TZ odstraněn, neboť dle původního znění vládního návrhu novely TZ, který byl v pozměněném znění schválen jako zákon č. 333/2020 Sb., měla nově peněžité tresty (a další tzv. justiční pohledávky) vymáhat Celní správa, čímž by došlo ke značnému administrativnímu odbřemenění soudů a sjednocení exekuční praxe.⁶⁵⁴ Nakonec však byla tato změna z vládního návrhu zákona po meziresortním připomínkovém řízení pro nedořešenost personálních otázek a finančních dopadů vypuštěna. Vzhledem k zásadnímu významu je však navrhovaná změna jako samostatný návrh již opět v legislativním procesu.⁶⁵⁵

Pokud pachatel svou povinnost k zaplacení peněžitého trestu splní, připadají veškeré zaplacené částky státu.⁶⁵⁶ Předseda senátu soudu prvního stupně, který je k výkonu peněžitého trestu v souladu s ustanovením § 315 odst. 2 TŘ příslušný, následně získané prostředky zašle na zvláštní účet zřízený a vedený Ministerstvem spravedlnosti.⁶⁵⁷ Vybrané peněžní prostředky jsou posléze užity primárně k uspokojení majetkových nároků oprávněných osob (poškozených), které byly řádně uplatněny a soudem přiznány v adhezním řízení, případně v řízení ve věcech občanskoprávních.⁶⁵⁸ Řečené však platí pouze tehdy, pokud oprávněná osoba podá ve lhůtě 60 dnů od nabytí právní moci trestního příkazu, odsuzujícího rozsudku

⁶⁵² Srov. § 343 odst. 2 TŘ.

⁶⁵³ Právní prostor.cz. *Justiční pohledávky by mohly vymáhat celníci, schválila vláda* [online] 17. 2. 2020 [cit. 2020-09-17]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/aktuality/aktuality/justicni-pohledavky-by-mohli-vymahat-celnici-schvalila-vlada>.

⁶⁵⁴ Česká justice.cz *Nepřipustný resortismus? Celní správa zatím justiční pohledávky vymáhat nebude* [online]. 7. 3. 2019 [cit. 2020-09-17]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/03/nepripustny-resortismus-celni-sprava-zatim-justicni-pohledavky-vymahat-nebude/>.

⁶⁵⁵ Viz Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2020, VIII. volební období, sněmovní tisk 762/0. Proti připravované novele z pochopitelných důvodů brojí zejména Exekutorská komora České republiky, která navrhuje zavedení určité dvojkolejnosti spočívající v legislativním zakotvení možnosti soudů určit, jakým způsobem budou tzv. justiční pohledávky vymáhány. K tomu podrobněji viz Eurozprávy.cz. *Justiční pohledávky budou vymáhat celníci? Na vládní návrh se snesla kritika* [online]. 17. 2. 2020 [cit. 2020-09-17]. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/domaci/politika/justicni-pohledavky-by-mohli-vymahat-celnici-schvalila-vlada.443a548e/>.

⁶⁵⁶ Viz § 69 odst. 1 TZ.

⁶⁵⁷ Viz § 4 odst. 1 ve spojení s § 3 odst. 1 zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů.

⁶⁵⁸ Srov. § 7 odst. 1 písm. a) ve spojení s § 2 odst. 3 zákona č. 59/2017 Sb.

či rozhodnutí vydaného v řízení ve věcech občanskoprávních žádost o uspokojení majetkového nároku, jinak právo prekluduje.⁶⁵⁹

Není-li po uspokojení nároků poškozených peněžítá podstata zcela vyčerpána, použijí se 2 % ze zbylé částky na pomoc obětem trestných činů, přičemž tuto částku zašle Ministerstvo spravedlnosti Probační a mediační službě.⁶⁶⁰ Zbylé peněžní prostředky tvoří příjem státního rozpočtu.⁶⁶¹ Naopak pokud peněžité prostředky k uspokojení uplatněných nároků nepostačují, uspokojí je Ministerstvo spravedlnosti poměrně, a pokud nebyly získány žádné peněžní prostředky, Ministerstvo řízení zastaví.⁶⁶²

Specifickou úpravu zakotvuje § 27 odst. 6 ZSVM, který umožňuje soudu pro mládež po vyjádření mladistvého rozhodnout o nahrazení peněžitého opatření či jeho zbytku vykonáním obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu dle ustanovení § 17 odst. 1, odst. 2 ZSVM či společensky prospěšné činnosti v rámci výchovné povinnosti dle § 18 odst. 1 písm. c) ZSVM. Naopak v rámci výkonu peněžitého trestu uloženého právnické osobě se pro absenci speciální úpravy postupuje v souladu s ustanovením § 1 odst. 2 TOPO plně dle TŘ jakožto *lex generalis*.

Novela také přinesla rozšíření aplikace fikce neodsouzení na širší okruh pachatelů, tudíž *de lege lata* platí, že byl-li pachatel uložen peněžitý trest za jiný než zvláště závažný zločin, hledí se na něj, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu či jeho zbytku pravomocně upuštěno.⁶⁶³

Odchylnou právní úpravu obsahuje ZSVM, dle něž se na mladistvého pachatele, jemuž bylo uloženo peněžité opatření, hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile bylo vykonáno nebo bylo od výkonu takového opatření upuštěno.⁶⁶⁴ V případě právnických osob je aplikace fikce neodsouzení odvislá od počtu uložených denních sazeb a pro to, aby se na právnickou osobu hledělo, jako by nebyla odsouzena, musí od právní moci odsuzujícího rozsudku uplynout doba v rozmezí od pěti až do třiceti let.⁶⁶⁵

⁶⁵⁹ Viz § 8 odst. 1 zákona č. 59/2017 Sb.

⁶⁶⁰ Viz § 12 odst. 1 zákona č. 59/2017 Sb.

⁶⁶¹ Viz § 7 odst. 2 zákona č. 59/2017 Sb.

⁶⁶² Viz § 10 odst. 3, odst. 4 zákona č. 59/2017 Sb.

⁶⁶³ Viz § 69 odst. 3 TZ.

⁶⁶⁴ Viz § 35 odst. 4 ZSVM.

⁶⁶⁵ Viz § 27 ve spojení s § 24 TOPO.

6.4. Přeměna trestu

Již několikrát zmiňovaná novela TZ, zákon č. 333/2020 Sb., přinesla zcela zásadní změnu koncepce řešení případů, kdy odsouzený peněžitý trest ve stanovené lhůtě nezaplatí a soudu se jej nepodaří ani vymoci.⁶⁶⁶ Podle právní úpravy platné do 30. 9. 2020 v takovém případě musel soud přistoupit nejprve k přeměně peněžitého trestu alternativně v trest domácího vězení nebo trest obecně prospěšných prací. Teprve pokud odsouzený ani poté nevedl řádný život, vyhýbal se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu porušil sjednané podmínky výkonu trestu či jinak mařil jeho výkon či zaviněně trest ve stanovené době nevykonával, přistoupil soud k přeměně v nepodmíněný trest odnětí svobody.⁶⁶⁷

Tento kombinovaný mechanismus byl do TZ zakotven na základě zákona č. 390/2012 Sb., kterým došlo, podobně jako tomu bylo v případě obecně prospěšných prací, k promítnutí pravidla 86 *Doporučení č. R (92) 16 Výboru ministrů členským státům k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve Společenství*. V souladu s tímto pravidlem by rozhodnutí o přeměně alternativního opatření nemělo nezbytně vést k odnětí svobody.⁶⁶⁸

Zavedení zmíněné koncepce se však setkávalo se silnou kritikou z řad odborné veřejnosti. Například Kalvodová správně upozorňovala, že tím dochází do jisté míry k devalvaci podstaty a smyslu alternativních trestů, neboť dle jejího názoru jsou alternativní tresty mimo jiné:

„výrazem dobrodiní zákona ve smyslu šance pachatele prokázat, že spáchání trestného činu bylo ojedinělým vybočením z řádného života, [příčemž] [...] [p]okud toto neosvědčí, měla by následovat razantnější reakce v podobě nepodmíněného trestu.“⁶⁶⁹

Tuto kritiku reflektuje i důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb., která jako hlavní důvody zrušení přeměn peněžitého trestu v jiné alternativní tresty uvádí zejména komplikovanost výkonu jednotlivých alternativních trestů, prodlužování vykonávacího řízení a ve shodě s Kalvodovou také vyvolávání určitého pocitu beztrestnosti v odsouzených.⁶⁷⁰

⁶⁶⁶ Vymahatelnost peněžitého trestu se dlouhodobě ustálila na hodnotě 54,6 %, v roce 2018 však již přesáhla hranici 70 %. K tomu podrobněji viz Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2020, VIII. volební období, sněmovní tisk 762/0. Obecná část, s. 16.

⁶⁶⁷ K tomu srov. § 69 odst. 2, odst. 3 TR ve znění účinném do 30. 9. 2020.

⁶⁶⁸ Viz pravidlo 86 *Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of ministers to member states on the european rules on community sanctions and measures*, Op. cit.

⁶⁶⁹ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Op. cit., s. 16.

⁶⁷⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb. Zvláštní část, s. 25 (sněmovní tisk 453/0).

Zákonodárce tak zvolil návrat k předchozímu právnímu stavu, tudíž *de lege lata* jedinou možností postupu soudu představuje přeměna nevykonaného peněžitého trestu v trest odnětí svobody.⁶⁷¹ Tuto změnu je i přes určité zpřísnění třeba vnímat jako krok správným směrem. Smyslem a cílem alternativních trestů totiž není vyhnout se uvěznění pachatele za každou cenu, ale umožnit těm pachatelům, kteří jsou připraveni nést odpovědnost za své činy, vyhnout se trestu odnětí svobody tím, že budou postihnuti jiným přiměřeným způsobem.

Druhou zcela zásadní koncepční změnou je zrušení institutu náhradního trestu a zavedení institutu přeměny trestu tak, jako je tomu u ostatních druhů trestů. Dle předchozí právní úpravy stanovil soud pro případ, že peněžitý trest nebyl ve stanovené lhůtě vykonán, náhradní trest odnětí svobody až na 4 roky.⁶⁷² Před přistoupením k přeměně v náhradní trest odnětí svobody však musel soud využít přeměny v některý z alternativních trestů, jak bylo již popsáno v předchozích odstavcích.

Nově je zakotveno, že není-li peněžitý trest vykonán, a to popřípadě ani poté, co předseda senátu nařídí jeho vymáhání, přistoupí soud zásadně v neveřejném zasedání přímo k přeměně peněžitého trestu nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody (a rozhodne zároveň o způsobu jeho výkonu), nepřichází-li v úvahu jiný postup (odložení výkonu trestu, povolení splátek atp.). Přeměně trestu se řídí pevně stanoveným přepočtovým pravidlem, dle něž se každá zcela nezaplacená částka odpovídající jedné denní sazbě počítá za dva dny odnětí svobody.⁶⁷³ Toto konverzní pravidlo vychází z dosavadní maximální délky náhradního trestu odnětí svobody, neboť maximální délka takto přeměněného peněžitého trestu může v krajním případě dosáhnout taktéž až 4 let.⁶⁷⁴

Dle mého názoru se jedná o nezvykle přísnou právní úpravu, neboť například dle právní úpravy německé je možné uložit nejvýše 360 denních sazeb a v případě přeměny odpovídá jedna nezaplacená denní sazba jednomu dni odnětí svobody.⁶⁷⁵ Maximální délka „náhradního“ trestu odnětí svobody je tudíž oproti české právní úpravě zhruba čtvrtinová. Lichtenštejnská právní úprava je v tomto směru ještě mírnější, když dle tamější právní úpravy přichází v úvahu uložení taktéž až 360 denních sazeb, avšak je-li soud nucen přistoupit

⁶⁷¹ Viz § 69 odst. 2 část věty před středníkem TZ.

⁶⁷² Viz § 69 odst. 1 věta první TZ ve znění účinném do 30. 9. 2020.

⁶⁷³ Viz § 69 odst. 2 *in fine* TZ ve spojení s § 344 odst. 1 TR.

⁶⁷⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb. Zvláštní část, s. 25 (sněmovní tisk 453/0). Podrobněji viz kapitulu 6.2, s. 119.

⁶⁷⁵ Viz § 40 odst. 1 ve spojení s § 43 StGB.

k přeměně, uloží jeden den odnětí svobody za každé dvě neuhrazené denní sazby.⁶⁷⁶ Nejvyšší přípustná délka trestu odnětí svobody v případě přeměny tedy odpovídá 180 dnům oproti 1 460 dnům dle právní úpravy tuzemské. Finská právní úprava jde v tomto směru ještě podstatně dál (k tomu srov. kapitolu 8.3, s. 166).

Zakotvení mírnějšího přepočtového pravidla v rámci přeměny peněžitého trestu na trest odnětí svobody ostatně neúspěšně navrhoval i pirátský poslanec Jakub Michálek. V rámci odůvodnění svého pozměňovacího návrhu uvedl, že bude-li vládní návrh zákona schválen v původním znění, pak: „*v takovém případě by odsouzení v průměru vykonávali 1 den trestu odnětí svobody za 100 Kč nezaplaceného peněžitého trestu.*“⁶⁷⁷ K tomu dodává, že i v případě přijetí převodního pravidla jedna ku jedné by se ČR v tomto ohledu nadále řadila mezi státy s nejpřísnější právní úpravou v rámci Rady Evropy, byť bychom se ostatním státům alespoň přiblížili.⁶⁷⁸ Nadto se kritika až čtyřletého náhradního trestu objevovala již před přijetím současného TZ.⁶⁷⁹ Mírnější přepočtové pravidlo (jedna nezaplacená denní sazba = jeden den odnětí svobody) se tak prosadilo pouze v rámci právní úpravy mladistvých.⁶⁸⁰

Uvedenou změnu jako celek nicméně hodnotím pozitivně, neboť je významným krokem směrem k naplnění obecného principu rovnosti ve smyslu článku 1 LZPS. Předchozí právní úprava založená na institutu náhradního trestu odnětí svobody totiž neposkytovala žádná vodítka pro stanovení náhradního trestu odnětí svobody v případech, kdy byl peněžitý trest částečně vykonán. V rámci aplikační praxe tudíž mohlo mezi jednotlivými soudy i soudci docházet k významným rozdílům.⁶⁸¹ I tuto výkladovou a aplikační nesnáž však novela vhodným způsobem odstraňuje.

⁶⁷⁶ Viz § 19 odst. 3 věta druhá Strafbgesetzbuch Lichtenstein. Lichtenštejnský trestní zákoník nestanoví nejvyšší přípustný počet denních sazeb obecně, ale v rámci právní úpravy jednotlivých skutkových podstat. K tomu srov. např. § 88 odst. 3 či § 109 odst. 1 Strafbgesetzbuch Lichtenstein.

⁶⁷⁷ Pozměňovací návrh poslance Jakuba Michálka č. 5493 k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (sněmovní tisk 453/0).

⁶⁷⁸ Tamtéž.

⁶⁷⁹ SOLNÁŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 144.

⁶⁸⁰ Viz § 27 odst. 5 ZSVM.

⁶⁸¹ Komentářová judikatura dovozovala, že „*poměrnou částí náhradního trestu odnětí svobody se rozumí ta část tohoto trestu uloženého rozsudkem, která odpovídá takové části rozsudkem uloženého peněžitého trestu, která nebyla vykonána.*“ Podrobněji viz ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3914.

Zákonodárce nicméně i v případě přeměny peněžitého trestu v trest odnětí svobody poskytuje odsouzenému možnost odvrátit výkon trestu odnětí svobody tím, že peněžitý trest či jeho dosud neuhrazenou část zaplatí, a to i poté, co již trest odnětí svobody začal vykonávat.⁶⁸²

6.5. Statistické údaje z aplikační praxe

Peněžitý trest je i přes pozvolný nárůst jeho ukládání v České republice stále využíván v nedostatečné míře. Nicméně nebylo tomu tak vždy, neboť již za dob minulého režimu, konkrétně koncem 80. let minulého století, dosahoval podíl peněžitého trestu až 15 %.⁶⁸³ Po samotové revoluci však došlo k úpadku peněžitého trestu, jehož pád se zastavil až v roce 2013, kdy podíl ukládání peněžitého trestu klesl na hodnotu 3,2 %.

Důvodů, proč docházelo k tak nízkému využívání peněžitých trestů, existovalo hned několik. Shrnutí těch nejzásadnějších přinesly společné semináře NS a NSZ, dle nichž byly jako nejproblematictějšími místa právní úpravy identifikovány následující oblasti:

- a) nastavení parametrů pro výběr druhu trestu a jeho výměry;
- b) vyšší zatížení pachatele oproti jiným alternativním trestům;
- c) nedostatečná efektivita a náročnost vymáhání peněžitého trestu;
- d) nevhodnost přeměn peněžitého trestu na jiné alternativní tresty a
- e) délka lhůt k povolení splácení peněžitého trestu.⁶⁸⁴

Vzhledem k tomu, že výše zmíněná novela TZ a TŘ přináší zásadní pozitivní změny právní úpravy ve vztahu k bodům a) a c) – e), domnívám se, že cíl, který si NS a NSZ v rámci společného projektu vytkly, tj. dosáhnout ukládání peněžitého trestu alespoň 30 % odsouzených, není v časovém horizontu několika let nereálný. Přestože k dosažení tohoto cíle čeká praxi ještě dlouhá cesta, společná snaha vrcholných orgánů již nese své ovoce. Počínaje rokem 2016 dochází k setrvalému a vcelku signifikantnímu nárůstu podílu ukládání peněžitých trestů, a to z 3,57 % v roce 2015 na 12,56 % v roce 2018.⁶⁸⁵ Tento trend ilustruje následující graf.

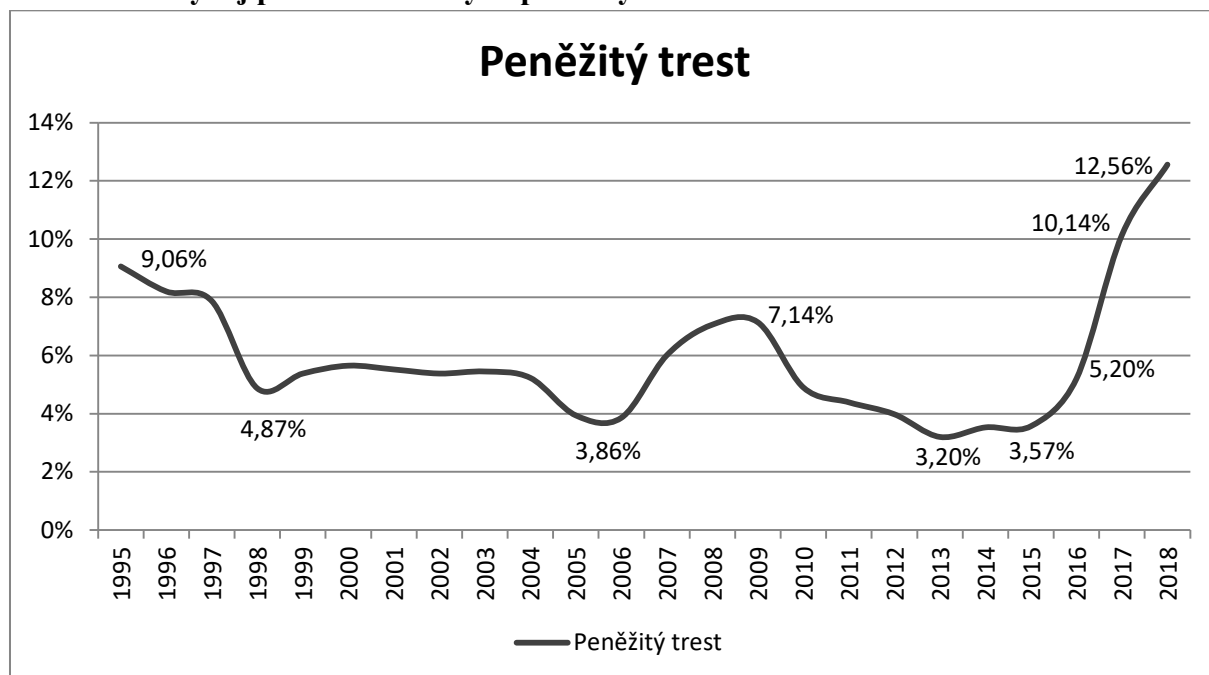
⁶⁸² K tomu srov. § 344 odst. 2 věta první TŘ a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 5. 1999, sp. zn. 11 To 86/99 [R 25/2000 tr.].

⁶⁸³ SOLNAR, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 141. Naproti tomu ve druhé polovině 60. let podíl peněžitého trestu vzhledem k třídnímu pojetí trestního práva a vnímání tohoto druhu trestu jako odpustku pro movitou buržoazní třídu oscilloval pouze okolo 1 %.

⁶⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel. Peněžité tresty z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání. *Právní prostor*. [online]. [cit. 2020-09-14]. Op. cit.

⁶⁸⁵ Údaje se týkají ukládání peněžitého trestu jako trestu hlavního. Podrobněji viz tabulku č. 7 na s. 107 - 108.

Graf č. 5: Vývoj podílu ukládaných peněžitých trestů v období let 1995 - 2018⁶⁸⁶

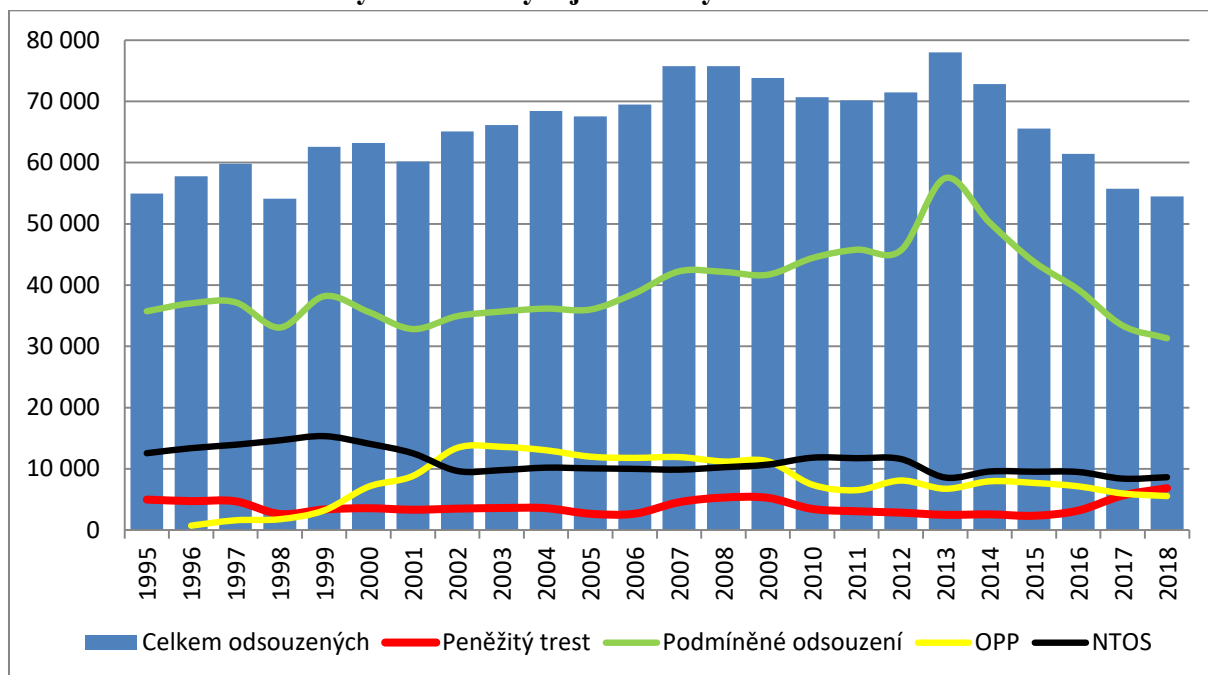
Zdroj: ROZUM, Jan, Petr ZEMAN, Hana PŘESLIČKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. *Vybrané problémy sankční politiky*. Op. cit., s. 21 a Český statistický úřad. *Ročenky* [online]. [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/rocenky_souhrn.

Pokud zmíněný pozitivní trend zasadíme spolu s ukládáním dalších druhů trestů do širšího kontextu (k tomu viz graf č. 6 níže a tabulku č. 7 na s. 107 – 108), můžeme identifikovat několik zásadních momentů. Za prvé je to významný *net widening* efekt v prvních letech po zavedení trestu obecně prospěšných prací. Implementace tohoto druhu trestu v zásadě neovlivnila množství ukládaných krátkodobých trestů odnětí svobody, ale spíše nahrazovala jiné alternativní sankce (včetně peněžitého trestu) Řečené v kombinaci s nedokonalou právní úpravou a nevhodnou aplikační praxí vedlo k nízké vykonatelnosti a následnému vysokému množství přeměn v trest odnětí svobody (k tomu podrobněji viz kapitolu 5.4, s. 105).

Druhým zásadním momentem je nárůst počtu ukládaných peněžitých trestů mezi léty 2016 - 2018, který dosud nevedl k redukci počtu ukládaných (krátkodobých) nepodmíněných trestů odnětí svobody, ale měl výrazný vliv na podíl ukládaných podmíněných odsouzení (63,90 % v roce 2016 vs. 57,53 % v roce 2018). Přestože je obecně *net-widening* efekt považován za nežádoucí, vnímám jej ve spojení s redukcí stále ještě významně nadužívaného podmíněného odsouzení jako pozitivní jev. Podmíněné odsouzení je totiž často sankcí velice mírnou, která nemusí mít požadovaný vliv na budoucí chování pachatele.

⁶⁸⁶ Graf zahrnuje pouze tresty uložené jako tresty hlavní, včetně trestních opatření. Data z období let 1995 – 2001 byla převzata z publikace ROZUM, Jan, Petr ZEMAN, Hana PŘESLIČKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. *Vybrané problémy sankční politiky*. Op. cit., s. 21. Data z období let počínaje rokem 2002 převzata ze Statistických ročenek České republiky za jednotlivé roky.

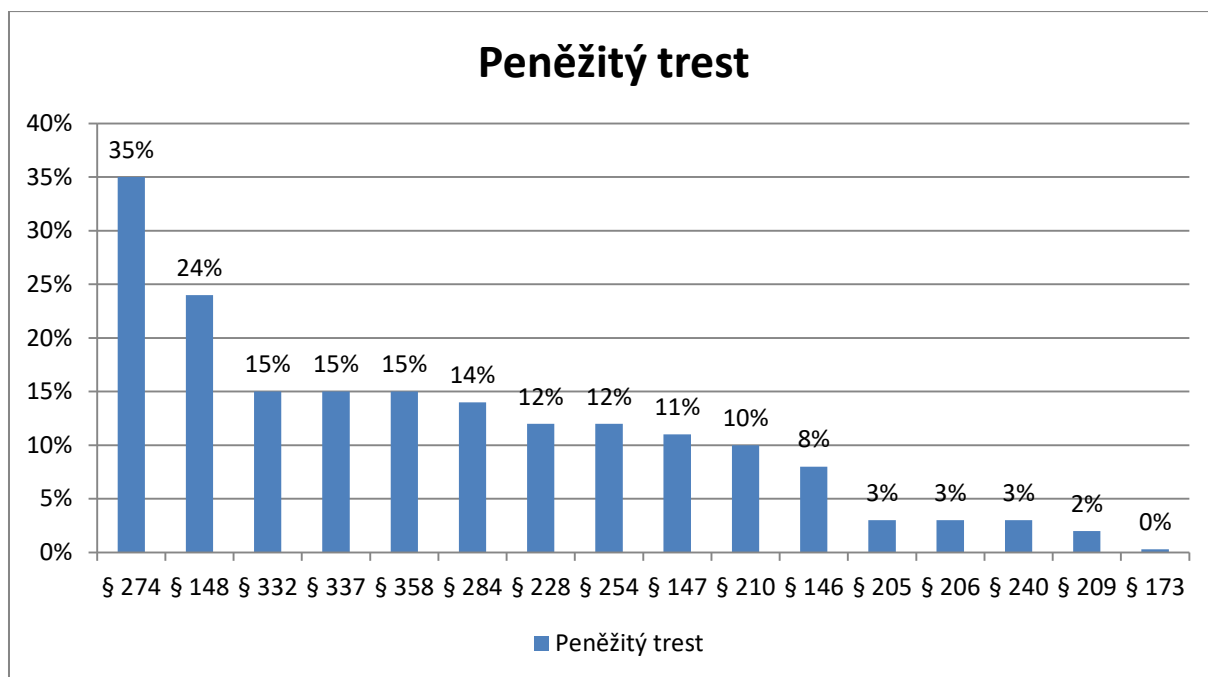
Graf č. 6: Počet odsouzených osob a vývoj ukládaných trestů v období let 1995 - 2018⁶⁸⁷

Zdroj: ROZUM, Jan, Petr ZEMAN, Hana PŘESLIČKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. *Vybrané problémy sankční politiky*. Op. cit., s. 21 a Český statistický úřad. *Ročenky* [online]. [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/rocenky_souhrn.

Co se týká frekvence ukládání peněžitého trestu za jednotlivé trestné činy, můžeme na základě následujícího grafu dospět k několika zajímavým poznatkům.

Graf č. 7: Podíl ukládání peněžitého trestu jako trestu hlavního za vybrané trestné činy v období let 2016 - 2019⁶⁸⁸

Zdroj: JakTrestame.cz [online]. [cit. 2020-10-06]. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here.

⁶⁸⁷ Viz předchozí poznámku pod čarou.

⁶⁸⁸ Viz tamtéž.

Předně je třeba uvést, že Púryho teze (podrobněji viz kapitolu 6.2, s. 115), dle níž je ukládání peněžitého trestu vhodné v případech, kdy pachatel spáchal trestný čin ze ziskuchtivosti, zatím v praxi v zásadě nedošla svého naplnění. Tento druh sankce byl v letech 2016 - 2019 jako trest hlavní uložen pouze 3 % pachatelů trestného činu krádeže a za sledované období celkem pouze šesti (!) pachatelům zločinu loupeže, což je v ostrém kontrastu s 915 uloženými podmíněně odloženými tresty odnětí svobody.⁶⁸⁹ Hojněji, avšak dle mého názoru stále nedostatečně, se peněžitý trest uplatňoval zejména v případě trestného činu podplacení (15 %), zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (12%) či trestného činu úvěrového podvodu (10 %).

Naopak Šámalův názor, podle něhož je peněžitá sankce vhodná v případech trestných činů spáchaných v dopravě, a to zejména ve spojení s trestem zákazu činnosti (podrobněji viz kapitolu 6.2, s. 116), nachází svou oporu i ve statistických datech. Nejčastěji je totiž peněžitý trest ukládán za trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky (35 %), a to v drtivé většině (98,25 %) ve spojení s trestem zákazu řízení motorových vozidel.⁶⁹⁰ V rámci trestání jednání naplňujícího tuto skutkovou podstatu je nejlépe patrný posun v sankční politice, když v roce 2016 byl peněžitý trest uložen 21 % odsouzených, avšak během pouhých tří let se uvedený podíl zdvojnásobil, a to na úkor zásadního poklesu uložených podmíněných trestů (70 % vs. 47 %).⁶⁹¹ Tento posun v přístupu soudů k ukládání trestních sankcí v rámci jedné skutkové podstaty by dle mého názoru měl být vzorem pro sankční politiku jako celek. Jen tak bude možné v budoucnu dosáhnout mety 30 %, kterou si NS a NSZ předsevzaly.

⁶⁸⁹ V obou případech byl peněžitý trest ukládán zcela marginálně i tehdy, byl-li ukládán jako trest vedlejší.

⁶⁹⁰ JakTrestame.cz [online]. [cit. 2020-10-06]. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here.

⁶⁹¹ Tamtéž.

7. PODMÍNĚNÉ ODSOUZENÍ K TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY A PODMÍNĚNÉ ODSOUZENÍ K TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY S DOHLEDEM

7.1. Pojem a vývoj právní úpravy podmíněného odsouzení

Kořeny právní úpravy podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody můžeme v zahraničních právních úpravách vysledovat již ve 2. polovině 19. století. Jednalo se o reakci na tehdejší nevhodnou praxi spočívající v dominantním ukládání krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody. Za účelem hledání řešení uspořádala organizace *Commission internationale pénitentiaire* v letech 1872 – 1890 několik konferencí. Jejich výsledkem bylo mimo jiné i prosazení zavádění podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody, které bylo záhy implementováno do praxe v Anglii (1879), Belgii (1888) či Francii (1891).⁶⁹²

Na území tehdejší Československé republiky bylo podmíněné odsouzení zavedeno zákonem č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění s účinností od 28. 10. 1919. Tehdejší právní úprava byla na svou dobu velice pokroková. V rámci zkušební doby totiž umožňovala nejen uložení přiměřených omezení, ale také ochranného dozoru vykonávaného okresním soudem prostřednictvím ochranného dozorce, kterým byl zpravidla příbuzný viníka bezúhonné pověsti požívající veřejné důvěry.⁶⁹³

Dle tehdejší právní úpravy bylo možné podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšující 1 rok, a to na zkušební dobu 1 roku až 3 let, resp. 2 – 5 let v případě trestu odnětí svobody delšího 6 měsíců.⁶⁹⁴ V rámci trestání mladistvých mohl soud podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího 3 léta.⁶⁹⁵

Zmíněnou právní úpravu podmíněného odsouzení z období první republiky nahradil TZ 1950, který představoval z pohledu kvality právní úpravy významný krok zpět. TZ 1950 totiž již nezakotvoval možnost dozoru (dohledu) ochranného dozorce či jiné osoby a na základě velice vágní formulace umožňoval ukládat pouze taková přiměřená omezení, která směřují k tomu, aby odsouzený vedl „řádný život pracujícího člověka.“ Takové vymezení představuje oproti

⁶⁹² SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 36.

⁶⁹³ Viz § 4 zákona č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění ve spojení s § 35 nařízení vlády republiky československé č. 598/1919 Sb., jímž se provádí zákon o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění. V tomto smyslu můžeme institut ochranného dozorce považovat za předchůdce dnešních probačních úředníků.

⁶⁹⁴ K tomu srov. § 1 a § 3 odst. 1 zákona č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění.

⁶⁹⁵ Viz § 7 zákona č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. Mladistvými se tehdy rozuměly osoby, které v době spáchání činu dovršily čtrnáctý, ale nedokonalý osmnáctý rok svého věku. Viz § 2 odst. 1 tamtéž.

předchozí formulaci „*může mu uložit obmezení co do místa pobytu a způsobu života*“⁶⁹⁶ úpravu podstatně užší. Zásadní změnu však přinesla novela provedená zákonem č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb., která zvýšila horní hranici trestu, který bylo možné podmíněně odložit, na dvě léta.⁶⁹⁷

TZ 1961 v zásadních bodech přejal právní úpravu zakotvenou v předchozím hmotněprávním kodexu. Další zásadní změnu do koncepce podmíněného odsouzení tak přinesla až novela TZ 1961, zákon č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Touto novelou došlo k zakotvení institutu podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, čímž byl dohled (dříve dozor) opětovně implementován do tuzemského právního řádu. Ukládal-li soud při podmíněném odsouzení dohled, bylo možné takto odložit trest odnětí svobody nepřevyšující tři léta.⁶⁹⁸

V prvních letech účinnosti nové úpravy však činila nepromyšlenost této legislativní změny problémy, neboť Probační a mediační služba byla zřízena až v roce 2001. Agendu dohledu tak v mezidobí vykonávali zpravidla zaměstnanci odborného aparátu soudů, kterým chyběla potřebná kvalifikace a zejména dostatek času (k tomu podrobněji viz kapitolu 2.2, s. 23). Podrobněji k institutu podmíněného odsouzení s dohledem viz kapitolu 7.5, s. 150 a násl.).

Podstata podmíněného odsouzení se na našem území za již více než století nezměnila, nicméně v rámci mezinárodní komparace lze dospět k poznání, že koncepce podmíněného odsouzení se v různých státech liší, jak upozorňoval Solnař již v 70. letech minulého století.

V zásadě se vyvinuly tři základní typy podmíněného odsouzení:

- a) angloamerický model spočívající v podmíněném odložení rozsudku či výkonu uloženého trestu spojený s ochranným dozorem, který vykonává probační úředník (*probation officer*);
- b) severský model, jehož podstatou je odložení výkonu trestu, přičemž pokud se odsouzený osvědčí, výkon trestu se promíjí, a
- c) francouzský model, který se odlišuje od předchozích tím, že osvědčí-li se odsouzený, posuzuje se, jakoby odsouzen vůbec nebyl (tzv. rehabilitační účinek).⁶⁹⁹

⁶⁹⁶ Srov. § 25 odst. 2 TZ 1950 a § 4 zákona č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění.

⁶⁹⁷ Viz § 24 odst. 1 TZ 1950 ve znění do 31. 12. 1961.

⁶⁹⁸ Viz § 60a odst. 1 TZ 1961 ve znění účinném od 1. 1. 1998.

⁶⁹⁹ SOLNAŘ, Vladimír. *Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 84.

Československo, a posléze také Česká republika, se přiklonilo k francouzskému pojetí, dle něž podstata podmíněného odsouzení tkví v tom, že „*trest se sice vysloví, ale nevykoná pod podmínkou (resolutivní výminkou), že se odsouzený bude během zkušební doby řádně chovat a vyhoví [případným] uloženým omezením.*“⁷⁰⁰

Poněkud spornou zůstává otázka právní povahy podmíněného odsouzení a jeho postavení v systému trestního práva. Púry (zjevně čerpaje ze Solnařova díla), uvádí, že podmíněné odsouzení lze považovat alternativně za zvláštní formu zproštění výkonu trestu, zvláštní způsob vyměření trestu, odklad trestu, zvláštní způsob výkonu trestu či zvláštní instituci směřující k dosažení nápravy pachatele a ochrany společnosti jako kvalifikovaná pohrůžka trestem.⁷⁰¹ Poměrně unáhleně však s odkazem na ustanovení § 52 odst. 2 písm. b) a c) TZ uzavírá, že obě modalities podmíněného odsouzení jsou typem trestu odnětí svobody.⁷⁰²

Tento závěr je správný potud, pokud na danou problematiku nahlížíme prizmatem právní úpravy trestání dospělých pachatelů *de lege lata*. Je však třeba, jak správně upozorňuje Ščerba, vnímat také rovinu teoretickou a nepochybně též právní úpravu uvedenou v ZSVM. Ščerba argumentuje rozdílností právních důsledků (ne)podmíněného trestu odnětí svobody, tedy tím, jaké hodnoty pachatele jsou postihovány a jaké vznikají pachateli povinnosti a omezení. Na základě toho dospívá k závěru, že: „*podmíněné odsouzení je třeba chápat jako samostatný druh trestu,*“ zákonodárcem zvolené pojetí vyjádřené v § 52 odst. 2 TZ je nesprávné a nemá reálný a odůvodněný základ.⁷⁰³ S touto argumentací koreluje ustanovení § 24 odst. 1 písm. i) – k) ZSVM a ztotožňuje se s ní řada dalších autorů.⁷⁰⁴ Z tohoto důvodu v této práci vycházím z tohoto pojetí, neboť vzhledem k výše řečenému považuji podmíněné odsouzení za samostatný (alternativní) druh trestu.

⁷⁰⁰ Tamtéž.

⁷⁰¹ K tomu srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 1011 a SOLNAŘ, Vladimír. *Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 87.

⁷⁰² Tamtéž.

⁷⁰³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 226 - 227.

⁷⁰⁴ Viz např. KALVODOVÁ, Věra. *Filozofie trestání v návrhu nového trestního zákoníku*. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRÍVNA, ed. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Op. cit. či SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 104 - 105.

7.2. Ukládání trestu

Podmínky ukládání podmíněného odsouzení upravuje ustanovení § 81 odst. 1 TZ. Zmíněné ustanovení stanoví dva základní předpoklady, které musí být kumulativně splněny, aby mohl soud rozhodnout o podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody. Zákon uložení této trestní sankce připouští, pokud:

- a) soud podmíněně odkládá trest odnětí svobody ve výměře nepřevyšující tři léta (formální hledisko) a
- b) vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu, má soud důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu (materiální hledisko).

Formální podmínka uvedená sub a) je v rámci právní úpravy alternativních trestů do jisté míry výjimkou. Na rozdíl od ostatních druhů trestů nespojených s odnětím svobody totiž aplikovatelnost podmíněného odsouzení není navázána na typovou závažnost trestného činu vyjádřenou horní hranicí trestní sazby.⁷⁰⁵ Namísto toho se vychází z konkrétní závažnosti trestného činu vyjádřené výměrou trestu, který soud za takový skutek ukládá, avšak jeho výkon nepovažuje za nutný. Vzhledem k ustanovení § 58 TZ,⁷⁰⁶ na jehož podkladě soud může, či dokonce musí v určitých případech přistoupit k mimořádnému snížení trestu odnětí svobody, tak podmíněné odsouzení přichází v úvahu u všech skutkových podstat uvedených ve zvláštní části TZ, byť u řady skutkových podstat jde jistě o možnost spíše teoretickou.⁷⁰⁷

Již v předchozí podkapitole bylo nastíněno, že maximální výměra trestu odnětí svobody, který lze podmíněně odložit, prošla v čase zásadním vývojem. Původně činila až do roku 1956 nejvýše jeden rok, posléze roky dva, následně mezi léty 1998 a 2009 existovala určitá dvoukolejnost umožňující v rámci prostého podmíněného odsouzení odložit trest odnětí svobody nepřevyšující dvě léta a u podmíněného odsouzení s dohledem až tři léta. Od této koncepce současný TZ upustil a sjednotil maximální výměru trestu odnětí svobody na tři léta. Tento krok důvodová zpráva zdůvodňuje tím, že předchozí právní úprava v některých případech vedla k tomu, že podmíněné odsouzení s dohledem bylo využíváno i u prvotrestaných pachatelů, kteří s ohledem na nízký „*risk assessment*“ výkon dohledu nevyžadují, avšak vzhledem k okolnostem případu jim prosté podmíněné odsouzení uložit

⁷⁰⁵ K tomu srov. § 60 odst. 1 a § 62 odst. 1 TZ.

⁷⁰⁶ Příp. též ustanovení § 40 odst. 2 TZ.

⁷⁰⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 228.

nelze. Uložení dohledu však bylo dle důvodové zprávy v takových případech zcela formální a nadbytečně zatěžovalo Probační a mediační službu.⁷⁰⁸

Ačkoliv obecně vzato kroky zákonodárce směrem k rozšíření aplikace alternativních trestů vítám, domnívám se, že v tomto případě se jedná o ne zcela promyšlený krok. Česká republika se dlouhodobě potýká s nadužíváním podmíněného odsouzení (k tomu podrobněji viz kapitolu 7.6, s. 153 a násl.), přičemž po nabytí účinnosti současného TZ podíl ukládaných podmíněných odsouzení ještě dále skokově vzrostl.⁷⁰⁹ Nadto Ščerba upozorňuje, že pokud dle předchozí právní úpravy nebylo možné některým pachatelům uložit podmíněně odložený trest odnětí svobody nepřevyšující dvě léta, pak je to jasný signál k tomu, aby byl pachatel po zkušební dobu podmíněného odsouzení vystaven intenzivnějším působení v podobě dohledu probačního úředníka.⁷¹⁰

Naproti tomu materiální hledisko uvedené sub b) představuje požadavek stanovení určité kriminální prognózy, tj. budoucího chování pachatele.⁷¹¹ Soud musí pečlivě zvážit veškeré zákonem stanovené relevantní okolnosti, na jejichž podkladě může učinit závěr o tom, že k tomu, aby pachatel vedl řádný život, není třeba uložený trest odnětí svobody vykonat. Kromě hledisek uvedených v § 81 odst. 1 TZ je však soud povinen přihlížet také k obecným hlediskům pro stanovení druhu trestu a jeho výměry uvedeným v § 39 TZ.⁷¹²

Aby mohl soud učinit závěr o tom, že uložený trest odnětí svobody není třeba vykonat, musí nejprve dospět k přesvědčení, že kvalifikovaná pohrůžka nejpřísnější trestní sankcí (trestem odnětí svobody), která je fakticky uložena, avšak její výkon se podmíněně odkládá, v daném případě postačí k dosažení účelu trestu.⁷¹³ Soud musí objektivně zhodnotit osobu pachatele jako celek, tj. s přihlédnutím k jeho povahovému založení, vlastnostem, psychickému stavu, sklonům, zálibám, jeho vztahu k práci, rodině, společnosti, jeho společenskému postavení atp.⁷¹⁴

Zásadní roli v rozhodování soudu sehrává dosavadní život pachatele, neboť jinak bude pohrůžka trestem působit na prvotrestaného pachatele a jinak na mnohokráte trestaného

⁷⁰⁸ Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 46 (sněmovní tisk 410/0).

⁷⁰⁹ V prvním roce účinnosti (2010) o více než 6 %, do roku 2013 celkem o více než 17 %. Podrobněji viz tabulku č. 7, s. 107 - 108.

⁷¹⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 230.

⁷¹¹ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 106.

⁷¹² K tomu srov. přiměřeně Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. 10. 1964, sp. zn. 3 Tz 41/64 [R 41/1964 tr.].

⁷¹³ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Op. cit., s. 54.

⁷¹⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 1015.

recidivistu. Nicméně ani případná recidiva *prima facie* neznamená, že by soud nemohl výkon trestu podmíněně odložit. Podmíněné odsouzení tak připadá v úvahu například i tehdy, pokud se pachatel dopustil majetkové trestné činnosti krátce po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody za obdobnou trestnou činnost.⁷¹⁵ Vždy však bude třeba, aby soud vzal v úvahu veškeré okolnosti předchozího odsouzení, tj. zejména povahu a závažnost spáchaného trestného činu, časový odstup, chování pachatele v mezidobí a jeho pohnutku při spáchání nově posuzovaného trestného činu.⁷¹⁶ Soud se tak nemůže spokojit pouze s opisem z evidence Rejstříku trestů, ale je povinen si vyžádat příslušné spisy o předchozích odsouzeních.⁷¹⁷

Stejně tak je soud povinen vzít v úvahu prostředí, ve kterém pachatel žije a pracuje, a okolnosti případu. Prostor, ve kterém pachatel žije a pracuje, sehrává významný vliv v tom smyslu, že ponecháním pachatele na svobodě nedochází k jeho vytržení ze sociálního prostředí, které tak nadále ovlivňuje jeho chování (pozitivně či negativně), a to bez ohledu na to, zda takovéto prostředí mělo či nemělo vliv na spáchání posuzovaného trestného činu.⁷¹⁸ Není tak porušením obecného principu rovnosti zakotvenému v článku 1 LZPS, pokud v jinak skutkově shodných případech soud podmíněně odsoudí pachatele, který žije v harmonickém sociálním prostředí, a naopak uloží nepodmíněný trest odnětí svobody pachateli žijícímu v závadném prostředí.

Konečně soud zohlední také okolnosti případu, které charakterizují spáchaný trestný čin, jeho povahu a závažnost a jeho vliv na ostatní členy společnosti, tj. takové okolnosti, které mají vliv na intenzitu ochrany společnosti před pachateli trestných činů a na případné působení trestu na ostatní členy společnosti.⁷¹⁹

V rámci hodnocení nastíněných skutečností z hlediska toho, zda vylučují podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody, však musí soud své rozhodnutí opřít o náležité a všestranné zhodnocení uvedených hledisek. Nemůže se omezit na izolované posouzení určité konkrétní okolnosti bez vazby na ostatní hlediska.⁷²⁰

⁷¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 14. 10. 1988, sp. zn. 8 Tz 79/88 [R 57/1990 tr.].

⁷¹⁶ Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30. dubna 1965, sp. zn. 1 To 96/65 [R 39/1965 tr.].

⁷¹⁷ Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 19. 5. 1981, sp. zn. Tpjf 46/80 [R 40/1981 tr.].

⁷¹⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 1017.

⁷¹⁹ Tamtéž.

⁷²⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 21. 10. 1971, sp. zn. 2 Tz 108/71 [R 32/1972 tr.].

Pokud soud rozhodne o podmíněném odložení výkonu trestu odnětí svobody,⁷²¹ stanoví zároveň v souladu s ustanovením § 82 odst. 1 TZ zkušební dobu na jeden rok až pět let, která začíná plynout právní mocí rozsudku. Smyslem zkušební doby je jednak umožnit soudu (potažmo Probační a mediační službě či zájmovému sdružení občanů) působení na pachatele, je-li toho třeba, jednak prokázání toho, zda je či není zapotřebí výkonu trestu odnětí svobody.⁷²²

Délka zkušební doby byla v rámci předchozích právních úprav diferencována v závislosti na délce trestu odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen (k tomu srov. kapitolu 7.1, s. 133). *De lege lata* však TZ pro stanovení délky zkušební žádná vodítka nestanoví, což je přístup obvyklý i v jiných právních úpravách,⁷²³ neboť v nejšířší míře naplňuje požadavek individualizace trestu. Ščerba uvádí, že: „[d]élka zkušební doby by se tedy měla v rámci zákonné škály od jednoho roku do pěti let pohybovat na přibližně stejném místě, na němž se pohybuje uložený trest odnětí svobody v rozpětí od (teoreticky) řádově několika dnů až do tří let.“⁷²⁴ Takové pojetí je však příliš úzké, neboť nereflektuje další zásadní okolnosti, jakými jsou zejména účel zkušební doby, obecné zásady ukládání trestů zakotvené v § 39 TZ, uložená přiměřená omezení a přiměřené povinnosti atp.⁷²⁵

Soud pachateli zpravidla také uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, odčinil nemajetkovou újmu či vydal bezdůvodné obohacení, a to i tehdy, pokud poškozený svůj nárok neuplatnil v adhezním řízení ve smyslu ustanovení § 43 odst. 3 TŘ.⁷²⁶

Fakultativně může soud pachateli uložit v souladu s ustanovením § 82 odst. 1 TZ přiměřená omezení a přiměřené povinnosti. Jejich smyslem a cílem je, aby pachatel vedl řádný život (blíže k pojmu řádný život viz kapitolu 7.4, s. 145 a násl.), a to zejména tehdy, podaří-li se v průběhu trestního řízení identifikovat určité kriminogenní faktory, které by v budoucnu mohly být příčinou další trestné činnosti pachatele.⁷²⁷ Demonstrativní výčet přiměřených omezení a přiměřených povinností podává TZ v ustanovení § 48 odst. 4, dle něž lze pachateli uložit zejména povinnost:

⁷²¹ V souladu s § 81 odst. 2 TZ se podmíněný odklad týká pouze výkonu trestu odnětí svobody, na ostatní druhy trestů nemá odklad žádný vliv.

⁷²² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 1022 a § 6 odst. 1 písm. c) TŘ.

⁷²³ Srov. § 50 odst. 1 věta první zákona č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů či § 56a odst. 1 StGB.

⁷²⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 232.

⁷²⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 1023.

⁷²⁶ KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Op. cit., s. 54.

⁷²⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 235.

- a) podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace;
- b) podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy;
- c) podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona;
- d) podrobit se vhodným programům psychologického poradenství;
- e) zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami;
- f) zdržet se neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob;
- g) zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek;
- h) zdržet se požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek;
- i) uhradit dlužné výživné nebo jinou dlužnou částku;
- j) veřejně se osobně omluvit poškozenému, nebo
- k) poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění.

Soud však může pachateli uložit i jiná přiměřená omezení či povinnosti. Inspirací pro aplikační praxi může být kupříkladu kanadský trestní zákoník, který jako přiměřené omezení a povinnosti zakotvuje například povinnost zdržovat se v obvodu, v němž vykonává jurisdikci příslušný soud, poskytnout pro účely analýzy vzorek tělní tkáně, či zdržet se přechovávání zbraní.⁷²⁸ Ukládá-li však soud jakékoliv přiměřené omezení či přiměřenou povinnost, musí mít na zřeteli, že jím nesmí nahrazovat některý z druhů trestů.⁷²⁹

Pokud se jedná o osobu ve věku blízkém věku mladistvých, může soud vyjma uvedených přiměřených omezení a přiměřených povinností uložit pachateli také některá z výchovných opatření dle ZSVM, tedy dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení či napomenutí s výstrahou.⁷³⁰

Podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody lze také trestním příkazem, avšak pouze tehdy, pokud soud podmíněně odkládá výkon trestu odnětí svobody nepřevyšující jeden rok (k tomu podrobněji viz kapitolu 7.6, s. 155).⁷³¹

Zvláštní úpravu pro ukládání podmíněného odsouzení mladistvým obsahuje ZSVM, dle něž jsou (na rozdíl od TZ terminologicky správně) podmíněné odsouzení i podmíněné odsouzení

⁷²⁸ Viz § 732 odst. 3 písm. b), c.1), d) *Criminal Code*.

⁷²⁹ K tomu srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 03. 1963, sp. zn. 7 Tz 20/64 [R 32/1964 tr.].

⁷³⁰ Viz § 82 odst. 3 TZ ve spojení s § 15 odst. 2 ZSVM.

⁷³¹ Viz § 314e odst. 2 písm. a) TR. Zákonnou formulaci „do jednoho roku“ považuji za nepřesnou, podobně jako je tomu například v ustanovení § 14 odst. 2 TZ.

s dohledem považovány za samostatné druhy trestů.⁷³² Zkušební doba podmíněného odsouzení nesmí v případě mladistvých přesáhnout tři léta, ledaže soud ponechá podmíněné odsouzení v platnosti a přiměřeně prodlužuje zkušební dobu. V takovém případě může zkušební doba dosahovat v úhrnu až pěti let.⁷³³ Specificky je upravena také otázka dohledu probačního úředníka. Mladistvým nelze uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, avšak v úvahu přichází možnost uložení výchovných opatření.⁷³⁴ V ostatním se v rámci trestních věcí mladistvých plně aplikuje právní úprava obsažená v trestním zákoníku.⁷³⁵

Naproti tomu v rámci trestání právnických osob nepřichází podmíněné odsouzení z podstaty věci vůbec v úvahu.⁷³⁶

Stále velice problematickým momentem aplikační praxe zůstává otázka kumulace trestů.⁷³⁷ Bylo již řečeno, že podmíněné odsouzení je jakousi výstrahou, varováním či druhou šancí pro pachatele, a právě v souladu s touto tezí je třeba k tomuto druhu trestu přistupovat. V opačném případě totiž dochází k situacím, kdy jsou podmíněné tresty (případně jiné druhy alternativních trestů) ukládány dvakrát, třikrát či vícekrát. V důsledku následné přeměny v nepodmíněný trest odnětí svobody či nařízení jeho výkonu pak tato praxe vede k několikaletému pobytu za mřížemi za opakované drobné delikty,⁷³⁸ což je v příkrém rozporu se smyslem a účelem tohoto druhu trestu i alternativních trestů vůbec. Samotné řetězení je praxí kritizováno, například předseda Městského soudu v Praze Libor Vávra jej označuje za naprostou absurditu.⁷³⁹

Šámal v této souvislosti přichází se zajímavou myšlenkou, kdy navrhuje nahradit podmíněné odsouzení nejen jinými alternativními tresty, ale ve vhodných případech také krátkodobými tresty odnětí svobody za účelem eliminace kumulace trestů a snížení vězeňské populace.⁷⁴⁰ Dostáváme se tak do situace, kdy alternativní trest (podmíněné odsouzení), který byl v Evropě na přelomu 19. a 20. století zaveden s cílem snížit vězeňskou populaci, přestává do určité míry pro jeho nadužívání plnit svou úlohu a jako řešení je navrhován návrat zpět ke

⁷³² Viz § 24 odst. 1 písm. i), písm. j) ZSVM.

⁷³³ Viz § 33 odst. 1, odst. 2 písm. b) ZSVM.

⁷³⁴ Viz § 16 ve spojení s § 80 ZSVM a § 2 odst. 2 písm. b) část věty za středníkem ZSVM.

⁷³⁵ Viz § 1 odst. 3 ZSVM.

⁷³⁶ K tomu srov. § 15 odst. 1 *a contrario* TOPO.

⁷³⁷ K tomu viz též kapitolu 7.4, s. 148 - 149.

⁷³⁸ Advokátní deník.cz. *Obhájci, soudci i státní zástupci diskutovali o ukládání trestů* [online]. [cit. 2020-09-15].

Op. cit.

⁷³⁹ Viz bod 9 nálezu Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2019, sp. zn. II. ÚS 4022/18.

⁷⁴⁰ Tamtéž. Obdobně též LATA, Jan. Několik poznámek k problematice ukládání trestů začínajícím delikventům. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA, ed. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Op. cit.

krátkodobým trestům odnětí svobody. Černý v této souvislosti hovoří o tom, že „někdy je rychlá facka lepší než dlouhé domlouvání.“⁷⁴¹ Je to podle mého názoru řešení nesystémové, které nemá oporu ani v mezinárodní komparaci.⁷⁴²

Jako mnohem vhodnější řešení tohoto úskalí se mi jeví již zmíněný trend ukládání vyššího počtu peněžitých trestů namísto trestů podmíněných. Teprve pokud pachatel takovou výstrahu ve formě alternativního trestu nerespektuje, je v případě další trestné činnosti místo ukládání jiných druhů alternativních trestů zcela namíste uložení kratšího nepodmíněného trestu odnětí svobody. *De lege ferenda* je v souvislosti s problematikou kumulace trestů inspirativní také judikatura Ústavního soudu, která kritizuje právní úpravu v tom smyslu, že v současnosti neumožňuje soudu zohlednit dříve uložené, dosud nevykonané tresty. Soudy proto musí tento nedostatek právní úpravy řešit v rámci vykonávacího řízení postupem dle ustanovení § 83 odst. 1 věta druhá TZ.⁷⁴³

7.3. Výkon trestu

Ihned poté, co soud rozhodne o podmíněném odsouzení k trestu odnětí svobody, a toto rozhodnutí (rozsudek či trestní příkaz) nabyde právní moci, přistoupí soud k jeho výkonu.⁷⁴⁴ Kontrola samotného výkonu podmíněného odsouzení může nabývat dvojí podoby, přičemž její obsah je v obou případech totožný. Rozdíl tkví pouze v subjektu, který kontrolu vykonává.

V případech, kdy je to s ohledem na povahu uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností a vzhledem ke způsobu kontroly chování podmíněně odsouzeného nutné, zašle předseda senátu soudu 1. stupně opis rozhodnutí probačnímu úředníkovi a pověří jej výkonem kontroly.⁷⁴⁵ Zároveň jej požádá, aby v pravidelných intervalech stanovených soudem (nikoliv však delších šesti měsíců) podával soudu zprávu o způsobu života odsouzeného, a zjistí-li okolnosti odůvodňující nařízení výkonu trestu, aby je soudu oznámil ihned.⁷⁴⁶

⁷⁴¹ ČERNÝ, Petr. Facka nebo domluva?: Názory očima Petra Černého. *Právní prostor* [online]. 6. 11. 2018 [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/nazory/ocima-petra-cerneho/facka-nebo-domluva>.

⁷⁴² V jejím rámci lze zmínit například německou právní úpravu, která umožňuje ukládání krátkodobých trestů odnětí svobody (do 6 měsíců) pouze tehdy, pokud existují výjimečné okolnosti, které nezbytně vyžadují uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Viz § 47 odst. 1 StGB.

⁷⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2019, sp. zn. II. ÚS 4022/18. Podrobněji viz kapitolu 7.4, s. 148 – 149.

⁷⁴⁴ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. 7 To 387/2001.

⁷⁴⁵ Viz § 329 odst. 1 věta první a § 27b odst. 1 písm. d) TŘ ve spojení s § 64 odst. 2 věta první a § 56 odst. 2 věta první KancŘ a § 4 odst. 2 písm. d) zákona o PMS.

⁷⁴⁶ Viz § 329 odst. 1 věta druhá TŘ ve spojení s § 7 odst. 3 věta první zákona o PMS.

Probační úředník je povinen se v rámci své činnosti zaměřit nejen na kontrolu uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností, ale také na další chování odsouzeného, které vcelku charakterizuje jeho řádný život.⁷⁴⁷ Je tomu tak proto, že právě vedení řádného života je v souladu s ustanovením § 83 odst. 1 TZ základním předpokladem pro rozhodnutí soudu o tom, že se pachatel ve zkušební době osvědčil (blíže k pojmu řádný život viz kapitolu 7.4, s. 145 a násl.).

V rámci výkonu podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody přichází v úvahu také využití výchovného spolupůsobení zájmového sdružení občanů.⁷⁴⁸ Na rozdíl od právní úpravy účinné do 31. 12. 2001 však již nelze na základě přijetí záruky takového sdružení za nápravu pachatele rozhodnout o podmíněném odsouzení,⁷⁴⁹ ale jeho využití přichází v úvahu toliko v rámci vykonávacího řízení. V takovém případě může předseda senátu formou opatření požádat zájmové sdružení občanů, které nabídlo záruku za převýchovu odsouzeného, o výchovné spolupůsobení.⁷⁵⁰ V žádosti soud zájmovému sdružení občanů sdělí, zda (a případně jaká) přiměřená omezení a přiměřené povinnosti byly odsouzenému uloženy. Zároveň jej požádá, aby podle obsahu těchto omezení a povinností zaměřilo své výchovné působení, sledovalo, zda je odsouzený dodržuje, a podalo soudu ihned zprávu o jejich případném porušování. Rovněž požádá o sdělení o případné změně zaměstnání či bydliště odsouzeného.⁷⁵¹ Mimoto je zájmové sdružení občanů povinno působit na odsouzeného, aby žil řádným životem a nahradil škodu či nemajetkovou újmu, případně vydal bezdůvodné obohacení, pokud k nim spácháním trestného činu došlo.⁷⁵² Jedná se však pouze o morální povinnost, jejíž porušení trestní řád ani jiné právní předpisy žádným způsobem nesankcionují.⁷⁵³

Pokud jsou však uložena omezení jednoduše kontrolovatelná a není vyžadováno osobní jednání s odsouzeným, nebude zpravidla dán důvod k předání věci probačnímu úředníkovi a soud v takovém případě vykonává kontrolu sám. Takové rozhodnutí je však plně v gesci předsedy soudu 1. stupně příslušného k provedení vykonávacího řízení.⁷⁵⁴

⁷⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. Op. cit., s. 3784.

⁷⁴⁸ K pojmu zájmového sdružení občanů viz § 3 odst. 1 TR.

⁷⁴⁹ K tomu srov. § 58 odst. 1 písm. b) TZ 1961 ve znění účinném do 31. 12. 2001.

⁷⁵⁰ Viz § 329 odst. 3 ve spojení s § 6 odst. 1 písm. c) TR a § 3 odst. 2 TR.

⁷⁵¹ Viz § 38 JŘS.

⁷⁵² Viz § 6 odst. 3 TR.

⁷⁵³ Konzultace s JUDr. Janem Sváčkem, místopředsedou Vrchního soudu v Praze, v rámci výuky předmětu Trestní právo III na PF UK ze dne 20. 11. 2018.

⁷⁵⁴ Viz § 315 odst. 2 TR.

V rámci obou způsobů výkonu kontroly vyžaduje pověřený zaměstnanec soudu (vyšší soudní úředník, justiční čekatel, soudní tajemník)⁷⁵⁵ ve lhůtách stanovených soudem (nejméně však jednou za šest měsíců) opis Rejstříku trestů a veškeré další doklady nezbytné k posouzení způsobu života odsouzeného a dodržování přiměřených omezení a přiměřených povinností. Pokud byla trestným činem způsobena škoda, zjistí též dotazem na poškozeného, zda odsouzený projevil ve zkušební době snahu způsobenou škodu nahradit a byla-li za nápravu odsouzeného převzata záruka zájmovým sdružením občanů, vyžádá si též jeho stanovisko.⁷⁵⁶

7.4. Rozhodnutí o osvědčení či vykonání trestu

Na podkladě zjištěných skutečností soud následně učiní některé z rozhodnutí předpokládaných v ustanovení § 83 odst. 1 TZ, a tedy:

- a) vysloví, že se odsouzený ve zkušební době osvědčil;
- b) rozhodne, a to popřípadě již během zkušební doby, že se podmíněně odložený trest odnětí svobody vykoná, nebo
- c) výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného ponechá podmíněně odsouzení v platnosti, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu. Zároveň alternativně stanoví nad odsouzeným dohled, přiměřeně prodlouží zkušební dobu, nejvýše však o dvě léta, přičemž ani takto modifikovaná zkušební doba nesmí přesáhnout pět let, nebo stanoví dosud neuložená přiměřená omezení či přiměřené povinnosti.

To, jakým způsobem soud v konkrétním případě rozhodne, závisí na řádném a úplném zjištění skutečností svědčících o tom, zda odsouzený v rámci zkušební doby vedl řádný život a vyhověl uloženým podmínkám (k tomu podrobněji viz dále). Přitom i při rozhodování o osvědčení či vykonání trestu je soud povinen v souladu s ustanovením § 2 odst. 5 TŘ zjistit skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí.⁷⁵⁷ Z tohoto důvodu je soud povinen obligatorně nařídit veřejné zasedání,⁷⁵⁸ při němž je věc projednána v přítomnosti odsouzeného a je mu poskytnuta možnost vyjádřit se ke všem prováděným důkazům.⁷⁵⁹ Jen v takovém případě dochází svého naplnění právo

⁷⁵⁵ Viz § 468 TŘ ve spojení s § 27a TŘ a § 12 zákona č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně některých zákonů, § 6 odst. 1 písm. l) a § 6b JŘS.

⁷⁵⁶ Viz § 64 odst. 3 KancŘ.

⁷⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2001, sp. zn. IV. ÚS 130/01.

⁷⁵⁸ Viz § 330 odst. 1 TŘ.

⁷⁵⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. II. ÚS 222/07.

odsouzeného na spravedlivý proces ve smyslu článku 38 odst. 2 LZPS ve spojení s článkem 6 odst. 1 EÚLP.

Veškeré relevantní okolnosti se zkoumají v rámci celé zkušební doby, která, jak již bylo řečeno, začíná běžet okamžikem právní moci odsuzujícího rozhodnutí. Nepravá recidiva tudíž není důvodem k závěru, že odsouzený nevedl řádný život, neboť ke spáchání takového trestného činu nedošlo v rámci stanovené zkušební doby.⁷⁶⁰ V průběhu zkušební doby může soud rozhodnout pouze o tom, že se podmíněně odložený trest vykoná, případně výjimečně ponechat podmíněně odsouzení v platnosti, avšak rozhodnutí o osvědčení odsouzeného v tomto případě nepřichází v úvahu.⁷⁶¹ Tuzemská právní úprava, na rozdíl od právní úpravy německé,⁷⁶² neumožňuje ani zkrácení zkušební doby. Považoval bych však za vhodné se v tomto směru německou úpravou inspirovat, neboť taková možnost by mohla odsouzené motivovat k tomu, aby řádným plněním svých povinností dosáhli jednak dřívější jistoty, že nebudou nuceni trest odnětí svobody vykonat, jednak odstranění negativních následků odsouzení.

Pro délku zkušební doby má zásadní význam též ustanovení § 82 odst. 4 TZ. Dle tohoto ustanovení se doba, po kterou podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, započítává do zkušební doby nově stanovené při podmíněném odsouzení pro týž skutek nebo do zkušební doby stanovené při uložení úhrnného nebo souhrnného trestu nebo společného trestu za pokračování v trestném činu. Nové odsouzení pachatele však přichází v souladu se zásadou *rei iudicata* úvahu jen tehdy, bylo-li předchozí pravomocné rozhodnutí zrušeno na podkladě mimořádných opravných prostředků či ústavní stížnosti.⁷⁶³ Mezidobí mezi zrušením pravomocného rozhodnutí a novým rozhodnutím započítat nelze, neboť v tu dobu zkušební doba neběží.⁷⁶⁴

Jako referenční kritérium pro rozhodnutí o podmíněném odsouzení stanoví TZ vedle vyhovení fakultativně ukládaným podmínkám také vedení řádného života. Řádný život není legálně definován, tudíž nezbyvá než při jeho hodnocení vycházet z nauky a zejména ze soudní praxe, která je v tomto ohledu mimořádně bohatá.

⁷⁶⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 10. 1968, sp. zn. 7 Tz 50/68 [R 22/1969 tr.].

⁷⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. 11. 1972, sp. zn. 4 Tz 62/72 [R 41/1973 tr.].

⁷⁶² K tomu srov. § 56a odst. 2 věta druhá StGB.

⁷⁶³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 1030.

⁷⁶⁴ K tomu srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 20. 7. 1979, sp. zn. 6 Tz 31/79 [R 12/1980 tr.].

Judikatura dovodila, že pokud odsouzený ve zkušební době spáchá úmyslný trestný čin, svědčí to zpravidla o tom, že se neosvědčil, podmíněné odsouzení nevedlo k zamýšlenému cíli a trest je třeba vykonat.⁷⁶⁵ Musí se však jednat o odsouzení pravomocné. Pouhé zahájení trestního stíhání v souladu se zásadou presumpce nevinny nemůže k učinění závěru o neřádném životu odsouzeného v žádném případě dostačovat.⁷⁶⁶ V takovém případě soud vyčkává ukončení takového trestního stíhání, přičemž fikce, že se pachatel osvědčil, za těchto okolností nenastává, neboť soud ve stanovené lhůtě nemůže rozhodnutí učinit pro zavinění pachatele, který ve zkušební době spáchal další trestný čin.⁷⁶⁷

Řečené však neplatí absolutně. Ani případné další odsouzení nezbavuje soud povinnosti zjistit veškeré relevantní okolnosti pro zhodnocení, zda pachatel ve zkušební době vedl řádný život, neboť takové odsouzení bez dalšího nevyklučuje rozhodnutí soudu o tom, že se odsouzený ve zkušební době osvědčil.⁷⁶⁸ Příkladem z praxe může být situace, kdy podmíněně odsouzený zanedbal dohled nad svým psem, který srazil na kole projíždějící postarší ženu, a poškozená při následném pádu utrpěla zlomeninu krčku stehenní kosti. V takovém případě by ani případné podmíněné odsouzení za přečin ublížení na zdraví z nedbalosti nemuselo vzhledem k okolnostem nutně vést k závěru, že se podmíněně odsouzený ve zkušební době neosvědčil.

Na druhé straně však nelze řádný život spojovat výlučně s beztrestností,⁷⁶⁹ neboť odsouzený je povinen dodržovat celý právní řád, nikoliv pouze normy práva trestního.⁷⁷⁰ Důvodem pro závěr soudu o tom, že odsouzený nevedl řádný život, tak může být mimo jiné i poznatek o tom, že se pachatel dopustil jiného protiprávního jednání, typicky přestupku, a to zejména tehdy, je-li takový přestupek stejného druhu jako trestný čin, za nějž byl pachatel podmíněně odsouzen.⁷⁷¹

Kromě zmíněných případů protiprávního jednání je však nezbytné zohlednit také to, zda odsouzený plní své základní povinnosti v soukromém životě i vůči společnosti.⁷⁷² Takovými povinnostmi jsou zejména jeho pracovní činnost, vztahy s rodinnými příslušníky,⁷⁷³ plnění

⁷⁶⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 8. 1. 1975, sp. zn. 2 To 51/74 [R 19/1976 tr.].

⁷⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 17. 2. 1986, sp. zn. 4 Tz 2/86 [R 7/1987 tr.].

⁷⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2001, sp. zn. 4 Tz 4/2001 [R 26/2002 tr.].

⁷⁶⁸ Rozhodnutí Vyššího vojenského soudu ze dne 15. 9. 1965, sp. zn. To 65/65 [R 11/1966 tr.].

⁷⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 9. 8. 1972, sp. zn. 2 Tz 69/72 [R 59/1973 tr.].

⁷⁷⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 8. 1. 1975, sp. zn. 2 To 51/74 [R 19/1976 tr.].

⁷⁷¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 234.

⁷⁷² Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 9. 8. 1972, sp. zn. 2 Tz 69/72 [R 59/1973 tr.].

⁷⁷³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 15. 6. 1967, sp. zn. 8 Tz 45/67 [R 11/1968 tr.].

vyživovací povinnosti⁷⁷⁴ nebo také to, zda odsouzený nahradil škodu či nemajetkovou újmu, popřípadě zda vydal bezdůvodné obohacení, které trestným činem získal. Pokud v rámci zkušební doby nedošlo ke splnění povinnosti k nahrazení škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, je soud povinen zjišťovat, zda k tomu došlo na základě zavinění poškozeného, či zda se jedná o důsledek okolností nezávislých na jeho vůli. Zákonná formulace vyžadující, aby odsouzený nahradil škodu „*podle svých sil*“ totiž implikuje, že odsouzený je povinen nahradit škodu v době a ve výši, v jaké to dovolí jeho osobní, majetkové a výdělkové poměry.⁷⁷⁵

Kromě výše uvedených hledisek vedení řádného života však judikatura dovodila i celou řadu hledisek dalších, která musí soud v konkrétním případě vzít v úvahu. Vzhledem k pestrosti každodenního života nicméně ani judikatura nemůže podat vyčerpávající výčet veškerých relevantních okolností, neboť se jedná o množinu neuzavřenou.⁷⁷⁶ Šámal v této souvislosti nicméně upozorňuje, že v praxi zpravidla ke komplexnímu zhodnocení veškerých hledisek, která v souhrnu označujeme jako řádný život, nedochází. Zdůrazňuje, že: „*[n]a trest odnětí svobody se zpravidla [podmíněné odsouzení] přeměňuje jen tehdy, když odsouzený spáchá ve zkušební době další trestný čin, případně více přestupků, ale k tomu v praxi často nedochází. Jinak se řádný život příliš nehodnotí, vychází se z minimálního standardu, co se za něj považuje.*“⁷⁷⁷ Jedná se jistě o nelichotivý postřeh, který je však vzhledem k přetíženosti českých soudů z mého úhlu pohled vcelku pochopitelný.

Pokud soud po zhodnocení veškerých relevantních okolností dospěje k závěru, že odsouzený ve zkušební době vedl řádný život, vysloví v souladu s ustanovením § 83 odst. 1 TZ, že se osvědčil. Takové rozhodnutí je konečné, nelze jej dodatečně změnit na podkladě trestného činu, který pachatel spáchal ve zkušební době, avšak vyšel najevo až poté, co bylo vysloveno, že se pachatel osvědčil.⁷⁷⁸ Pokud je proti takovému rozhodnutí podána stížnost (rozhodnutí má v souladu s ustanovením § 119 odst. 1 TŘ formu usnesení), nemůže druhostupňový soud po uplynutí lhůty jednoho roku po uplynutí zkušební doby změnit rozhodnutí tak, že se trest

⁷⁷⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 8. 7. 1971, sp. zn. 1 Tz 16/71 [R 56/1973 tr.].

⁷⁷⁵ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 8. 2006, sp. zn. 3 To 668/2006 [R 47/2007 tr.] ve spojení s Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2009, sp. zn. 4 Tz 6/2009 [R 8/2010 tr.].

⁷⁷⁶ Lze zmínit například zjištění, zda odsouzený nezneužíval svých práv vůči jiným osobám, nenarušoval občanské soužití atp. K tomu srov. přiměřeně ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 552.

⁷⁷⁷ Češi v právu.cz. *Posílat neplatiče výživného do vězení nedává smysl* [online]. 20. 8. 2019 [cit. 2020-09-24]. Op. cit.

⁷⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 13. 8. 1968, sp. zn. 1 Tz 34/68 [R 42/1969 tr.].

vykoná, neboť nezavinil-li nedodržení lhůty odsouzený, uplatní se fikce osvědčení pachatele ve smyslu ustanovení § 83 odst. 3 TZ (k tomu viz dále).⁷⁷⁹

I když odsouzený příčinu k nařízení výkonu trestu zavdá, nemusí soud výjimečně⁷⁸⁰ k tomuto kroku přistoupit a vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného může ponechat podmíněné odsouzení v platnosti, a:

- a) stanovit nad odsouzeným dosud neuložený dohled;
- b) přiměřeně prodloužit zkušební dobu, nejvýše však o dvě léta, přičemž ani takto modifikovaná zkušební doba nesmí přesáhnout pět let, nebo
- c) stanovit dosud neuložená přiměřená omezení či přiměřené povinnosti.

Zmíněné modifikace podmíněného odsouzení může soud také vzájemně kombinovat.⁷⁸¹ Tato modalita byla do TZ 1961 implementována s účinností od roku 2002. Předkladatelé novely totiž dospěli k závěru, že: „*v praxi se vyskytují případy, kdy odsouzený k podmíněnému trestu odnětí svobody zavdá příčinu k nařízení výkonu trestu odnětí svobody, ale tato příčina není natolik závažná, aby při určitém zpřísnění podmíněného odsouzení nemohlo být rozhodnuto o ponechání podmíněného odsouzení v platnosti.*“⁷⁸² Před účinností zmíněné novely soudci tento nedostatek právní úpravy překlinovali tím, že v roční lhůtě po skončení zkušební doby o věci nerozhodli a věc nechali slovy Laty „vyhnít,“ čímž však riskovali kárné řízení.⁷⁸³

Prostor pro aplikaci tohoto v zásadě výjimečného postupu soudu v loňském roce významným způsobem rozšířil náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4022/18. V řešené věci byl drogově závislý delikvent odsouzen nejprve k trestu odnětí svobody v délce trvání 1 roku, který byl podmíněně odložen na zkušební dobu 2 let. V průběhu zkušební doby byl delikvent následně znovu odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání 2,5 roku, opět podmíněně odloženého na zkušební dobu 2 let. Až třetí odsouzení vedlo k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody v délce trvání 3 let. Následně soud prvního stupně postupně rozhodl o nařízení výkonu obou podmíněně odložených trestů odnětí svobody, v důsledku čehož měl odsouzený postupně vykonat tresty odnětí svobody v celkové délce 6,5 let.⁷⁸⁴

⁷⁷⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 10. 1. 1977, sp. zn. 7 Tz 44/76 [R 5/1978 tr.].

⁷⁸⁰ V rámci právní úpravy mladistvých požadavek výjimečnosti absentuje. K tomu srov. § 33 odst. 2 ZSVM.

⁷⁸¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb. Zvláštní část, nečíslováno (sněmovní tisk 785/0).

⁷⁸² Tamtéž.

⁷⁸³ LATA, Jan. Několik poznámek k problematice ukládání trestů začínajícím delikventům. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRÍVNA, ed. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Op. cit.

⁷⁸⁴ Viz bod 2 a bod 3 náleží Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2019, sp. zn. II. ÚS 4022/18.

Ústavní soud v této souvislosti dovodil, že v situaci, kdy právní úprava *de lege lata* neumožňuje soudu zohlednit v rámci rozhodování o trestu dříve uložené dosud nevykonané tresty, není ani v případě výkonu trestu odnětí svobody nezbytně nutné, aby soud přistoupil k nařízení výkonu ostatních uložených a dosud nevykonaných trestů. Naplnění zákonného požadavku výjimečnosti totiž může spočívat také v kumulaci výkonů trestů odnětí svobody, jejichž celková výměra je nepřiměřená závažnosti spáchané trestné činnosti nebo osobě pachatele.⁷⁸⁵

V takových případech je namístě, aby soud s přihlédnutím k okolnostem ponechal podmíněné odsouzení v platnosti a stanovil přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, jejichž výkon přichází v rámci výkonu trestu odnětí svobody v úvahu.⁷⁸⁶ Tím by bylo mohlo být předejito „kolotoči přeměn,“⁷⁸⁷ které jsou v současné době jednou z hlavních příčin nárůstu vězeňské populace v České republice.⁷⁸⁸

Nejvyšší soud v souvislosti s možností aplikace výjimečného ponechání podmíněného odsouzení v platnosti po uplynutí původní zkušební doby dovodil, že takové rozhodnutí „může soud učinit i po skončení původně stanovené zkušební doby podmíněného odsouzení, nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy její běh skončil.“⁷⁸⁹

Jestliže však soud po důkladném zhodnocení všech okolností případu dospěje k závěru, že podmíněně odsouzený ve zkušební době řádný život nevedl, popřípadě nevyhověl uloženým podmínkám, rozhodne, a to popřípadě již během zkušební doby, že se trest vykoná.⁷⁹⁰ V takovém případě musí zároveň rozhodnout o zařazení odsouzeného do příslušné věznice,⁷⁹¹ přičemž zpravidla bude odsouzený v souladu s ustanovením § 56 odst. 2 písm. a) a b) TZ zařazen do věznice s ostrahou.

Neučiní-li soud v rámci jednoleté lhůty počínající dnem následujícím po posledním dni zkušební doby žádné z výše uvedených rozhodnutí, nastává fikce osvědčení ze zákona.⁷⁹² Řečené však platí pouze tehdy, není-li taková nečinnost soudu zaviněna odsouzeným. Pokud

⁷⁸⁵ Viz bod 22 *in fine* nálezu Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2019, sp. zn. II. ÚS 4022/18.

⁷⁸⁶ Podrobněji viz bod 23 nálezu Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2019, sp. zn. II. ÚS 4022/18.

⁷⁸⁷ ČERNÝ, Petr. Facka nebo domluva?: Názory očima Petra Černého. *Právní prostor* [online]. 6. 11. 2018 [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/nazory/ocima-petra-cerneho/facka-nebo-domluva>.

⁷⁸⁸ Česká televize. *NS a nejvyšší státní zástupce chtějí, aby soudci častěji využívali peněžité tresty* [online]. 23. 11. 2016 [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1962835-ns-a-nejvyssi-statni-zastupce-chteji-aby-soudci-casteji-vyuzivali-penezite-tresty>.

⁷⁸⁹ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. Tpjn 300/2003 [R 22/2004 tr.].

⁷⁹⁰ Viz § 83 odst. 1 část věty za středníkem TZ.

⁷⁹¹ Viz § 83 odst. 5 TZ.

⁷⁹² Viz § 83 odst. 3 TZ.

se tedy odsouzený kupříkladu zdržoval na neznámém místě v cizině, tudíž soud nemohl učinit závěr o tom, zda ve zkušební době vedl řádný život, nemůže nastat zákonná fikce osvědčení. V takovém případě je třeba, aby soud o osvědčení či neosvědčení pachatele rozhodl ve smyslu ustanovení § 83 odst. 1 TZ. Soud vázán žádnou zákonnou lhůtou,⁷⁹³ nicméně i zde se uplatní základní zásada rychlosti trestního řízení dle ustanovení § 2 odst. 4 věta druhá TR. Předtím, než rozhodne, si však soud musí jako předběžnou otázku nejprve vyřešit, zda na marném uplynutí roční lhůty měl odsouzený vinu. Teprve kladná odpověď na tuto otázku mu umožňuje rozhodnout o meritu věci.⁷⁹⁴

Ať již o osvědčení rozhodl soud ve smyslu ustanovení § 83 odst. 1 TZ, nebo nastala fikce osvědčení dle odstavce třetího téhož ustanovení, hledí se v takovém případě na pachatele, jako by nebyl odsouzen.⁷⁹⁵ V důsledku toho již takové odsouzení není nadále vykazováno ve výpisu z Rejstříku trestů, avšak v opisu zůstává evidováno i nadále.⁷⁹⁶ Za tím účelem vyrozumí o učiněném rozhodnutí pověřený zaměstnanec soudu Rejstřík trestů.⁷⁹⁷

7.5. Specifika právní úpravy podmíněného odsouzení s dohledem

Považuje-li soud za potřebné zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době, může za podmínek shodných s podmínkami pro uložení prostého podmíněného odsouzení podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody za současného vyslovení dohledu nad pachatelem.⁷⁹⁸ Jedná se v podstatě o přísnější alternativu k podmíněnému odsouzení přicházející v úvahu i tehdy, pokud by samotné podmíněné odsouzení (případně doplněné o přiměřená omezení a přiměřené povinnosti) nepostačovalo k dostatečnému působení na pachatele.⁷⁹⁹ Typicky se bude jednat o situace, kdy byl trestný čin spáchán v souvislosti s tím, že pachatel nemá trvalé zaměstnání ani jiný zdroj legálních příjmů, bylo na něj negativně působeno jinými osobami, pachatel zneužívá návykové látky, či je jeho osobnost určitým způsobem narušena.⁸⁰⁰

Přestože byl institut dohledu do tuzemského právního řádu v legislativní rovině zaveden s účinností od 1. 1. 1998, v judikatuře lze trendy směřující k zavedení probace vysledovat již

⁷⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2009, sp. zn. 11 Tz 117/2008 [R 24/2010 tr.].

⁷⁹⁴ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 7. 1998, sp. zn. 4 To 475/98 [R 43/1998 tr.].

⁷⁹⁵ Viz § 83 odst. 4 TZ.

⁷⁹⁶ Viz § 10 odst. 4 věta první zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů.

⁷⁹⁷ Viz § 64 odst. 5 KančŘ.

⁷⁹⁸ Viz § 84 TZ.

⁷⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 1055.

⁸⁰⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 242.

dříve. Kupříkladu Městský soud v Praze již v polovině roku 1996 uložil probační dohled jako přiměřené omezení spočívající v povinnosti odsouzeného dostavovat se ve zkušební době na výzvu k probačnímu pracovníkovi a podrobovat se probačnímu dohledu.⁸⁰¹ Přestože bylo předmětné rozhodnutí zejména z důvodu jeho neurčitosti odborníky hojně kritizováno,⁸⁰² byla jím v zásadě otevřena cesta k probaci tak, jak ji známe dnes. Ani praktická implementace dohledu však neprobíhala bez problémů, a tak první léta po renesanci tohoto institutu provázela řada komplikací spojených s nepromyšleností právní úpravy ve vztahu k praktické aplikaci (k tomu podrobněji viz kapitolu 2.2, s. 23 a kapitolu 7.1, s. 134).

Samotný výkon dohledu je realizován v souladu s obecnou úpravou dohledu zakotvenou v ustanoveních § 49 – 51 TZ. *De lege lata* se dohledem rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s probačním úředníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona.⁸⁰³ Jeho účelem je na jedné straně sledování a kontrola chování pachatele, a na druhé straně odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.⁸⁰⁴ Nejedná se tedy o pouhou sankci, ale také o jakousi pomocnou ruku, kterou stát prostřednictvím soudu (potažmo probačního úředníka) podává odsouzenému ve snaze vést jej k řádnému životu.

Jakmile rozhodnutí o uložení podmíněného odsouzení s dohledem nabyde právní moci a vykonatelnosti, zašle jej soud ihned⁸⁰⁵ příslušnému středisku PMS spolu s nařízením výkonu trestu. Současně opatřením pověří probačního úředníka, v jehož obvodu má odsouzený bydliště nebo pracoviště, aby sledoval a kontroloval jeho chování a dodržování uložených omezení a povinností.⁸⁰⁶ Příslušný probační úředník je následně po dobu trvání dohledu povinen na podkladě vytvořeného a pravidelně aktualizovaného probačního plánu dohledu vykonávat nad podmíněně odsouzeným dohled, být mu nápomocen a plnit pokyny předsedy senátu.⁸⁰⁷

⁸⁰¹ Podrobněji viz KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Op. cit., s. 58.

⁸⁰² Např. PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel. Nad jedním rozhodnutím o probaci. *Právní rozhledy*. 1997, č. 6, s. 308 – 313.

⁸⁰³ Viz § 49 odst. 1 TZ.

⁸⁰⁴ Viz § 49 odst. 2 TZ.

⁸⁰⁵ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. 7 To 387/2001. Nedostojí-li stát prostřednictvím soudu této povinnosti, nelze v případě další trestné činnosti odsouzeného mechanicky učinit rozhodnutí o tom, že se podmíněně odložený trest odnětí svobody vykoná.

⁸⁰⁶ Viz § 330a odst. 1 věta první TŘ ve spojení s § 56 odst. 3 a § 64 odst. 2 KancŘ. Soud může také požádat o spolupůsobení další orgány, instituce a osoby. Viz § 330 a odst. 1 věta druhá TŘ.

⁸⁰⁷ Viz § 51 odst. 1 TZ.

Po dobu trvání dohledu je pachatel povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník určí, a plnit probační plán dohledu. Musí se dostavovat k probačnímu úředníkovi ve lhůtách jím určených, informovat jej o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem a umožnit probačnímu úředníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje.⁸⁰⁸

Probační úředník vypracovává, nestanoví-li předseda senátu jinak, nejméně jednou za šest měsíců zprávu. V ní předsedu senátu soudu, který dohled uložil, informuje o průběhu výkonu dohledu a veškerých dalších okolnostech významných pro rozhodnutí soudu o osvědčení či neosvědčení odsouzeného ve zkušební době.⁸⁰⁹ Pokud odsouzený závažným způsobem či opakovaně své povinnosti poruší, informuje o tom probační úředník bez zbytečného odkladu předsedu senátu soudu, který dohled uložil. Jedná-li se o prohřešek méně závažný, upozorní na něj odsouzeného a poučí jej o následcích, které by jej v případě opakování takového chování mohly postihnout.⁸¹⁰

V ostatním je právní úprava podmíněného odsouzení s dohledem v zásadě totožná s právní úpravou podmíněného odsouzení prostého.⁸¹¹ Jediným významnějším rozdílem zůstává absence ekvivalentu § 82 odst. 4 TZ, který v rámci prostého podmíněného odsouzení zakládá povinnost soudu započítat dobu, po kterou odsouzený ve zkušební době vedl řádný život, do zkušební doby nově stanovené. Vzhledem k totožné textaci ustanovení § 82 odst. 1 až 3 a § 85 odst. 1 až 3 TZ a absenci ustanovení § 85 odst. 4 TZ dospívám s využitím logického argumentu *a silentio legis* k závěru, že v rámci podmíněného odsouzení s dohledem se taková doba do nově stanovené zkušební doby nezapočítává.⁸¹²

Pokud jde o právní úpravu mladistvých, pak přestože ZSVM v několika ustanoveních zakotvuje zvláštní úpravu týkající se podmíněného odsouzení s dohledem, nejedná se po obsahové stránce o odchylky významnějšího rázu.⁸¹³

Jako velice inspirativní se jeví slovenská právní úprava podmíněného odsouzení s dohledem, která přes řadu shodných prvků upravuje také některé odlišnosti. Tak například § 51 odst. 2

⁸⁰⁸ Viz § 50 TZ.

⁸⁰⁹ Viz § 51 odst. 3 TZ.

⁸¹⁰ Viz § 51 odst. 2 TZ.

⁸¹¹ Srov. textaci ustanovení § 82 – 83 a § 85 – 86 TZ.

⁸¹² K absenci ekvivalentu § 82 odst. 4 TZ v rámci úpravy podmíněného odsouzení s dohledem mlčí také důvodová zpráva. K tomu srov. Důvodová zpráva k TZ. Obecná část, s. 46 (sněmovní tisk 410/0).

⁸¹³ K tomu srov. § 16, § 33 a § 80 ZSVM.

věta druhá zákona č. 300/2005 Z. z., trestného zákona, stanoví v případě, že soud pachatele podmíněně odsuzuje za současného vyslovení probačního dohledu, povinnost v takovém případě obligatorně stanovit alespoň jedno přiměřené omezení či přiměřenou povinnost. Tím je (oproti tuzemské právní úpravě) zesíleno výchovné působení tohoto druhu trestu, který by měl být ukládán právě v případech, kdy je zapotřebí na pachatele působit s větším důrazem.

Za zásadnější nedostatek současné právní úpravy podmíněného odsouzení s dohledem však považují nemožnost soudu uložit dohled pouze na část zkušební doby podmíněného odsouzení.⁸¹⁴ Soudu se tak zužuje možnost diferencovat uložený trest s přihlédnutím k okolnostem případu a osobě pachatele, a v řadě případů dochází k ukládání dohledu, který již vzhledem k délce zkušební doby stanovené poblíž horní hranice stanovené zákonem není potřebný a pouze zatěžuje již tak přetíženou PMS. Jako vhodnější se mi jeví německá právní úprava, která umožňuje uložení dohledu po libovolnou část zkušební doby a zároveň stanoví, že soud zpravidla uloží dohled, pokud podmíněně odkládá trest odnětí svobody ve výměře převyšující devět měsíců, je-li pachatelem osoba mladší než 27 let.⁸¹⁵ Německý model tak nejenže poskytuje soudu širší možnost individualizace trestní sankce, ale také zdůrazňuje výchovnou funkci probačního dohledu.

7.6. Statistické údaje z aplikační praxe

Na rozdíl od ostatních alternativních trestů, jejichž ukládání je v praxi stále nedostatečné a v předchozích kapitolách hojně lobbují za jejich výraznější využití, se podmíněné odsouzení potýká s problémem zcela opačným. Jedná se o dlouhodobě nejvíce ukládaný druh trestu, který svého vrcholu dosáhl v roce 2013, kdy od soudu odešli s podmíněným trestem téměř tři čtvrtiny odsouzených (73,70 %).⁸¹⁶ Nejedná se přitom v žádném případě pouze o problém posledních několika let. Již v roce 1959 podíl této trestní sankce převyšoval 50 %, o 10 let později činil již 55 %. Následně došlo k postupnému poklesu a do roku 1989 se podíl ustálil okolo 30 %.⁸¹⁷ Míru ukládání podmíněného odsouzení (s dohledem) ilustruje následující graf.

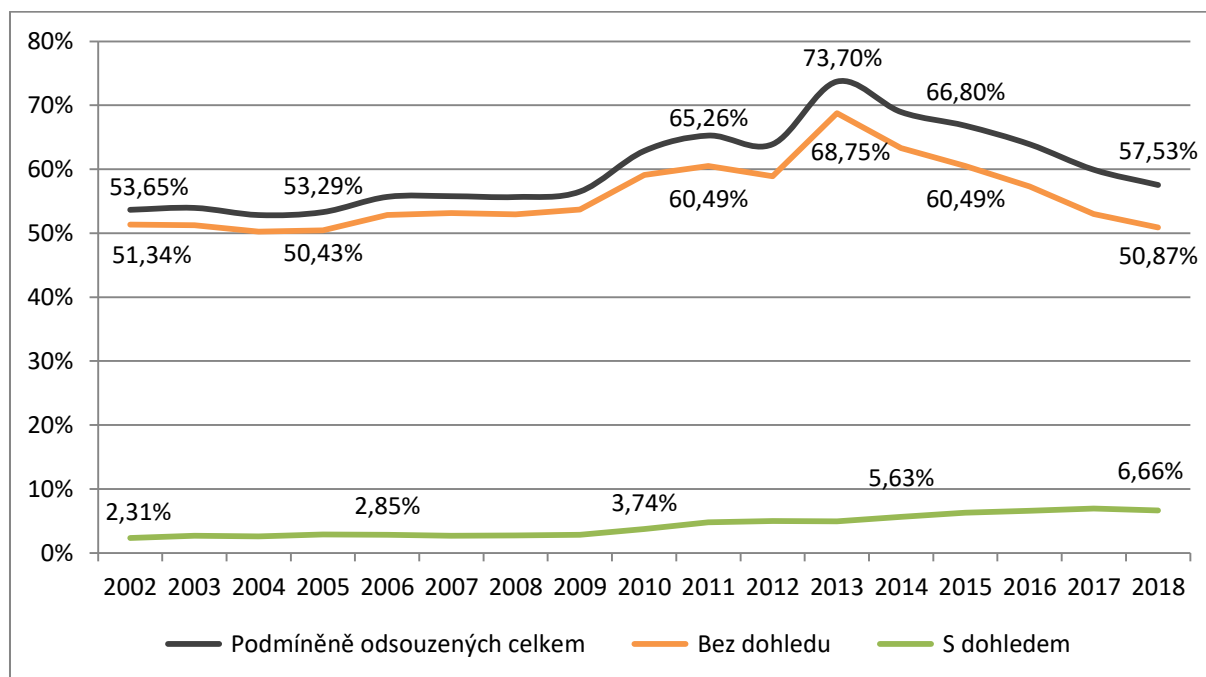
⁸¹⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Op. cit., s. 1058.

⁸¹⁵ K tomu srov. § 56d odst. 1, odst. 2 StGB.

⁸¹⁶ Viz tabulku č. 7, s. 107 - 108.

⁸¹⁷ SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Op. cit., s. 103.

Graf č. 8: Vývoj podílu ukládaných podmíněných odsouzení (s dohledem) v období let 2002 - 2018⁸¹⁸

Zdroj: Český statistický úřad. *Ročenky* [online]. [cit. 2020-09-29].

Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/rocenky_souhrn.

Přestože je z nastíněného grafu patrné, že společná snaha NS a NSZ směřující k vyšší míře ukládání peněžitého trestu (k tomu podrobněji viz kapitolu 6.1, s. 113 - 114), již přináší první výsledky i v oblasti postupného poklesu ukládaných podmíněných trestů, dosahují hodnoty ukládání tohoto druhu trestu nadále závratných hodnot. Vysoká míra ukládání podmíněných trestů, které jsou často ukládány v nevhodných případech⁸¹⁹ a navíc trestním příkazem, však jde zcela proti smyslu alternativních trestů a alternativních opatření vůbec. V konečném důsledku totiž vede díky rozhodnutí o výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody k nárůstu počtu osob ve výkonu trestu odnětí svobody.⁸²⁰

Důvodů takto flagrantního nadužívání podmíněného odsouzení je samozřejmě více. Nejdůležitějším je však dle mého názoru určitá jednoduchost spojená s ukládáním a výkonem

⁸¹⁸ Graf zahrnuje pouze tresty uložené jako tresty hlavní, včetně trestních opatření. V grafu jsou reflektována pouze data počínaje rokem 2002, neboť souhrnné informace o uložených trestech podmíněných odsouzení s dohledem v letech 1998 – 2001 nejsou k dispozici.

⁸¹⁹ Za všechny uveďme příklad muže odsouzeného za pokus vraždy k výjimečnému trestu odnětí svobody na 24 let, který byl předtím dvakrát podmíněně odsouzen, přičemž druhé podmíněné odsouzení bylo uloženo za loupež spáchanou ve zkušební době předchozího podmíněného odsouzení, při níž byl pachatel navíc ozbrojen a maskován. Podrobněji viz iDNES.cz. *Pošťák i dívka dostali ránu sekerou do čela, soud za útok vyměřil 24 let* [online]. 24. 9. 2020 [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/sekera-utok-postak-dorucovatel-as-soud-napadeni-vyjimecny-trest.A200924_082058_plzen-zpravy_vb.

⁸²⁰ Česká justice.cz. *Kumulace trestů plní věznice. Podmíněný trest řada lidí nepochopí, zaznělo ve sněmovně* [online]. 22. 10. 2019 [cit. 2020-09-30]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/10/kumulace-trestu-plni-veznice-podmineny-trest-rada-lidi-nepochopi-zaznelo-ve-snemovne/>.

tohoto druhu trestu. Na soud nejsou z hlediska sledování jeho výkonu, který je zpravidla přenesen na PMS, kladeny příliš velké nároky.⁸²¹ Předseda senátu zpravidla pouze jednou za šest měsíců přezkoumá zprávu probačního úředníka a případně učiní některé z rozhodnutí ve smyslu ustanovení § 83 odst. 1, resp. § 86 odst. 1 TZ. Nadto je možné jej v omezeném rozsahu ukládat trestním příkazem, který nemusí být odůvodněn.⁸²² Takový postup je sice možný i v rámci ukládání jiných druhů alternativních trestů, avšak v případě trestu domácího vězení i obecně prospěšných prací je soud v takovém případě povinen vyžádat si zprávu probačního úředníka obsahující zjištění o možnostech výkonu některého z těchto trestů.⁸²³

Uložení podmíněného odsouzení tak pro soud často představuje „cestu nejmenšího odporu,“ což je premisa tvořící východisko pro můj návrh *de lege ferenda*. Po vzoru změny provedené zákonem č. 265/2001 Sb., která zcela vyloučila možnost uložit nepodmíněný trest odnětí svobody trestním příkazem, což vedlo hned v prvním roce účinnosti k poklesu podílu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody o 6 %, ⁸²⁴ považuji za vhodné přijmout obdobné řešení také v rámci podmíněného odsouzení. Nepovažoval bych za šťastné takovou možnost vyloučit zcela, avšak jako rozumné se mi jeví upravit textaci ustanovení § 314e odst. 2 písm. a) TŘ v tom smyslu, že nově bude znít:

*„Trestním příkazem lze uložit trest odnětí svobody **nepřevyšující šest měsíců** s podmíněným odkladem jeho výkonu.“*

Taková právní úprava by do značné míry eliminovala „jednoduchost“ využití tohoto druhu trestu a přinutila soudce k tomu, aby zvážili uložení jiného alternativního trestu. Zároveň by jim však nijak nebránila ve věci rozhodnout rozsudkem bez jakýchkoliv nově stanovených restrikcí.

Dalším důvodem vysoké míry ukládání podmíněného odsouzení je jeho univerzálnost. Jak již bylo nastíněno v podkapitole 7.2, může být podmíněné odsouzení uloženo v zásadě za kterýkoliv trestný čin uvedený ve zvláštní části TZ. Přestože se tak jedná o nejmírnější

⁸²¹ JANUŠ, Jan. *Domácí vězení i peněžité sankce pachatele opravdu zasáhnou, podmíněné tresty ne: 1. díl seriálu tresty budoucnosti* [online]. 8. 7. 2019 [cit. 2020-09-29].

Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/aktuality/domaci-vezeni-i-penezite-sankce-pachatele-opravdu-zasahnou-podminene-tresty-ne>.

⁸²² Viz § 314e odst. 2 písm. a) ve spojení s § 314f odst. 1 *a contrario* TŘ. Obdobně též ŠELLENG, Dalibor. *Trestní příkaz*. Praha, 2015. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, s. 27.

⁸²³ Viz § 314e odst. 3, odst. 4 TŘ.

⁸²⁴ Podrobněji viz kapitolu 5.5, s. 108 – 109.

alternativní trest,⁸²⁵ statistická data z aplikační praxe ukazují, že je hojně ukládán i za typově velice závažnou trestnou činnost.

Tak například s podmíněně odloženým trestem odnětí svobody od soudu odchází 79 % dosud netrestaných pachatelů trestného činu krádeže, ¾ pachatelů trestného činu zpronevěry a 67 % pachatelů trestného činu podvodu. V případě loupeže je podmíněný trest ukládán ve 44 % případů, prvotrestaným pachatelům dokonce v 73 % případů. Pokud jde o trestné činy proti životu a zdraví dle hlavy první zvláštní části TZ, dominuje podmíněné odsouzení v případě trestného činu usmrcení z nedbalosti, kdy je ukládán dokonce v 90 % případů. Stejně tak je podmíněně odsouzena téměř polovina (47 %) pachatelů trestného činu těžkého ublížení na zdraví a v jednotkách případů je ukládán též u trestného činu vraždy. Nejpřekvapivější informací však po mém soudu zůstává využívání tohoto nejmírnějšího (!) alternativního trestu v rámci trestání trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti ve smyslu hlavy třetí zvláštní části TZ. Nejen, že je podmíněné odsouzení ukládáno ve více než 80 % případů trestného činu pohlavního zneužití, ale také zhruba každému druhému pachateli trestného činu znásilnění (51 %),⁸²⁶ což je praxe z mého úhlu pohledu zcela nepochopitelná a neakceptovatelná.

⁸²⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Op. cit., s. 228.

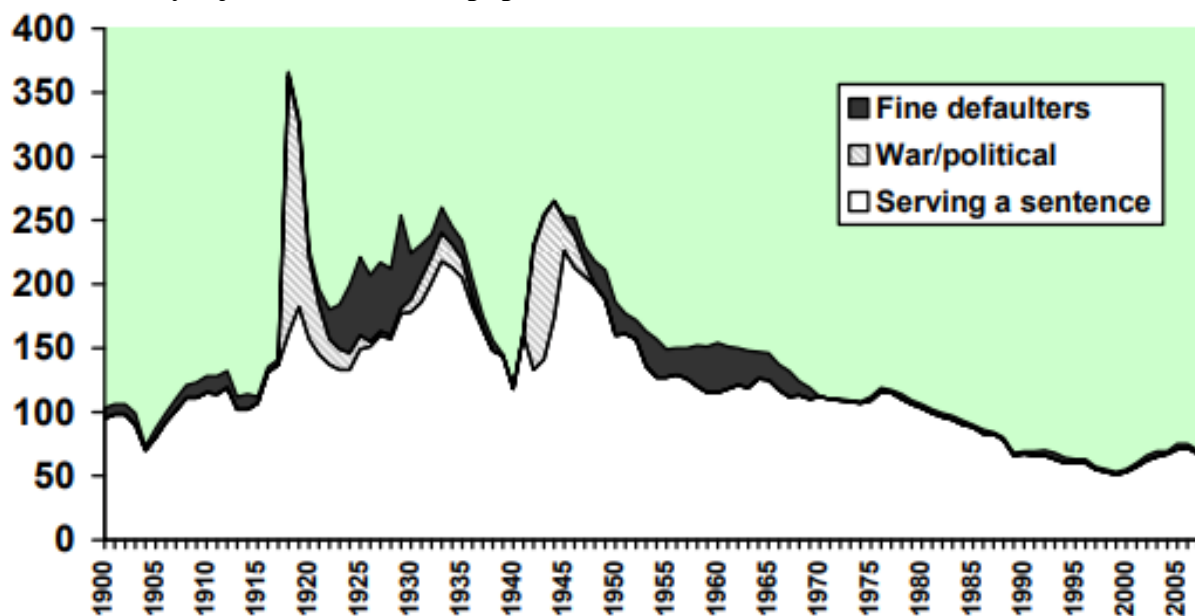
⁸²⁶ Veškerá statistická data uvedená v tomto odstavci byla převzata z aplikace JakTrestame.cz [online]. [cit. 2020-09-29]. Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here.

8. KOMPARACE PRÁVNÍ ÚPRAVY PENĚŽITÉHO TRESTU S FINSKOU REPUBLIKOU

8.1. Trestní politika Finské republiky

Jak již bylo uvedeno v rámci pojednání o právní úpravě peněžitého trestu v České republice, NS a NSZ v současné době tendují po vzoru zahraničních úprav k vyšší míře ukládání peněžitého trestu, a to zejména namísto (ne)podmíněného trestu odnětí svobody. Z tohoto důvodu je předposlední kapitola práce zaměřena na právní úpravu peněžitého trestu ve Finské republice, neboť právě Finsko je zemí, která se v minulosti též potýkala s vysokým počtem vězněných osob. Také v důsledku podstatného rozšíření aplikace peněžitých trestů se však této severské zemi podařilo počet vězněných osob razantně snížit, jak demonstruje následující graf.

Graf č. 9: Vývoj indexu vězeňské populace ve Finsku v období let 1900 - 2005

Zdroj: LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio. Imprisonment and penal policy in Finland. *Scandinavian Studies in Law: Criminal Law*. 2009, (Volume 54), s. 333 - 379.

Z grafu je patrné, že index vězeňské populace ve Finsku v důsledku občanské války v roce 1920 překročil hranici 350 osob na 100 000 obyvatel a kvůli vysoké kriminalitě způsobené zejména prohibicí a hlubokou recesí index i v dalších poválečných letech nabýval vysokých hodnot.⁸²⁷ Následně zejména vlivem hospodářského růstu ve třicátých letech a pozdější amnestie spojené s potřebou mužů na válečné frontě došlo k zásadnímu poklesu, který byl

⁸²⁷ LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio. Imprisonment and penal policy in Finland. *Scandinavian Studies in Law: Criminal Law*. 2009, (Volume 54), s. 333 – 379.

však opět vykoupěn nárůstem v letech 1945 – 1950.⁸²⁸ V první polovině 20. století tak byly hlavním důvodem vysokého počtu vězňených osob zejména politické a ekonomické okolnosti a zastaralá právní úprava sankcionování sehrávala pouze sekundární význam.

K zásadnímu zlomu došlo v 60. letech minulého století, kdy se ve Finsku, ale také v dalších skandinávských zemích, rozhořela debata o ospravedlnění držení osob proti jejich vůli v uzavřených ústavech (psychiatrické léčebny, nápravná zařízení pro mladistvé či věznice) a o výsledcích zacházení s chovanci. Společenská diskuze vedla mimo jiné k odklonu trestní politiky od ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a příklonu k ukládání jeho alternativ (zejména peněžitého trestu). V následujících letech pak na podkladě této diskuze došlo k celé řadě trestněprávních reforem, což spolu s podstatným hospodářským rozvojem země a zlepšením životních podmínek jejího obyvatelstva vedlo k poklesu indexu vězeňské populace mezi léty 1960 a 1990 o více než 2/3.⁸²⁹ Někteří autoři hovoří v souvislosti s posunem v sankční politice o tzv. humánním neoklasicismu (*humanne neoclassicism*).⁸³⁰

Pokud jde o systém trestních sankcí, pak finské trestní právo rozlišuje univerzální tresty, které lze uložit všem pachatelům bez ohledu na jejich věk, postavení, funkci či jiné vlastnosti, a tresty určené pro specifické skupiny osob. Univerzálními tresty jsou (na rozdíl od tuzemské právní úpravy) mimo nepodmíněného trestu odnětí svobody také pokuta,⁸³¹ peněžitý trest, podmíněné odsouzení, obecně prospěšné práce a dohled.⁸³² Specifickým skupinám osob (vojákům, veřejným činitelům, mladistvým či právníckým osobám) mohou být uloženy také jiné druhy trestů.⁸³³

Také ve Finsku je nepodmíněný trest odnětí svobody variantou *ultima ratio*, která přichází v úvahu pouze tehdy, nepostačí-li uložení jiné trestní sankce.⁸³⁴ Lappi-Seppälä je toho názoru, že uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody je jedinou možností pouze v těch

⁸²⁸ Tamtéž.

⁸²⁹ Tamtéž.

⁸³⁰ HINKKANEN, Ville a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. Sentencing Theory, Policy, and Research in the Nordic Countries. In: TONRY, Michael a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. *Crime and Justice in Scandinavia*. Chicago: University of Chicago Press, 2011, s. 349 - 402. ISBN 978-0-22-680882-6.

⁸³¹ K tomu podrobněji viz kapitulu 8.2, s. 159 - 160.

⁸³² Viz část 6., § 1 odst. 1 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸³³ Jedná se například o varování či ztrátu úřadu. Podrobněji viz část 6., § 1 odst. 3, 4 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸³⁴ LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio. Sentencing and punishment in Finland: The decline of the repressive ideal. In: TONRY, Michael. *Why punish? How much?: A reader on punishment*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 239 - 254. ISBN 978-0-19-532886-8.

nejzávažnějších případech, avšak v 95 % případů má soud na výběr nejméně ze dvou alternativ.⁸³⁵

V současné době je peněžitý trest ve Finsku nejčastěji využívaným trestem, který soudy dlouhodobě ukládají zhruba 60 % odsouzených.⁸³⁶ Započítáme-li však také peněžité tresty uložené státními zástupci (podrobněji viz kapitolu 8.2, s. 163), je peněžitý trest ukládán přibližně v 80 % případů.⁸³⁷ Přestože dosažení takto vysoké míry využití peněžitých sankcí nepovažuji v České republice vzhledem k zásadním odlišnostem v sociální, kulturní, politické i právní oblasti v dohledné době za reálné, domnívám se, že v řadě aspektů bychom se mohli právní úpravou peněžitého trestu ve Finské republice za účelem zvýšení četnosti jeho ukládání inspirovat.

8.2. Ukládání peněžitého trestu

Zásadním rozdílem oproti tuzemské právní úpravě je, že finský trestní zákoník (*Rikoslaki*) zakotvuje dvojkolejnost peněžitých sankcí v podobě peněžitého trestu (*sakko*) a pokuty (*rikesakko*), která je trestem mírnějším a jejíž uložení přichází v úvahu za méně závažné trestné činy.⁸³⁸

V případě pokuty se jedná ve své podstatě o obdobu správní pokuty, tak jak ji pojímá český PřestZ. Jelikož však finské právo nezná obdobu našeho obecného správního práva trestního, nezbyvá než řadu vcelku bagatelních deliktů typu rušení nočního klidu, venčení psa bez použití vodítka, či rybaření bez příslušného povolení řešit v rovině trestního práva.⁸³⁹ Výměra pokuty je stanovena v pevně dané výši, která v závislosti na typu protiprávního jednání variuje v rozmezí 40 - 200 EUR.⁸⁴⁰ Stejně jako je tomu v rámci přestupkového práva v ČR, i ve Finsku nejsou pokuty ukládány soudy, ale zejména policisty, hraniční či rybářskou stráží, případně příslušníky celní správy atp. Finský přístup tak nezakotvuje jednu z vůdčích zásad

⁸³⁵ Tamtéž.

⁸³⁶ LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio. Imprisonment and penal policy in Finland. *Scandinavian Studies in Law: Criminal Law*. Op. cit. V loňském roce však došlo k zásadnímu poklesu ukládání peněžitého trestu (- 12%) a s tím souvisejícímu nárůstu podílu nepodmíněného trestu odnětí svobody (+ 5%). Podrobněji viz Official Statistics of Finland (OSF). *Prosecutions, sentences and punishments* [online]. 24. 9. 2020. [cit. 2020-10-12]. ISSN 2343 - 1679. Dostupné z: http://www.stat.fi/til/syyttr/2019/syyttr_2019_2020-09-24_tie_001_en.html.

⁸³⁷ LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio. Imprisonment and penal policy in Finland. *Scandinavian Studies in Law: Criminal Law*. Op. cit.

⁸³⁸ Viz část 6. § 1 odst. 1 ve spojení s částí 2(a) § 8 odst. 1 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸³⁹ LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio. Imprisonment and penal policy in Finland. *Scandinavian Studies in Law: Criminal Law*. Op. cit. Řečené však neplatí bezvýjimečně, správní pokuty lze uložit například za porušení předpisů o ochraně osobních údajů a nově také za „přestupky“ v dopravě.

⁸⁴⁰ Official Statistics of Finland (OSF). *Summary penal fee* [online]. [cit. 2020-10-12]. Dostupné z: http://www.stat.fi/meta/kas/rikesakko_en.html.

českého trestního práva procesního, totiž že o vině a trestu za trestný čin rozhoduje výlučně soud. Pokud však dotčená osoba s uložením pokuty nesouhlasí, může se obrátit na soud, aby správnost jejího uložení přezkoumal.⁸⁴¹

Řešení zmíněných méně závažných protiprávních jednání v rovině práva trestního však bylo zejména v oblasti trestání porušení pravidel silničního provozu shledáno nevhodným. Proto Finsko v červnu letošního roku (2020) přistoupilo k zásadní změně spočívající v tom, že nově nebude takové jednání sankcionováno pokutou v rámci práva trestního, ale „správní pokutou“ v rámci práva správního.⁸⁴² Ani tato reforma však nic nemění na zásadním nedostatku finské právní úpravy spočívající v rozhranění mezi ukládáním správní pokuty (dříve pokuty) a peněžitého trestu. Pokud totiž pachatel překročí povolenou rychlost nejvýše o 20 km/h, bude takové jednání sankcionováno formou správní pokuty ve fixní výši (70, 140 či 170 EUR),⁸⁴³ avšak když v roce 2009 zámožný podnikatel překročil rychlost o 22 km/h, bylo jeho počínání „oceněno“ peněžitým trestem ve výši 112 000 EUR.⁸⁴⁴

Samotný peněžitý trest a jeho ukládání upravuje finský trestní zákoník z roku 1889, konkrétně jeho část šestá (trestání) a navazující předpisy. Vzhledem k tomu, že peněžitý trest je jedním z univerzálních druhů trestů, může být na rozdíl od české právní úpravy uložen v zásadě kdykoliv, není-li to vyloučeno obecnou zásadou, dle níž musí být trest přiměřený škodlivosti a nebezpečnosti trestného činu, pohnutce a ostatním okolnostem případu.⁸⁴⁵

Postavení peněžitého trestu v systému trestních sankcí je v rámci finské doktríny pojímáno odchylně od českého přístupu. Ve Finsku se prosazuje tzv. stupňovitý systém trestních sankcí (*ladder system*), který je znázorněn v přiloženém schématu. Soud postupuje vzestupně od nejnižších stupňů (nestíhání, upuštění od potrestání, peněžitý trest atp.) a v souladu s principem proporcionality aplikuje opatření stojící na co nejnižším stupni, které však musí být přiměřené závažnosti spáchaného trestného činu.⁸⁴⁶ Peněžitý trest stojí v rámci tohoto systému na nižším stupni než podmíněné odsouzení, neboť jej finská nauka (na rozdíl od tuzemské) chápe jako mírnější trestní sankci než podmíněné odsouzení.

⁸⁴¹ Tamtéž.

⁸⁴² Liikenne- ja viestintäministeriö. *New Road Traffic Act enters into force on 1 June 2020* [online]. 29. 5. 2020 [cit. 2020-10-14]. Dostupné z: <https://www.lvm.fi/-/new-road-traffic-act-enters-into-force-on-1-june-2020-1194910>.

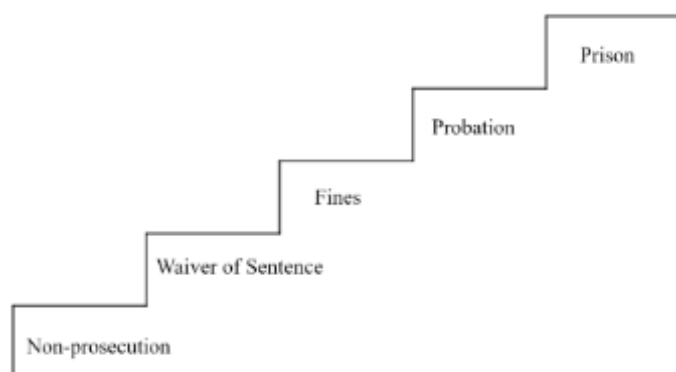
⁸⁴³ Viz část 6. § 165 odst. 1 *Tieliikennelaki 10.8.2018/729*.

⁸⁴⁴ The Student Room. *Businessman fined £100 000 for doing 50mph in a 37mph zone in Eastern Finland* [online]. [cit. 2020-10-14]. Dostupné z: <https://www.thestudentroom.co.uk/showthread.php?t=836496>.

⁸⁴⁵ Viz část 6. § 4 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸⁴⁶ HINKKANEN, Ville a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. Sentencing Theory, Policy, and Research in the Nordic Countries. In: TONRY, Michael a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. *Crime and Justice in Scandinavia*. Op. cit.

Schéma č. 2: Stupňovitý systém trestních sankcí ve Finsku

Zdroj: HUTTUNEM, Kristiina, Marti KAILA a Emily NIX. *The Crime Ladder: Estimating the Impact of Different Punishment on Defendant Outcomes* [online]. 15. 1. 2020 [cit. 2020-10-13], s. 11. Dostupné z: https://www.marshall.usc.edu/sites/default/files/enix/intellcont/Crime%20Ladder%20Paper_0106_2019-1.pdf.

Peněžitý trest může být uložen jako trest hlavní i vedlejší,⁸⁴⁷ a například v případě trestných činů proti životnímu prostředí spáchaných cizími plavidly v ekonomické zóně Finské republiky je peněžitý trest dokonce sankcí výlučnou.⁸⁴⁸

Již téměř sto let, konkrétně od roku 1921,⁸⁴⁹ je ve Finsku peněžitý trest ukládán v denních sazbách. Jejich počet soud určí v závislosti na závažnosti spáchaného trestného činu v rozpětí 1 – 120 denních sazeb, nestanoví-li zákon jinak. V případě ukládání peněžitého trestu při souběhu trestných činů se horní hranice zvyšuje až na 240 denních sazeb.⁸⁵⁰

Pokud jde o výši jednotlivé denní sazby, upravuje finský trestní zákoník specifický způsob pro její stanovení odvislý od solventnosti pachatele k okamžiku spáchání trestného činu.⁸⁵¹ Za přiměřenou výši denní sazby je považována 1/60 průměrného měsíčního výdělku dle posledního daňového přiznání. Tato částka je dále snížena o daně, poplatky a základní životní náklady ve výši 255 EUR měsíčně,⁸⁵² případně také o vyživovací povinnosti pachatele k manželu či nezletilému dítěti ve výši 3 EUR denně za každou vyživovanou osobu.⁸⁵³ Denní

⁸⁴⁷ K tomu srov. § 10 odst. 5 ve spojení s § 10 odst. 1 *Rikoslaki 19.12.1889/39* a Důvodová zpráva k zákonu č. 22.2.2019/272. Vládní návrh zákona č. HE 120/2018 vp. Zvláštní část, s. 36.

⁸⁴⁸ Viz část 48. § 10 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸⁴⁹ LAPPINEN, Tapio. Imprisonment and penal policy in Finland. *Scandinavian Studies in Law: Criminal Law*. Op. cit.

⁸⁵⁰ Viz část 2(a), § 1 odst. 1 ve spojení s částí 7., § 3 odst. 2 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸⁵¹ Viz část 2. § 6 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸⁵² Viz § 2 *Asetus päiväsakon rahamäärästä 21.5.1999/609* vydané na základě zmocňovacího ustanovení v části 2(a) § 2 odst. 5 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸⁵³ Viz část 2(a) § 2 odst. 2, odst. 3 *Rikoslaki 19.12.1889/39* ve spojení s § 3 *Asetus päiväsakon rahamäärästä 21.5.1999/609*.

sazba tedy představuje přibližně polovinu čistého denního příjmu pachatele,⁸⁵⁴ přičemž její minimální výše činí vždy nejméně 6 EUR.⁸⁵⁵

Srovnáme-li takto nastavený systém s právní úpravou peněžitého trestu v ČR, nezbyvá než dojít k závěru, že naše právní úprava je v tomto ohledu po formální stránce nebývale přísná. Tuzemský soud může uložit nejméně dvacet denních sazeb oproti jediné denní sazbě dle práva finského, maximální počet denních sazeb je stanoven ve více než šestinásobné (!) výši a jednotlivá denní sazba odpovídá plné výši příjmu, která pachatel má či by mohl mít za jeden den. Na druhou stranu je však třeba poznamenat, že finský trestní zákoník nestanoví horní hranici výše denní sazby. Absolutní výše peněžitého trestu tak není limitována, a tudíž není výjimkou, pokud jsou movití podnikatelé či známí sportovci potrestáni peněžitým trestem v řádu milionů korun kupříkladu za překročení rychlostního limitu (*speeding*), přestože je jim uloženo pouze několik denních sazeb.⁸⁵⁶ Je tomu tak v důsledku toho, že finské soudy při rozhodování důsledně diferencují výši peněžitých trestů (resp. výši jedné denní sazby) v závislosti na majetku pachatele, což je v rámci české rozhodovací praxe postup stále ještě aplikovaný v nedostatečné míře (k tomu podrobněji viz kapitolu 6.1, s. 114 - 115).

Po mém soudu nelze *prima facie* říci, který přístup je v tomto ohledu „lepší“ či „spravedlivější,“ neboť řešení této otázky naráží na klasický problém hledání rovnováhy mezi komutativní (zarovňovací) a distributivní (rozdělovací) spravedlností.⁸⁵⁷ Tuzemská aplikační praxe se prozatím přidrží převážně komutativního modelu, naopak Finsko se v tomto ohledu limitně blíží pojetí distributivnímu. Osobně se kloním k nalezení rozumného kompromisu mezi oběma přístupy. Ukládání peněžitého trestu bez dostatečného zřetele k majetkovým poměrům pachatele totiž může vést na jedné straně k ukládání drakonicky vysokých trestů insolventním pachatelům, na druhé straně ale také k faktické beztrestnosti vysokopříjmových pachatelů, pro něž může být uložený peněžitý trest zcela marginální.⁸⁵⁸

Jsem zároveň toho názoru, že spíše než v legislativní rovině je nutné v tomto směru změnit prostřednictvím metodických seminářů myšlení soudců a státních zástupců, neboť v naší

⁸⁵⁴ LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio. Imprisonment and penal policy in Finland. *Scandinavian Studies in Law: Criminal Law*. Op. cit.

⁸⁵⁵ Viz § 5 *Asetus päiväsakon rahamäärästä 21.5.1999/609*.

⁸⁵⁶ The New York Times. *Speeding in Finland Can Cost a Fortune, if You Already Have One* [online]. 25. 4. 2015 [cit. 2020-10-12]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2015/04/26/world/europe/speeding-in-finland-can-cost-a-fortune-if-you-already-have-one.html>.

⁸⁵⁷ Podrobněji viz GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1, s. 253.

⁸⁵⁸ Je však třeba mít na paměti také výše zmíněné slabiny finského modelu (viz tuto kapitolu, s. 160), a nepřijímat toto pojetí nekriticky.

společnosti stále ještě zůstává hluboce zakořeněn komunistický ideál „všem stejným dílem,“ což je teze jdoucí zcela proti samotnému smyslu a podstatě peněžitého trestu.

Zásadně odlišná je také procesní stránka právní úpravy ukládání peněžitého trestu. Návrh na uložení peněžitého trestu včetně jeho výše vypracuje, a to případně i z podnětu státního zástupce, policejní orgán, který jej následně státnímu zástupci předloží.⁸⁵⁹ Další postup se liší v závislosti na výši horní hranice trestní sazby za příslušný trestný čin. Pokud je peněžitý trest ukládán za trestný čin s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující šest měsíců, může peněžitý trest uložit trestním příkazem sám státní zástupce, jestliže s tím pachatel, případně také poškozený, souhlasí.⁸⁶⁰ Pokud však některá z uvedených podmínek splněna není, případně pokud má státní zástupce za to, že je na místě uložit vyšší peněžitý trest, než jaký navrhuje policejní orgán, předloží věc k posouzení soudu.⁸⁶¹

Bez zajímavosti není ani konstrukce jednotlivých skutkových podstat ve vztahu k jejich závažnosti. Finský trestní zákoník, podobně jako tuzemský TZ, rozlišuje skutkové podstaty základní (*standard*), kvalifikované (*aggravated*) a privilegované (*petty*).⁸⁶² Na podkladě této klasifikace poté u řady trestných činů (typicky je tomu tak u krádeže, zpronevěry, podvodu či napadení) trestní zákoník stanoví, že v rámci základních skutkových podstat přichází v úvahu alternativně buď peněžitý trest či (ne)podmíněný trest odnětí svobody.⁸⁶³ Pokud se však pachatel dopustil jednání naplňujícího znaky privilegované skutkové podstaty, nelze uložit přísnější trestní sankci než peněžitý trest⁸⁶⁴ a naopak v případě skutkové podstaty kvalifikované přichází v úvahu pouze (ne)podmíněný trest odnětí svobody⁸⁶⁵

Pokud však soud v jednotlivém případě dospěje k závěru, že je namíste uložit nepodmíněný trest odnětí svobody ve výměře nepřevyšující osm měsíců, uloží, pokud s tím pachatel souhlasí, namísto něj trest obecně prospěšných prací ve výměře 20 - 200 hodin, ledaže to vylučují okolnosti případu.⁸⁶⁶

⁸⁵⁹ Viz část 1. § 3 odst. 1 *Laki sakon ja rikesakon määräämisestä* 27.8.2010/754.

⁸⁶⁰ Viz část 1. § 4 odst. 1, odst. 2 ve spojení s § 5 odst. 1 *Laki sakon ja rikesakon määräämisestä* 27.8.2010/754.

⁸⁶¹ Viz část 1. § 1 *a contrario Laki sakon ja rikesakon määräämisestä* 27.8.2010/754.

⁸⁶² HINKKANEN, Ville a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. Sentencing Theory, Policy, and Research in the Nordic Countries. In: TONRY, Michael a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. *Crime and Justice in Scandinavia*. Op. cit.

⁸⁶³ Viz část 28. § 1 odst. 1, § 4 odst. 1, část 36. § 1 odst. 1 či část 21. § 5 odst. 1 *Rikoslaki* 19.12.1889/39.

⁸⁶⁴ Viz část 28. § 3 odst. 1, § 6 odst. 1, část 36. § 3 odst. 1 či část 21. § 7 odst. 1 *Rikoslaki* 19.12.1889/39.

⁸⁶⁵ Viz část 28. § 2 odst. 1, § 5 odst. 1, část 36. § 2 odst. 1 či část 21. § 6 odst. 1 *Rikoslaki* 19.12.1889/39.

⁸⁶⁶ Viz část 6. § 11 odst. 1, odst. 2 *Rikoslaki* 19.12.1889/39. a LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio. Imprisonment and penal policy in Finland. *Scandinavian Studies in Law: Criminal Law*. Op. cit. Stejně tak může být trest obecně prospěšných prací uložen jako trest vedlejší, a to v redukováném rozsahu 14 - 120 hodin. Viz část 6. § 10 odst. 5 ve spojení s § 10 odst. 1 *Rikoslaki* 19.12.1889/39.

Tabulka č. 8: Rozpětí trestních sazeb za běžné trestné činy ve Finsku⁸⁶⁷
Punishment Ranges for Common Offenses, Finland

Punishment Latitude	Offense
Fine	Petty assault/theft/embezzlement/fraud/tax fraud/criminal damage
Fine—6 months imprisonment	Causing a traffic hazard, driving under influence, unlawful use of narcotics
Fine—1 year imprisonment	Criminal damage
Fine—1.5 years imprisonment	Theft, embezzlement
Fine—2 years	Assault, fraud, tax fraud, narcotics offense, negligent homicide, causing a serious traffic hazard, driving while seriously intoxicated
4 months—4 years	Aggravated theft/embezzlement/fraud/tax fraud/criminal damage
4 months—6 years	Robbery, grossly negligent homicide
1–6 years	Rape
1–10 years	Aggravated assault/narcotics offense
2–10 years	Aggravated rape/robbery
4–10 years	Manslaughter under extenuating circumstances (“killing”)
8–12 years	Manslaughter
Life	Murder

Zdroj: HINKKANEN, Ville a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. Sentencing Theory, Policy, and Research in the Nordic Countries. In: TONRY, Michael a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. *Crime and Justice in Scandinavia*. Op. cit.

Peněžitý trest může být bez omezení jeho výše uložen také mladistvým pachatelům ve věku 15 – 17 let.⁸⁶⁸ Pokud soud peněžitý trest nepovažuje za dostatečný, současně dle jeho názoru podmíněně odsouzení s dohledem nepostačí k sociálnímu začlenění a předejití recidivě, a zároveň neshledá důvody k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, může přistoupit k uložení trestního opatření (*juvenile penalty*).⁸⁶⁹ V rámci trestání mladistvých je finské trestní právo podstatně méně rozvinuté, než je v kontinentálně Evropě běžné, neboť neupravuje specifický právní režim pro trestání mladistvých. Je tomu tak proto, že pozornost je věnována spíše systému sociálního zabezpečení dětí (*child welfare system*) než úpravě jejich trestání.⁸⁷⁰

Pokud jde o právní úpravu peněžitého trestu ukládaného právníckým osobám, liší se konstrukce v tom smyslu, že v takovém případě se neuplatní systém denních sazeb, ale je uložena paušální částka v rozmezí 850 – 850 000 EUR.⁸⁷¹

⁸⁶⁷ Srov. též schéma stupňovitěho systému trestních sankcí ve Finsku, s. 161.

⁸⁶⁸ Viz část 2(a) § 1 odst. 1 *Rikoslaki 19.12.1889/39 a silentio legis*.

⁸⁶⁹ Viz část 6. § 10(a) odst. 1 bod 1 *Rikoslaki 19.12.1889/39*. Podrobněji viz MARTTUNEN, Matti. The basis of finnish juvenile criminal justice. *Revue internationale de droit pénal* [online]. 2004, 75(1), s. 315 - 335 [cit. 2020-10-14]. Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal-2004-1-page-315.htm>.

⁸⁷⁰ MARTTUNEN, Matti. The basis of finnish juvenile criminal justice. *Revue internationale de droit pénal*.

Op. cit.

⁸⁷¹ Viz část 9. § 5 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

8.3. Výkon a přeměna peněžitého trestu

Jakmile rozhodnutí o uložení peněžitého trestu nabyde právní moci, zašle orgán, který jej uložil, příslušné rozhodnutí Centrálnímu právnímu registru⁸⁷² spadajícímu pod Ministerstvo spravedlnosti, které nese za vymáhání (nejen) peněžitých trestů odpovědnost.⁸⁷³

Nedojde-li ve stanovené lhůtě (zpravidla 30 dnů) k uhrazení peněžitého trestu, obešle Centrální právní registr dlužníka s výzvou k úhradě. Pokud ani na základě této výzvy nedojde k zaplacení dlužné částky, je věc postoupena oddělení vymáhání pohledávek.⁸⁷⁴

Vymáhání peněžitého trestu se řídí zvláštním zákonem o vymáhání pokut,⁸⁷⁵ který mimo nuceného výkonu peněžitého trestu upravuje také vymáhání jiných druhů peněžitých pohledávek typu správních pokut či daňových nedoplatků. Peněžitý trest je však vždy vymáhán přednostně.⁸⁷⁶

Vykonavatel poté, co je mu věc postoupena, upozorní dlužníka, že dlužná částka může být exekučně vymáhána a případně též přeměněna v nepodmíněný trest odnětí svobody.⁸⁷⁷ Pokud však dlužník není z důvodu nemoci, ztráty zaměstnání, služby v armádě či jiného obdobně závažného důvodu schopen peněžitý trest uhradit, může vykonavatel (případně pověřený zaměstnanec Centrálního právního registru) rozhodnout, a to i opakovaně, o prodloužení lhůty k úhradě. Lhůtu lze prodloužit nejvýše o jeden rok, ledaže se jedná o důvod natolik závažný, že je namíste prodloužení delší.⁸⁷⁸

Pokud se však peněžitý trest či jeho část vymoci nepodaří a není důvod k pokračování v jeho vymáhání, podá příslušná osoba jménem Centrálního právního registru k soudu návrh na přeměnu peněžitého trestu či jeho zbytku v nepodmíněný trest odnětí svobody.⁸⁷⁹ Soud následně dlužníka předvolá k jednání, přičemž doba mezi doručením předvolání a jednáním musí činit nejméně měsíc, během kterého má dlužník stále možnost peněžitý trest uhradit.⁸⁸⁰

⁸⁷² Viz § 4 odst. 1 *Laki sakon täytäntöönpanosta 9.8.2002/672*.

⁸⁷³ LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio a Michael TONRY. Crime, criminal justice, and Criminology in the Nordic Countries. In: TONRY, Michael a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. *Crime and Justice in Scandinavia*. London: The University of Chicago Press, 2011, s. 1 - 32. ISBN 978-0-226-80882-6.

⁸⁷⁴ Oikeusrekisterikeskus.fi. *Enforcement of fines and other sanctions* [online]. 10. 12. 2019 [cit. 2020-10-15]. Dostupné z: <https://www.oikeusrekisterikeskus.fi/en/index/services/moreinformationaboutenforcementoffinesandothersanctions.html>.

⁸⁷⁵ *Laki sakon täytäntöönpanosta 9.8.2002/672*.

⁸⁷⁶ Viz část 1. § 1 odst. 1 bod 1 *Laki sakon täytäntöönpanosta 9.8.2002/672*.

⁸⁷⁷ Viz část 2. § 10 odst. 2 *Laki sakon täytäntöönpanosta 9.8.2002/672*.

⁸⁷⁸ Srov. část 2. § 14 odst. 1 a § 15 *Laki sakon täytäntöönpanosta 9.8.2002/672*.

⁸⁷⁹ Viz část 3. § 24 odst. 1 *Laki sakon täytäntöönpanosta 9.8.2002/672*.

⁸⁸⁰ Viz část 3. § 25 odst. 1 a § 26 odst. 1 *Laki sakon täytäntöönpanosta 9.8.2002/672*.

Nedojde-li ani tehdy k uhrazení peněžitého trestu, rozhodne soud o přeměně peněžitého trestu v trest odnětí svobody,⁸⁸¹ a to v poměru jeden den odnětí svobody za každé čtyři (!) neuhrazené denní sazby.⁸⁸² Pokud počet denních sazeb není dělitelný čtyřmi, zůstává zbytek nepřeměněn.⁸⁸³ Minimální délka takto přeměněného trestu činí 4 dny a maximální délka je limitována na nejvýše 40 dní.⁸⁸⁴ Pokud se však nejedná o peněžitý trest uložený za sbíhající se trestné činy, činí faktická maximální délka takto přeměněného nepodmíněného trestu odnětí svobody pouhopouhých 30 dnů. Přestože již předešlá právní úprava byla pro dotčené osoby více než přívětivá, když konverzní poměr byl stanoven v poměru 3:1 a maximální délka trestu odnětí svobody tudíž činila 60 (resp. 120) dnů,⁸⁸⁵ nebyla taková úprava dle důvodové zprávy vhodná, neboť vedla v některých případech k ukládání „příliš dlouhých trestů odnětí svobody,“ což bylo v rozporu s principem proporcionality. Od snížení horní hranice takto přeměněného trestu si předkladatelé slibují především zvýraznění rozdílu mezi nepodmíněným trestem odnětí svobody uloženým jako trestem primárním a odnětím svobody v důsledku přeměny peněžitého trestu.⁸⁸⁶

Řečené ilustruje ostrý kontrast s českou právní úpravou, která při přeměně peněžitého trestu připouští uložení až 1 460 dnů odnětí svobody oproti 40 (resp. 30) dnům dle právní úpravy finské. Po mém soudu jsou obě úpravy ve své podstatě extrémny stojícími na opačném pólu spektra, což vyplývá z odchylného pojetí „náhradního“ trestu odnětí svobody. Zatímco v ČR je přeměněný trest pojímán opravdu jako „náhradní“ trest za trestný čin, finské pojetí vychází daleko spíše z premisy, že se jedná ve své podstatě o trest za nesplnění povinnosti uhradit trest peněžitý. Z rozdílnosti obou přístupů poté pramení i flagrantní rozdíl v koncepci přeměn. Ani jedna z úprav však není po mém soudu ideální. Česká právní úprava je nevhodná pro svou tvrdost vedoucí k až několikaletému pobytu za mřížemi, finská je naopak natolik mírná, že může pachatele svádět k úmyslné snaze o přeměnu, byť je tato možnost značně redukována možnostmi příslušnou částku exekučně vymáhat.

Jako vhodný kompromis proto vnímám právní úpravu německou, která stanoví přepočtové pravidlo v poměru *jedna ku jedné*, což by v podmínkách českého trestního práva znamenalo přeměnu v maximálně dva roky trestu odnětí svobody. V takovém případě by hrozba přeměny

⁸⁸¹ Vzhledem k zásadní změně provedené *Laki rikoslain 2 a luvun muuttamisesta 29.3.2019/603* vychází práce v části týkající se přeměn peněžitého trestu v trest odnětí svobody z právní úpravy ve znění uvedené novely, tj. ze znění účinného od 01. 01. 2021.

⁸⁸² Viz část 2(a) § 5 odst. 1 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸⁸³ Tamtéž.

⁸⁸⁴ Viz část 2(a) § 5 odst. 3 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸⁸⁵ Viz část 2(a) § 5 odst. 1 *Rikoslaki 19.12.1889/39* ve znění účinném do 31. 12. 2020.

⁸⁸⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. *29.3.2019/603*. Vládní návrh zákona č. HE 178/2018 vp. Obecná část, s. 13.

byla stále dostatečně důrazná, nicméně by došlo k odstranění přílišné tvrdosti zákona, která je v tomto ohledu v České republice až iracionální. Osobně bych se dokonce klonil k adopci modelu lichtenštejnského, dle něž činí konverzní model *jeden den odnětí svobody za každé dvě nezaplacené denní sazby*, což však vzhledem k okolnostem nepovažuji v podmínkách ČR v současné době za reálné (k tomu podrobněji viz kapitolu 6.4, s. 128).

Důvod mého návrhu je prostý. Tuzemská právní úprava umožňuje uložení v rámci mezinárodního srovnání zcela nezvykle vysokého počtu denních sazeb (až 730), což by i v případě přijetí takto zmírněného přepočtového pravidla umožňovalo přeměnu peněžitého trestu v dostatečně dlouhý trest odnětí svobody (2 roky). Pokud však právní úprava zůstane nezměněna, povede to dle mého názoru díky předpokládané vyšší aplikaci této trestní sankce v konečném důsledku k nárůstu vězeňské populace obdobně, jako tomu bylo v případě trestu obecně prospěšných prací v letech 2008 – 2010 (k tomu podrobněji viz kapitolu 5.4, s. 105).

Finský trestní zákoník dále stanoví, že ani tehdy, když jsou splněny všechny výše uvedené podmínky pro přeměnu, k ní soud nemusí, a v některých případech ani nesmí, přistoupit. Přeměna peněžitého trestu totiž nepřichází v úvahu, pokud zůstává neuhrazeno méně než 16 denních sazeb či pokud byl peněžitý trest uložen za trestný čin spáchaný mladistvým.⁸⁸⁷ Soud zpravidla k přeměně nepřistoupí ani tehdy, pokud je celková výše peněžitého trestu nižší než 120 EUR.⁸⁸⁸ Stejně tak soud může od přeměny peněžitého trestu upustit, pokud by uložení „náhradního“ trestu odnětí svobody bylo nepřiměřené vzhledem k osobním poměrům či zdravotnímu stavu dotčené osoby, její účasti na opatřeních sociální a zdravotní péče, nebo odsouzení za jiný trestný čin k trestu odnětí svobody či k trestu obecně prospěšných prací.⁸⁸⁹

Z týchž důvodů může soud také využít svou diskreční pravomoc a přeměnit peněžitý trest v ještě kratší trest odnětí svobody, než by odpovídalo uvedenému přepočtovému pravidlu.⁸⁹⁰

Jistou perličkou, která je tuzemskému trestnímu právu cizí, je možnost přeměnit v nepodmíněný trest odnětí svobody také pořádkovou pokutu (*uhkasakko*) uloženou soudem k zajištění řádného průběhu řízení. Ta je ukládána jako paušální částka a v případě přeměny připadá jeden den odnětí svobody na každých celých 30 EUR soudem uložené a neuhrazené pořádkové pokuty.⁸⁹¹

⁸⁸⁷ Viz část 2(a) § 4 odst. 2 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸⁸⁸ Viz část 2(a) § 5 odst. 3 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸⁸⁹ Viz část 2(a) § 6 odst. 1 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸⁹⁰ Viz část 2(a) § 5 odst. 5 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

⁸⁹¹ Viz část 2(a) § 5 odst. 2 *Rikoslaki 19.12.1889/39*.

9. SHRUTÍ NÁVRHŮ *DE LEGE FERENDA* VE VZTAHU K JEDNOTLIVÝM ALTERNATIVNÍM TRESTŮM

9.1. Obecně k systému alternativních trestů *de lege lata*

Přes veškerou kritiku, které jsem právní úpravu alternativních trestů v České republice podrobil, považuji současný systém alternativních trestních sankcí za dostačující a nepokládám za vhodné ani potřebné zavádění nových druhů trestních sankcí. Domnívám se, že právní rámec *de lege lata* odpovídá (středo)evropským standardům a poskytuje soudům dostatečný prostor pro řádnou individualizaci trestu se zohledněním veškerých specifík týkajících se trestného činu i samotného pachatele.

Za vhodné nepovažuji ani zavedení zákonodárcem uvažovaných tzv. víkendových trestů odnětí svobody.⁸⁹² Tento druh trestní sankce má poměrně dlouhou historii například v Portugalsku, kde bylo možné uložený trest odnětí svobody nepřevyšující jeden rok vykonat formou víkendových trestů.⁸⁹³ Mohlo jít nejvýše o 72 víkendů, v jejichž rámci se omezení osobní svobody stanovilo v rozsahu 36 – 48 hodin, přičemž každý víkend strávený ve věznicí se počítal za pět dnů běžného odnětí svobody.⁸⁹⁴ Portugalsko však navzdory postupnému rozšiřování podmínek pro možnost aplikace víkendových trestů od této možnosti nakonec v roce 2017 zcela upustilo a v současné době tuto variantu trestního postihu vůbec neupravuje.⁸⁹⁵

Zákonodárce nicméně adopci tohoto druhu trestní sankce do budoucna nevyklučuje a jako hlavní důvod jeho dosavadního nezakotvení uvádí neexistenci speciálních věznic ve spádových obcích.⁸⁹⁶ Po mém soudu je však zavedení víkendových trestů rizikové zejména s ohledem na negativa krátkodobých trestů odnětí svobody (podrobněji viz kapitolu 2.5, s. 44) nehledě na vysoké náklady, které by se zavedením tohoto institutu do praxe byly spojeny.

Přestože jsem tedy toho názoru, že není třeba v tuzemském sankčním systému činit žádné zásadní revoluční zásahy, dovolím si na následujících řádcích shrnout a doplnit v práci předložené návrhy *de lege ferenda*. Jejich promítnutí v právním řádu by mohlo dle mého názoru přispět k postupné evoluci právní úpravy alternativních trestů vedoucí k jejich širšímu praktickému uplatnění a eliminaci ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody v co

⁸⁹² Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 39 (sněmovní tisk 410/0).

⁸⁹³ Viz § 45 odst. 1 *Código Penal Português* ve znění účinném do 22. 08. 2017.

⁸⁹⁴ Viz § 45 odst. 2, odst. 3 *Código Penal Português* ve znění účinném do 22. 08. 2017.

⁸⁹⁵ Viz § 45 *a contrario Código Penal Português* v platném znění.

⁸⁹⁶ Důvodová zpráva k TZ. Zvláštní část, s. 39 (sněmovní tisk 410/0).

možná nejširší míře tam, kde takový postup vzhledem k okolnostem přichází v úvahu. Sekundárním cílem navrhovaných změn je poté redukce nadužívání podmíněně odložených trestů odnětí svobody ve prospěch ostatních alternativních sankcí.

9.2. Trest domácího vězení

Samotná právní úprava domácího vězení je dle mého názoru s níže uvedenými výhradami v zásadě vyhovující. Podstatně zásadnější problém spočívá v neschopnosti státu, potažmo Ministerstva spravedlnosti, zajistit stabilní a fungující elektronický monitoring výkonu trestu. Soudci jsou v důsledku neustálých komplikací spojených s elektronickým monitoringem často nuceni spoléhat na značně nespolehlivou kontrolu probačními úředníky, z čehož pramení jejich skepse k ukládání této trestní sankce a s tím související minimální praktické využití v aplikační praxi.⁸⁹⁷

Pokud jde o legislativní rovinu, považuji v první řadě za nevhodnou příliš vysokou maximální výměru trestu domácího vězení (2 roky), která se podle mého názoru míjí se samotným účelem a smyslem trestu domácího vězení.⁸⁹⁸ Za vhodné pokládám její zkrácení po vzoru britské či novozélandské právní úpravy na jeden rok.

Stejně tak vnímám jako nevhodnou současnou úpravu rozsahu trestu domácího vězení, tj. stanovení časového rozmezí, v jehož rámci je odsouzený povinen zdržovat se v určeném obydlí. Namísto současné právní úpravy, která vede k nejednotnosti soudní praxe, navrhuji doplnit právní úpravu po vzoru britského *curfew requirement* tak, že by soud musel dané časové období stanovit v rozsahu dvě až šestnáct hodin denně.⁸⁹⁹

Pro futuro je třeba také jasně vymezit vztah mezi přeměnou trestu odnětí svobody v trest domácího vězení a podmíněným propuštěním, jejichž podmínky se v současnosti v zásadě překrývají.⁹⁰⁰

Posledním zásadním momentem je současná nedokonalost právní úpravy spočívající v tom, že odsouzený může prostřednictvím procesních obstrukcí v souvislosti s rozhodováním soudu o přeměně domácího vězení v trest odnětí svobody dosáhnout toho, že soud nestihne o takové

⁸⁹⁷ Podrobněji viz kapitolu 4.3, s. 73.

⁸⁹⁸ Podrobněji viz kapitolu 4.2, s. 67 - 68.

⁸⁹⁹ Podrobněji viz kapitolu 4.2, s. 66 - 67.

⁹⁰⁰ Podrobněji viz kapitolu 4.4, s. 77.

přeměně před koncem trestu rozhodnout, a není tak již „co přeměňovat.“⁹⁰¹ K odstranění řečeného nedostatku navrhuji zakotvení nového § 334g odst. 2 TR v následujícím znění:

„Je-li probačním úředníkem podán návrh podle odstavce 1 nebo má-li soud za to, že jsou dány důvody k přeměně trestu domácího vězení v trest odnětí svobody, rozhodne předseda senátu v neveřejném zasedání o přerušení výkonu trestu až do rozhodnutí o přeměně trestu.“

9.3. Trest obecně prospěšných prací

Obecně vzato vnímám současnou právní úpravu obecně prospěšných prací jako zdařilou, přesto k ní však mám dvě zásadnější výhrady.

Předně nepovažuji za vhodné současné velice široké vymezení aplikovatelnosti tohoto druhu trestu na všechny přečiny, což umožňuje jeho uložení i ve zcela nevhodných případech. Po vzoru Jelínka proto navrhuji zakotvení možnosti uložení trestu obecně prospěšných prací pouze za trestné činy uvedené v hlavách V, VI a X zvláštní části TZ, a to za současného omezení na trestné činy s horní hranicí trestní sazby nepřevyšující pět let.⁹⁰²

Za druhé navrhuji inspirovat se v oblasti odpovědnosti za škodu způsobenou odsouzeným při výkonu trestu obecně prospěšných prací francouzskou právní úpravou a stanovit, že za takovou škodu nese odpovědnost stát, který bude mít následně proti odsouzenému subrogační regres.⁹⁰³ Taková úprava jako *lex specialis* by byla mnohem vhodnější než dosavadní praxe spočívající v nutnosti aplikace obecné úpravy odpovědnosti za škodu ve smyslu části IV. hlavy III OZ.

9.4. Peněžitý trest

Přestože již mnohokrát zmíněná novela provedená zákonem č. 333/2020 Sb. přinesla do právní úpravy peněžitého trestu řadu vcelku zásadních změn, považuji za nezbytné v modifikaci režimu této peněžité sankce pokračovat, neboť po mém nadále vykazuje řadu nedostatků.

V první řadě je nezbytné, aby soudci důsledněji diferencovali výši peněžitých trestů na základě majetku pachatele.⁹⁰⁴ Splnění tohoto předpokladu je zcela imanentní nejen pro naplnění

⁹⁰¹ Podrobněji viz kapitolu 4.4, s. 81.

⁹⁰² Podrobněji viz kapitolu 5.2, s. 88 - 89.

⁹⁰³ Podrobněji viz kapitolu 5.3, s. 96.

⁹⁰⁴ Podrobněji viz kapitolu 6.1, s. 114 - 115.

samotného smyslu peněžitého trestu a dosažení jeho účelu, ale zejména k naplnění principu relativní rovnosti ve smyslu čl. 1 věty první Listiny. Tohoto cíle však nelze dosáhnout žádnou převratnou legislativní změnou, ale daleko spíše pomocí systematického vzdělávání soudců prostřednictvím metodických seminářů a korekcí rozhodovací praxe formou ustálené judikatury vyšších soudních instancí.

Druhou a zejména na podkladě provedené komparace podle mého názoru nejvýznamnější „bolestí“ současné úpravy je drakonický konverzní poměr při přeměně peněžitého trestu v trest odnětí svobody.⁹⁰⁵ Zákonodárce by měl v této souvislosti zohlednit nejen zahraniční právní úpravy a praktické aplikační zkušenosti, ale také to, že odsouzenému již nesvědčí dobrodiní zákona spočívající v primární přeměně v jiný druh alternativního trestu.

Řešením této zbytečně punitivně nastavené úpravy by byla adopce německého či dokonce lichtenštejnského konverzního modelu, které stanoví přepočtové pravidlo *jedna ku jedné* (Německo), resp. pravidlo *jeden den odnětí svobody za každé dvě denní sazby peněžitého trestu* (Lichtenštejnsko).

Jelikož jsem si však vědom toho, že tato cesta zřejmě není v současnosti reálná, neboť obdobný návrh poslance Michálka již ve Sněmovně tvrdě narazil, jsem pro alespoň parciální řešení tohoto problému jinými prostředky. Navrhuji příklon k německému modelu ukládání peněžitého trestu spočívajícího v tom, že maximální počet denních sazeb by byl redukován na 365 při současném zvýšení horní hranice výše jednotlivé denní sazby na 100 000 Kč. Tím by byla zachována maximální absolutní výše peněžitého trestu za současného snížení nejvyšší přípustné délky trvání nepodmíněného trestu odnětí svobody, v němž by nevykonaný peněžitý trest mohl být přeměněn. Zároveň by soudci, ve srovnání se zahraničními úpravami, měli stále široký prostor pro diferenciaci počtu denních sazeb dle závažnosti trestného činu a naopak by taková úprava mohla vést k důslednější diferenciaci výše denní sazby v závislosti na solventnosti pachatele.

Tento návrh je však pouze určitým „plánem B,“ neboť drtivá většina peněžitých trestů není složena z takto vysokého počtu denních sazeb,⁹⁰⁶ tudíž by navrhovaná změna mohla mít význam zejména v oblasti diferenciaci výše denních sazeb. Primárním cílem zákonodárce by tak mělo být po vzoru zahraničních úprav a s cílem přiblížení se evropským standardům

⁹⁰⁵ Podrobněji viz kapitolu 6.4, s. 127 a násl.

⁹⁰⁶ DRÁPAL, Jakub. *Přiměřenost peněžité sankce k majetku pachatele*. 2018. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, s. 85 - 86.

zejména zmírnění konverzního poměru. Jinak hrozí v důsledku předpokládaného růstu ukládání peněžitých trestů opětovný nárůst vězeňské populace tak, jako tomu bylo v případě přeměn obecně prospěšných prací v letech 2008 - 2010.⁹⁰⁷ O přísnosti přeměnného poměru svědčí také to, že v případě přeměny trestu obecně prospěšných prací, který je v obecné rovině trestní sankcí přísnější, nelze uložit více než 300 dnů odnětí svobody.

Důvodem, proč lobujuji za zmírnění přepočtového pravidla, však není pouze riziko růstu vězeňské populace spojené s vysokými náklady pro státní rozpočet. Dalším (a v mých očích hlavním) důvodem je, že jsem na základě vlastní zkušenosti toho názoru, že delší pobyt ve vězení s sebou jednoduše nenese zásadnější pozitivní vliv na osobu odsouzeného, a k takto přísnému přepočtovému pravidlu proto není důvod.

Pokud by se v současnosti nastavený trend spočívající v širším ukládání peněžitých trestů osvědčil a přinesl kýžené výsledky, považoval bych v horizontu několika let v zájmu dalšího rozšíření jeho aplikace za vhodné zvážit komplexní revizi sankčního systému po vzoru finského stupňovitého systému trestních sankcí (*ladder system*). V takovém případě by soudy při ukládání trestů postupovaly vzestupně po „jednotlivých schodech“ a pokud by byl peněžitý trest, podobně jako je tomu ve Finsku, chápán jako trestní sankce mírnější a tudíž stojící na nižším stupni než (ne)podmíněný trest odnětí svobody, vedla by taková změna bezesporu k dalšímu zásadnímu rozšíření aplikace peněžitých trestů, a to zejména na úkor (ne)podmíněných trestů odnětí svobody.

9.5. Podmíněné odsouzení

Přesto (a možná právě proto), že je podmíněné odsouzení v praxi stále suverénně nejvíce ukládaným druhem trestní sankce a jeho právní úpravu lze považovat v zásadě za vyhovující, považuji za vhodné právní rámeč *de lege ferenda* v následujících oblastech upravit či doplnit.

Prvým návrhem, jehož smyslem je omezení nadužívání podmíněného odsouzení a s tím související rozšíření aplikace jiných druhů alternativních trestů, je zkrácení nejvyšší přípustné délky podmíněně odloženého trestu odnětí svobody, které lze uložit trestním příkazem, a to z jednoho roku na šest měsíců. Vzhledem ke zkušenostem s vyloučením možnosti uložit trestním příkazem nepodmíněný trest odnětí svobody⁹⁰⁸ nepochybuji o tom, že by podíl ukládaných podmíněných trestů poklesl hned v prvním roce účinnosti novely pod 50 %.

⁹⁰⁷ Podrobněji viz kapitolu 8.3, s. 167.

⁹⁰⁸ Podrobněji viz kapitolu 7.6, s. 155.

Takový pokles by byl s ohledem na povahu této legislativní změny kompenzován téměř výlučně nárůstem ukládání ostatních druhů alternativních trestů.

Druhý návrh v oblasti ukládání podmíněného odsouzení je inspirován právní úpravou slovenskou. Ta stanoví povinnost soudu spojit s podmíněným odsouzením s dohledem alespoň jedno přiměřené omezení či přiměřenou povinnost, což může významně posílit výchovné působení této trestní sankce.⁹⁰⁹

Další náměty směřují do oblasti právní úpravy zkušební doby. Za prvé považuji za vhodné následovat německý vzor a zakotvit možnost soudu na podkladě řádného chování odsouzeného v průběhu výkonu trestu zkrátit stanovenou zkušební dobu.⁹¹⁰ Tato změna by po mém soudu motivovala odsouzené k tomu, aby se snažili vzorným chováním dosáhnout jednak dřívější jistoty, že nebudou nuceni trest odnětí svobody vykonat, jednak odstranění negativních následků odsouzení.

Druhým námětem v oblasti zkušební doby, inspirovaný taktéž německou právní úpravou, je zavedení možnosti uložit dohled pouze po (libovolnou) část zkušební doby podmíněného odsouzení.⁹¹¹ Jednalo by se o další krok směrem k širší možnosti individualizace trestní sankce, který by navíc odlehčil v současnosti velice přetížené Probační a mediační službě.

Stejně tak považuji za zdařilý § 56d odst. 1 StGB, podle nějž soud dohled zpravidla uloží, pokud podmíněně odkládá trest odnětí svobody ve výměře převyšující devět měsíců, je-li pachatelem osoba mladší 27 let.⁹¹² Promítnutí obdobného ustanovení do TZ by zdůraznilo výchovnou funkci probačního dohledu a ve spojení s možností uložit dohled jen po část zkušební doby umožnilo, aby PMS soustředila svou pozornost na odsouzené, kteří kontrolu a pomoc potřebují nejvíce.

⁹⁰⁹ Podrobněji viz kapitolu 7.5, s. 152 - 153.

⁹¹⁰ Podrobněji viz kapitolu 7.4, s. 145.

⁹¹¹ Podrobněji viz kapitolu 7.5, s. 153.

⁹¹² Tamtéž.

ZÁVĚR

Problematika alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody je předmětem zájmu trestněprávní nauky již po několik staletí a kořeny jednotlivých alternativ nalezneme v dobách ještě mnohem dávnějších. Nejedná se tak o institut, který by byl důsledkem moderních trendů sankční politiky, ale naopak o směr, který je výsledkem dlouhodobého procesu vyplývajícímu z negativních konotací spojených s ukládáním nepodmíněných trestů odnětí svobody.

Práce si proto kladla za cíl popsat výhody a nevýhody alternativních trestů ve srovnání s nepodmíněným trestem odnětí svobody, provést kritické zhodnocení právní úpravy *de lege lata* a na podkladě provedené analýzy a komparace přinést vlastní návrhy *de lege ferenda*.

V souladu s takto vymezeným cílem práce jsem po provedené analýze dospěl k závěru, že v obecné rovině je v současnosti nastavený systém alternativních sankcí dostatečný a aktuálně proto není důvod pro jeho zásadnější změny. Na druhou stranu je však po mém soudu nezbytné provést dílčí zásahy do právní úpravy jednotlivých alternativních trestních sankcí, které bez výjimky vykazují určité více či méně výrazné nedostatky.

Za nejzásadnější problémy související s alternativními tresty považuji v obecné rovině zejména velice punitivní naladění společnosti, které se promítá do legislativních návrhů i legislativního procesu jako takového. V rovině samotných alternativních trestů činí v aplikační praxi stále zásadní problémy primárně kumulace trestů. Řešení by mělo tkvět, dokud nedojde k legislativní úpravě, v odklonu aplikační praxe od řetězení ukládaných trestů, a pokud již k řetězení došlo, neměli by soudci v rámci vykonávacího řízení nutně nařizovat výkon trestu, ale ve vhodných případech postupovat dle § 83 odst. 1 věta druhá TZ. Druhým kritickým místem, jehož význam v budoucnu vzhledem k současné tendenci sankční politiky nadále poroste, je vysoká horní hranice počtu denních sazeb peněžitého trestu ve spojení s nepřiměřeně přísným konverzním poměrem. Nedojde-li k legislativní změně, povede kombinace těchto slabín právní úpravy v budoucnu k opětovnému nárůstu indexu vězňených osob.

Do budoucna je také zapotřebí, aby stát konečně a natrvalo zajistil fungující a spolehlivý systém elektronického monitoringu trestu domácího vězení. V důsledku jeho neschopnosti tomuto požadavku dostát je trest domácího vězení doposud zcela okrajovým institutem, a to přesto, že jeho právní úprava je v zásadě vyhovující.

Přistoupí-li však zákonodárce v budoucnu ke změnám v právní úpravě alternativních trestů, musí mít v rámci legislativního procesu na zřeteli, že hlavním smyslem alternativních sankcí je předejít negativním vlivům nepodmíněného trestu odnětí svobody. Ekonomický přínos, který s sebou tyto alternativy zpravidla nesou, by měl být chápán pouze jako jejich pozitivní sekundární efekt, nikoliv však smysl, cíl či účel. V rámci legislativních změn, a to zdaleka nejen ve vztahu k alternativám nepodmíněného trestu odnětí svobody, by se předkladatelé měli přidržovat finského modelu. Úspěch finské trestní politiky je totiž v nemalé míře výsledkem toho, že trestněprávní reformy připravuje relativně úzký okruh odborníků a veškeré kroky jsou pečlivě promyšleny a prodiskutovány.⁹¹³ To je bohužel přístup, který považuji v rámci současné politické kultury za zcela utopický.

Jako cestu správným směrem hodnotím snahu NS a NSZ o postupné rozšiřování aplikace peněžitého trestu. Tento druh trestu je v mých očích v podmínkách konzumní společnosti trestem, který pachatele při vhodném stanovení jeho výše citelně postihne, umožní poškozeným dosáhnout spravedlivé náhrady, přinese nemalé prostředky do státního rozpočtu a nadto s sebou nenese negativní aspekty spojené s trestem odnětí svobody. Pevně věřím, že úspěch, kterého se podařilo v rámci ukládání peněžitých trestů dosáhnout v oblasti sankcionování trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky, je jen první vlaštovkou, která se v konečném důsledku promítne (a již postupně promítá) do celého sankčního systému.

Přes všechno řečené je však třeba pamatovat na to, že alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody nejsou všespásné. V každé společnosti se vždy vyskytuje určitá skupina pachatelů, u nichž nezbyde než přistoupit k jejich izolaci od ostatních členů společnosti a na ostatní funkce trestu v zásadě rezignovat. Z tohoto důvodu trest odnětí svobody měl, má a nadále bezesporu bude mít své nepostradatelné místo v sankčním systému všech států světa.

⁹¹³ LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio. Penal Policy and Criminal Justice in Finland and other Nordic Countries. KIMMO, Kimmo, Sakari MELANDER a Merita HUOMO-KETTUNEN. *Introduction to Finnish Law and Legal Culture*. 2012, s. 215 - 235. ISBN 978-9-521-07817-0.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČR	Česká republika
ČSR	Česká socialistická republika
ČSSR	Československá socialistická republika
EÚLP	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
JŘS	Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů
KancŘ	Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3.12.2001, č.j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, č. 1/2002
Listina	Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. 12. 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění novely provedené zákonem č. 162/1998 Sb.
NS	Nejvyšší soud České republiky
NSZ	Nejvyšší státní zastupitelství České republiky
NTOS	Nepodmíněný trest odnětí svobody
OČTŘ	Orgány činné v trestním řízení
OPP	Trest obecně prospěšných prací
OSN	Organizace spojených národů
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
PMS	Probační a mediační služba
PřestZ	Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů

SprŘ	Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
SSR	Slovenská socialistická republika
StGB	Strafgesetzbuch (SRN)
TOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TZ 1852	Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
TZ 1950	Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
TZ 1961	Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
ZVTOS	Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. Seznam použité literatury

1. AMBOS, Kai, Antony DUFF, Julian V. ROBERTS, Thomas WEIGEND a Alexander HEINZE. *Core concepts in criminal law and criminal justice*. New York: Cambridge University Press, 2020. ISBN 978-1-108-48339-1.
2. BECCARIA, Cesare. *O zločinech a trestech*, Praha: Bursík a Kohout, 1893.
3. BOLEDOVIČOVÁ, Lucie. Podmínky uložení českého trestu domácího vězení a anglického curfew requirement. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 3, s. 63 - 67.
4. BRUCKNEROVÁ, Eva. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-87071-55-7.
5. C. H. BECK. Vláda schválila propojení domácího vězení s elektronickým monitoringem. *Právní zpravodaj*. PZ 393/2009.
6. CLEMMER, Donald. *The prison community*. New York, 1940.
7. COHEN, Stanley. *Visions of social control: crime, punishment, and classification*. New York, USA: Blackwell, 1985. ISBN 978-0-7456-0020-8.
8. ČERNÍKOVÁ, Vratislava et al. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.
9. Český statistický úřad. *Statistická ročenka České republiky: Statistical yearbook of the Czech Republic*. Praha: Český spisovatel, 2019. ISBN 978-80-250-2955-8. ISSN 1211-4812.
10. DRÁPAL, Jakub. *Přiměřenost peněžité sankce k majetku pachatele*. 2018. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta.
11. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2011, VI. volební období, sněmovní tisk 510/0.
12. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu na vydání zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1993, I. volební období, sněmovní tisk 535/0.
13. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2008, V. volební období, sněmovní tisk 410/0.

14. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o Probační a mediační službě. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2000, III. volební období, sněmovní tisk 542/0.
15. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění a doplňují zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon ČNR č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, a zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1995, I. volební období, sněmovní tisk 1675/0.
16. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2008, V. volební období, sněmovní tisk 411/0.
17. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2011, VI. volební období, sněmovní tisk 297/0.
18. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2000, III. volební období, sněmovní tisk 785/0.
19. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2020, VIII. volební období, sněmovní tisk 762/0.
20. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2019, VIII. volební období, sněmovní tisk 453/0.
21. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších

- předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 1995, I. volební období, sněmovní tisk 1675.
22. Důvodová zpráva k zákonu č. 22.2.2019/272. Vládní návrh zákona č. HE 120/2018 vp. Zvláštní část.
 23. Důvodová zpráva k zákonu č. 29.3.2019/603. Vládní návrh zákona č. HE 178/2018 vp. Obecná část.
 24. FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0.
 25. FOUCAULT, Michel. *Discipline and Punish: the birth of the prison*. Přeložil Alan SHERIDAN. London: Penguin Books, 1991. ISBN 978-0-140-13722-4.
 26. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1.
 27. GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-614-3.
 28. HERRING, Jonathan. *Criminal Law: Text, cases and materials*. Sixth edition. Oxford: Oxford University Press, 2014.
 29. HINKKANEN, Ville a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. Sentencing Theory, Policy, and Research in the Nordic Countries. In: TONRY, Michael a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. *Crime and Justice in Scandinavia*. Chicago: University of Chicago Press, 2011, s. 349 - 402. ISBN 978-0-22-680882-6.
 30. HOSTAŠ, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Právní rozhledy*. 1999, č. 8, s. 425 – 426.
 31. JELÍNEK, Jiří a kol.: *Trestní právo hmotné: Obecná část, Zvláštní část*. 7. vydání. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3.
 32. JELÍNEK, Jiří. Novelizace trestního zákona v roce 1995. *Bulletin advokacie*. 1995, č. 9, s. 6.
 33. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní: učebnice pro Vysokou školu Karlovy Vary, o.p.s.* Praha: Linde, 2007. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 978-80-7201-658-7.
 34. JUNG, Heike. *Sanktionensysteme und Menschenrechte*. Bern: P. Haupt, c1992. Schweizerische kriminologische Untersuchungen, Bd. 5. ISBN 978-3258046419.

35. KALVODOVÁ, Věra. Alternativní sankce a novely trestního zákoníku - nový trend v alternativním trestání? In: Strémy, T. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Praha: Leges, 2014, s. 104 - 113. ISBN 978-80-7502-034-5.
36. KALVODOVÁ, Věra. Filozofie trestání deset let po přijetí trestního zákoníku. In: JELÍNEK, Jiří. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. Teoretik, s. 165 – 176. ISBN 978-80-7502-354-4.
37. KALVODOVÁ, Věra. Filozofie trestání v návrhu nového trestního zákoníku. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA, ed. *Pocťa Otovi Novotnému k 80. narodeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 87 – 93. ISBN 978-80-7357-365-2.
38. KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9.
39. KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-163-7.
40. KARABEC, Zdeněk, Radka MACHÁČKOVÁ a Simona DIBLÍKOVÁ. *Krátkodobé tresty odnětí svobody: závěrečná studie z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-86008-76-2.
41. KARABEC, Zdeněk. Trestní politika – vstup do problematiky. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRIVNA, ed. *Pocťa Otovi Novotnému k 80. narodeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 94 – 107. ISBN 978-80-7357-365-2.
42. KARABEC, Zdeněk. *Trestní politika a její realizace v oblasti trestní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-071-7.
43. KARABEC, Zdeněk. Účel trestání. *Kriminalistika: Čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi*. 2000(2), s. 108 - 117. ISSN 1210-9150.
44. KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva: Chammurapi a jeho předchůdci*. Praha: Academia, 1979.
45. KORBEL, František. Aktuality. *Soudní rozhledy*. 2018, č. 10, s. 309.
46. KOSMAS. *Kosmova kronika česká*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-515-4.
47. KRAHL, Matthias. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*. 1998, č. 5, s. 229 – 233.
48. KRÁL, Vladimír. Domácí vězení – další alternativní trest?. *Trestněprávní revue*. 2014, č. 8, s. 235 – 238.

49. LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio a Michael TONRY. Crime, criminal justice, and Criminology in the Nordic Countries. In: TONRY, Michael a Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ. *Crime and Justice in Scandinavia*. London: The University of Chicago Press, 2011, s. 1 - 32. ISBN 978-0-226-80882-6.
50. LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio. Imprisonment and penal policy in Finland. *Scandinavian Studies in Law: Criminal Law*. 2009, (Volume 54), s. 333 - 379.
51. LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio. Penal Policy and Criminal Justice in Finland and other Nordic Countries. KIMMO, Kimmo, Sakari MELANDER a Merita HUOMO-KETTUNEN. *Introduction to Finnish Law and Legal Culture*. 2012, s. 215 - 235. ISBN 978-9-521-07817-0.
52. LAPPI-SEPPÄLÄ, Tapio. Sentencing and punishment in Finland: The decline of the repressive ideal. In: TONRY, Michael. *Why punish? How much?: A reader on punishment*. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 239 - 254. ISBN 978-0-19-532886-8.
53. LATA, Jan. Několik poznámek k problematice ukládání trestů začínajícím delikventům. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GŘIVNA, ed. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 158 - 165. ISBN 978-80-7357-365-2.
54. LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis, 2007. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5.
55. MAIR, George. Community sentences. In: HUCKLESBY, Anthea and Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. Second edition. Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 162 – 180. ISBN 978-0-19-969496-9.
56. MALÝ, Karel. *Práva městská Království českého: edice s komentářem*. V Praze: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2117-3.
57. MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Restorativní justice v oblasti vězeňství: utopie, nebo výzva?. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, č. 1, s. 21 - 36.
58. MLSNA, Petr, GŘIVNA, Tomáš. Nucená práce z pohledu ústavního, mezinárodního a trestního práva. *Právní rozhledy*. 2011, č. 21, s. 772 - 779.
59. MORKOVIN, Ondřej. Chyby v procesní úpravě přeměny trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 5, s. 116 - 117.
60. MORKOVIN, Ondřej. Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 6, s. 144 - 146.

61. Musil, Jan. Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. *Trestní právo* 1998, č. 1, str. 3 - 5.
62. NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 94 - 97.
63. NETÍK, Karel, Stanislav HÁJEK a Daria NETÍKOVÁ. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997. Beckova skripta. ISBN 80-7179-177-6.
64. NOVOTNÝ, Oto. *O trestu a vězeňství: Studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. Praha: ACADEMIA, 1969.
65. NOVOTNÝ, Oto. Za reformu systému trestů. In: *Sborník prací z trestního práva: k sedmdesátým narozeninám prof. Dr. Vladimíra Solnaře*. Praha: TISK, n. p., Brno, 1969, s. 73 – 90.
66. Nuffield, J. *Diversion Programs for Adults (User Report No. 1997-05)*. Ottawa. 1997. ISBN 978-0662262084.
67. O'MAHONY, David a Jonathan DOAK. *Reimagining restorative justice*. Portland, Oregon: Hart Publishing, 2017. ISBN 9781782251972.
68. OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, VAN KALMTHOUT, Anton M.. Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. *Právní rozhledy*. 1997, č. 12, s. 620 – 626
69. Platón: Protágorás, Spisy III. Oikoymenh, Praha 2003.
70. POLÁČEK, František a kol. *Československé trestní zákony platné v zemích České a Moravskoslezské*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství, 1946.
71. POLMOVÁ, Olga. K jednomu z problémů výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestněprávní revue*. 2008, č. 3, s. 80 – 81.
72. Pozměňovací návrh poslance Jakuba Michálka č. 5493 k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (sněmovní tisk 453/0).
73. PROVAZNÍK, Jan. Odklony v českém trestním řízení – úvahy před možnou rekodifikací. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 4, s. 79 - 85.
74. PŮRY, František, ŠÁMAL, Pavel. Nad jedním rozhodnutím o probaci. *Právní rozhledy*. 1997, č. 6, s. 308 – 313.

75. ROZUM, Jan, Petr ZEMAN, Hana PŘESLIČKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. *Vybrané problémy sankční politiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-042-0.
76. SCOTT, David. *Punishment*. In: HUCKLESBY, Anthea and Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. New York: Oxford University Press, 2009. s. 83 – 102. ISBN 978-0-19-921554-6.
77. SCHEINOST, Miroslav a Helena VÁLKOVÁ. *Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-154-7.
78. SCHEINOST, Miroslav. *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. ISBN 978-80-7338-096-0.
79. SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-144-8.
80. SCHWIND, H. - J. Kriminologie. 21. vyd. Heidelberg. *Kriminalistik*, 2011.
81. SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. Praha: Orac, 2001. Výběrové texty. ISBN 80-86199-32-0.
82. SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva. Část třetí. Tresty a ochranná opatření*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9.
83. SOLNAŘ, Vladimír. *Tresty a ochranná opatření*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1979. ISBN 978-80-254-4033-9.
84. SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-7179-350-7.
85. SOTOLÁŘ, Alexander, VÁLKOVÁ, Helena. Trestní spravedlnost na přelomu tisíciletí. *Právní rozhledy*. 1999, č. 12.
86. STOČESOVÁ, Simona. *Reforma trestního práva po prvním roce účinnosti nového trestního zákoníku*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-360-5.
87. STRÉMY, Tomáš (ed.): *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi: zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie, september 2015*. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 978-80-7502-104-5.

88. SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*. 1996, č. 4, s. 151 - 156.
89. SUCHÝ, Oldřich. *Odklon v trestním řízení*. Právník. 1991, č. 3.
90. ŠÁMAL, Pavel, ŘÍHA, Jiří, STRYA, Jan. Odklony v justiční praxi – 1. část. *Trestněprávní revue*. 2019, č. 9, s. 177 - 186.
91. ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena, SOTOLÁŘ, Alexander, HRUŠÁKOVÁ, Milana, ŠÁMALOVÁ, Milada. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-350-9.
92. ŠÁMAL, Pavel. *Přípravné řízení trestní*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-7179-741-3.
93. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.
94. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.
95. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-93-9.
96. ŠČERBA, Filip. Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb. *Trestněprávní revue*. 2012, č. 1, s. 1 - 5.
97. ŠČERBA, Filip. Využívání alternativních opatření v praxi. *Trestněprávní revue*. 2013, č. 6, s. 138 - 142.
98. ŠELLENG, Dalibor. K novele trestních předpisů provedených zákonem č. 150/2016 Sb. *Kriminalistika: Čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi*. 2016(4), s. 243 - 256. ISSN 1210-9150.
99. ŠELLENG, Dalibor. *Trestní příkaz*. Praha, 2015. Rigorózní práce. Univerzita Karlova.
100. ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.
101. TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení, promarněná šance? In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019, s. 224 - 236. ISBN 978-80-7502-354-4.

102. Usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky č. 101 ze 41. schůze konané dne 19. června 2008. V. volební období, sněmovní tisk 410/0.
103. VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČTA a Jana HULMÁKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. V Praze: C. H. Beck, 2019. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-732-3.
104. VÁLKOVÁ, Helena. Trestní politika v měnící se společnosti optikou poslaneckých návrhů novel trestněprávních a souvisejících předpisů. In: *Pocta Pavlu Šámalovi k 65. narozeninám: čtvrtstoletí hledání spravedlnosti na Nejvyšším soudě ČR*. V Praze: C. H. Beck, 2018, s. 333 - 344. ISBN 978-80-7400-709-5.
105. VÁLKOVÁ, Helena. Trestní politika. In: HENDRYCH, Dušan, BĚLINA, Miroslav, FIALA, Josef, ŠÁMAL, Pavel, ŠTURMA, Pavel, ŠTENGLOVÁ, Ivana, KARFÍKOVÁ, Marie. *Právníký slovník*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.
106. VANDUCHOVÁ, Marie. K možnostem snížení vězeňské populace. In: VANDUCHOVÁ, Marie a Jaromír HOŘÁK. *Na křižovatkách práva: Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám*. C. H. Beck, 2011, s. 297 - 310. ISBN 978-80-7400-388-2.
107. VANTUCH, Pavel. *Obhajoba obviněného*. 3., dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 978-80-7400-321-9.
108. VICHEREK, Roman. Přeměna trestu domácího vězení - věc v praxi skoro nemožná. *Státní zastupitelství*. Wolters Kluwer ČR a.s., 2015, roč. 2015, č. 6, s. 29 - 35. ISSN 1214-3758.
109. VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4056-4.
110. VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.
111. ZEMAN, Petr. *Veřejnost a trestní politika*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-113-4.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

1. Advokátní deník.cz. *Obhájci, soudci i státní zástupci diskutovali o ukládání trestů* [online]. 17. 2. 2020 [cit. 2020-09-15].
Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2020/02/17/obhajci-soudci-i-statni-zastupitele-diskutovali-o-ukladani-trestu/>.
2. Advokátní deník.cz. *Vězňů letos mírně ubylo i díky častějšímu ukládání peněžitých trestů* [online]. 30. 12. 2019 [cit. 2020-07-01].
Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2019/12/30/veznu-letos-mirne-ubylo-i-diky-castejsimu-ukladani-penezitych-trestu/>.
3. Aplikace JakTrestame.cz [online]. [cit. 2020-06-22].
Dostupné z: https://jaktrestame.cz/aplikace/#appka_here.
4. AUSTIN, James and KRISBERG, Barry. Wider, stronger, and different nets: The dialectics of criminal justice reform. *Journal of Research in Crime and Delinquency* [online]. 1981(18) [cit. 2020-04-02].
Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1028.4&rep=rep1&type=pdf>.
5. BAUEROVÁ, Veronika. *Nejstarší zákony lidstva* [online]. 25. 07. 2018 [cit. 2020-02-20].
Dostupné z: <https://www.ustavprava.cz/blog/2018/07/nejstarsi-zakony-lidstva/>.
6. BEST, Pat. Curfew/Electronic Monitoring: The Northern Ireland Experience. *Irish Probation Journal* [online]. Dublin, 2009, (Volume 6) [cit. 2020-06-01]. ISSN 1649-639X, s. 91 - 96.
Dostupné z: http://www.drugsandalcohol.ie/16532/1/Irish_Probation_Journal_2009.pdf#page=93.
7. BOLEDOVIČOVÁ, Lucie. *Elektronický monitoring jako prostředek ke snížení počtu vězeňské populace* [online]. [cit. 2020-06-08].
Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/trestnepravnialternativy/BoledovicovaLucie.pdf.
8. Centre for Crime and Justice Studies. *The grey area of electronic monitoring in the USA* [online]. [cit. 2020-06-22].
Dostupné z: <https://www.crimeandjustice.org.uk/publications/cjm/article/grey-area-electronic-monitoring-usa>.

9. Církev.cz. *O Skutcích apoštolů - „Pavel přijímal všechny, kdo k němu přicházeli“* [online]. [cit. 2020-06-01].
Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/200116o-skutcich-apostolu-pavel-prijimal-vsechny-kdo-k-nemu-prichazeli>.
10. ČERNÝ, Petr. Facka nebo domluva?: Názory očima Petra Černého. *Právní prostor* [online]. 6. 11. 2018 [cit. 2020-09-25].
Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/nazory/ocima-petra-cerneho/facka-nebo-domluva>.
11. Česká justice. *Co umí náramky pro vězně? Sledují trasu pohybu a měří alkohol od 0,2 promile* [online]. 21. 09. 2018 [cit. 2020-10-16].
Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/09/umi-naramky-vezne-sleduji-trasu-pohybu-meri-alkohol-od-02-promile/>.
12. Česká justice. *Hrozí judikatorní blouznění? Odborníci hodnotí návrh části trestního řádu* [online]. 04. 01. 2018 [cit. 2020-03-20].
Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/01/hrozi-judikatorni-blouzneni-odbornici-hodnoti-navrh-casti-trestniho-radu/>.
13. Česká justice.cz. *Kumulace trestů plní věznice. Podmíněný trest řada lidí nepochopí, zaznělo ve sněmovně* [online]. 22. 10. 2019 [cit. 2020-09-30].
Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/10/kumulace-trestu-plni-veznice-podmineney-trest-rada-lidi-nepochopi-zaznelo-ve-snemovne/>.
14. Česká justice.cz. *Nepřípustný resortismus? Celní správa zatím justiční pohledávky vymáhat nebude* [online]. 7. 3. 2019 [cit. 2020-09-17].
Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/03/nepripustny-resortismus-celni-sprava-zatim-justicni-pohledavky-vymahat-nebude/>.
15. Česká televize. *NS a nejvyšší státní zástupce chtějí, aby soudci častěji využívali peněžité tresty* [online]. 23. 11. 2016 [cit. 2020-09-25].
Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1962835-ns-a-nejvyssi-statni-zastupce-chteji-aby-soudci-asteji-vyuzivali-penezite-tresty>.
16. *České vězeňství: čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci* [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2011, 2011(4) [cit. 2020-03-02].
Dostupné z: https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/CV_4_2011.pdf.
17. Český statistický úřad. *Ročenky* [online]. [cit. 2020-03-13].
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/rocenky_souhrn.

18. Češi v právu.cz. *Posílat neplatiče výživného do vězení nedává smysl* [online]. 20. 8. 2019 [cit. 2020-09-24].
Dostupné z: <https://www.cesivpravu.cz/blog/pavel-samal-posilat-neplatice-vyzivneho-do-vezeni-nema-smysl>.
19. ČT24. *Místo dozorců klokani a králíci. Otevřená věznice v Jiřicích přijme první trestance* [online]. 16. 10. 2017 [cit. 2020-02-26].
Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2274880-misto-dozorcu-klokani-a-kralici-prvni-otevrena-veznice-v-jiricich-prijala-prvni>.
20. Deník.cz. *Konec Drahonic je definitivní! Věznice se zavře v květnu* [online]. 27. 03. 2013 [cit. 2020-03-03].
Dostupné z: https://zatecky.denik.cz/zpravy_region/drahonice_veznice_2013_0327.html.
21. Euro.cz. *Zločin a peněžitý trest: Počet finančních postihů roste* [online]. 5. 8. 2018 [cit. 2020-09-16].
Dostupné z: <https://www.euro.cz/udalosti/zlocin-a-penezity-trest-1415249>.
22. Eurozprávy.cz. *Justiční pohledávky budou vymáhat celníci? Na vládní návrh se snesla kritika* [online]. 17. 2. 2020 [cit. 2020-09-17].
Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/domaci/politika/justicni-pohledavky-by-mohli-vymahat-celnici-schvalila-vlada.443a548e/>.
23. Government of the United Kingdom. *Electronic tags* [online]. [cit. 2020-06-08].
Dostupné z: <https://www.gov.uk/electronic-tags>.
24. HUTTUNEM, Kristiina, Marti KAILA a Emily NIX. *The Crime Ladder: Estimating the Impact of Different Punishment on Defendant Outcomes* [online]. 15. 1. 2020 [cit. 2020-10-13].
Dostupné z: https://www.marshall.usc.edu/sites/default/files/enix/intellcont/Crime%20Ladder%20Paper_0106_2019-1.pdf.
25. iDnes.cz. *Lidé si myslí, že mám na noze nádor, říká muž s elektronickým náramkem* [online]. 16. 10. 2019 [cit. 2020-06-09].
Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/probacni-a-mediacni-sluzba-ministerstvo-spravedlnosti-elektronicke-naramky-rok-po-spusteni.A190916_092530_domaci_lre.

26. iDNES.cz. *Pošťák i dívka dostali ránu sekerou do čela, soud za útok vyměřil 24 let* [online]. 24. 9. 2020 [cit. 2020-09-29].
Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/sekera-utok-postak-dorucovatel-as-soud-napadeni-vyjimecny-trest.A200924_082058_plzen-zpravy_vb.
27. iDNES.cz. *Šluknovsko se bojí amnestovaných. Ve Varnsdorfu protestovala stovka lidí* [online]. 09. 01. 2013 [cit. 2020-03-03].
Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/demonstrace-proti-amnestii-ve-varnsdorfu.A130109_150022_usti-zpravy_alh.
28. iROZHLAS.cz. *Data: čas od spáchání trestného činu k rozsudku klesl na polovinu. Kauzy Rath či Nečesaný jsou výjimky* [online]. 27. 08. 2018 [cit. 2020-02-21].
Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/rychlost-justice-data_1808270600_cib.
29. iROZHLAS.cz. *Náramky pro vězně v ohrožení. Bude se hledat nový dodavatel, říká ministryně Benešová* [online]. 5. 5. 2020 [cit. 2020-06-08].
Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/elektronicky-naramek-marie-benesova-supercom-martin-stropnický-barak-trabelsi_2005051254_and.
30. iROZHLAS.cz. *Policie odhalila ‚toxichapadlo‘ ve valdické věznici. Za pašování drog obviněným hrozí až desetiletý trest* [online]. 31. 01. 2020 [cit. 2020-03-13].
Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/valdice-veznice-drogy-pasovani-policie-vezeni-obvineni-leky_2001311618_gak.
31. JANUŠ, Jan. *Domácí vězení i peněžité sankce pachatele opravdu zasáhnou, podmíněné tresty ne: 1. díl seriálu tresty budoucnosti* [online]. 8. 7. 2019 [cit. 2020-09-29].
Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/aktuality/domaci-vezeni-i-penezite-sankce-pachatele-opravdu-zasahnou-podminene-tresty-ne>.
32. Justice.cz. *Statistiky* [online]. [cit. 2020-06-22].
Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/statistiky2>.
33. Justice.cz. *Zahraniční zkušenosti s elektronickým monitoringem* [online]. [cit. 2020-06-01].
Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/zahranicni-zkusenosti-s-elektronickym-monitoringem>.

34. KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In: *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů* [online]. [cit. 2020-02-24]. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 5 – 20. ISBN 80-7338-021-8.
Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/296.pdf>.
35. Komise pro nový trestní řád. *Východiska a principy nového trestního řádu* [online]. [cit. 2020-03-17].
Dostupné z: https://eudeska.justice.cz/Lists/EUD/Attachments/442/MSP-927_2016-OSV-OSV%20-%20p%C5%99%C3%ADloha.pdf.
36. Komise pro reformu československého trestního zákona. *Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. I. Osnovy. II. Odůvodnění osnov*. Praha. 1926.
Dostupné z: <https://digi.law.muni.cz/handle/digilaw/7991>.
37. KOUDELKA, Zdeněk. *Spolupracující obviněný: Východiska právní úpravy* [online]. 01. 06. 2018 [cit. 2020-03-12].
Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/spolupracujici-obvineny>.
38. KUČHTA, Josef. *Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost* [online]. [cit. 2020-07-01].
Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kuchta.pdf>.
39. Liikenne- ja viestintäministeriö. *New Road Traffic Act enters into force on 1 June 2020* [online]. 29. 5. 2020 [cit. 2020-10-14].
Dostupné z: <https://www.lvm.fi/-/new-road-traffic-act-enters-into-force-on-1-june-2020-1194910>.
40. MALÝ, Karel. *Poznámky k obecné části zákoníku Marie Terezie Constitutio criminalis Theresiana*. In: *Právněhistorické studie* [online]. 2017, 47(1) [cit. 2020-02-21].
Dostupné z: https://karolinum.cz/data/cascislo/6044/PHS_47_1.pdf.
41. Ministry of Justice. *Breaking the Cycle: Government Response* [online]. 2011 [cit. 2020-04-02].
Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/186345/breaking-the-cycle-government-response.pdf.

42. Nejvyšší státní zastupitelství. *Nejvyšší soud a NSZ prosazují větší využívání peněžitých trestů i odklonů v trestním řízení: Společná tisková zpráva Nejvyššího soudu a Nejvyššího státního zastupitelství* [online]. [cit. 2020-03-19].
Dostupné z: nsz.cz/index.php/cs/tiskove-zpravy/2021-nejvyi-soud-a-nsz-prosazuji-vti-vyuivani-penitych-trest-i-odklon-v-trestnim-izeni.
43. Nejvyšší státní zastupitelství. *Zvláštní zpráva: "Věznice"* [online]. Brno, 2019 [cit. 2020-03-03].
Dostupné z: www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zvlastni_zpravy/zvl_zprava_veznice_25_09_2019.pdf.
44. NEW ZEALAND GOVERNMENT, Ministry of Justice. *Home detention: A review of the sentence of home detention 2007-2011* [online]. Wellington, 2011 [cit. 2020-06-04].
Dostupné z: https://thehub.swa.govt.nz/assets/documents/41113_A_review_of_the_sentence_of_home_detention_2007-2011_0.pdf.
45. MARTTUNEN, Matti. The basis of finnish juvenile criminal justice. *Revue internationale de droit pénal* [online]. 2004, 75(1), s. 315 - 335 [cit. 2020-10-14].
Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal-2004-1-page-315.htm>.
46. O'DRISCOLL, Stephen. *Home Detention provides real alternative to prison* [online]. [cit. 2020-06-04].
Dostupné z: <https://www.districtcourts.govt.nz/about-the-courts/j/home-detention-provides-real-alternative-to-prison/>.
47. Official Statistics of Finland (OSF). *Prosecutions, sentences and punishments* [online]. 24. 9. 2020. [cit. 2020-10-12]. ISSN 2343 - 1679.
Dostupné z: http://www.stat.fi/til/syyttr/2019/syyttr_2019_2020-09-24_tie_001_en.html.
48. Official Statistics of Finland (OSF). *Summary penal fee* [online]. [cit. 2020-10-12].
Dostupné z: http://www.stat.fi/meta/kas/rikesakko_en.html.
49. Oikeusrekisterikeskus.fi. *Enforcement of fines and other sanctions* [online]. 10. 12. 2019 [cit. 2020-10-15].
Dostupné z: <https://www.oikeusrekisterikeskus.fi/en/index/services/moreinformationaboutenforcementoffinesandothersanctions.html>.

50. Ombudsman, veřejný ochránce práv. *Ochranné léčení, omezovací prostředky a další témata: Zpráva ze systematických návštěv* [online]. 2019 [cit. 2020-03-13]. ISBN 978-80-7631-016-2.
Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARI_ZENI/Zdravotnicka_zarizeni/2019_SZ-ochranne_liceni_web.pdf.
51. Právní prostor.cz. *Justiční pohledávky by mohli vymáhat celníci, schválila vláda* [online]. 17. 2. 2020 [cit. 2020-09-17].
Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/aktuality/aktuality/justicni-pohledavky-by-mohli-vymahat-celnici-schvalila-vlada>.
52. Probační a mediační služba České republiky. *Čeští vězni sedí příliš dlouho, shodli se experti* [online]. 3. 4. 2019 [cit. 2020-10-19].
Dostupné z: https://www.pmscr.cz/scripts/aktuality_detail.php?Strana=3.
53. Probační a mediační služba České republiky. *Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP: Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možnosti ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP)* [online]. [cit. 2020-06-25].
Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf.
54. Probační a mediační služba České republiky. *Přehled poskytovatelů obecně prospěšných prací v České republice* [online]. [cit. 2020-06-25].
Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/prehled-poskytovatelu-opp/>.
55. Probační a mediační služba České republiky. *Restorativní justice pomáhá a spojuje* [online]. 30. 04. 2018 [cit. 2020-02-24].
Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/aktuality/restorativni-justice-pomaha-a-spojuje>.
56. Probační a mediační služba České republiky. *Statistiky* [online]. [cit. 2020-03-18].
Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/statistiky-2/>.
57. Probační a mediační služba České republiky. *Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: „Elektronický monitoring odsouzených* [online]. [cit. 2020-06-08].
Dostupné z: <https://docplayer.cz/7969360-Vec-zaverecna-zprava-a-ekonomicke-zhodnoceni-pilotniho-projektu-elektronicky-monitoring-odsouzenych.html>.
58. Radio Prague International. *Otevřená věznice v Jiřicích na Nymbursku má zatím minimální recidivu* [online]. 13. 08. 2019 [cit. 2020-03-31].
Dostupné z: <https://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/otevrena-veznice-v-jiricich-na-nymbursku-ma-zatim-minimalni-recidivu>.

59. Sentencing Council. *Imposition of Community and Custodial Sentences: Definitive Guideline* [online] [cit. 2020-06-01].
Dostupné z: <https://www.sentencingcouncil.org.uk/wp-content/uploads/Imposition-definitive-guideline-Web.pdf>.
60. ŠÁMAL, Pavel a Jan STRYA. *Trestní právo a trestní politika* [online]. 10. 11. 2018 [cit. 2020-02-25].
Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/11/pavel-samal-jan-strya-trestni-pravo-trestni-politika/>.
61. ŠÁMAL, Pavel. Peněžité tresty z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání. *Právní prostor* [online]. 14. 5. 2018 [cit. 2020-09-14].
Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/penezite-tresty-z-pohledu-soudni-praxe-aneb-jak-zvysit-jejich-ukladani>.
62. ŠELLENG, Dalibor. Ke vztahu upuštění od potrestání a trestního příkazu. *Bulletin advokacie* [online]. 09. 06. 2016 [cit. 2020-03-12].
Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/ke-vztahu-upusteni-od-potrestani-a-trestniho-prikazu>.
63. TAK, Peter J. P. *Methods of diversion used by the prosecution services in the Netherlands and other western european countries* [online]. [cit. 2020-03-19].
Dostupné z: https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No74/No74_07VE_Tak.pdf.
64. *The Code of Hammurabi*, translated by L. W. King [online]. [cit. 2020-02-20].
Dostupné z: <https://avalon.law.yale.edu/ancient/hamframe.asp>.
65. *The Galileo Project: Galileo and the Inquisition* [online]. [cit. 2020-06-01].
Dostupné z: http://galileo.rice.edu/bio/narrative_7.html.
66. The New York Times. *Speeding in Finland Can Cost a Fortune, if You Already Have One* [online]. 25. 4. 2015 [cit. 2020-10-12].
Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2015/04/26/world/europe/speeding-in-finland-can-cost-a-fortune-if-you-already-have-one.html>.
67. The Student Room. *Businessman fined £100 000 for doing 50mph in a 37mph zone in Eastern Finland* [online]. [cit. 2020-10-14].
Dostupné z: <https://www.thestudentroom.co.uk/showthread.php?t=836496>.

68. TIBITANZLOVÁ, Alena. *Pojem „odklon v trestním řízení“ aneb skutečně je možné za formu odklonu v trestním řízení považovat i trestní příkaz a dohodu o vině a trestu?* [online]. 18. 10. 2018 [cit. 2020-03-18].
Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pojem-odklon-v-trestnim-rozeni-aneb-skutecne-je-mozne-za-formu-odklonu-v-trestnim-rozeni-povazovat-i-trestni-prikaz-a-dohodu-o-vine-a-trestu#ftn15>.
69. TONRY, Michael a Mary LYNCH. Intermediate sanctions. *Crime and Justice: A review of research* [online]. Volume 20. 1996, s. 99 - 144 [cit. 2020-09-29].
Dostupné z: <https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/cjrr20&id=1&collection=journals&index=>.
70. TÝDEN.cz. *Elektronické náramky pro odsouzené jsou fakt za trest* [online]. 3. 11. 2018 [cit. 2020-06-09].
Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/elektronicke-naramky-pro-odsouzene-jsou-fakt-za-trest_501831.html.
71. UNITED NATIONS. *Commentary on the United Nations Standard Minimum Rules for non-custodial measures (the Tokyo rules)* [online]. 1993 [cit. 2020-04-01].
Dostupné z: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/147416NCJRS.pdf>.
72. UNITED NATIONS, Office on Drug and Crimes. *Handbook of basic principles and promising practises on Alternatives to imprisonment* [online]. New York, 2007 [cit. 2020-02-27].
Dostupné z: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_of_Basic_Principles_and_Promising_Practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf.
73. Vězeňská služba České republiky. *Amnestie: Informace k amnestii* [online]. 04. 03. 2013 [cit. 2020-03-03].
Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/amnestie/>.
74. Vězeňská služba České republiky: *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. [cit. 2020-02-26].
Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>.
75. Vězeňská služba České republiky. *Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky* [online]. [cit. 2020-03-06].
Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/>.

76. Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2007* [online]. [cit. 2020-07-01].
Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Ro%C4%8Denka-2007.pdf>.
77. Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2008* [online]. [cit. 2020-07-01].
Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2018/11/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-2008.pdf>.
78. Vězeňská služba České republiky. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky za rok 2019* [online].
Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2020/05/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-V%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A9-slu%C5%BEby-%C4%8Cesk%C3%A9-republiky-za-rok-2019.pdf>.
79. VICHEREK, Roman. *Dopady novely trestního zákoníku provedené zákonem č. 390/2012 Sb.* [online]. [cit. 2020-06-22].
Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/7/45343/1/2?vtextu=m%C4%9Bs%C3%ADce×lice=null#lema4>.
80. VICHEREK, Roman. *Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení* [online]. [cit. 2020-06-09].
Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/7/235061/1/2?vtextu=2013×lice=null#lema0>.
81. World Prison Brief, Institute for Crime & Justice Policy Research. [online]. [cit. 2020-02-26].
Dostupné z: <https://www.prisonstudies.org/country/czech-republic>.
82. World Prison Brief, Institute for Crime & Justice Policy Research. [online]. [cit. 2020-02-26].
Dostupné z: https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=All.
83. World Prison Brief, Institute for Crime & Justice Policy Research. [online]. [cit. 2020-02-26].
Dostupné z: https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=14.

3. Seznam použitých právních předpisů

1. An Act respecting the criminal law (R.S.C. 1985, c. C-46) (Criminal Code).
2. Asetus päiväsakon rahamäärästä 21.5.1999/609.
3. Código Penal Português.
4. Criminal Justice Act 2003.
5. Chammurapiho zákoník (The Code of Hammurabi).
6. Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 03. 12. 2001, č. j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, č. 1/2002.
7. Laki rikoslain 2 a luvun muuttamisesta 29.3.2019/603.
8. Laki sakon ja rikesakon määräämisestä 27.8.2010/754.
9. Laki sakon täytäntöönpanosta 9.8.2002/672.
10. Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal.
11. Nařízení vlády republiky československé č. 598/1919 Sb., jímž se provádí zákon o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění.
12. Práva městská Království českého (Koldínův zákoník).
13. Recommendation No. R (92) 16 of the Committee of ministers to member states on the european rules on community sanctions and measures, Adopted by the Committee of Ministers on 19 October 1992 at the 482nd meeting of the Minister's Deputies.
14. Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member States concerning mediation in penal matters, Adopted by the Committee of Ministers on 15 September 1999 at the 679th meeting of the Ministers' Deputies.
15. Recommendation Rec(2000)22 of the Committee of Ministers to member states on improving the implementation of the European Rules on community sanctions and measures, Adopted by the Committee of Ministers on 29 November 2000 at the 731st meeting of the Minister's Deputies.
16. Resolution No. (76) 10 on certain alternative penal measures to imprisonment. Adopted by the Committee of Ministers on 9 March 1976 at the 255th meeting of the Minister's Deputies.
17. Rikoslaki 19.12.1889/39.
18. Rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/2013, o amnestii ze dne 1. ledna 2013.
19. Strafgesetzbuch (SRN).
20. Strafgesetzbuch Lichtenstein.

21. The Code of Laws of the United States of America (The US Code).
22. Tieliikennelaki 10.8.2018/729.
23. United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules). Adopted by General Assembly Resolution 45/110 of 14 December 1990.
24. Usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. 12. 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění novely provedené zákonem č. 162/1998 Sb.
25. Usnesení vlády ze dne 15. června 1994, č. 341.
26. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
27. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) a některé další zákony. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2019, VIII. volební období, sněmovní tisk 624/0.
28. Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2020, VIII. volební období, sněmovní tisk 762/0.
29. Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně z roku 1787.
30. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů, ve znění pozdějších předpisů.
31. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
32. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení.
33. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a využitím elektronického kontrolního systému a způsob jejich úhrady.
34. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů.
35. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

36. Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
37. Zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o zbraních), ve znění pozdějších předpisů.
38. Zákon č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
39. Zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
40. Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 9/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
41. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
42. Zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
43. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.
44. Zákon č. 245/2000 Sb., o státních svátcích, o ostatních svátcích, o významných dnech a o dnech pracovního klidu, ve znění pozdějších předpisů.
45. Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů.
46. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
47. Zákon č. 265/2001 Sb. kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
48. Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
49. Zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů.
50. Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

51. Zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů.
52. Zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů.
53. Zákon č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
54. Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
55. Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.
56. Zákon č. 390/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
57. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
58. Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.
59. Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.
60. Zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, ve znění pozdějších předpisů.
61. Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.
62. Zákon č. 562/1919 Sb., o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění, ve znění pozdějších předpisů.
63. Zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
64. Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
65. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
66. Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého.
67. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
68. Zákon č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb.
69. Zákon dvanácti desek (*Lex Duodecim Tabularum*).

4. Seznam použité judikatury

1. Nález Ústavního soudu ze dne 11. 06. 2014, sp. zn. I. ÚS 4503/12 [119/2014 USn.].
2. Nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2001, sp. zn. IV. ÚS 130/01.
3. Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 1998, sp. zn. IV. ÚS 463/97.
4. Nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. II. ÚS 222/07.
5. Nález Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2019, sp. zn. II. ÚS 4022/18.
6. Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30. dubna 1965, sp. zn. 1 To 96/65 [R 39/1965 tr.].
7. Rozhodnutí Nejvyšší soudu ČSSR ze dne 15. 6. 1967, sp. zn. 8 Tz 45/67 [R 11/1968 tr.].
8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 23. 2. 1983, sp. zn. 11 Tz 3/83 [R 46/1983 tr.].
9. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 10. 1. 1977, sp. zn. 7 Tz 44/76 [R 5/1978 tr.].
10. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 01. 1973, sp. zn. 7 Tz 57/72 [R 63/1973 tr.].
11. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. 11. 1972, sp. zn. 4 Tz 62/72 [R 41/1973 tr.].
12. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 8. 7. 1971, sp. zn. 1 Tz 16/71 [R 56/1973 tr.].
13. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 10. 1968, sp. zn. 7 Tz 50/68 [R 22/1969 tr.].
14. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 12. 1964, sp. zn. 11 Tz 70/64. [R 11/1965 tr.].
15. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 11. 1964, sp. zn. 4 Tz 49/64 [R 1/1965 tr.].
16. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26. 10. 1964, sp. zn. 3 Tz 41/64 [R 41/1964 tr.].
17. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29. 11. 1966, sp. zn. 5 Tz 52/66 [R 32/1967 tr.].
18. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31. 03. 1963, sp. zn. 7 Tz 20/64 [R 32/1964 tr.].

19. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 20. 7. 1979, sp. zn. 6 Tz 31/79 [R 12/1980 tr.].
20. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 21. 10. 1971, sp. zn. 2 Tz 108/71 [R 32/1972 tr.].
21. Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 8. 1. 1975, sp. zn. 2 To 51/74 [R 19/1976 tr.].
22. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 02. 2014, sp. zn. 0 Ts 43/2012.
23. Rozhodnutí Vyššího vojenského soudu ze dne 15. 9. 1965, sp. zn. To 65/65 [R 11/1966 tr.].
24. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 17. 2. 1986, sp. zn. 4 Tz 2/86 [R 7/1987 tr.].
25. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 13. 8. 1968, sp. zn. 1 Tz 34/68 [R 42/1969 tr.].
26. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 22. 09. 1966, sp. zn. 9 Tz 41/66 [R 8/1967 tr.].
27. Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 14. 10. 1988, sp. zn. 8 Tz 79/88 [R 57/1990 tr.].
28. Rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 9. 8. 1972, sp. zn. 2 Tz 69/72 [R 59/1973 tr.].
29. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 3. 2009, sp. zn. 4 Tz 6/2009 [R 8/2010 tr.].
30. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 05. 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007 [R 9/2008 tr.].
31. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2013, sp. zn. 11 Tz 17/2013 [R 4/2014 tr.].
32. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2009, sp. zn. 11 Tz 117/2008 [R 24/2010 tr.].
33. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003 [R 2/2005 tr.].
34. Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. Tpjn 300/2003 [R 22/2004 tr.].
35. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 8. 2006, sp. zn. 3 To 668/2006 [R 47/2007 tr.].
36. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 7. 1998, sp. zn. 4 To 475/98 [R 43/1998 tr.].
37. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. 7. 2001, sp. zn. 7 To 291/2001.

38. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2001, sp. zn. 7 To 387/2001.
39. Usnesení Nejvyšší soudu ze dne 17. 8. 2016, sp. zn. 5 Tdo 866/2016 [NS 5131/2016].
40. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 3. 1997, sp. zn. 2 Tzn 13/97 [R 56/1997 tr.].
41. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 08. 2016, sp. zn. 8 Tdo 933/2016 [R 36/2017 tr.].
42. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1430/2009 [R 56/2010 tr.].
43. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2007, sp. zn. 8 Tdo 872/2007 [R 42/2008 tr.].
44. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2007, sp. zn. 8 Td 32/2007.
45. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2016, sp. zn. 4 Tdo 821/2016 [NS 4027/2016].
46. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 09. 2005, sp. zn. 7 Tdo 1091/2005.
47. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 1998, sp. zn. 7 Tz 138/98 [R 50/1999 tr.].
48. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2016, sp. zn. 8 Tdo 383/2016 [R 12/2018 tr.].
49. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001 [R 41/2002 tr.].
50. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2001, sp. zn. 4 Tz 4/2001 [R 26/2002 tr.].
51. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 03. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1239/2016 [NS 2496/2017].
52. Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 04. 2004, sp. zn. II. ÚS 243/03 [17/2004 USu.].
53. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 5. 1999, sp. zn. 11 To 86/99 [R 25/2000 tr.].
54. Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 19. 5. 1981, sp. zn. Tpjf 46/80 [R 40/1981 tr.].
55. Zpráva Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 5. 9. 1966, sp. zn. Pls 7/66-1 [R II/1967 tr.].

5. Seznam ostatních zdrojů

1. Konzultace s JUDr. Janem Sváčkem, místopředsedou Vrchního soudu v Praze, v rámci výuky předmětu Trestní právo III na PF UK ze dne 20. 11. 2018.
2. Konzultace s Mgr. Ing. Vladimírem Klabanem, manažerem úseku elektronického monitorovacího systému při Probační a mediační službě České republiky ze dne 09. 06. 2020.
3. Konzultace s vedoucím diplomové práce JUDr. Daliborem Šellengem, Ph.D. ze dne 12. 7. 2020 a 12. 10. 2020.

SEZNAM POUŽITÝCH TABULEK

Tabulka č. 1: Vývoj nápadu nových spisů na PMS v období let 2010 - 2019.....	28
Tabulka č. 2: Vývoj počtu upuštění od potrestání v období let 2010 - 2018.....	42
Tabulka č. 3: Vývoj nákladů na vězněné osoby v období let 2010 - 2019.....	59
Tabulka č. 4: Počet uložených trestů domácího vězení a podmíněných propuštění spojených s povinností zdržovat se v určeném obydlí v období let 2010 - 2018.....	82
Tabulka č. 5: Celkový počet odsouzených a odsouzených ke krátkodobému trestu odnětí svobody spolu s počtem uložených trestů domácího vězení v období let 2010 - 2018	83
Tabulka č. 6: Počet uložených trestů domácího vězení dle soudních krajů v období let 2010 - 2018.....	84
Tabulka č. 7: Vývoj počtu vybraných ukládaných trestů v období let 1995 - 2018.....	107
Tabulka č. 8: Rozpětí trestních sazeb za běžné trestné činy ve Finsku	164

SEZNAM POUŽITÝCH GRAFŮ

Graf č. 1: Vývoj ukládání trestů v České republice v období let 1996 - 2018.....	52
Graf č. 2: Počet a index vězňených osob v České republice v období let 2000 - 2020	54
Graf č. 3: Vývoj počtu vybraných trestů ukládaných v období let 1995 - 2018	109
Graf č. 4: Relativní výše denní sazby vůči měsíčnímu příjmu odsouzeného.....	115
Graf č. 5: Vývoj podílu ukládaných peněžitých trestů v období let 1995 - 2018.....	130
Graf č. 6: Počet odsouzených osob a vývoj ukládaných trestů v období let 1995 - 2018.....	131
Graf č. 7: Podíl ukládání peněžitého trestu jako trestu hlavního za vybrané trestné činy v období let 2016 - 2019	131
Graf č. 8: Vývoj podílu ukládaných podmíněných odsouzení (s dohledem) v období let 2002 - 2018.....	154
Graf č. 9: Vývoj indexu vězeňské populace ve Finsku v období let 1900 - 2005.....	157

SEZNAM POUŽITÝCH SCHÉMAT

Schéma č. 1: Zavádění nových forem alternativních opatření do právního řádu ČR..... 48

Schéma č. 2: Stupňovitý systém trestních sankcí ve Finsku 161

Alternativy nepodmíněného trestu odnětí svobody

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody. Cílem práce je zhodnotit výhody a nevýhody alternativ nepodmíněného trestu odnětí svobody, provést kritickou analýzu právní úpravy a poskytnout vlastní návrhy *de lege ferenda*. Napříč celou prací je kromě metody analýzy hojně využíváno též komparace. Tuzemská právní úprava je srovnávána nejen s právními úpravami jiných (středo)evropských států, ale kupříkladu také s úpravou Velké Británie, Kanady či USA.

Práce je rozdělena celkem do devíti kapitol. První tři kapitoly poskytují exkurs do problematiky pojmu a účelu trestu, alternativních opatření a zejména kritický pohled na nepodmíněný trest odnětí svobody. V kapitolách čtyři až sedm jsou poté analyzovány jednotlivé druhy alternativních trestů, tedy trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (s dohledem). Každá z těchto kapitol je vystavěna na základě jednotného klíče. V rámci jednotlivých podkapitol je rozpracována vždy podstata a historický vývoj trestu, ukládání trestu a jeho výkon, možnosti přeměny a statistické údaje z aplikační praxe. Osmá kapitola je věnována komparaci právní úpravy peněžitého trestu s Finskou republikou. Závěrečná kapitola poté přehledně shrnuje nejzásadnější návrhy *de lege ferenda* ve vztahu k jednotlivým druhům alternativních trestů.

Na podkladě provedené analýzy a komparace práce dospívá k závěru, že sankční systém lze v současnosti v obecné rovině považovat za dostatečný. Přesto však právní úprava vykazuje řadu nedokonalostí, které je třeba *pro futuro* odstranit. Jako nejproblematictější body jsou identifikovány zejména problematika kumulace trestů, kombinace vysoké horní hranice počtu denních sazeb peněžitého trestu ve spojení s přespříliš přísným konverzním poměrem, a neschopnost státu zajistit stabilní elektronický monitoring osob ve výkonu trestu domácího vězení.

Práce však také zdůrazňuje, že alternativní trestání má své limity a nepodmíněný trest odnětí svobody bude mít v tuzemském sankčním systému i nadále své pevné a nenahraditelné místo.

KLÍČOVÁ SLOVA: Alternativní opatření, alternativní tresty, sankční politika

Alternatives to unconditional sentence of imprisonment

ABSTRACT

This master's thesis deals with the topic of alternatives to unconditional sentence of imprisonment. The aim of the thesis is to evaluate advantages and disadvantages of alternatives to unconditional sentence of imprisonment, carry out a critical analysis of its legislation and provide own *de lege ferenda* proposals. Throughout the whole paper, comparative method is widely used. The Czech legislation is compared not only to the legislation of (central) European states, but to the legislation of the United Kingdom, Canada and the United States as well.

The paper is divided into nine chapters in total. The first three chapters provide an excursion to the problematics of the term punishment and its purpose, alternative measures and (predominantly) critical analysis of unconditional sentence of imprisonment. Chapters four to seven analyse individual means of alternative sentences, i.e. house arrest, community service, fine and (supervised) conditional sentence of imprisonment. Each of these chapters is build up on the basis of a uniform model. Within single chapters, every type of punishment is analysed from the point of view of its essence and historical development, imposition and exercise of punishment, conversion of sentence into unconditional sentence of imprisonment and statistic data gathered from application practise. The eighth chapter is dedicated to the comparison of Finnish legislation concerning fines. Ninth chapter subsequently clearly summarises the most significant *de lege ferenda* proposals in relation to individual means of alternative punishments.

Based on the analysis and comparison, paper concludes that the sanction system is, in general terms, sufficient. Despite such conclusion, the legislation includes a whole series of imperfections that need to be fixed in the future. Paper identifies the most problematic parts of the legislation, especially the cummulation of punishments, high threshold of fines daily rates combined with overly rigorous conversion rate and state's inability to provide a stable electronic monitoring of persons serving house arrest.

On the other hand, the paper also points out that alternative sanctioning has its limits and the unconditional sentence of imprisonment will always has its firm and irreplaceable position.

KEY WORDS: Alternative measures, alternative punishments, sanctions policy